

TANYA

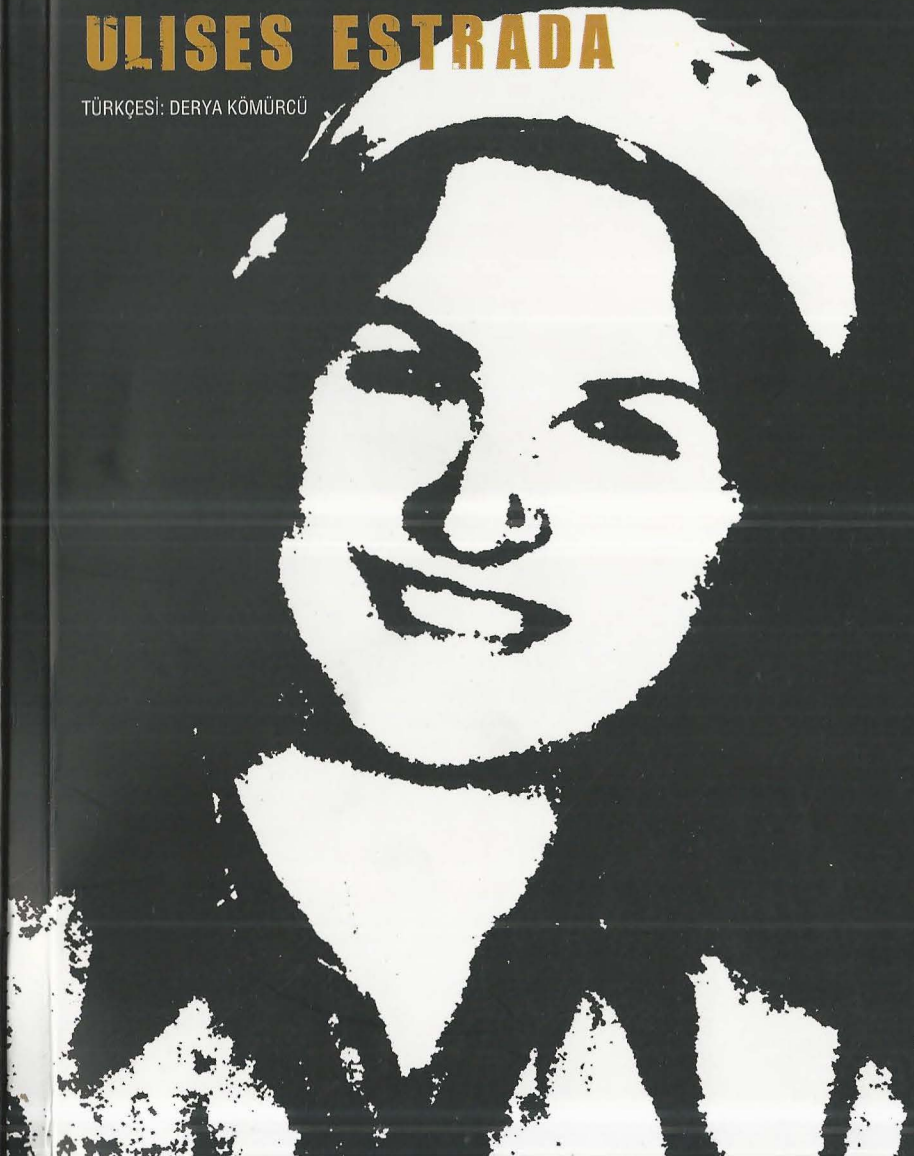
CHE GUEVARA'YLA BOLİVYA'DA GİZLİ GÖREVDE

TANYA

CHE GUEVARA'YLA BOLİVYA'DA GİZLİ GÖREVDE

ULISES ESTRADA

TÜRKÇESİ: DERYA KÖMÜRCÜ

agorakitaplığı

agorakitaplığı
284

ULISES ESTRADA LESCAILLE

1934, Santiago de Cuba doğumlu. Asıl adı Damaso Lescaille'dir, fakat gizli faaliyetlerinde Ulises Estrada adını kullanmıştır. Genç yaşında Batista diktatörlüğüne karşı mücadeleye katılmış, 26 Temmuz Hareketi içerisinde yer almıştır. Devrimden hemen sonra, İsyan Ordusu'nun istihbarat merkezinde görev almıştır. 1961'de İçişleri Bakanlığı bünyesine geçerken siyasal istihbarat stratejileri kurmaktan görevli bölümün başında bulunmuş, 1965'te Kongo'da Ernesto Che Guevara'yla gerilla hareketini desteklemiştir. Daha sonra Che'nin Çekoslovakya'ya gidişini ayarlamış, Che Bolivya'ya gitmek üzere Küba'ya gizlice dönene kadar onunla birlikte çalışmıştır. O dönemden beri İçişleri Bakanlığı'na bağlı birimlerde ve Latin Amerika ile Karayipler'in çeşitli ülkelerinde üst düzey görevler yürütmüştür.

DERYA KÖMÜRCÜ

1975, Kastamonu doğumlu. Marmara Üniversitesi Fransızca Kamu Yönetimi Bölümü'nde lisans (1998) ve Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans (2001) dereceleri aldı. Marmara Üniversitesi'nde Türkiye'deki sosyal demokrat hareket üzerine yaptığı araştırmayla Siyaset ve Sosyal Bilimler doktorasını tamamladı (2008). Çalışmalarını, Türkiye siyaseti, sosyal demokrasi ve siyasal partiler alanlarında sürdürmektedir. Çeşitli dergilerde yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır. *Sosyoloji Sözlüğü* (Gordon Marshall; Osman Akınhay'la birlikte), *Küresel Çağda Milletler ve Milliyetçilik* (Anthony D. Smith), *Anti-Kapitalist Manifesto* (Alex Callinicos) gibi kitap ve çeşitli makale çevirileri vardır. 2000 yılından beri Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim elemanı olarak çalışmaktadır.

Ulises Estrada

TANYA

CHE GUEVARA'YLA BOLİVYA'DA GİZLİ GÖREVDE

Türkçesi: Derya Kömürcü

a

agorakitaplığı

Biyografi 6

Tanya – Che Guevara'yla Bolivya'da Gizli Görevde
Ulises Estrada

İngilizce'den çeviren: Derya Kömürcü
Görsel kavram: Mithat Çınar
Mizanpaj: Sibel Yurt

© 2005, Ulises Estrada
© 2007; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Ocean Press aracılığıyla Agora Kitaplığı'na aittir.

Birinci Basım: Temmuz 2010

ISBN: 978-605-103-082-1

Baskı ve Cilt: İdil Matbaacılık
Davutpaşa Cad. No: 123, Kat: 1 (Vakıfbank üstü)
Topkapı/İstanbul Tel: (0212) 482 36 01Tel: (0212) 482 36 01

AGORA KİTAPLIĞI
Kuloğlu Mah. Turnacıbaşı Cad.
No: 54, Çukurcuma-Beyoğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 243 96 26 - (0212) 251 37 04 Fax: (0212) 243 96 28
www.agorakitapligi.com
e- posta : agora@agorakitapligi.com

Nadya Bunke'ye,

Bana otuz beş yıldan uzun bir süre kendi oğlu gibi davrandığı için...

Kızı Haydée Tamara'nın devrim için yaptığı fedakârlık karşısındaki cesur ve özverili duruşu için...

Tanya'nın uğruna hayatını verdiği devrimci mücadele içindeki kahramanlıklarını lekelemeye çalışan korkaklar karşısında bıkmaksızın Tanya'nın yaptıklarını savunduğu için...

Kızının destansı hayatını savunma görevi ölümle kısa kesilen ve bize bıraktığı komünist ideallere karşılık, basit ve nihai bir armağan olarak kendisine ithaf ettiğim bu kitabın bitmiş halini göremeyecek olan çok sevdiğim o kişi için...

İÇİNDEKİLER

Teşekkürler ix

Sunuş *(Ulises Estrada)* xi

Giriş *(Luis Suarez)* xv

1) Tarihsel Bağlam 1

2) Hayalet Operasyonu 9

3) Tanya Vakası 16

4) Küba'daki Operasyon Eğitimi 24

5) Latin Amerika'ya Hazırlık 36

6) Tanya ve Ulises 47

7) Başarısız Maske 53

8) Laura Gutiérrez Bauer'in Doğuşu 62

9) Tanya'nın Bolivya'daki İlk Yılı 73

10) Ariel'le Buluşma 84

11) Yeniden Che'yle 93

12) Gerilla Tanya 106

13) Küba'ya Dönüş 118

14) "Benim Küçük İta'm" 129

EKLER

EK 1: Tanya Vakası İçin Hazırlanan Kişisel Kayıtlar 141

EK 2: Tanya'nın Cienfuegos Pratik Egzersizine Dair Operasyon Planı 146

EK 3: Tanya'nın Cienfuegos Pratik Egzersizi Raporu 151

EK 4: Batı Avrupa'ya İlk Seyahati Sonrasında Tanya'nın Prag'dan Gönderdiği Mesaj 168

EK 5: Batı Almanya'ya İkinci Seyahati Öncesinde Tanya'nın Prag'dan Gönderdiği Mesaj 171

EK 6: Laura Gutiérrez Bauer Maske Hikâyesi 176

EK 7: Bolivya'da Tanya'yla Kuracağı Temasla İlgili Karargâhtan Mercy'e Gönderilen Mesaj 187

EK 8: Mercy'nin Tanya'yla Bolivya ve Brezilya'daki Temasları Hakkındaki Raporu 189

EK 9: Tanya'nın Bolivya'daki Faaliyetlerinin İlk Yılı Hakkındaki Sözlü Rapor 204

EK 10: Tanya'nın Stasi'yle Bağlantılı Olduğu İddiasını Reddeden Belge 254

EK 11: Tanya'nın KGB'yle Bağlantılı Olduğu İddiasını Reddeden Belge 256

EK 12: Tanya'nın Sovyet İstihbaratıyla Bağlantılı Olduğu İddiasını Reddeden Belge 258

EK 13: Hakikat Mücadelem *(Nadya Bunke'yle Röportaj)* 260

EK 14: Nadya Bunke'nin Tanya'nın Nâşının Küba'ya Gömülmesini İstemek İçin Fidel Castro'ya Yazdığı Mektup 267

EK 15: Fidel Castro'nun Nadya Bunke'ye Cevabı 269

EK16: Che Guevara ve Yoldaşlarının Kalıntılarının Defin Töreninde Fidel Castro Tarafından Yapılan Konuşma 270

EK 17: Ramiro Valdes'in Tanya ve Diğer Enternasyonalist Savaşçıların Kalıntılarının Defin Töreninde Yaptığı Konuşma 274

Kısatma Listesi 280

Kod Adları Listesi 282

TEŞEKKÜRLER

Bu kitabı yazmaya başlamak da, bitirmek de kolay olmadı. Bu yüzden ilk olarak, benden sonsuz desteğini esirgemeyen Amerika Birleşik Devletleri'nden gazeteci dostum Karen Lee Wald'a teşekkür etmeliyim. Yazmaya devam etmem için bana Ocean Press'i işaret etti. Onun bulaşıcı coşkusu olmasa bu kitap asla yazılamazdı.

Küba İçişleri Bakanlığı'nın Teknik Hizmetler (VMT) ve İstihbarat Genel Müdürlüğü'nde (MININT) yıllarca beraber çalıştığım yoldaşım (*companero*) Jose Gomez Abad (Diosdado), kendi projesiymişçesine bu kitabı ciddiye aldı. Yalnızca bugüne kadar su yüzüne çıkmamış tanıklıklarını dile getirmekle kalmadı, anılarımı yeniden yaşamama, burada anlatılan olaylara dahil olmuş bazı isimleri yerli yerine oturtmama ve o güzel devrimci mücadele yıllarını yeniden hissetmeme yardımcı oldu. Eşi Elsa Montero Maldonado, VMT ve İstihbarat Genel Müdürlüğü'ndeki deneyimlerimizi hatırlamaya ça-

lışırken bıkmaksızın bana redaksiyon hizmeti verdi. Bugünün Elsa'sı, geçmişin Gina'sına müteşekkirim.

Ayrıca kendi oynadığı rolü ilk kez açıklayan Juan Carretero Ibanez'e (Ariel) de minnettarım. Aynı şekilde, bugüne kadar Che hakkında yayımlanmış kitaplarda gerçek kimliği gizli kalan, Latin Amerika'yı özgürleştirme mücadelesinden dostum ve yoldaşım Ivan Montero (Renan) var. Başka kitaplar onun tartışılmaz devrimci karakteri üzerine talihsiz bir şüphe düşürmüş olsa da, Renan ilk kez ve yalnızca bu kitapta Tanya'yla ilgili anılarını kamuoyuna açıklamaya karar verdi. Ona özel olarak teşekkür ediyorum.

Cienfuegos'taki Ulusal Enformasyon Ajansı'nın editörü Onelia Chaveco ve Tanya'nın Küba'nın ortasındaki bu güzel şehirde geçirdiği zamanı yeniden kurgularken bana destek olan Vitalia Acuna'ya minnettarım.

Kitabı dijital ortama aktarmama yardımcı olan Ana Elisa Garcia ile bana Tanya'nın Bolivya'da ortaya çıkarılan cesedinin yanında bulunan eşyalarının fotoğraflarını veren Ailen Gonzalez Garcia'ya teşekkür ederim. Aynı şekilde tarihsel bulguların ayrıntılarıyla ilgili yardımı için Maria del Carmen Ariet'e şükran borçluyum.

Bu kitabın ortaya çıkmasına yardımcı olan herkese, sabırlı desteği için Ocean Press'e, özellikle David Deutschmann ve Javier Salado ile editör Luis Suarez'e teşekkürlerimi sunuyorum. Bu kitabın yazımıyla birlikte, tanıma ve en derin duygularla sevme imkânını bulduğum enternasyonalist bir savaşçıya borcumu ödemiş oluyorum.

SUNUŞ

Ulises Estrada

Aşağıdaki sayfalarda görüleceği üzere, bütün dünyanın 'Tanya' olarak bildiği Haydée Tamara Bunke'yle hem kişisel, hem de mesleki düzeyde çok yakın bir ilişkim vardı. İlişkimiz, onun Küba'da geçirdiği son iki yılda o kadar yoğundu ki, sonunda kendisini ölümsüzleştiren görevi gerçekleştirmek için ülkeden ayrılmadan önce, bu görev biter bitmez hayatlarımızı birleştirmeye ve onun hayalini kurduğu çocuklarımızı yetiştirmeye kadar vermiştik.

İlişkimiz, *Tanya the Unforgettable Guerrilla* (Unutulmaz Gerilla Tanya)* adlı kitabın yazılmasına yardımcı olmaya başladığım 1969

*) Marta Rojas ve Mirta Rodrigez Calderon, *Tanya the Unforgettable Guerrilla* (New York: Random House, 1971). İlk olarak Havana'daki Küba Kitap Enstitüsü tarafından *Tanya la guerrillera inolvidable* başlığıyla İspanyolca olarak 1970 yılında yayınlandı. Bu kitabın Türkçe baskısı 2008'de Belge Yayınları tarafından Saliha Nazlı Kaya çevirisiyle çıkmıştır.

yılına kadar, çok az sayıda yoldaş, Tanya'nın anne babası ve ağabeyi haricinde herkesten gizli tutuldu. Tanya'nın muhteşem annesi Nadya Bunke ve sorumlularımın ricası üzerine, annesine ilişkimizi anlattığı mektubunu kamuoyuyla paylaştım. Mektubu, o dönem Kübalı tanınmış gazeteciler Marta Rojas ve Mirta Rodrigez Calderon'la birlikte Tanya'nın örnek devrimci kariyerini anlatmak amacıyla yazdığımız kitaba koydum.

Daha sonra, Havana Üniversitesi'ndeki Tanya'yı anma toplantısında ve Küba gazeteleri *Granma* ile *Juventud Rebelde*'de yayınlanan farklı röportajlarda Nadya, benim, Bolivya'daki gizli görevi tamamlandıktan sonra kızının evlenmeyi ve bir sürü *mulatito* (çocuk) sahibi olmayı hayal ettiği '*negrito*' [Afro-Kübalı] olduğumu anladı.*

Latin Amerika ve Karayip ülkelerindeki (Şili ve Jamaika da dahil) siyasal, diplomatik ve yeraltı faaliyetlerim ve o zamanki Kongo Leopoldville'de** Che Guevara'yla birlikte görüntülendiğim fotoğraflar nedeniyle, belirli uluslararası çevrelerde Manuel Pineiro'nun adamlarından biri olarak tanınmaya başlamıştım. Aynı zamanda Barbarroja [Kızıl Sakal] olarak da bilinen efsanevi Pineiro, Küba'nın kararlı enternasyonalizm ve dayanışma siyasetiyle yakından ilgiliydi.

Che ve -Bolivya'daki uluslararası gerilla gücü içindeki tek kadını da kapsayan- yoldaşlarının efsanevi başarılarına yönelik ilginin artması, Latin Amerikalı ve Avrupalı gazeteci, yazar ve film yapımcılarında bana yönelik bir ilgi yarattı. Sonuç olarak, ölümlerinin 30. yıldönümünde, pek çok Kübalı yoldaşım gibi ben de, bütün halkların tam bağımsızlığı için mücadele veren bu kahramanların hayatları ve başarılarının olabildiğince yaygın biçimde bilinmesi amacıyla seçici davranarak bazı röportaj taleplerini kabul ettim.

---

*) 11 Nisan 1964'te Haydée Tamara, anne babasına Ulises'le ilişkisini anlatan bir mektup göndermiştir. Söz konusu mektubun bazı kısımları *Tanya the Unforgettable Guerrilla* adlı kitapta yayınlanmıştır.

**) Bugünkü adı Kongo Demokratik Halk Cumhuriyeti olan bu ülke, Belçika'dan bağımsızlığın kazanılmasının ardından 30 Haziran 1960'da Partice Lumumba ve arkadaşları tarafından kuruldu. Lumumba ve belli başlı yandaşlarının CIA tarafından 17 Ocak 1961'de düzenlenen suikasta kurban gitmesinin ardından ülke, Kongo Leopoldville ya da Kongo Kinşasa olarak adlandırılmaya başlandı. 1970'te diktatör Joseph Desidere Mobuto (Mobuto Sese Seko olarak da bilinir) ülkenin adını Zaire olarak değiştirdi. Mobuto, 17 Mayıs 1997'de başkan Laurent Kabila liderliğindeki halk ayaklanması sonucu devrilince, ülke yeniden kurucularının verdiği ismi aldı. Söz konusu dönemde Kongo Kinşasa Devrimi Ulusal Konseyi'ne Gaston Soumaliot başkanlık etti ve Konsey üyeleri arasında Che'nin birçok anlaşmazlık yaşadığı Laurent Kabila da bulunuyordu. Bu olaylarla ilgili daha fazla bilgi almak isteyenler Che'nin *Kongo Günlüğü*'ne başvurabilirler.

Ne yazık ki benim amacımla röportajları yapanların çoğunun amacı örtüşmedi. Yayınlarında pek çoğu, ya kâr amacıyla ya da Fransız yazar Pierre Kalfon* ve Meksikalı aydın ve siyasetçi Jorge Castaneda örneklerinde olduğu gibi, Che ve Tanya'nın itibarını sarsma hedefiyle benim anlattıklarımı ya çarpıttılar ya da yanlış aktardılar. Örneğin Castaneda'yla iki kısa görüşme yaptım; ikisinde de onun Che 'biyografisi'nde** bana atfettiği bilgiler benim ağzımdan çıkmamıştır.

Hatta bu eserlerden bazıları, sihirli biçimde Che'yle çeşitli kereler romantik anlar yaşamış bir 'âşık'a dönüştürmek suretiyle Tanya'yı, hayali bir casus romanının ana karakteri olarak resmetmektedir. Sözümona Che ve Tanya Prag'da (asla biraraya gelmedikleri bir yer)*** ve Bolivya'da birlikte vakit geçirmişler. Doğrusu, Bolivya'da birlikteydiler, ama her zaman etraflarında onlarca Arjantinli, Bolivyalı, Kübalı ve Perulu yoldaş vardı. Bu dönemler, 31 Aralık 1966 ile 2 Ocak 1967 ve aynı yılın 20 Mart ile 17 Nisan tarihleri arası için geçerlidir.****

Bu ve bunun gibi oturduğu yerden yazanlar Tanya'yı güya her yerde bulunan ve her şeye kadir Küba istihbarat servisi adına düşman hattına sızmış birçok ajandan biri gibi resmediyorlar. Söz konusu yazarlar, en üst yönetim kademeleri ve sağcı çevrelerin içine sızmak dahil olmak üzere Tanya'nın Bolivya'da gerçekleştirdiği yeraltı faaliyetlerinin tamamını dikkate almıyorlar, çünkü bunların klasik casusluk faaliyetiyle ilgisi yok. Oysa nihayetinde Bolivya'daki silahlı devrimci mücadelenin başlamasını mümkün kılan şey, bu sabırlı ve uzun hazırlıklardı.

İşte, sürekli olarak bu uyduruk yalanları okumak zorunda kalmak beni bu kitabı yazmaya mecbur etti. Kitapta, Tanya'nın hayatının -Küba, Latin Amerika ve Avrupa'daki- son dört yılına dair bildiklerimi anlatıyorum. Çeşitli sebeplerden ötürü (çoğunlukla belirli kişilerin güvenliğini riske atmamak için) bu bilgiler, 1970'ten sonra

---

*) Pierre Kalfon, *Ernesto Guevara, una leyenda de nuestro siglo* (Ernesto Guevara: Yüzyılımızın Kahramanı) (Plaza & Yanes Editores S. A., 1997).

**) Jorge G. Castaneda, *La vida en rojo: Una bibliografia del Che Guevara* (Kızıl Hayat: Che Guevara'nın Yaşamöyküsü) (Arjantin: Espasa, 1997).

***) Bkz. *Los cuadernos de Praga* (Prag Defterleri). Ulises Estrada, Abel Pose'yle hiç konuşmadı. Buna rağmen Pose, Che ile Tanya arasında Prag'da yaşanmış bir aşk hikâyesi uydurmakla kalmadı, aynı zamanda Estrada'nın asla dile getirmediği Che'nin Kongo döneminin bir 'felaket' olduğu türünden yorumları da ona dayandırdı.

****) Che Guevara'nın 2005 yılı içinde Ocean Press'ten çıkan *The Bolivian Diary* (Bolivya Günlüğü) adlı eserinde Tanya'dan bahsedilmektedir.

önce Küba, ardından farklı ülkelerde yayınlanan *Unutulmaz Gerilla Tanya* başlıklı kitabın farklı baskılarında ifşa edilememişti.

O tarihten sonra ölen ve ancak şimdi ajan Mercy olduğu açıklanabilecek Guatemalalı devrimci Carlos Conrado de Jesus Alvarado Marin'in raporu buna bir örnektir.* *Unutulmaz Gerilla Tanya*'da bahsi geçen bazı tarihler, faaliyetimizin gerçekte hangi anda ileri operasyon düzeyine yükseltildiğini düşmandan gizlemek için bilinçli olarak değiştirilmişti (Tanya'nın eğitimi ve Bolivya'ya sızışı söz konusu olduğunda bu apaçık ortaya çıkardı). Ancak şimdi, elinizde tuttuğunuz bu kitaptaki bütün tarih ve mekânlar, anlatılan olayların gerçekliğiyle birebir örtüşmektedir.

Bu olaylara dair hatıralarımı tamamlamak ve o arada anlatımın tarihsel tutarlılığını sağlamak maksadıyla Tanya'nın eğitimi ve Laura Gutiérrez Bauer sahte kimliği altında Bolivya'ya sızışıyla bağlantılı olan Kübalı yoldaşlara ait yeni tanıklıkları da kitaba ekliyorum. Tanya, General René Barrientos'un (1964-1969) askeri diktatörlüğünde varlığını sürdüren Bolivya burjuvazisinin siyaset, gazetecilik ve kültür çevrelerine sızmıştı. Yine bugüne kadar kısmen ya da bütünüyle yayınlanmamış bir dizi belgeyi ek olarak kitaba koyuyorum.

Son olarak şunu da söylemem gerekir ki, Tanya'nın hayatının farklı yüzlerinin yanı sıra onunla kişisel ve mesleki ilişkimiz hakkında derinlemesine ve çok daha kesin bilgi vermekteki tek amacım, 1963 Mart'ında Havana'da karşılaştığımız andan itibaren bana sunduğu muhteşem dostluk, sonsuz sevgi ve örnek duruşuyla çoktan hak etmiş olduğu saygı borcumu ödemektir.

Ulises Estrada, 2004

---

*) Carlos Conrado de Jesus Alvarado Marin (Mercy), Guatemala polisinde başkomiserdi. 1954'te demokratik olarak seçilmiş Jacobo Arbenz hükümetini deviren CIA destekli paralı askerlere karşı çıktı. Bu koşullarda, kendisinin Arjantin'e sürgüne gitmesi konusunda yardımcı olan Che'yle tanıştı. Carlos 1960'ta Küba'ya gitti. Latin Amerika halklarının yorulmak bilmez bir savunucusu olarak Küba devlet güvenlik örgütlerinde çalışmayı kabul etti. 14 Kasım 1997'de de Küba'da öldü. Yakın tarihe kadar Mercy'nin gerçek kimliğini açıklamak mümkün değildi, çünkü oğlu -Percy Alvarado- Miami'de faaliyet yürüten karşı-devrimci ve terörist grupların (özellikle Küba-Amerika Ulusal Kuruluşu) saflarına sızan bir Küba ajanı olarak çalışıyordu.

ÖNSÖZ

Luis Suarez

La Paz'da iki yılın üzerindeki gizli faaliyet ve Bolivya Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELN) saflarındaki beş ayın ardından Haydée Tamara Bunke Bider ('Tanya'), 31 Ağustos 1967'de Rio Grande nehri kıyısındaki Puerto Mauricio'da Bolivya ordusunun pususunda öldürüldü. ELN, Ernesto Che Guevara tarafından birkaç ay önce, 25 Mart 1967'de kurulmuştu.

O zamandan beri çeşitli biçimlerde birçok kişi, 19 Kasım 1937'de Arjantin'de doğmuş olan bu olağanüstü kadının anısını yok etmeye ya da lekelemeye çalıştı. Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ve Latin Amerika'daki yönetici sınıflarla bağlantılı bazı aydınlar ve Merkezi Haberalma Teşkilatı (CIA) tarafından maaşa bağlanmış belirli kişiler Tanya'yı, 'Che'yle gizli ve kirli evlilikdışı ilişkisi' yüzünden 'yok yere ölen' bir *femme fatale* olarak sunmaya çalıştılar.

Aynı biçimde Tanya, Küba istihbarat servisine çalışan bir casus olmakla ya da Doğu Almanya Devleti Gizli Polisi (Stasi) ve Sovyet Devlet Güvenlik Komitesi'ne (KGB) 'üçlü ajan' hizmeti vermekle de suçlandı. İddiaya göre Tanya, önce Küba Devrimi'ne sızmış, ardından da verilen emirler doğrultusunda 'Bolivya yönetiminin en üst kademeleri'ne kadar girmişti.

Bunlara karşılık olarak bu kitap, Ulises Estrada'nın Tanya'ya olan derin sevgi ve hayranlığından doğdu. Ulises, Tanya'nın casusluk yöntem ve teknikleri eğitiminden sorumlu olmanın yanında 1963 ve 1964'te onun sevgilisiydi. Ayrıca, Tanya'ya Che Guevara tarafından verilen Güney Amerika devrimci görevini başarılı biçimde yerine getirmesi için gerekli kent ve kır gerillası savaş stratejilerini de o öğretti.

Afrika halklarının ulusal kurtuluş mücadelelerinin (örneğin Kongo) içinde yer alması ve yeraltı çalışmasının tipik kuralları, Ulises'in Tanya'nın farklı Avrupa ülkelerindeki (örneğin Çekoslovakya) eğitimlerine doğrudan katılmasını engelledi. Daha sonraları Bolivya, Brezilya ve Meksika'da Tanya'yla kurulan gizli bağlantıların içinde yer almamasının sebebi de buydu. Bununla birlikte yazar, Tanya'yı tanımak ve onunla birlikte çalışmak ayrıcalığına erişmiş bir dizi Kübalı yoldaşın farklı değerlendirmelerine erişmek gibi eşsiz bir imkâna sahip ve bunlardan bazıları ilk kez bu kitapta yayınlanıyor.

Tarihsel tutarlılık adına yazar, şu anda Küba Komünist Partisi Merkez Komitesi arşivinde dosyalanmış olan Tanya hakkındaki belgeleri de yeniden gözden geçirdi. Aynı zamanda Estrada, bu dosyalardaki bilgilerle (ki içlerinde Tanya tarafından eğitimi esnasında yazılmış otobiyografik bir deneme de bulunmaktadır) Tanya'nın annesi Nadya Bunke'nin ve çeşitli sebeplerden ötürü isimlerini açıklamamayı tercih eden Kübalı görevlilerin değerlendirmelerini de karşılaştırdı.

Ne yazık ki hayat ve ölümün acımasız kanunları Ulises Estrada'nın, Tanya'nın Joaquin birliğinin bir üyesi olarak katıldığı gerilla eylemleriyle doğrudan ilişkili olan diğer Kübalı, Perulu ve Bolivyalı yoldaşlarla görüşmesini engelledi. Bu durum, Tanya'ya gizli faaliyetlerinde eşlik eden, ancak daha sonra ölen Bolivyalı Rodolfo Saldana ve Kübalı Jose Maria Martinez Tamayo (Papi) için de geçerlidir. Tanya bu yoldaşlarla, 1967 yılı ortalarına kadar Bolivya başkentinde faaliyet yürüten, ancak bu tarihte General René Barrientos'un askeri

diktatörlüğünün -CIA tarafından eğitilen ve idare edilen- baskın birimlerince çökertilen kent şebekesinin, Che'nin direktifleri doğrultusunda örgütlenmesinde birlikte çalışmıştı.

Estrada'nın kent şebekesinde Tanya'yla birlikte çalışmış diğer Bolivyalı yoldaşların görüşlerini almaya yönelik yoğun gayretlerine rağmen yeni bilgiler elde edilemedi. Yalnızca, gizli yapının hayatta kalan az sayıdaki üyesinden biri olan Loyola Guzman, Laura Gutiérrez Bauer sahte kimliği altında tanıştığı Tanya hakkında bilgi aktarabildi. Guzman, daha sonraları, Tanya kendisiyle gizli irtibat kurduğunda, Bolivya sosyal ve resmi çevrelerinde tanınan bu 'Arjantinli burjuva kadın'ın aslında Tanya olduğunu şaşırarak keşfedecekti.

Öte yandan bu kitap, Tanya'nın yeraltı faaliyeti ve gerilla hareketi içindeki yaşantısıyla ilgili bilgileri tamamlamakta ve zenginleştirmektedir. Ayrıca bir ilk olarak, Küba Devrimi'nin 1962 ile 1965 yılları arasında, Che Guevara'nın direktifleri doğrultusunda şekillenen Hayalet Operasyonu adı altındaki farklı Latin Amerika ülkeleriyle dayanışma faaliyetleri hakkında bilgi sunmaktadır.

Yine bu kitap, Che Guevara'nın biyografisini kaleme alan bazı yazarların onun Küba siyasal liderliğiyle uzlaşmaz anlaşmazlıkları olduğu ya da Mart 1965'ten itibaren bu anlaşmazlıkların Che'yi ailesi ve Küba'daki çeşitli görevlerini terk etme ve önce Afrika, ardından Latin Amerika'da 'ölümü arama' noktasına getirdiği iddialarının gerçekdışılığını açığa çıkarmaya yardım etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Ulises Estrada'nın bu eşsiz tanıklığı, Che'nin 1961'den itibaren şekillenmeye başlayan (ve Tanya'nın faaliyetlerini de kapsayan) planlarının, kendisinin de bireysel olarak kıtadaki silahlı gerilla mücadelesine katılmasını kapsadığını inkâr edilemez biçimde ortaya koymaktadır.

Tanya'nın son dört yılı hakkında ayrıntılar sunmanın ötesinde bu kitap, Latin Amerika ve Karayip halklarının bitmemiş bağımsızlık mücadelelerinin en cesur sayfalarından birinin çok önemli biçimde yeniden kavranmasına katkı sağlamaktadır.

TANYA –
CHE GUEVARA'YLA BOLİVYA'DA GİZLİ GÖREVDE

1
TARİHSEL BAĞLAM

Che Guevara'nın niçin Latin Amerika özgürlük mücadelesini genişletmeyi tercih ettiğini ve Arjantinli Haydée Tamara Bunke Bider'i görevlendirdiğini anlamak için, 1960'ların ilk beş yılında Latin Amerika ve Karayipler'de hüküm süren durumu değerlendirmenin önemli olduğunu düşünüyorum. Che'nin kararı, mücadeleyi dünyanın başka ülkelerinde sürdürmeye ve Fidel Castro ile Küba Devrimi'nin işaret ettiği enternasyonalist politikayı izlemeye yönelik kişisel kararlılığının bir uzantısıydı.

26 Temmuz Hareketi'nin kurucusu ve İsyan Ordusu komutanı Fidel Castro liderliğindeki Küba Devrimi, Ocak 1959'da zaferle sonuçlandı. Bu zafer, ABD yönetimlerinin güçlü siyasal, ekonomik ve askeri desteğini alan General Fulgencio Batista diktatörlüğüne karşı

Küba şehirleri, ovaları ve dağlarında altı yıl süren kanlı bir mücadele sonucunda elde edilmişti.[1] Bütün mücadele boyunca Arjantinli genç doktor Ernesto Che Guevara de la Serna hep Fidel'in yanındaydı. *Granma*'nın karaya ulaşması (2 Aralık 1956) ve ilk askeri eylemlerin ardından Che çabucak İsyan Ordusu'nun en çok göze çarpan liderlerinden biri haline geldi.[2]

Küba Devrimi'nin zaferle sonuçlanmasının ardından, halihazırda iktidarda olan Latin Amerika'daki bazı kanlı rejimlere (örneğin Haiti'de François Duvalier, Nikaragua'da Anastasio Somoza ve Paraguay'da Alfredo Stroessner rejimleri) yeni askeri diktatörlükler eklendi. Bu arada, sözde temsili demokrasiye dayanan hükümetler de, ABD hükümeti ve ABD'deki egemen ekonomik ve askeri çevrelerin buyrukları doğrultusunda hareket ediyorlardı.

Beyaz Saray karşısındaki bu boyun eğmişlik durumunun örneklerinden biri, Latin Amerika'daki hükümetlerin çoğunun, Amerika Birleşik Devletleri'nin Küba'ya yönelik Domuzlar Körfezi saldırısı karşısında sessiz kalmasıydı. Ayrıca Amerikan Devletleri Örgütü (ADÖ), 1962'de Küba'yı üyelikten çıkarma ve Temmuz 1964'te üyelerini Küba'yla diplomatik, ticari ve konsolosluk düzeyindeki ilişkilerini kesmeye zorlama kararı aldı.[3] Bu karar, Meksika hariç olmak üzere, bütün Latin Amerika hükümetleri ve 'bağımsız' Karayip ülkeleri tarafından derhal yürürlüğe kondu.[4]

İlerleme İttifakı (resmi olarak Ağustos 1961'de Uruguay'ın Punta del Este şehrinde gerçekleştirilen Amerikan Devletleri Örgütü Sosyal ve Ekonomik Konsey Toplantısı sırasında Kennedy yönetimince oluşturuldu) bildirgelerine rağmen Latin Amerika hükümetleri, halklarını inanılmaz bir sömürü ve baskıya maruz bırakıyordu: özel-

---

1) Moncada Kışlası'na yapılan başarısız saldırının tarihi olan 26 Temmuz 1953 günü, General Fulgencio Batista diktatörlüğüne karşı yürütülen silahlı mücadelenin başlangıcı olarak kabul edilir. Batista iktidarı 10 Mart 1952'de başladı ve 31 Aralık 1958'e kadar sürdü. Bu süre zarfındaki Amerika Birleşik Devletleri başkanları, Demokrat Harry Truman (1945-1953) ve Cumhuriyetçi Dwight Eisenhower'dı (1953-1961).

2) 2 Aralık 1956'da *Granma* gemisi Küba kıyısına ulaştı. Gemide, çoğunluğu 26 Temmuz Hareketi'nin kurucuları olan ve daha sonra İsyan Ordusu'nda mücadeleye devam eden 82 kişi bulunuyordu. Bunlar arasında, Fidel ve Raul Castro, Juan Almeida, Camilo Cienfuegos ve Che Guevara vardı.

3) Daha fazla bilgi için bkz. Jane Franklin, *Cuba and the United States: A Chronological History* (New York: Ocean Press, 1997).

4) Küba Devrimi zaferle sonuçlandığında Karayipler'deki 'bağımsız' ülkeler yalnızca Küba, Haiti ve Dominik Cumhuriyeti'ydi. Geri kalan Karayip ülkelerinin tamamı Britanya, Fransa, Hollanda ve ABD'nin sömürge egemenliği altındaydı.

likle Arjantin (Mart 1962), Peru (Temmuz 1962), Ekvador (Eylül 1962), Dominik Cumhuriyeti (Eylül 1963), Honduras (Ekim 1963), Brezilya (Mart 1964) ve Bolivya'da (Kasım 1964) art arda gelen darbeler sonrasında.[5]

ABD, Porto Riko üzerinde sömürgeci bir denetim kurmuş, Avrupalı emperyalist güçler karşısındaki sömürgeci bağımlılığı sona erdirmiş olan Afrika ve Asya ülkelerine karşı da oldukça saldırgan bir tutum içine girmişti. Bu dönemde Beyaz Saray, Kongo başbakanı Partice Lumumba suikastı ile Vietnam, Laos ve Kamboçya halklarına yönelik saldırıların içinde yer aldı. Dominik Cumhuriyeti'ne askeri müdahalede bulundu (Nisan 1965) ve ADÖ'nün suç ortaklığında, eski diktatör Trujillo'nun adamlarından biri olan Joaquin Balaguer yönetiminde bir hükümeti iş başına getirdi.

Devrimci örgütler arasında birlik olmaması, Porto Riko ve diğer Latin Amerika ülkelerinde bu tür rejimlerin yerleştirilmesini kolaylaştırıyordu. Bu örgütlerin bazıları, 1960 yılında Sovyetler Birliği'nde gerçekleştirilen Uluslararası Komünist ve İşçi Partileri Konferansı'nda su yüzüne çıkan Çin-Sovyet uyuşmazlığı sebebiyle bölünmüştü.

Pek çok ülkede baskı altında olmalarına ve yasaklanmalarına rağmen Latin Amerika ve Karayip komünist partileri, genel olarak siyasal iktidarın ele geçirilmesini sağlayacak tutarlı politikalar üretmediler. Çünkü bu partilere göre, Latin Amerika devrimi iki aşamada gerçekleştirilmeliydi: önce burjuva demokratik devrim, sonra sosyalist devrim. Dolayısıyla komünist partiler, sendikalar ve meslek örgütleri içinde faaliyet yürüterek ve köylülerle öğrencilerin desteğini alarak düşmanı zayıflatma politikasına bağlı kaldılar. Ayrıca, yasal düzeyde faaliyet yürütebilen örgütler aracılığıyla belediye meclisleri ve parlamentoda temsil edilme doğrultusunda çalışmalar yapıldı. Ancak bu çizgi, emperyalist ve oligarşik tahakkümün ortadan kaldırılmasına pek az katkı sağladı.

Küba zaferi ve direnişinin örnek niteliği, komünist partilerin belirli unsurlarına, özellikle de gençliğe, kendi örgütlerinin taktiklerinin var olan koşullar için gerçekten geçerli olup olmadığını sorgulama cesareti verdi. Hem bu unsurlar, hem de var olan ulusal refor-

5) Daha fazla bilgi için bkz. Luis Suarez, *Century of Terror in Latin America* (New York: Ocean Press, 2006).

mist ve sosyal demokrat partilerin çözülmesiyle ortaya çıkan diğer örgütler, sonradan Yeni Sol diye adlandırılacak hareketi oluşturmaya başladılar. Yeni Sol, siyasal iktidarın ele geçirilmesinde kullanılacak ana strateji olarak kırsal silahlı mücadeleyi benimsiyor, temel referans noktası olarak Küba deneyimini alıyordu.[6]

Yeni Solun liderleri, siyasal, ekonomik ve askeri destek talepleriyle Havana'ya ziyaretler gerçekleştirdiler. Küba siyasal liderliğinin bu konudaki tavrı, onların taleplerini karşılamak doğrultusundaydı. Bu durum, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin de etkisiyle diğer komünist partilerin sert eleştirilerine yol açtı. Bu partilere göre Küba'nın bu devrimci örgütlerle ilişkileri, Latin Amerika'daki kendi siyasal konumlarına zarar veriyordu. Bu eleştirilere karşın Küba, enternasyonalist duruşuna bağlı olarak söz konusu komünist partilerle dostane ilişkilerini devam ettirmekle birlikte, dayanışma adına destek isteyen Latin Amerika ve Karayipli devrimci örgütleri desteklemeyi sürdürdü.

Bu bağlam içinde Che, kıtanın diğer ülkelerinde, ama özellikle kendi doğum yeri olan Arjantin'de, devrimci mücadeleyi kolaylaştıracak koşulları yaratmaya başladı. 1955'te Che'yle Fidel Meksika'da biraraya geldiklerinde, Küba Devrimi gerçekleştirildikten sonra Che'nin diğer Latin Amerika ülkelerinin kurtuluşu için mücadeleye devam etmesi konusunda anlaşmışlardı. 1961 sonrasında Che, bu kararının lojistik dayanaklarını planlamaya başladı.

O dönemde Kolombiyalı kardeşler Antonio, Juan Martin ve Patricio Larrotta Gonzales Küba'daydı. Ocak 1959'da Köylü Öğrenci İşçi Hareketi'ni (MOEC) kurduktan birkaç hafta sonra Havana'ya gelmişlerdi. Onların devrimci silahlı mücadeleyi benimseme kararları Che'yle irtibata geçmelerini sağladı. Che, siyasal tartışmalar ve Kolombiya Ulusal Öğrenci Derneği başkanı olarak yaptığı çalışmalar sayesinde gelişen yetenekleri nedeniyle Antonio'yu takdir ediyordu.

Askeri eğitim alma arzusundaki Antonio ve Juan Martin yeni kurulmuş olan Küba Halk Savunma Milisleri'nin farklı birimlerine katıldılar. Bu siyasal ve askeri örgüt saflarında Antonio, Nisan 1961'de, CIA tarafından eğitip silahlandırılan ve ABD donanma gemilerince Küba kıyılarına taşınan 1.200'ün üzerindeki paralı askere

6) Latin Amerika ve Karayipler'deki Yeni Sol içinde yer alan farklı eğilimlere dair bir analiz için bkz. Donald C. Hodges, *The Latin American Revolution* (William Morrow Co. Inc., 1974).

karşı verilen Domuzlar Körfezi muharebesine katıldı. Juan Martin ise orta Küba'daki Escambray Dağları'nda, karşı-devrimci grupların yine Kennedy yönetiminin desteğiyle başlattığı silahlı ayaklanmaya karşı mücadele verdi.

Kübalı yetkililer, bu dayanışmanın karşılığı olarak ve Kolombiya hükümetinin devrime[7] karşı artan düşmanlığını hesaba katarak Gonzales kardeşleri Cauca Nehri vadisinde bir gerilla cephesi oluşturma istekleri konusunda desteklediler. Bugün Küba gazetesi *Bohemia*'da gazetecilik yapan Juan Martin'in aktardığına göre, söz konusu gerilla hareketi olgunlaştıktan sonra Che'yle birlikte kendisinin bu harekete katılması öngörülmüştü. Ancak Antonio ve diğer MOEC liderlerinin Mayıs 1961'de bir çatışmada ölmesi sonucunda plan suya düştü.

Bununla birlikte, bu geri adım hiçbir şekilde Che'nin kararının değişmesine yol açmadı. Aksine, Latin Amerika'nın kır ve kent alanlarındaki devrimci gerilla operasyonlarına tam destek vermeye devam etti. Özgürlük mücadelesini pek sevgili Arjantin'ine dek uzatacak biçimde, kıtanın güneyindeki silahlı mücadeleye doğrudan katılabilmesine imkân verecek yol arayışını sürdürdü.

Hedefine ulaşmasını sağlayacak koşulları oluşturma arzusuyla -ve 29 Mart 1962'de başkan Arturo Frondizi'nin reformist Arjantin hükümetine karşı gerçekleştirilen darbenin sonucu olarak[8]- Che, o sırada Küba'da bulunan bazı Arjantinlilerin siyasal ve askeri eğitimini büyük bir kararlılıkla destekledi. Bu Arjantinliler arasında William Cooke ve Alicia Eguren gibi güzide insanların liderliğindeki Peroncu Devrimci Oluşum'un (ismini görevden azledilen başkan ve Adalet Partisi'nin lideri Juan Domingo Peron'dan almıştır) üyeleri vardı. Ayrıca Che, kendisi de daha önce Küba'da askeri eğitim almış

---

7) Burada ADÖ ve Beyaz Saray'la koordinasyon içindeki Kolombiya devlet başkanı Alberto Lleras Camargo'nun (1958-1962) Küba'ya yönelik sürekli saldırılarına gönderme yapılmaktadır. Lleras Camargo, Aralık 1961'de iki ülke arasında yaşanan bazı olayların ardından aynı ay içinde Küba'yla diplomatik ilişkilerini kesme kararı aldı.

8) Uzlaşmaz Radikal Yurttaş Birliği'nin adayı olarak Frondizi, kendisine yasaklı Adalet Partisi (aynı zamanda Peroncu Parti olarak da bilinir) ve diğer Arjantinli ilerici grupların yandaşlarının oy desteğini almasını sağlayan reformist bir program sayesinde Aralık 1958'deki başkanlık seçimlerinden başarıyla çıkmıştı. Silahlı kuvvetler ve ABD'den gelen baskılar yavaş yavaş başkanın vaatlerinin temelini sarstı ve sonunda Frondizi, Jose Maria Guido'yu başkan yapan bir darbe sonucu görevden uzaklaştırıldı. Guido'nun ilk icraatı, Mart 1962'de gerçekleştirilen milletvekilliği seçimlerinde seçilmiş olan Adalet Partisi adaylarına siyaset yasağı koymak oldu.

olan dostu ve yoldaşı, prestijli Arjantinli gazeteci Jorge Ricardo Masetti'nin liderliğindeki bir grup seçme Arjantinli devrimciler örgütünü açıkça destekledi.

Kuzey Arjantin'in Salta bölgesinde bir gerilla hareketi başlatmak isteyen bu grup, Ocak 1963 sonrasında -Küba'da başlayan- askeri eğitimini, özgürlüğüne yeni kavuşmuş olan Cezayir Demokratik Cumhuriyeti'nde tamamladı.[9] Aynı zamanda Küba İçişleri Bakanlığı'ndan (MININT)[10] bazı görevliler yasal belgeler elde etmek yoluyla Bolivya'da mevzilenmeye başladılar. Bu koşullarda Che, Manuel Pineiro'ya gizli bir görevle La Paz'da bulundurmak üzere bir Arjantin vatandaşının seçilip eğitilmesi görevini verdi.

Che'nin başlangıçtaki düşüncesi, Bolivyalıların içişlerine karışma sorununun üstesinden gelmek için işlerin her zaman Bolivya Komünist Partisi'nin askeri kanadıyla koordineli biçimde yürütülmesi doğrultusundaydı. MININT görevlileri komşu ülkelerdeki (Peru ve uzun vadede Paraguay'daki) devrimci mücadeleyi desteklemeye yönelik temel görevleri gerçekleştirmekle yükümlüydüler. Her şeyden öte bu görevler, söz konusu görevlilerin sonunda, o zamanlar Komutan Segundo kod adıyla bilinen Masetti'nin liderliğindeki Arjantin Halk Gerilla Ordusu'na katılmasını sağlayacak koşulların hazırlanması doğrultusundaydı.[11]

Ne var ki, 1964'ün Mart ve Nisan aylarında yakalanan ya da öldürülen bazı yoldaşlarla birlikte Masetti'nin de ortadan kaybolması, Che'nin emellerini bir kez daha ertelemesine yol açtı. 1964 yılı sonunda BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmanın ardından Che, bir dizi Ortadoğu ve Kuzey ve Orta Afrika ülkesini ziyaret etti. Küba'ya döndüğünde Fidel Castro, Che'nin Kongo Ulusal Devrim Konseyi için gerilla müfrezelerini eğitecek ve destekleyecek bir grup Kübalıya önderlik etme önerisini onayladı.

Nisan 1965'te Che, Tanzanya'ya gitmek üzere gizlice Küba'dan ayrıldı. Oradan, Tanganyika Gölü üzerinden Kongo'nun güneydoğu

---

9) Uzun yıllar süren mücadelenin ardından Cezayir, 5 Temmuz 1962'de Fransa'dan bağımsızlığına kavuştu. Bununla birlikte, bu tarihten çok önce Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi ile devrimci Küba hükümeti arasında karşılıklı dayanışma ilişkileri kurulmuştu. Bu ilişkinin kurulmasında Masetti çok önemli bir rol oynadı.

10) Küba Cumhuriyeti'nde İçişleri Bakanlığı (MININT) Ramiro Valdes Menendez liderliğinde 14 Temmuz 1961'de kuruldu.

11) Daha fazla bilgi için bkz. Gabriel Rot, *Los orígenes perdidos de la guerrilla argentina* (Arjantinli Gerillanın Kayıp Kökenleri) (Buenos Aires: Cielo por Asalto, 2000).

topraklarına girdi (bu güzergâh daha sonra Devrimci Silahlı Kuvvetler Bakanlığı tarafından seçilmiş 100'ün üzerinde Kübalı enternasyonalist savaşçı tarafından da takip edildi). Kongo siyasal ve askeri güçleri, Mobuto'nun iktidara gelmesinin ardından Afrika Birliği Örgütü'nün askeri eylemlere son verilmesi çağrısına destek verme doğrultusunda 1965 yılı sonlarına doğru bu bölgeye yerleştiler. Bu yüzden Kübalı enternasyonalistlerin bölgeden çekilmesi istendi. Che, Tanzanya'daki Küba büyükelçiliğinde uzun süre gizlice kaldıktan sonra, Latin Amerika'da (özellikle Bolivya, Peru ve Arjantin'de) devrimci silahlı mücadelenin gelişimini yeniden başlatma hedefiyle Prag'a gitmeyi kabul etti.

Her ne kadar Che, ne Kongo'ya yaptığı gizli seyahat ne de Prag'da geçirdiği dönemin ilk kısmında ona eşlik ettiğim süre zarfında bana böyle bir şeyden herhangi bir şekilde bahsetmiş olsa da, ben hep onun Latin Amerika üzerine odaklanma kararının oradaki insanların (özellikle madencilerin) direnişinin yoğunluğundan kaynaklandığına inanmışımdır. Halk, Bolivyalı General René Barrientos diktatörlüğüne ve 26 Haziran 1966'da General Juan Carlos Ongania liderliğinde gerçekleştirilen ve Arturo Illia'nın 'anayasal' hükümetini deviren Arjantin'deki darbeye karşı mücadele ediyordu. Bu darbe, ABD'nin desteğiyle Mayıs 1973'e kadar süren ve bu Latin Amerika ülkesini viraneye çeviren bir diktatörlüğü beraberinde getirecekti.

Belirli yazarlar ve Küba Devrimi'ne ihanet eden bazı hainler gibi, Che'nin önce Nisan 1965'te Kongo'ya ve on yedi ay sonra Bolivya'ya gitmek üzere Küba'dan ayrılışının sebebini Fidel ve Raul Castro'yla anlaşmazlığa düşmesi olarak göstermek hem yanlış hem de saldırganca bir tutumdur.[12] Aksine, Afrika'yı terk ettikten sonra Prag'da gizlice misafir edildiğimiz küçük bir apartman dairesinde Che'yle yaptığımız birçok sohbet esnasında kendisi bana Fidel'le ilişkilerinin olumlu içeriğinden bahsetti. Che, Fidel'i kendisini gerçek bir komünist haline getiren kişi olarak görüyordu. Che'nin Raul Castro hakkındaki kanaati de onun siyasal ve askeri bir lider olarak becerilerine duyduğu en yüksek saygı ve hayranlıkla şekillenmişti.

O sohbetler esnasında Che'nin bana söylediğine göre, ayrılma kararı, dünyanın farklı ülkelerindeki anti-emperyalist mücadeleleri des-

12) Bkz. Manuel Pineiro, *Che Guevara and the Latin American Revolutionary Movements* (New York: Ocean Press, 2001).

tekleme ihtiyacından kaynaklanıyordu (bu, Fidel Castro'ya Veda Mektubu ve *Tricontinental*'de yayımlanan "Üç Kıtaya Mesaj"ında da açıkça ortaya konmuştu).[13] Aynı sebepten ötürü Che, Küba hükümeti ve daha sonra Küba Komünist Partisi (PCC) olan Birleşik Sosyalist Devrim Partisi'ndeki yüksek mevkilerinden feragat etmeye kararlıydı. Fidel, Che'nin Kolombiya, Guatemala, Nikaragua, Peru ve Venezuela'da yürütülen ulusal ve toplumsal özgürlük mücadeleleri içinde yer alan bütün faaliyetlerine hem izin verdi, hem de destekledi.

Che'nin bu azimli kararı, benim devrimci kariyerimin onun enternasyonalist faaliyetlerinin bazı aşamalarıyla kesişmesini sağladı. 1963'ün ilk aylarından sonra bu karar aynı zamanda, bu hikâyenin ana karakteri, Arjantin doğumlu eski Demokratik Almanya Cumhuriyeti vatandaşı, o zamanlar Havana'da farklı çevrelerce Tamara ikinci adıyla bilinen Haydée Tamara Bunke Bider'in siyasal kariyeri ve kişisel hayatının içinde yer almama da yol açtı.

13) Ayrıntılı bilgi için bkz. David Deutschmann (yay. haz.), *Che Guevara Reader* (New York: Ocean Press, 2004).

2
HAYALET OPERASYONU

1961'in Haziran ayı sonlarına doğru bir gün sabahın erken saatlerinde, yeni kurulan MININT'in Miramar'da 5. Cadde ile 14. Cadde'nin kesiştiği köşedeki o zamanlar G-2 Operasyonlar Bölümü'nün kumanda merkezi olarak kullanılan binada, Manuel Pineiro bana M Dairesi'nin siyasal istihbarat koluna katılmamı önerdi. O an, hayatımın geri kalanının, mesleki ve siyasal kariyerim ile kişisel hayatımın tamamının, Küba Devrimi'nin Asya, Afrika, Latin Amerika ve Karayip halklarının demokratik, anti-emperyalist, ulusal ve toplumsal mücadelelerine yönelik çok boyutlu çalışmalarıyla ayrılmaz biçimde iç içe geçeceğini hayal dahi etmemiştim.

Dahası, çok büyük bir hayranlık, dostluk ve saygıyla bağlı olduğum meşhur Manuel Pineiro'nun doğrudan liderliği altında Latin

Amerika ve Afrika'da bir dizi siyasal, askeri, operasyonel ve komplocu görevler içinde yer alacağımı da hayal etmemiştim. Bu görevler, dünya devrimci hareketleri içindeki en sıradışı ve karizmatik bireylerden biri, Che Guevara tarafından -Fidel, Raul, Almeida, Celia Sanchez ve diğer komutanların[14] teşvikiyle- idare edildi. Bu hareket, ülkeme yönelik gittikçe artan ABD düşmanlığı da dahil olmak üzere yarıküremizdeki ve uluslararası düzeydeki hızla şekillenen olaylarla birlikte gelişti.

Tabii hepsinden öte, bu enternasyonalist görevlerin 1963 ve 1964 yıllarında hayatımın kişisel, siyasal ve mesleki boyutlarını Haydée Tamara Bunke Bider'inkilerle ilişkilendireceği aklımın ucundan bile geçmemişti. Zeki, sevecen, bilgili, bencillikten uzak, güzel bir kadın olarak Haydée, 1970 sonrasında dünya çapında tanınır oldu. Haydée'nin o dönemde, Che komutasında Bolivya'da gerçekleştirdiği yeraltı çalışması ve Bolivya Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun (ELN) gerilla kolu içindeki faaliyetleri işte bu *Tanya the Unforgettable Guerrilla* (Unutulmaz Gerilla Tanya) adlı kitabın yayınlanmasıyla birlikte kamuoyu tarafından öğrenilmişti.

Ben, Tanya'ya dair ilk bilgileri Ekim 1962'de yardımcılık göreviyle M Dairesi'nden askeri istihbarat kolu olan MM Dairesi'ne tayin olduktan sonra edindim. Pineiro bana, MININT'in bir kolu olan Teknik Hizmetlere (VMT) bağlı Özel Operasyonlar Bölümü'nü (MOE) örgütleme işinde yoldaşım ve dostum Olo Pantoja[15] ile diğer değerli

---

14) Juan Almeida Bosque, Moncada kışlası saldırısına katılmış, *Granma*'nın zorlu yolculuğunun içinde yer almış, İsyan Ordusu kurucularından biriydi. Batista'ya karşı yürütülen ayaklanmanın son aşamalarında Almeida Bosque, Mario Munoz Üçüncü Doğu Cephesi'ni idare etti. Almeida şu anda Küba Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Politik Büro üyesi ve Devlet Konseyi'nin başkan yardımcısıdır. Celia Sanchez, 26 Temmuz Hareketi'nin Manzallino'daki önde gelen örgütleyicilerinden ve İsyan Ordusu'na katılan ilk kadınlardan biridir (ki sonradan bu Ordu'da liderlik konumuna yükselmiştir). Celia, ayaklanma esnasında ve devrimden sonra çok önemli görevleri yerine getirdi ve Fidel Castro'nun en çok güvendiği kişilerden biri oldu. 1980'de öldüğünde Devlet Konseyi sekreterliği görevinin yanı sıra Küba Komünist Partisi Merkez Komite üyesiydi.

15) Orlando Pantoja Tamayo (kod adı Olo) 26 Temmuz Hareketi'nin bir üyesiydi. 1957'den itibaren İsyan Ordusu'na katıldı ve Che tarafından yüzbaşılığa terfi ettirildi. Devrimden sonra MININT'in kuruluşuna katkıda bulundu, Bolivya'da Masetti'nin Arjantin misyonunun hazırlığında uluslararası bir görevi yerine getirdi ve sonradan sınır devriye şefi oldu. Che tarafından seçilmişti ve Küba'da verilen yoğun askeri eğitimin ardından 19 Aralık 1966'da Bolivya'ya gitti. 8 Ekim 1967'de Quebrada del Yuro'daki çalışmada öldü.

Kübalı yoldaşlara (ki içlerinde Papi de vardı)[16] yardım etme görevi vermişti.

Diğer birim ve bölümlerden farklı olarak yeni kurulmuş olan bu stratejik istihbarat şubesi (MOE), yalnızca farklı Latin Amerika ülkelerinde sürekli olarak ortaya çıkan farklı devrimci örgüt ve hareketlerle dayanışma kapsamındaki çeşitli gizli operasyonları idare etmekle yükümlüydü. Söz konusu devrimci hareketler, kendi hükümetlerinin emperyalizm yanlısı, anti-demokratik ve halk karşıtı politikalarına tepki olarak ortaya çıkmış ve Küba isyanının zaferinden ilham almıştı.

Küba Devrimi'nin bu yeni örgütler ve hareketler karşısındaki duruşu, İkinci Havana Bildirgesi'nde[17] aylar öncesinden ilan edilmişti. Bu Bildirge'yle Küba Ulusal Meclisi, Küba bağımsızlığının şanlı savaşçısı ve ABD emperyalizmine karşı Latin Amerika ile Karayip halklarının tam bağımsızlığının müjdecisi Jose Marti tarafından 19. yüzyılın sonundan itibaren savunulan Latin Amerika'nın özgürleşmesi vaadine bağlılığını ilan etti.

Küba Devrimi'nin liderliği, kıtanın kritik ekonomik, toplumsal ve siyasal durumunu ve Yeni Sol örgütlerin siyasal iktidarı ele geçirmenin temel aracı olarak devrimci silahlı mücadeleyi benimseme kararını göz önünde bulundurarak Ant Dağları'nın yeni bir Sierra Maestre haline geleceği öngörüsünde bulunuyordu. Başka bir ifadeyle Ant Dağları, emperyalizme ve Latin Amerika ile Karayipler üzerindeki yüzyıllar süren tahakküme karşı yeni bir isyan hareketinin sahnesi olacaktı.

Küba'nın duruşu, sömürenle sömürülenin barış içinde birlikte yaşaması çabasını benimseyen Sovyetler Birliği liderliği ile uluslararası komünist ve işçi hareketinin -Latin Amerika'daki bazı komünist partileri de kapsayan- belirli kesimlerinin savunduğu bazı strateji ve

16) Jose Maria Martinez Tamayo (kod adı Papi) 26 Temmuz Hareketi'nin Holguin şehrindeki yeraltı şebekesinin üyesiydi. Nisan 1958'de İsyan Ordusu'na katıldı ve devrimden sonra Che'yle birlikte çalıştı. MININT kurulduğunda M Dairesi'ne katıldı ve burada, Jorge Ricardo Masetti'nin gerilla birliğinin Arjantin'e varması için gerekli koşulların sağlanması gibi çeşitli uluslararası misyonlarda görev aldı. Papi, Che'yle birlikte Kongo'ya da gitti. Daha sonra, Che'nin gelişi için gerekli koşulları sağlamak amacıyla Mayıs 1966'da Bolivya'da görev yaptı. Che geldikten sonra da, yeni oluşturulan gerilla hareketinin içinde yer aldı. ELN üyesi olarak 30 Temmuz 1967'de bir çatışmada öldürüldü.

17) Küba halkı tarafından Şubat 1962'de ilan edilen İkinci Havana Bildirgesi, Amerikan Devletleri Örgütü'nün (ADÖ) Küba'yı ihraç kararına karşı cevap niteliğindeydi.

taktiklerden farklıydı. Küba Devrimi, bütün devrimcilerin (özellikle Latin Amerikalıların) görevinin devrimler aracılığıyla halk adına bütün siyasal iktidarı ele geçirmek olduğunu ilan etmişti.

Uluslararası siyasetteki sınırlı tecrübeme rağmen Küba'nın bu duruşu bana, Latin Amerika ve Karayipler üzerindeki sömürgeci ve emperyalist tahakküme karşı yürütülecek bir adil savaş çağrısı gibi geldi.[18] Olo Pantoja'yla birlikte kendimi ateşli bir biçimde MOE'nin örgütlenmesi işine, özellikle de o dönemde ülkemizde eğitim alan ya da düzenli olarak burayı ziyaret eden birtakım eylemciler ve devrimci liderlerle ilk defa ilişki kurmamı sağlayan operasyon görevlerine adamıştım.

Pineiro'nun Miramar 18. Caddedeki evinde yapılan bir toplantıya katıldıktan sonra şevkim daha da arttı.[19] 1960'larda bu evde, Latin Amerika devrimci hareketlerinin liderleri ile Fidel Castro, Che ve Pineiro arasında birçok görüşme ve tartışma yapılmıştı. Benim katıldığım toplantıda Pineiro bana, Küba Devrimi'nin Latin Amerika'daki devrimci hareketlerle dayanışmaya yönelik bir dizi operasyonunu bizim koordine etmemiz gerektiğini söyledi. Ona göre, kıtadaki koşullar ve düşmanın ülkemize ve Latin Amerikalı devrimci hareketlere karşı yoğunlaşan faaliyetleri göz önünde bulundurulduğunda, bu operasyonların 'hayaletler' gibi gerçekleştirilmesi gerekiyordu.

Başka bir biçimde ifade etmek gerekirse, söz konusu operasyonların tam bir gizlilik içinde, düşmanın ve hatta dostlarımızın bile (sosyalist bloktaki ülkeler ve Latin Amerikalı komünist partiler dahil olmak üzere) bizim bu işin içinde olduğumuzu anlamasına sebep olacak hiçbir iz bırakmaksızın organize edilmesi gerekiyordu. Bu ayrıca, ne pahasına olursa olsun, düşman istihbarat ve karşı-istihbarat birimlerinin, özellikle de CIA ve ABD istihbaratının bizi tespit etmesinden kaçınma anlamına geliyordu. Hayalet Operasyonu ismi, Küba Devrimi'nin Arjantin, Kolombiya, Peru, Uruguay ve Venezuela'daki devrimci örgütleri desteklemek amacıyla gerçek-

18) Burada, 1890'larda Jose Marti'nin İspanyol sömürgeciliğine karşı Kübalı yurtseverler tarafından yürütülen silahlı mücadeleyi yeniden başlatmaya hazırlanırken söylediği bir söze göndermede bulunulmaktadır.

19) Adres, 33. Cadde ile Lazaro Cardenas Bulvarı arasındaki 18. Cadde, 3308 numara, Miramar, Havana şeklindedir.

leştirdiği çeşitli siyasal ve askeri operasyonları tanımlamakta kullanıldı.[20]

Pineiro, merkeziyetçilikten uzak çalışma felsefesine uygun olarak belirli Latin Amerikalı liderlerle yaptığı toplantılara benim de katılmama izin verdi. Bu toplantılar genellikle gece çok geç saatte, ya Pineiro'nun evinde, ya Che'nin Sanayi Bakanlığı binasının (tarihi Devrim Meydanı'nda yer alır) dokuzuncu katındaki ofisinde ya da Che'nin o dönem Nuevo Vedado'da bulunan özel evinde, Fidel ve özellikle Che'nin katılımıyla gerçekleştirilirdi.[21]

Söz konusu toplantılarda, bu büyük liderlere olan hayranlığım ve onların düşüncelerini kavrayışım gittikçe arttı. Che'yle ve onun en yakın yoldaşlarıyla, özellikle ofis müdürü olan Jose Manuel Manresa'yla[22] doğrudan ilişkilerimin kuvvetlenmesi bana gurur veriyordu. Aralık 1962'de Füze Krizi'nin hemen ardından Pineiro bana, o zaman Matraca ve Sombra Operasyonları olarak bilinen operasyonlarla bağlantılı çeşitli görevler verdi.[23]

Bu operasyonların ikisi de Bolivya merkezliydi ve Rodolfo Saldana ile Coco ve Inti Peredo kardeşler[24] gibi Bolivya Komünist Parti-

20) Bu sırada Arjantin'deki gerilla mücadelesini başlatmak için gerekli ilk adımlar zaten atılmıştı. Kolombiya'da MOEC'den geride kalanlara ve daha sonra Kolombiya Ulusal Kurtuluş Ordusu'nu oluşturacak olan yoldaşlara destek verilmeye devam edildi. Küba Devrimi, Peru'da hem Peru Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun (ELN) kurucularını hem de Devrimci Sol Hareket'i destekledi. Uruguay ve Venezuela'da Küba dayanışmasının amacı, komünist partilerin askeri kanadının hazırlanmasıydı. Venezuela'ya yönelik destek 1962 yılından sonra arttı. Venezuela Komünist Partisi ve Devrimci Sol Hareket'in yasaklanması karşısında bir ulusal kurtuluş ordusu kurulması kararı alındı.

21) Adres, Conill ve Tulipan caddeleri arasındaki 47. Cadde, numara 772, Nuevo Vedado, Havana'dır. Şu anda bu adreste Che Guevara Araştırmaları Merkezi faaliyet yürütmektedir ve Merkez, onun hayatı ile eserlerine ilgi duyan herkese açıktır.

22) Jose Manuel Manresa, Batista'nın ordusunda askerlik ve katiplik yapmıştı. 1959 yılı Ocak ayı başında Che, Cabana karakolunu işgal ederken Manresa'nın çeşitli askeri görevleri vardı. Ama Manresa kısa süre içinde bu görevlerden affını istedi. Daha sonra çiftlik işlerine yatkın olmadığını fark ederek yine fikrini değiştirdi ve Che'den onu eski görevine getirmesini istedi. Che bu isteği kabul etti ve Manresa o kadar verimli ve dikkatli bir çalışma yürüttü ki, birkaç hafta içinde Che'nin kişisel sekreteri olmayı başardı. Bu görevi, Che'nin Kongo'ya gittiği 1965 yılına dek sürdürdü. Daha fazla bilgi için bkz. Orlando Borrego, *Che, recuerdos en ráfaga* (Havana: Editorial de Ciencias Sociales, 2004).

23) Sombra Operasyonu, ismini Arjantinli Ricardo Guiraldes'in 1926 tarihli *Don Segundo Sombra* kitabından almıştı.

24) Coco ve Inti, Che'nin gerilla hareketi içinde yer alan Bolivya Komünist Partisi üyesi Roberto ve Guido kardeşlerin kod adlarıydı. ELN'nin kurucularından olan Coco, Che'nin ülkeye gizlice girmesine yardımcı olmuştu. 26 Eylül 1967'de bir çatışmada öldürüldü. Bolivya Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi olan Inti, gerilla hareketine 27 Kasım 1967'de katıldı. Hareketin hayatta kalan az sayıdaki üyesinden biriydi. Che'nin öldürülmesinin ardından -Rodolfo Saldana ve diğer yoldaşlarla birlikte- ELN'nin yeniden oluşturulma mücadelesinin içinde yer aldı. 9 Eylül 1969'da La Paz'da öldürüldü.

si'nin (PCB) gizli askeri kanadına üye birkaç kişinin yanı sıra -Abelardo Colome (Fury), Papi ve Olo Pantoja gibi- MININT görevlileriyle birlikte benim de katılımımı gerektiriyordu. İlk operasyonda MOE, silahlı saldırılar başlatmayı planlayan küçük bir gerilla birliğinin Peru'ya gizlice girmesini sağlayacak koşulların yaratılmasına yardımcı oldu. Bu birlik daha sonra, Hector Bejar'ın liderliğini yaptığı ve genç ve tanınmış Perulu devrimci şair Javier Heraud[25] gibi isimlerin de içinde yer aldığı Peru Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELN) haline geldi.

Aynı zamanda Sombra Operasyonu aracılığıyla da yüzbaşı Hermes Pena ve teğmen Alberto Castellanos eşliğindeki bir grup Arjantinli devrimcinin Arjantin'e ulaşması için gerekli hazırlıklar yapılıyordu. Jorge Ricardo Masetti'nin idaresinde yer alan ve Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi'yle dayanışma sergilemiş bu iki Kübalı subayın görevi, Kuzeydeki Salta eyaletinde bir gerilla cephesi oluşturmaktı. Bize göre bu gerilla cephesinin oluşturulması ve yerleştirilmesi, Che tarafından, kendi küçük vatanındaki (*'patria chica'*) silahlı devrimci mücadeleye katılma amacıyla tasarlanan planın ilk aşamasını teşkil etmekteydi.

Bu operasyonlar içindeki ilk görevimi yerine getirebilmem için Pineiro beni Küba'daki gerilla eğitimine gönderdi. O dönemde Küba'da eğitim alan iki Perulu devrimci grup vardı; ben, Dr. Luis de la Puente Uceda'nın[26] kurduğu ve 1966'daki ölümüne dek liderliğini yaptığı Devrimci Sol Hareket'in üyeleriyle birlikte eğitim aldım.

Bu kısa gerilla eğitimi dönemi sona erdikten sonra Pineiro beni, Havana'da yaşayan Latin Amerikalılar arasından Hayalet Operasyonu çerçevesindeki ihtiyaçları (bilinmeyen bir Latin Amerika ülkesinde uzun, tehlikeli ve önemli bir gizli görev) karşılayan 'Arjantinli bir bayan yoldaş' [*companera*] seçmekle görevlendirdi. Öte yandan Pineiro, Che'nin önerdiği ve ismini ilk kez o an duyduğum bayan yoldaşa öncelik verilmesi gerektiğini de belirtti: Bu kişi Haydée Tamara Bunke Bider'di.

---

25) Javier Heraud, ödül almış genç bir Perulu şairdi. Küba'daki askeri eğitiminin ardından, Mayıs 1963'te Bolivya üzerinden Peru'daki sınır limanı Peurto Maldonado'ya geçmeye çalışan bir gerilla birliğine katıldı. Birlik Peru ordusu tarafından pusuya düşürüldü ve Heraud çatışmada öldürüldü. Bu birlikten hayatta kalanlar Hector Bejar liderliğinde Peru Ulusal Kurtuluş Ordusu'nu kurdular.

26) De la Puente, Peru Aprista Partisi'nin (APRA) en prestijli eski liderlerinden biriydi. 1959'da parti bölündü ve de la Puente, APRA Rebelde grubunun lideri haline geldi. De la Puente aynı zamanda Peru Devrimci Sol Hareketi'nin de kurucusuydu ve Ocak 1966'da bir çatışmada öldürülene dek bu hareketin genel sekreterliğini yaptı.

Pineiro, Tamara'nın Eğitim Bakanlığı'nda Almanca çevirmen olarak çalıştığını ve Küba Halklarla Dostluk Enstitüsü'yle (ICAP) yakın ilişki içinde olduğunu da söyledi. Tamara aynı zamanda Kübalı Kadınlar Federasyonu'nun (FMC) ulusal liderliğiyle birlikte çalışıyordu. Böylelikle, kurumun başkanı Vilma Espin, uluslararası ilişkiler sekreteri Lupe Veliz ve başka isimlerle sıkı bağlar kurmuştu.

Bu olumlu siyasal referanslara rağmen Pineiro benden Havana'da yaşayan iki yoldaşı daha değerlendirmeye katmamı istedi: Isabel Larguia ve piyanist Lidia Guerberoff. Pineiro, planlanan hassas görevleri yerine getirebilecek ve sonunda Che'ye önerilecek kişinin kim olacağına karar vermeden önce bizden bir ekip oluşturarak söz konusu yoldaşlar için karakter profilleri geliştirmemizi ve onlar hakkında soruşturma yapmamızı istedi.

İstihbarat aygıtımızın çok yeni kurulmuş olduğu göz önünde bulundurulduğunda işimiz çok karmaşıktı. Bu üç adayın, siyasal ve kişisel karakterleri ile hem Küba hem de kendi ülkelerindeki deneyimlerini doğrulamamız gerekiyordu. Isabel ve Linda vakalarında, Arjantin'deki siyasal ve operasyonel bağlantılarımızla ilişkiye geçmemiz gerekti. Tamara'nın durumundaysa, Arjantin'deki siyasal ve ailevi geçmişini doğrulamanın ötesinde, Doğu Alman Komünist Partisi ile istihbarat ya da karşı istihbarat servislerine bu yoldaş hakkındaki merakımızın operasyonel doğasını belli etmeden Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nden bilgi almamız gerekiyordu.

Pineiro, yoldaş Ramon Oroxa Naberan'dan (Demetrio) söz konusu incelemeleri çok dikkatli biçimde gerçekleştirmesini ve sonuçları olabildiğince çabuk bize ulaştırmasını istedi. VMT çevrelerinde tarihsel öneme sahip bir şahsiyet ve özel karşı istihbarat biriminin şefi olan Demetrio, sonradan İstihbarat Genel Müdürlüğü ile MININT'in bir parçası olarak kurulan Ulusal Kurtuluş Genel Komutanlığı'nda büyük başarılar elde edecekti.

3
TANYA VAKASI

İstihbarat servislerimiz ve özel karşı istihbarat birimimizin çalışması sayesinde Isabel, Lidia ve Tamara soruşturmaları, hassas ve eksiksiz biçimde gerçekleştirildi. Ancak bu araştırma raporlarını aldığımda işin zorluğu ortaya çıktı: Adayların üçü de mükemmel siyasal ve kişisel geçmişlere sahipti. Ayrıca, üçünün de kendisini Latin Amerika özgürlük mücadelelerine adamış olduğu açıktı. Ne var ki, Pineiro'nun önüne, Che'ye iletmesi için tek bir isim konması gerekiyordu.

Farklı kaynaklardan toplanan bütün bilgileri değerlendirdikten sonra Pineiro'yla buluştum. Her adayın nitelikleri ve becerilerini ayrıntılı biçimde ele aldıktan sonra ikimiz de Tamara'da karar kıldık. Bu tercihin sebebi, yalnızca onun Che tarafından önerilmiş olması

değil (ki bu başlı başına yeterince güçlü bir referanstı), aynı zamanda uluslararası faaliyetlerdeki geniş deneyiminin onu, bizim daha sonra gerçekleştirmeyi planladığımız karmaşık görevleri hayata geçirme konusundaki temel kriterleri karşılamaya daha yakın kıldığını düşünmemizdi.

Bunlara ek olarak, Havana, Buenos Aires ve Doğu Berlin'de yapılan incelemelerde hem Tamara, hem de anne babasının uzun süredir devam eden sağlam siyasal ve kişisel bağlılıkları açıkça tespit edildi. Ailenin üç üyesi de, etkili bir biçimde faşizme karşı mücadelenin içinde yer almışlar, hem Arjantin hem de Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nde (DAC) sosyalist ilkelere bağlı kalmışlardı. Ayrıca, çocukluk ve ergenlik dönemlerini Arjantin'de geçirdikten sonra Tamara'nın Demokratik Almanya'ya gelir gelmez (sadece on dört yaşındayken) Özgür Alman Gençliği'ne (ÖAG) katıldığını gösteren kanıtlara ulaştık. Tamara, gençlik örgütünde büyük güvenilirlik kazanmış ve daha o yaşta kendi arzusuyla Alman Birleşik Sosyalist Partisi (ABSP) üyeliğine başvurmuştu.

Bu geleneksel komünist örgütler zemininde Tamara, çeşitli Alman siyasal ve kültürel örgütlerinin çalışmalarına katılmıştı. Almanca-İspanyolca çevirmeni olarak DAC'yi ziyaret eden Latin Amerikalı lidere, özellikle Özgür Alman Gençliği'nin Uluslararası İlişkiler Bölümü'yle bağlantılı olanlara eşlik etmişti. Latin Amerika'daki duruma dair bilgi sahibi olmanın ötesinde Tamara'nın, doğduğu ülkeye dönme ve Arjantin'in demokrasi mücadelesinin içinde yer alma arzusunu kamçılayan bu görevi sayesinde, çeşitli ilişkileri de vardı.

Tamara, Sierra Maestra'daki devrimci savaş hakkında gerekli bilgileri edinmek suretiyle Küba halkının özgürlük mücadelesiyle dayanışmasını göstermişti. Devrimin 1 Ocak 1959'da zafere ulaşmasının ardından Tamara'nın Küba'daki mücadeleye bağlılığı o kadar güçlenmişti ki, ABD emperyalizmliyle giriştiği zorlu savaşta Küba halkının yanında olabilmek için Küba'ya gitmeyi istediğini dile getiriyordu.

Temmuz 1959'da İsyan Ordusu'ndan yüzbaşı Antonio Nunez Jimenez ve teğmen Orlando Borrego'yla (o sırada ikisi de DAC'deydi) tanışmasının ardından Tamara'nın bu konudaki coşkusu daha da arttı. Buna ek olarak, aynı yılın Aralık ayında Doğu Alman ve Latin Amerikalı öğrencileri biraraya getiren bir toplantıda Che Guevara'nın çevirmenliğini yaptı. Küba Ulusal Bankası delegasyonunun

başı sıfatıyla orada bulunan Che, Doğu Almanya'yı ilk kez ziyaret ediyordu. Bu tarihten itibaren Tamara, 1960 yılı boyunca DAC'yi ziyaret eden Küba delegasyonlarıyla yakın ilişki içinde oldu.

Kübalı prima balerin Alicia Alonso (Küba Ulusal Bale Kurumu'nun kurucusu) tarafından gerçekleştirilen başarılı uvertürleri takiben ve Alman Birleşik Sosyalist Partisi'nin onayını aldıktan sonra Tamara, Mayıs 1961'de Küba'ya geldi. Hemen ICAP, Eğitim Bakanlığı, FMC ve Devrimci Silahlı Kuvvetler Bakanlığı için çeşitli çeviri işleriyle uğraşmaya başladı. Tamara ayrıca, Havana'ya gelen ilk Doğu Alman delegasyonlarına çevirmenlik hizmeti verdi.

Tamara Küba'da, o zamanlar Genç Asiler Birliği olarak bilinen ve 4 Nisan 1962'den sonra Genç Komünistler Birliği (UJC) olarak adlandırılmaya başlanan örgüt içinde çalışmaya başladı. 1961'de Havana'da düzenlenen Uluslararası Öğrenci Birliği konferansının organizasyonuna katıldı. Ayrıca kendisini, -zaman zaman Che'nin de dahil olduğu- bir dizi gönüllü çalışma etkinliğine adamıştı.

Tamara, Havana'da nereye giderse gitsin üniformasını (zeytin yeşili pantolon, mavi kalın kumaşlı gömlek, beyaz kasket ve kemerde asılı tabanca) gururla taşıdığı Halkın Savunma Milisleri'nin[27] de üyesiydi. Öte yandan, kendi mücadelelerine destek bulmak amacıyla Küba'ya gelmiş birçok Latin Amerikalıyla da iyi ilişkiler kurmuş ve bunları sürdürmesini bilmişti. Bunlar arasında, Tamara'nın Nikaragua'daki gerilla mücadelesinin bir parçası olma arzusunu dile getirdiği Nikaragualı devrimci Carlos Fonseca da bulunuyordu.

Tamara, son derece iyi eğitim almış bir kadındı. Birçok dil konuşabiliyordu ve edebiyat ve müzik alanında oldukça bilgiliydi. DAC'ta Humboldt Üniversitesi'nde felsefe eğitimi görmüştü. Ayrıca piyano, gitar ve akordeon çalıyor, Havana'da yaşayan farklı Latin Amerika ülkelerinden grupların düzenlediği toplantılarda Latin Amerika halk müzikleri icra ediyordu. Çalışkan ve sürekli yeni bilgiler arayışında bir öğrenci olarak Havana Üniversitesi'nin gazetecilik bölümüne kaydını yaptırmıştı. Sonuç olarak Tamara, dört dörtlük özelliklere sahipti.

Bütün bu etkenler Che'nin önerisinin ne kadar yerinde olduğunu gösteriyordu. Ancak bizim ulaştığımız sonuçları ona sunmadan ön-

27) Halkın Savunma Milisleri, Küba Devrimi'nin ilk yıllarında ABD'den ve ülke içindeki karşı-devrimcilerden gelebilecek terörist saldırılara karşı kurulmuştu.

ce Tamara'nın böyle bir görevi yerine getirmek isteyip istemeyeceğini öğrenmemiz gerekiyordu. 1963 yılı Mart ayının son günlerinden birinde, Pineiro'nun evinde gece geç saatte bir toplantı ayarladık. Karşılıklı selamlaşmaların ardından Tamara'yı, ana girişin sağındaki -önceden kütüphane olarak kullanılan- maun döşemeli salona aldık.

Tamara, siyasal yazgısıyla doğrudan ilişkili olacak üç görevliyle ilk kez orada tanıştı. Birincisi, hepimizin çok büyük saygı gösterdiği kalın kızıl sakallı İsyan Ordusu komutanı Pineiro'ydu. İkincisi, gürbüz, beyaz bir adam olan ve bizim kısaca Papi dediğimiz bir MININT görevlisiydi. Ve son olarak ben, henüz yirmi beşinde, uzun, çok zayıf, Afro-Kübalı bir adam olan Ulises vardım. Üçümüz de her zamanki zeytin yeşili üniformalarımızı giymiştik. Tamara'nın tabancası duruyordu ve üzerindeki milis üniforması içinde belirgin bir tarzı vardı.

Tanışma faslı sona erdikten ve kıtadaki devrimci mücadelelerin gelişimi dahil olmak üzere Latin Amerika'nın siyasal ve ekonomik durumu hakkında yapılan birkaç yorumun ardından Pineiro toplantının gerekçesini açıkladı. Tamara'ya kabul etmesi durumunda kendi güvenliğine yönelik ciddi riskler taşıyan gizli bir görevi yerine getirme önerisini sunmakla görevlendirildiğimizi söyledi. Bu görevin, en yakın arkadaşlarının bile yer ve içerik konusunda hiçbir şey bilmemesini gerektiren en yüksel gizlilikte olacağını ve Latin Amerika'da gerçekleştirileceğini de ekledi. Dahası, şimdiden sonsuz güvenimizi kazanan anne ve babasının da, bu sırrı gizleme yükünü onlara taşıtmamamız için, bu görevden haberdar olmaması gerekiyordu.

Tamara derhal müdahale etti ve daha fazla açıklamanın gereksiz olduğunu söyledi. Bu uğurda karşılaşacağı tehlikeler konusunda endişe etmeksizin onun bu görevi Küba Devrimi adına yerine getireceğine emin olabilirdik. Heyecanlı olduğu açıkça görülüyordu. Pineiro, onun bu misyona katılma konusundaki arzusunun farkında olduğumuzu söyleyerek Tamara'yı sakinleştirmeye çalıştı. Sonra ona, yapmak zorunda kalabileceği fedakârlıkların Küba'da başlayacağını, arkadaşlarından bir tanesinin bile onun bu görev için seçildiğini bilmemesi gerekeceğini belirtti. Hatta kendisinin askeri ve operasyonel eğitiminden sorumlu görevliler bile onun gerçek kimliğini bilmeyeceklerdi.

Tamara bir kez daha araya girdi ve Pineiro'nun bu isteğinin kolay olmayacağını, çünkü kendisinin Küba'daki yaşantısı içinde çok

sayıda Kübalı ve Latin Amerikalı devrimciyle yakın ilişki kurduğunu söyledi. Örneğin, kısa süre önce Carlos Fonseca liderliğindeki Birleşik Nikaragua Cephesi (sonradan Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi adını aldı) üyeleriyle ilişkiye geçmiş, Fonseca'yla Nikaragua'ya gidip savaşma planları yapmıştı. Bu insanlar, onunla ilişkilerindeki bu (zorunlu) kopuşu anlamakta güçlük çekeceklerdi. Bu durum, eğer uygun biçimde gerekçelendirilmezse oldukça şüphe çekebilirdi.

Pineiro, Tamara'nın karşı karşıya kalacağı durumu zekice kavramasından memnun biçimde gülümsedi. Ona güven verme amacıyla kendisinin operasyon eğitiminden sorumlu görevlilerin her arkadaşı için farklı bir maske hikâye hazırlayacağını anlattı. Bu hikâyelerin, birbirini tamamlayan ama doğruluğu kanıtlanamayan, Tamara'nın kendi verileri doğrultusunda tasarlanan hikâyeler olacağını da belirtti. Öte yandan, Tamara'nın zamanla en yakın arkadaşlarıyla arasında mesafe koymaya başlaması, eğitiminin sorunsuz ilerlemesi için çok önemliydi. Öyle ki, eğitim tamamlanıp da Tamara Küba'dan ayrılmak zorunda kaldığında, yokluğu daha az fark edilir olmalıydı.

Bu noktada Tamara, alnında çizgiler belirmiş, gözünde yaşlar, ama başı dik bir halde, Küba'ya geldiğinden beri siyasal ve ideolojik gelişiminde ne kadar büyük bir ilerleme kaydettiğinden bahsetti. Buradaki çalışmalarının eğitimine nasıl katkı sağladığını, Kübalılar ve yabancılarla kurduğu sıcak dostlukların kendisini nasıl geliştirdiğini anlatıyordu. Bununla birlikte bu görevin, çok daha büyük bir siyasal gelişim göstermesini sağlayacağını ve her şeyden öte kendisinin Latin Amerika'nın kurtuluşu uğruna verilen ulusal mücadelelere doğrudan katılma hayalini gerçekleştirmesine imkân tanıyacağını umduğunu söyledi.

Pineiro ona, hayalini kurduğu mücadelenin farklı biçimlerde verilebileceğini ve bu konuda başarılı olabilmek için yeraltı faaliyeti içinde çok çeşitli teknik ve yöntemler kullanılabileceğini söyledi. Zaman zaman bir eğitimci perspektifinden bakarak karşılaşabileceği koşulları, devrimci bir operasyonun başarısı ya da bir *yoldaş*ın güvenliği için hayati önemde olan gizli mesajlar almak durumunda kalabileceğini anlattı. Ayrıca Pineiro, ileride öğreneceği yöntemler sayesinde öteki ajanlarla irtibat kurmanın, faaliyetlerinin düşman istihbaratı tarafından takip edilmesini engellemek açısından gelecekteki görevlerinde temel önemde olacağını belirtti.

Benzer şekilde Tamara'nın yazmayı öğrenmesi gereken şifreli ya da görünmez mesajlar olacaktı. Bir cansız posta kutusu[28] yaratmak, yani öteki ajanların alması için silah, ilaç, para ya da kendi mesajlarını bırakabileceği gizli bir yer tespit etmek konusunda uzmanlaşması gerekecekti. Pineiro'ya göre -ayrı ayrı ya da bir bütün olarak- bütün bu eylemler, devrimcilerin gerçekleştirmekle yükümlü oldukları yeraltı faaliyetlerinin etkinliği ve güvenliğini garanti altına almaya yarıyordu. Bu açıklamaları büyük bir dikkatle dinleyen Tamara'nın yüzü, gelecekte olacakları öngördüğünü bilmeksizin Pineiro, "Şunu da belirtmeliyim ki, verili bir durumda, koşullar öyle gelişebilir ki, gerilla hareketine de katılman gerekebilir ve bunun için gerekli askeri eğitimi alacaksın," dediğinde daha da aydınlandı.

Konuşmanın bu aşamasında, Tamara'nın yüzündeki ciddi ifade, bize onun karşı karşıya kalabileceği görevlerin karmaşıklığını içselleştirmiş olduğunu gösterdi. Pineiro, bahsi geçen risklerle gerektiği gibi başa çıkmasını sağlayacak eğitimin kendisine verileceğini söyledi. Ayrıca gerçek kimliğinin operasyon eğitimi boyunca başkaları tarafından öğrenilmesini engellemek amacıyla bir kod adı (sonradan kendisine önerilecekti) olacağını ilave etti.

Bu konudaki coşkunluğu gözle görülür bir hal alan Tamara, kod adını kendisinin belirleyip belirleyemeyeceğini sordu ve çok uzun zamandır bu an için hazırlık yapmışçasına kod adı olarak Tanya'yı önerdi. Yıllar sonra annesi Nadya Bunke bana bunun, kızının yeraltı faaliyeti içinde bulunan ve aynı kod adını kullanan başka bir kadına olan hayranlığını ifade etme biçimi olduğunu söyledi. Tamara, Tanya adını alarak, ülkesindeki onca acıdan sorumlu olan faşistler tarafından tutsak alınan, işkence edilen ve Aralık 1941'de öldürülen Sovyet gerilla Zoya Kosmodemyanskaya'ya hayranlığını ifade etmiş oluyordu. Biz her ne kadar o an bu hikâyeden ya da Tamara'nın bu kişiyle siyasal ve duygusal özdeşleşme arzusundan habersiz olsak da, seçtiği kod adını kabul ettik.

Birkaç gün sonra Pineiro, Tamara, Papi ve ben Che'nin Sanayi Bakanlığı'ndaki ofisine gittik. Che, bir Latin Amerika ülkesindeki gerilla hareketini desteklemek üzere kent örgütlenmesine yardımcı olma misyonunda birlikte olacağı yoldaşı tanıma isteğini önceden Papi'ye

28) Cansız posta kutusu, ajanlar tarafından ilgili kişiyle karşılaşmaksızın mesaj alışverişi yapmak üzere kullanılan, önceden kararlaştırılmış gizli bir yerdir.

iletmişti. Tamara orada kimi göreceğimizi bilmiyordu ve Che'yi yeniden görmekten çok memnun oldu. Misyonunun şu veya bu şekilde Che'yle bağlantılı olduğunu öğrenmek onu fazlasıyla mutlu etmişti (Ağustos 1960'ta Antonio Nunez Jimenez'e yazdığı mektupta, belki bir gün vatandaşı Che'yi, "ülkemizde bazı değişikliklerin gerçekleşmesine yardımcı olması için" Arjantin'e getiririm diye yazmıştı).[29]

Aslında Che zaten hem Alman ve Arjantin delegasyonlarında, hem gönüllü çalışma günlerinde, hem de Arjantin'in İspanyol sömürgeciliğinden kurtuluşunu kutlamak üzere 25 Mayıs 1962'de ICAP çerçevesinde düzenlenen barbekü partisi gibi Küba'daki Arjantin cemaatiyle ilgili çeşitli etkinliklerde Tanya'yla birlikte çalışmıştı. Toplantı öncesinde Che ona bazı arkadaşları hakkında sorular sordu. Sonra farklı Küba örgütleri içindeki faaliyetlerinin nasıl gittiği ve genel ilgi alanlarıyla ilgili bilgi istedi.

Bu sohbet sayesinde tecrübeli komutan ve siyasal lider, toplantıdan önce Tamara'nın ilk andaki gerginliğini atmasını sağlamaya çalışıyordu. Zamanın geldiğinden emin olduğunda onun gözlerinin içine baktı ve Pineiro'nun ona anlattıklarını tekrar etmesini ve seçiminin tamamen kendi isteğine bağlı olduğunu unutmaksızın kararının ne olduğunu söylemesini istedi. Ayrıca son toplantıya kadar fikrini değiştirmesinin herhangi bir sorun yaratmayacağını da ilave etti. Che, devrimcilerin, Tamara'nın kendisine önerilen görevi kabul etmesi durumunda karşılaşacağı ciddi tehlikeler gibi pek çok meydan okumayla karşı karşıya kalacağını gayet iyi biliyordu.

Tamara, bir an bile tereddüt etmeksizin ve hatta hafif bir rahatsızlık ifadesiyle, bu konuda söyleyecek tek bir şeyi olduğunu, Pineiro'ya Latin Amerika'yı emperyalist sömürüden kurtaracak her tür görevi yerine getirmeye gönüllü olduğunu bildirdiğini belirtti. Bir devrimci olarak kendi görüşüne göre bu mücadele, sakınmak durumunda kalabileceği bütün risklerden çok daha önemliydi.

Che gülümseyerek Tamara'ya güven verdi, ama babacan bir ifadeyle bir kez görevi kabul ettikten sonra kendisini yüzde yüz ona adaması gerektiğini tekrarladı. Bu yüzden kişisel olarak bunun böyle olacağına ikna olması gerektiğini belirtti. Ve hemen sevdiği insanlardan uzak kalmanın ve halklarımız karşısındaki bencil ve sömürü-

29) Tamara, 22 Ağustos 1960'ta yüzbaşı Antonio Nunez Jimenez'e Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nden bir mektup göndermişti. Daha fazla bilgi için bkz. *Tania the Unforgettable Guerilla.*

cü doğası nedeniyle her zaman kötü gözle baktığı kapitalist dünya içinde faaliyet yürütmenin yol açabileceği duygusal gerilime dikkat çekti. Dahası, Tamara hayatını yitirmesine sebep olabilecek türden ciddi tehlikelerle de karşı karşıya kalabilirdi.

Sonra Che, siyasal, iktisadi, toplumsal ve askeri durumu, bölgedeki temel zenginlik kaynaklarının yağmalanmasında ABD emperyalizminin -pek çok kişi için gizli kalan- rolü ve ulusal hükümetlerin yerel liderleri zenginleştirmek için verilen kırıntılar karşılığında bu yağmaya rıza gösterişi hakkında bir tartışma başlattı. Che, tam bir inançla, "Anti-emperyalist olmadan devrimci olmazsın," dedi. Ona göre, Latin Amerika'daki emperyalist yapı ve köle ruhlu hükümetler ile askeri diktatörlere karşı açıkça mücadele yürütmekten başka alternatif yoktu.

Tamara duygu yüklü bir tonla, ne pahasına olursa olsun bu ilkelere sadık kalacağını söyledi. O andan itibaren bu, hayatının esas amacı olacaktı. Ayrıca eline böyle bir fırsat geçebileceğini ve dahası Che'nin böyle doğrudan onunla konuşacağını ve ona güveneceğini asla aklından bile geçirmediğini ilave etti. Son olarak, "Yaşadığım ve nefes aldığım müddetçe bu güvene asla ihanet etmeyeceğim," dedi.

Böylelikle Tamara'nın seçilme süreci sona ermiş oldu ve bu andan itibaren, bizim teknik dilimizle söylemek gerekirse, onunla ilgili süreci Tanya Vakası diye adlandırmaya başladık. Bu noktada ben, Pineiro'nun direktifleri doğrultusunda, siyasal istihbarat bölümü, askeri eğitim okulları ve diğer MININT birimlerinden seçilen görevlilerden oluşan bir tim örgütleme ve yönetme işini üstlendim. Bu görevliler, Tanya'nın gerçekleştirme durumunda kalacağı yeraltı faaliyetlerinde gerekli olan casusluk yöntem ve tekniklerini ona öğretmekle yükümlü olacaklardı. Eğer gerek duyulursa kentsel ya da kırsal silahlı mücadeleyle ilgili de eğitim alacaktı.

İlk olarak, bölümümdeki diğer uzmanlarla yakın işbirliği içinde Tanya'nın ülkemizden gizlice çıkışında gerekli olacak belgeleri elde etmek için çalışmalara başlamalıydım. Ancak her şeyden önemlisi, Tanya'nın zamanı geldiğinde Che tarafından açıklanacak olan Latin Amerika ülkesine güvenli ve gizli bir biçimde girmesini sağlayacak yeni kimliğine odaklanmam gerekiyordu.

4
KÜBA'DAKİ OPERASYON EĞİTİMİ

Che'yle yaptığımız toplantıda kararlaştırıldığı üzere Nisan 1963'ün ilk birkaç günü Tanya'nın Miramar'daki dairesine gittim.[30] Yanımda daha önce hiç görmediği bir yoldaş getirdiğimi gördüğünde Tanya bir an şaşırdı. Bu yoldaşın, onun eğitiminin büyük kısmı boyunca benimle birlikte olacak subay Salvador Prat (Juan Carlos) olduğunu açıkladım. Tanya gergin ve sabırsız görünüyordu.

Tanya'nın Küba'da dahil olduğu çeşitli faaliyetlerle ilgili meseleleri -olabildiğince doğal biçimde- konuşmaya başlamadan önce onun Küba tarzında hazırladığı lezzetli kahvelerimizi içtik. Sonra dosdoğru konuya girdik. Tanya bize, kendisinden üçüncü şahıs ola-

30) Adres, 18 ve 20'inci caddeler arasındaki Üçüncü Cadde, 1080 Numara, Miramar, Havana, Küba şeklindedir.

rak yazmasını istediğimiz yaşamöyküsü denemesini verdi (bkz. Ek 1). Sonra eğitiminin uzun ve yoğun olacağını, ancak Pineiro'nun da daha önce belirttiği üzere, ilk birkaç günün onun tanıdığı insanlara karşı davranışlarında meydana gelecek farklılıkları açıklamak amacıyla bizim hazırladığımız maske hikâyeleri gözden geçirmekle geçeceğini anlattık.

Değerlendirmeye, içinde faaliyet yürüttüğü Küba örgütlerini tek tek ele alarak başladık. Her seferinde Tanya'nın fikirlerini de göz önünde bulundurarak, onlardan kademe kademe uzaklaşmasını gerekçelendirmek için yöneticileri ve arkadaşlarına neler söylemesi gerektiğini kararlaştırdık. Sonra sıra en yakın kişisel ilişkilerine geldi. En başta Tanya'yla aynı binada, onun üst katında yaşayan Amerikalı bir çift, Lena ve Louis Jones vardı. Onlara siyasal açıdan büyük yakınlık duyuyor, hemen her gün sohbet ediyordu. Alternatiflerimizi gözden geçirdikten sonra Tanya'nın bu çifte yapacağı açıklama konusunda bir uzlaşmaya vardık.

Ardından Tanya'nın anne ve babası, Nadya ve Erich'le ilgili özel durumu ele aldık. Pineiro'nun sohbet esnasında da belirttiği üzere, siyasal açıdan onlara güvenimiz tamdı. Bununla birlikte onları, Tanya'nın gelecekteki yeraltı faaliyetleri hakkında gerçeği bilmeleri durumunda kaçınılmaz olarak ortaya çıkacak endişelere maruz bırakma niyetinde değildik. Sonunda Tanya'nın onlara yazdığı mektuplarda Küba silahlı kuvvetlerinde üstlendiği 'özel bir görev'den bahsetmeye başlaması konusunda fikir birliğine vardık. Tanya ayrıca mektuplarına bir aşamada bu görevlerin onu normal faaliyetlerinden 'alıkoyacağı'nı da ilave edecekti.

Bu bağlamda, Tanya için geliştireceğimiz maskenin, tanıdığı Kübalı ya da diğer devrimcilerde ona karşı en ufak bir güven eksikliğine yol açmaması konusunda çok ısrarcıydık. Ancak yeraltı faaliyetinin tipik bir özelliği olarak hücrelere ayrılmak, mesleğimizin göz ardı edilemez bir ilkesini oluşturuyordu. Tanya, faşizme karşı uzun yıllar yeraltı faaliyeti yürütmüş anne babasının durumu anlayacağına ve asla 'özel görev'in ne olduğunu sormayacağına inanıyordu.

Belirli bir süre geçtikten sonra onu arkadaşlarının bilmediği yeni bir adrese taşımanın gerekip gerekmediğini değerlendireceğimizi söyledik. Bu arada benim sabahın erken saatlerinde ona yapacağım ziyaretleri gerekçelendirmek için Tanya, insanlara onun erkek arkadaşı olduğumu ve işimin hassas yapısı ve diğer kişisel durumlar ne-

deniyle arkadaşlarıyla tanışmayı pek arzu etmediğimi söyleyecekti. Tanya, arkadaşlarının durumu anlayıp daha fazla açıklama istemeyeceğinden emin biçimde bu öneriyi kabul etti.

Konuşmanın bu aşamasında biraz daha rahatlamış olan Tanya, tipik açıksözlülüğüyle ona karşı her zaman dürüst olmamızı, hatalarını ve zayıf noktalarını bile çekinmeksizin yüzüne söylememizi istedi. Kendisi hakkındaki görüşlerimizi dile getirirken tamamen açık olmamızı rica etti. Tanya ayrıca, herhangi bir noktada bir talimat ya da dersi anlayamazsa, meseleyi olduğu gibi özümseyene kadar sorular sorup yorumlar yapmasına izin verilmesini talep etti. Yerine getirmek durumunda kalacağı karmaşık ve tehlikeli görevlerde disiplinin ne kadar önemli olduğunun farkındaydı, ancak bunun olabilmesi için öncelikle kendisinden ne istendiğini -elbette hiçbir noktada hücrelere ayrılma ilkesini çiğnemeksizin- derinlemesine kavraması gerekiyordu.

Her ne kadar onunla aynı fikirde olsak da gerçek şu ki, bizim mesleğimizde kendi görüşlerinizi dile getiremezsiniz. Böylelikle çabucak Tanya'nın disiplin anlayışının kendine özgü bir yanı bulunduğunu fark etmiş oldum. Bu, onunla işimizin zor olacağını ve sabır gerektireceğini gösteriyordu. Öte yandan, Juan Carlos da ben de Tanya'yla ilk toplantımızın hedeflerinin tatmin edici biçimde yerine getirildiğine ikna olmuştuk.

Bu tarihten itibaren Tanya'yla görüşmelerimiz neredeyse günlük bir rutine oturacaktı. Toplantılarımızın çoğu gece yapılıyor ve sabahın erken saatlerine kadar sürüyordu. Yavaş yavaş birbirimizi tanımaya başlamıştık. İkimizin de kendisini rahat hissettiği zamanlarda karşılıklı olarak müzik, edebiyat, sinema ve spor konularındaki zevklerimizi paylaşıyorduk. Bazen Tanya gitarını çıkarır ve bildiği Arjantin halk şarkılarını çalardı; bazen de meşhur "Moskova Geceleri" dahil olmak üzere akordeonuyla çaldığı Sovyet şarkıları eşliğinde coşardık.

Resmiyetten uzak bu sohbetlerle birlikte Tanya'nın hayatı günlük rutinimizin bir parçası haline geldi. Bize kendisinden, anne babasının hayatlarından (ikisine de hayranlık duyuyordu) ve ailesinin diğer üyelerinden bahsetmenin hoşuna gittiği açıkça belliydi. Ayrıca, Arjantin'deki çocukluk ve genç kızlık yılları ile devrimci faaliyetlere adanmışlığın bir sonucu olarak DAC'de yaşadığı hareketli hayat hakkında konuşmak da onu memnun ediyordu.

Juan Carlos ve benim için bu konuşmalar, Tanya'yı tanımak açısından hayati önemdeydi. Çünkü ona da belirttiğimiz üzere, Küba dışındaki hayatında bürüneceği yeni kimlik için yeni bir çerçeve tasarlamamız gerekiyordu. Amacımız bu çerçevenin onun gerçek hayatına olabildiğince yakın olmasıydı.

Eğitiminin diğer kısımları da son derece yoğun geçiyordu. İlk olarak düşmanın nasıl çalıştığını analiz ederek işe başladık. Latin Amerikalı istihbarat ve karşı-istihbarat servislerinin kullandığı yöntemleri öğrenme zorunluluğuna dikkat çektik. Aslında pek çok durumda bu yöntemler birbirine benzer nitelikteydi, çünkü bu baskı örgütlerinin büyük çoğunluğu CIA, Federal Soruşturma Bürosu (FBI), ABD'li polis görevlileri ve diğer ajanlarca eğitilmekteydi.

Juan Carlos ve ben, büyük ölçüde Bolivya'nın baskı aygıtınca kullanılan izleme ve siyasal kontrol mekanizmalarına odaklanmıştık, ama Tanya'ya bu ülkenin adından bahsetmedik. Latin Amerika ülkelerindeki siyasal, iktisadi ve askeri durum ile bu ülkelerin hükümetlerinin ABD ve onun tekelleriyle olan bağlantılarını günlerce çalıştık. Ayrıca Tanya'ya -daha önce edindiğimiz bilgi ve deneyimlere dayanarak- her ülkenin burjuva sınıflarının âdetleri ve hayat tarzlarını da öğrettik.

Bu konuları hallettikten sonra, bir dizi operasyon taktiği bağlamında alacağı dersler için Tanya'nın psikolojik olarak hazırlanması gerekiyordu. Ona, bu derslerin kendisini düşman istihbarat ve karşı-istihbarat örgütlerince kullanılan yöntemler konusunda gerçek bir uzman haline getireceğini ve kendisine karşı gerçekleştirilen operasyonları tespit etme, alt etme ya da geçersiz kılma imkânı sağlayacağını belirttik. Söz konusu düşman örgütler, özellikle ülkeye varıştan sonraki erken dönemde, oradaki faaliyet için can alıcı önemde olan siyasal ve ekonomik güç çevrelerinin içinde boy gösterme aşamasına gelinmeden önce gerçek amacı tespit edebilecek yöntemler kullanabilecek nitelikteydiler.

Bunlara ilaveten, eğitiminin ana boyutlarından biri olarak Tanya, karşı-takibin (yani, potansiyel bir düşmanın kendisine yönelik takibini tespit etmek için kullanabileceği farklı yöntemlerin) nasıl gerçekleştirileceğini de öğrenmeye başladı. Bu arada tanımlanmış hedeflerin nasıl gözlemleneceğini öğrendi.[31] Tanya'nın bu dersleri ge-

31) Hedef, bir istihbarat operasyonunun odak noktasıdır.

rektiği gibi özümsediğinden emin olduktan sonra, alanda pratik egzersizler yapmak üzere onunla birlikte dışarı çıkmaya başladık.

Örneğin ona, kendisini fark ettirmeden bir hedefi (rasgele seçilen bir kişi) takip etmek, sonra da o kişinin bütün faaliyetleriyle ilgili ayrıntılı rapor yazmak gibi görevler veriyorduk. Başlangıçta Tanya'nın tecrübesizlikten kaynaklanan (özellikle hedefin izlendiğini fark etmiş olduğu zamanlardaki) bazı hatalarını düzeltmemiz gerekiyordu. Ancak yine de Tanya'nın toplantılarımız ve tartışmalarımızda söylenenleri dikkatle dinlemesinin yanı sıra yeteneği ve zekâsı, bu tür eksikliklerin üstesinden çabucak gelmesini sağladı. Esasında onun için bu tür pratik operasyonlar birer oyun gibiydi.

Tanya takip ettiği birinin hareketlerini müthiş bir canlılıkla betimliyor, o güzel yüzü gülümsemeleriyle aydınlanıyordu. Zamanla ne yaptığının o kadar açık biçimde farkına varmaya başladı ki, gardını düşürmesine yol açabilecek aşırı güven hissine kapılmasını engellemek için çaba sarf etmemiz gerekti. Aşırı güvenin bu tür gizli görevlerde kabul edilemez nitelikte olduğunu vurguladık. Öte yandan, Che'nin kır gerillasıyla ilgili olarak söylediği üzere, şüphe etmek ve sürekli ihtiyatlı davranmak her zaman akılda tutulması gereken vazgeçilmez değerler ve ilkelerdi.

Juan Carlos'la birlikte Tanya'ya, cansız posta kutuları da dahil olmak üzere diğer ajanlara bilgi geçmenin değişik yollarını öğreten yoğun çalışmalar yaptırdık. Gizlenecek nesnenin niteliği onun yerleştirileceği yeri belirliyordu. Örneğin, parktaki bir bankın altı basit bir mesaj yapıştırmak için kullanılırken, bir duvar, ağaç ya da boş arazi daha büyük nesneler için kullanılabilirdi. Bu tür nesneler, kolaylıkla fark edilmemeleri ve başkalarının içindekileri tahmin edememesi için uygun bir biçimde kamufle edilmeliydi.

Tanya, gelecekteki görevleri açısından çok önemli olan bu yöntemlerde beklediğimizden çok daha hızlı biçimde uzman haline geldi. Ona teorik olarak görünmez şifreler yazmayı öğretmeye başladık. Böylelikle sonradan operasyon teknikleri konusunda uzman olan yoldaşlardan alacağı derslerle ilgili genel bir fikir sahibi olmasını sağlamaya çalışıyorduk.

Tanya telgraf, telsiz yayını ve şifreli mesajları alma konusunda da çok hızlı bir öğrenciydi. Biz artık yalnızca kendi deneyimlerimizden bazılarını anlatmak ve pratik dersler sırasında deneyebileceği birtakım önerilerde bulunmak durumunda kalıyorduk. Tan-

ya'nın konuyla ilgili herhangi bir kararsızlığı varsa, pratik aşamasında çözülüyordu.

Tanımadığı kişilerle ilişkilerini geliştirmeyi öğretmek üzere verilen eğitim de aynı şekilde başarıyla sonuçlandı. Diğer kişisel özelliklerinin yanı sıra eğitimi, çekiciliği, samimiyeti ve cesaretiyle bu dersler Tanya için kolay geçiyordu. Havana'nın merkezindeki Galiano Bulvarı yakınındaki San Rafael Caddesi'nde gerçekleştirdiği bir pratik egzersizi dün gibi hatırlıyorum. O zamanlar bu bölge kıyafet, ayakkabı, beyaz eşya ve diğer ürünleri satan dükkânların bulunduğu ticaret ağırlıklı bir semtti. Yani öğleden sonraları sokaklar çok kalabalık oluyordu.

Bir gün, o bölgede Tanya'yla birlikte yürürken ondan cadde boyunca küçük kızlarıyla birlikte yürüyen bir çiftle ilişki kurmasını istedik. Hiç tereddüt etmeden onlara yaklaştı ve bir dükkânın adresini sordu. Çift, onu söz konusu dükkâna götürmekle kalmadı, birkaç şey satın alırken ona eşlik etti ve nihayetinde evlerine davet ederek kahve ikram etti. Daveti kabul eden Tanya evde onlara Arjantin ve Küba'da kalmasıyla ilgili uydurma bilgiler verdi. Adam, kültür merkezinde çalışan bir memur, karısıysa öğretmendi; bu yüzden sohbetleri, birkaç saat, yani dostluk kurmaya yetecek kadar uzun sürdü. Bu dostluk, biz artık ona son vermek gerektiğine karar verene kadar devam etti.

Juan Carlos'la birlikte Tanya'ya başka bir casusluk faaliyeti alanında daha eğitim verdik: askeri ya da ekonomik bir hedefin operasyonel incelemesi. Seçilmiş bir hedefin temel niteliklerini belirli bir mesafeden analiz etmeyi öğrendi. Ona belirli bir askeri üs hakkındaki kamuya açık bilgileri (üssü koruyan güvenlik birimlerinin menzili, oraya ulaşmak için kullanılabilecek farklı araçlar, bilgi toplamak üzere sızılabilecek zayıf bölgeler ve -eğer görevin amacı içinde varsa- o hedefe saldırı araçları) nasıl toplayacağını ve bunları nasıl değerlendireceğini öğrettik.

Tanya hiçbir şekilde güvensizlik sergilemedi, ancak yine de biz, dersleri kavrama yeteneğinin çok hızlı olduğu diğer alanlardaki eğitimine kıyasla bu alana farklı tepki verdiğini fark ettik. Ona kuşku ve korkularının yalnızca uzmanlaşmış eğitimcilerden daha sonra alacağı pratik derslerle giderilebileceğini anlattık. Bununla birlikte, hem Juan Carlos hem de ben, Tanya'nın şimdiden daha üst seviyede bir eğitime geçmek için gerekli araçlarla donatıldığı konusunda hemfikirdik.

Tanya'yla konuşmalarımızda, Batista diktatörlüğüne karşı verdiğimiz mücadeleden edindiğimiz deneyimlere dayanarak kent örgütlenmesinin desteği olmaksızın bir silahlı devrimci grubun özellikle ilk aşamalarda kırsal alanda hayatta kalmasının çok zor olduğuna inandığımızı anlatıyorduk. Mücadele olgunlaştıkça kırsal gerilla gücü daha fazla bağımsızlık kazanabilir, ancak her zaman kentlerdeki yeraltı birimleriyle irtibat kurarak lojistik destek sağlamaya ihtiyaç duyacaktır. Bu tür bir birimin hücreleri, örgüt çalışması yürütme ve kamuoyuna bilgi sunmanın yanında gerilla gücüyle dış dünya arasında bağ kurulmasını kolaylaştırır.

Tanya'ya yakın gelecekteki ana görevinin bizim görüşümüze göre bu doğrultuda olacağını, ancak Pineiro'nun da daha önce açıkça belirttiği üzere, kırsal gerilla kanadına katılmasını gerektirecek koşulların ortaya çıkma ihtimalini göz ardı etmediğimizi anlattık. Önümüzdeki aylarda, farklı türden konvansiyonel silah ve patlayıcıların kullanımı ve daha basit silahların imalatı da dahil olmak üzere gerilla savaşında temel önemde olan taktikler konusunda uzman olmasını sağlayacak gerilla mücadelesine özgü askeri eğitim alacağını da bildirdik. Küba örneğinde savaş silahı olarak patlayıcıların kullanımının (asla terörist amaçlarla değil) düşman birliklerini ve baskıcı güçleri karşılamada son derece önemli olduğunu vurgulamayı ihmal etmedik.

Tanya'nın teorik eğitimin sona erdiğine karar verdikten sonra İsyan Ordusu üsteğmenlerinden Neuris Trutie'yle (Teobaldo) ilişkiye geçtik. O, zaten üstlerinden Tanya'nın eğitiminden sorumlu teknik eğitmenleri denetleme emri almıştı. Teobaldo, Pineiro'nun kendisini 1963 yılının Nisan ayı başlarında yanına çağırdığını hatırlamaktadır. Onunla tanıştıracağım yoldaşın eğitimini benimle birlikte koordine etmesini ve bu eğitimin kapsamlı olmasını sağlamasını isteyen Pineiro, Teobaldo'ya Tanya'nın eğitiminin tam olarak hangi alanları kapsaması gerektiği konusunda da kesin direktifler vermişti.

Eğitimin başarılı olabilmesi için Teobaldo'yla birlikte yaptığımız plana göre Tanya, Latin Amerika'daki devrimci bir hareketi desteklemeye yönelik yeraltı faaliyeti yürüten bir enternasyonalist olarak değil, Küba iç istihbaratının bir ajanı gibi yetiştirilecekti. Dersler üç aşamaya ayrılmıştı: birinci aşamadakiler şehirde, ikinci aşamadakiler ücra (tercihen dağlık) bir bölgede gerçekleştirilecekti. Son aşamadaysa üç yönlü telsiz yayınıyla ilgili bir pratik egzersiz vardı.

Teobaldo'nun bana verdiği kayıtlara göre, Tanya'yı görünmeyen yazı ve gizli şifreler konusunda eğiten yoldaş Laura'ydı.[32] Fotoğrafçılık, mikrofilmler, tab etme ve gizli bölmeleri yoldaş Medina öğretirken, bilgi iletme, irtibat kurma ve maske hikâyeler tasarlamayla ilgili dersler Mauricio ve Galardy yoldaşlarca verilmişti. Takip ve karşıtakiple ilgili pratik bilgiler de Mauricio'nun sorumluluğundaydı.

Haberleşmeyle mesaj almak ve iletmek için gerekli ekipmanın teçhiz edilmesi, etkisiz hale getirilmesi, kurulması ve hazırlanması konusundaki eğitmenleri Castilla ve Carlos Puig Espinosa (Manuel) idi. Bu eğitim özel olarak Küba'da tespit edilen CIA ajanlarından kalan bir mini verici sayesinde gerçekleştiriliyordu. Bunlara ek olarak Tanya, Manuel ve Payret'ten telsiz-telgraf dersleri alıyordu. Payret bu alanda son derece deneyimliydi, çünkü karşı-istihbarat ajanı olarak Escambray Dağları'nda mevzilenmiş olan karşı-devrimci birliklere karşı operasyonlara katılmıştı.

Tanya'nın teknik eğitimi yaklaşık bir yıl sürdü. Teobaldo, Tanya'nın bu süre boyunca ihtiyatlılığıyla dikkat çektiğini hatırlıyor. Batista'ya karşı verilen mücadele ve yurtdışında gerçekleştirdiği gizli operasyonlarla ilgili kişisel deneyimlerini anlatarak onunla birebir ilişki kurmuş olmasına karşın Teobaldo, ne Tanya'nın gerçek kimliği ne de gelecekteki görevi hakkında bir şey öğrenebildi. Özdisiplini (davranışlarıyla ilgili en ufak bir şikayet olmamıştı), kendisine öğretilen her şeyi çabucak kavrama yeteneği ve çok az hata yapmasıyla dikkat çekmişti. Bu hatalar o kadar azdı ki, aradan uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen Teobaldo onları hâlâ hatırlıyor. Bir keresinde, pratik bir egzersiz esnasında Tanya'nın Küba'nın batısındaki Pinar del Rio tren istasyonunda bir bilgi devretmesi gerekiyordu. Görevi tatmin edici biçimde gerçekleştirdikten sonra devri gerçekleştirdiği yoldaşla konuşmak üzere istasyona geri dönmüş ve böylelikle bu tür bir operasyonda geçerli olan güvenlik önlemlerini ihlal etmişti.

Telsiz haberleşmesiyle ilgili başka bir pratik egzersiz esnasında, amatör bir telsizci gibi davranan bir MININT görevlisi yayına girip Tanya'ya yayını yapanın kim olduğunu, nereden yayın yaptığını ve ne tür ekipman kullandığını ortaya çıkarabilecek sorular sorduğunda Teobaldo'dan uyarı almıştı. Çünkü haberleşmeyi yeterince hızlı

32) Bu paragrafta bahsi geçen meslektaşlarımın gerçek isimlerini açıklamam mümkün değildir. Tanya'nın eğitimi esnasında kullandıkları kod adlarıyla anılmaktadırlar.

biçimde kesmemişti Tanya. Gerçek hayatta bu, konumunun düşman tarafından hızla tespit edilebileceği anlamına gelir. Başka bir olaydaysa Teobaldo, Tanya'yı giyim tarzı yüzünden azarlamak durumunda kalmıştı. Çünkü Tanya, o zamanlar Küba'da hiç de yaygın olmayan ve çekici görünüşüyle birleştiğinde gittiği her yerde ilgiyi üstüne çekmesine yol açan bir tarzda giyiniyordu.

İnatçı kişiliğine rağmen Tanya bu tür eleştirileri iyi karşılıyordu. Teobaldo şimdi onu, "Neşeli bir yapısı olan, konuşması kolay, ne çok fazla dışa dönük, ne de çok fazla içe kapalı" ve "siyasal ve kültürel açıdan oldukça bilinçli" birisi olarak hatırlıyor. Ayrıca Tanya, "içinde bulunduğu ortama nasıl adapte olacağını ve kendisine öğretilen temel ilkelere uygun olarak nasıl davranacağı"nı gayet iyi biliyordu. Teobaldo'ya göre Tanya'nın bu nitelikleri, "tasarlanan kimlik altında Bolivya'da faaliyet yürüttüğü süre boyunca, kendisini zekâsı ve kişisel cesaretiyle birlikte başarılı kılan bu dersleri gerektiği gibi özümsemesi"ni sağlamıştır.

O dönem VMT'de telsiz ve telsiz-telgraf teknisyeni olarak çalışan ve Tanya'nın eğitmenlerinden biri olan Manuel de onun nitelikleriyle ilgili benzer şeyler söylüyor. Manuel, Tanya'yla 1963 yılında, Miramar'da 9. Bulvar ile 26. Cadde'nin kesiştiği köşede eğitim işleri için kullanılan bir evde tanışmış, telsiz-telgraf kullanımı ve telsiz yayını ile mesaj alımı konularında eğitim vermişti. Tanya, çeşitli telsiz türlerini kullanmayı öğrenmişti ve bular arasında -çok küçük donanımına rağmen çok geniş bir yayın menziline sahip- CIA tarafından kullanılırken el konan bir telsiz vericisi de vardı. Biz bu cihaza Panço derdik. Tanya, bu teknikleri öğrendikten sonra Havana ve ülkenin diğer bölgelerinde yer alan farklı operasyon evlerindeki alıcılarla birçok pratik haberleşme egzersizi yaptı.[33] Bir telsizin nasıl yapılacağını da öğrenmişti.

Puig'e göre, Tanya'nın eğitimin başında yaşadığı tek zorluk, uluslararası telsiz telgrafı öğrenme konusundaydı. Çünkü daha güvenli haberleşme sağlamak ve mesajların düşman tarafından kolaylıkla çözülmesini engellemek için teknisyenlerimiz geleneksel kodda bazı değişiklikler yapmışlardı. Bununla birlikte Tanya, Mors kodunu kullanarak ve amatör telsizci gibi davranarak tekniğini kusursuzlaştırdı ve Venezuela ve kıtadaki diğer ülkelerle irtibat kurmayı başar-

33) Operasyon evi, ajanların görevlerini yerine getirirken kullandıkları bir üstür.

dı. Elektrikçi dükkânından kolaylıkla elde edilebilecek malzemeleri biraraya getirerek telsiz yapma konusunda da benzer bir gelişim yaşandı. Başlangıçta çektiği zorluğa karşın Tanya, sonunda Latin Amerika'daki bütün ülkelerle haberleşmesine imkân sağlayan 75 watt'lık bir cihaz yapmayı başardı.

Tanya'nın bir gerilla hareketine katılmasıyla ilgili eğitimiyse çeşitli askeri alanlarda teorik ve pratik dersler gerektiriyordu: silahlanma, silahsızlanma, hafif silahlar, atış, patlayıcı yapımı, taktik geliştirme ve su ve yiyeceğin çevreden teminini gerektiren dağlık bölgelerde hayatta kalma. Patlayıcılar konusundaki eğitmenlerinden biri Carlos Alberto Gonzalez Mendez'di (Pascual).

Pascual, Tanya'yı eğitmeye Haziran 1963'te başladığını hatırlıyor. Dersler, Havana'nın batısındaki Medio Dia yolu üzerindeki bir operasyon evinde gerçekleştiriliyordu. Tanya'yı Pascual'la tanıştıran Juan Carlos oldu ve eğitiminin Küba'da karşı-devrimci unsurlarca kullanılan CIA yapımı patlayıcıları da kapsamasını önerdi. Tanya'nın eğitimi aynı zamanda kent ve kır gerillası mücadelesinde faydalı olacağı düşünülen geleneksel ve el yapımı patlayıcıları içeriyordu.

Pascual, ilk görüşmelerinde Tanya'ya patlayıcılarla uğraşmanın ne kadar riskli olduğunu ve katı güvenlik önlemlerine bağlı kalmanın çok büyük önem taşıdığını anlatmış. Ayrıca, Küba isyanındaki deneyimlerinden hareketle, bu ölümcül silahların yalnızca düşmanın baskı güçlerine karşı doğrudan saldırı amaçlı kullanılması ve kesinlikle masum insanların ya da sivillerin yaralanmasına sebep olmaması gerektiğini vurgulamış. Tanya'yla geçirdiği günler sonrasında Pascual'ın onun hakkında edindiği izlenim şuydu: "Sohbet etmeyi seven, bir sürü soru soran, ama patlayıcılarla uğraşmanın asla çiğnenmemesi gereken kurallarına uygun biçimde son derece disiplinli, samimi, açık biri."

Pascual ayrıca Tanya'nın "hangi milletten olduğunu ya da gerçek kimliğini bilmediği"ni, ama neredeyse her gün belinde tabancasını taşıdığı milis üniformasını giydiği ve Küba'da çok az sayıda yabancı böyle giyindiği ya da tabanca taşıdığı, bu da fazla ilgi çekmesine yol açtığı için, onu uyarmak zorunda kaldığını hatırlıyor. Her ne kadar Pascual bu uyarıyı "bir eleştiri olarak algılamaması için şaka yollu" söylemişse de, o günden sonra Tanya "milis üniforması giymeyi bırakmış" ve eğitime silahsız gelmeye başlamış.

Patlayıcı imalatıyla uğraşırken esas olarak toz halindeki elementler kullanıyor ve kıyafetleri, saçları tozla kaplandığında Tanya saçlarım ağardı esprisi yapıyordu. El bombası yapımında konserve kutu kullanma konusunda başlarda biraz kaygılıydı, çünkü bunlar patladığında şarapnel parçalarına dönüşüyordu. Ancak zamanla bu malzemeler konusunda da uzmanlaştı. Gayet sakin ve en ufak bir tedirginlik ya da korku ifadesi göstermeksizin el bombası fırlatmayı ve patlamasını beklerken siper almayı öğrendi.

Pascual, Tanya'nın "sohbet etmekten hoşlanması"na ve eğitimi sırasında onunla neredeyse hep baş başa olmasına rağmen (onu eve götüren Juan Carlos nadiren pratik egzersizleri izlemek için kalıyordu) gerçek kimliğini açığa çıkaracak en ufak bir ayrıntı vermediğini belirtmektedir. Aksine Tanya, yeraltı faaliyetinin kurallarına sadık kalarak Pascual'a özel hayatı hakkında hiçbir şey sormamıştır. Bu yüzden, Pascual ancak Tanya'nın ölümüyle ilgili haberler kamuoyunda gündeme geldiğinde yıllar önce kime eğitim verdiğini öğrenebilmiştir. Onu hâlâ "hayat dolu, kendini inançlarına adamış, çok zeki bir genç" olarak hatırlıyor.

Hem burada anlatılan hem de buraya dahil edilemeyen görüşler, yoğun eğitimi boyunca Tanya'nın yeraltı faaliyetine dair çok açıkça tanımlanmış bir yaklaşım geliştirdiğini açıkça ortaya koymaktadır. O aynı zamanda kendilerini devrimci çalışmaya adamış kadın ve erkeklerin hayatlarını belirleyen ilkeleri de özümsemişti: düşmandan nefret etmek, ideolojik sarsılmazlık, disiplin, kendini sürekli olarak geliştirmek, fedakârlık, zafere inanmak ve verilen görevi yerine getirmenin ötesinde bir ihtirasa sahip olmamak.

Tanya yeni kimliği üzerinde çalışmıştı. Konuşmalarından devrimle ilgili her şeyi, onun teori ve pratiğini çıkarması gerektiğini gayet iyi kavramıştı. Diğer insanlarla arasına mesafe koymasını sağlayacak ve burjuvazinin muğlak sömürücü dilini karakterize eden sözcükler seçerek konuşması gerektiğini öğrenmişti. Artık *yoldaş* diyemeyecekti; sözcük dağarcığına *senyor*, *senyorita*, *senyora* gibi sözcükler ekledi. Milis üniforması geçmişte kaldı; belki hâlâ giyimi sadeydi ama küçük burjuva bir kadın gibi giyinmeye başlamıştı. Aynı zamanda yönetici sınıfların nasıl davrandığını öğrenmişti, onları tıpkı bir oyuncu gibi taklit ediyordu.

Tanya'nın eğitiminin bu kısmı sona erdiğinde sıra Küba'daki operasyon eğitiminin son safhasına geldi: Tanya'nın teorik dersleri ge-

rektiği gibi kavrayıp kavramadığını ve ona Che tarafından verilen uluslararası görevi gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğini test edecek kapsamlı pratik deneyler. MININT'teki karşı-istihbarat birimleriyle anlaşarak bu egzersizlerin Cienfuegos şehrinde gerçekleştirilmesine karar verildi. Tanya bu şehre farklı bir kimlik altında gidecek ve Küba'dan ayrıldığında içine gireceği koşullara olabildiğince benzer koşullar altında faaliyet yürütmeye çalışacaktı.

5
LATİN AMERİKA'YA HAZIRLIK

Tanya'nın Cienfuegos'taki Pratik Operasyon Planı eksiksiz hazırlanmıştı. Verilen görevlerin karmaşıklığını göz önünde bulundurarak Juan Carlos, ben ve Tanya, planın içindekileri çeşitli kereler analiz ettik ve tartıştık. Onu, karşılaşabileceği güçlükler hakkında olduğu kadar Cienfuegos'taki güvenlik birimleri ya da MININT'in Devlet Güvenlik Şubesi tarafından fark edilmesi durumunda alması gereken önlemler konusunda da uyardık.

Bu güçlükler ciddi sorunları da beraberinde getirebilirdi, çünkü bu pratik egzersizde Tanya, Las Villas eyaletinin en büyük şehirlerinden birinde istihbarat toplayan ve sabotajlar yapan yabancı bir ajan rolü oynayacaktı. Bu bölge, CIA tarafından desteklenen karşıdevrimci çetelere karşı Küba halkının verdiği zaferle sonuçlanan

mücadelenin ana merkezlerinden biriydi; bu yüzden, MININT şubeleri kadar Devrim Koruma Komiteleri de düşman faaliyetleriyle baş etme konusunda oldukça deneyimlilerdi.

Tanya'nın karşı karşıya kalabileceği güçlüklerin çok daha korkunç olma ihtimali de vardı; çünkü biz, yetkilileri şehirde 'yabancı bir düşmanın varlığı'ndan haberdar edecektik ve dolayısıyla, Kübalı karşı-istihbarat güçleri onu tespit edebilmek için ellerinden geleni yapacaklardı. Sonuçta Tanya'nın hem Pratik Operasyon Planı'ndaki her şeyi yerine getirmesi, hem de halk içindeki devrimci izleme güçleri ile Küba devletinin güvenlik birimleri tarafından tespit edilmemek için elinden gelen her yola başvurması gerekecekti.

Bu pratikle ilgili bütün ayrıntıları koordine etmek amacıyla 1964'ün Şubat ayının ilk haftasında Cienfuegos'a gittim. Şehre ulaşır ulaşmaz o zaman bu bölgedeki devlet güvenlik şubesinin şefi olan yoldaş Manuel Abstengo Carmenate'yle (1978'de öldü) buluştum. Ondan Tanya'nın şehirde ve çevre bölgelerdeki faaliyetlerini izlemeye çalışacak bir takip timi oluşturmasını rica ettim. Timde yer alacak görevlilere yalnızca, bu görevin, hakkında 'düşman faaliyetleriyle bağlantılı olduğundan şüphe etmek için yeterince sebep bulunan' yabancı bir kadınla ilgili olduğu bilgisini verme konusunda anlaştık. Gizlilik ilkesi gereğince Abstengo'nun adamlarından hiçbiri VMT'nin böyle bir deney düzenlediğinden haberdar olmayacaktı.

Abstengo'dan evini telsiz yayını için kullanmamıza izin vermesini de istedik. Ayrıca, eşi Vitalia Lorenzo'nun arada sırada Tanya'yla birlikte zaman geçirmesini ve gerekli bir durum ortaya çıktığında onu kuzeni olarak tanıtmasını rica ettik. Bu sözde aile bağını inanılabilir kılmak için Tanya, Tamara Lorenzo ismini kullanacaktı. Ayrıca Sanayi Bakanlığı'nda çevirmen olarak çalıştığını gösteren bir kimlik kartı taşıyacak ve 'Güney'in İncisi' olarak bilinen bu şehrin en popüler turist otellerinden Jagua otelinde kalacaktı.

Bana göre her şey hazırdı. Yine de görevi idare etmek amacıyla Cienfuegos'a gitmeden bir hafta önce, Pineiro'ya önceden haber vermeksizin (gerçi deney sona erdikten sonra kararımı öğrendiğinde onaylamıştı) yoldaş Diosdado'dan benimle birlikte Tanya'yı ziyarete gelmesini istemiştim. Benimle birlikte, eğitimi başladıktan kısa süre

sonra Tanya'yı yerleştirdiğimiz Miranmar'da 20. Cadde ile 9. Bulvar'ın köşesindeki eve geldi. O dönem Küba Devrimi'ne karşı düşmanca davranışlarda bulunan Latin Amerika ülkelerindeki yeraltı faaliyetlerinden sorumlu VMT bölümünün şefi olan Diosdado'yla hem kişisel hem de mesleki açıdan yakın bir ilişkim vardı. Amacım, hücrelere ayrılma kuralını ihlal etmeksizin Diosdado'nun gizli ajan yetiştirme deneyimine dayanarak Tanya'yla konuşmasını sağlamaktı. Ondan Tanya'nın Cienfuegos'ta gerçekleştireceği Pratik Operasyon Planı'nı benimle birlikte gözden geçirmesini ve bir meslektaşım olarak onun eğitim düzeyi, kabiliyeti ve bu hedefleri yerine getirebilme becerisini değerlendirmesini istedim.

Diosdado, Juan Carlos ve ben, Cienfuegos'a gitmesi için başlangıçta belirlenen tarihten bir hafta önce, 12 Şubat 1964 akşamı saat 22'de Tanya'ya gittik. Eve vardığımızda kapıyı ben çaldım. Birkaç dakika geçti. Tam evde kimse yok diyorduk ki, gecikmeden dolayı özür dileyerek kapıyı açtı: Bir telsiz mesajının çözümünü bitiriyordu.

Yıllar sonra Diosdado'dan bu kitapta anlatılanlara katkıda bulunmasını istediğimde, niçin bir sürü mazeretle karşıma çıktığını anladım. Hayatı boyunca o kadar sıkı bir biçimde hücrelere ayrılma ilkesine bağlı olarak yetiştirilmişti -ve o kadar mütevazıydı- ki, yeraltı faaliyetleriyle ilgili deneyimlerinden bahsetmekte güçlük çekiyordu. Sonunda açıldı ve Tanya'nın çeşitli durumları nasıl hiç sözcüklere başvurmaksızın, bir dizi jestle anlattığının dikkatini çektiğini ve bunun, ona öğrettiğimiz gizlilik ilkelerini ne kadar iyi öğrendiğini gösterdiğini söyledi. Gizlilikle ilgili temel ilkelerden biri, düşmanın eve dinleme cihazı yerleştirme ihtimaline karşı önlem almaktı.

İçeri girdikten sonra Tanya'ya Diosdado'yu 'işten bir yoldaş' olarak tanıttım. İlk birkaç dakika Tanya onu dikkatli bir şekilde inceledi; açıkça bu beklenmedik misafirin kim olduğunu anlamaya çalışıyordu. Diosdado da onu inceliyordu, ama doğrusunu söylemek gerekirse, onun durumu Tanya'nınkinden iyiydi, çünkü öncesinde dosyasına bakma fırsatı olmuştu. Bu yüzden Diosdado, Tanya'nın bazı kişilik özelliklerini önceden biliyordu; ayrıca kendisine eğer Tanya bir şeyin doğru olduğuna inanıyorsa, verilen talimatlar konusunda kuşkuluysa ya da onları tam olarak kavrayamadıysa fikrini değiştirmenin hiç de kolay olmadığı söylenmişti.

Kısa sürede şakalaşmaya, gülmeye başlamış, arzu ettiğimiz diyalog ortamının oluşmasını sağlamıştık. Dördümüz Tanya'nın çalışma odasında oturuyorduk ve şükürler olsun ki gizli faaliyetiyle ilgili araçların hiçbiri görünür durumda değildi. Bu kısmen odanın onun eşsiz dokunuşuyla, gayet hoş biçimde hem çalışmak hem de dinlenmek üzere düzenlenmiş olmasından kaynaklanıyordu. Gitarı ve bazı kitapları telsiz alıcısını kamufle edecek biçimde yerleştirilmişti.

Sohbetimiz sabahın erken saatlerine dek sürdü. Başlangıçta Tanya, ortamda bir yabancı olmasından dolayı oldukça tedirgin görünüyordu; sonra yavaş yavaş bunun normal bir iş toplantısı olduğuna inanmaya başladı. Rahatladıkça sorularımıza daha kapsamlı ve nesnel cevaplar vermeye başladı. Kahve içmek ve zihnimizi ferahlatmak için birkaç küçük ara verdiğimiz çok yoğun bir toplantı oldu. Tanya oldukça başarılıydı. Artık sadece pratik egzersizle ilgili birkaç ufak tefek düzenleme yapılması gerekiyordu. Bu egzersiz, diğer şeylerin yanı sıra, Küba'dan ayrılmadan önceki kısa zaman diliminde Tanya'nın eğitimini tamamlamak üzere gerekli adımların tespit edilmesine imkân tanıyacaktı.

Başlangıçta planlanan günden iki gün sonra, yoldaş Renan'la[34] birlikte 20 Şubat 1964'te Cienfuegos'a gittim. Renan, birkaç ay önce gizlice Arjantin'e geçen Masetti liderliğindeki Arjantin Halkının Gerilla Ordusu'na katılmak üzere Sombra Operasyonu[35] çerçevesinde telsiz-telgrafçı olarak yetiştiriliyordu. Buradaki rolüyse Tanya'yla telsiz irtibatı kurmaktı. Gerekirse destek almak için Tanya'nın eğitmenlerinden Manuel'in de bizimle gelmesine karar vermiştik.

---

34) Ivan Montero (kod adı Renan), Batista diktatörlüğüne karşı verilen yeraltı mücadelesine katılmış bir savaşçıydı. Tehlikeyi göze alarak Meksika'ya gitti ve orada sürgüne gönderilmiş bir grup Nikaragualıyla görüştü. Küba Devriminden sonra Havana'ya döndü, ama Nikaragualılarla bağını koparmadı. Che Guevara'nın desteğiyle 1959 ve 1960'ta FSLN'yle birlikte Somoza diktatörlüğüne (1936-1979) karşı yürütülen ilk silahlı mücadele girişiminin içinde yer aldı. 1979'da Sandinist devrim zafere ulaştığında Nikaragua istihbarat bölümünün başına getirildi. Bu görev öncesinde Renan, Che'yi Bolivya'da desteklemekle görevli gizli aygıtın aktif bir üyesiydi. Kendisini satış temsilcisi olarak gösteren bir maske hikâyeyle ilgili belgelerde sorun yaşandığı zaman, Che ona meseleyi halletmesi için Küba'ya dönmesini tavsiye etti. Daha sonraki gelişmeler, Renan'ın La Paz'daki şebekeye yeniden katılmasına imkân vermedi.

35) Jorge Ricardo Masetti ve onun liderliğindeki iki birlik, 31 Eylül 1963 tarihinde Tarijas (Bolivya) üzerinden kuzey Arjantin'deki Salta bölgesine girdiler. Şubat 1964'te varlıkları fark edilene ve baskıcı Arjantin güçleri etraflarını sarana kadar bir dizi kamp kurdular. Bu kuşatma, Nisan ayı içinde, gerilla birliğinin bozgunu ve aralarında Masetti'nin de (21 Nisan 1964'te öldü) bulunduğu birçok yoldaşın esir edilmesi, kaybedilmesi ya da öldürülmesiyle son buldu.

Tanya, 21 Şubat 1964 günü saat 2'de Tamara Lorenzo adıyla Cienfuegos'a ulaştı. Abstengo'yla birlikte onun gelişinden önce Jagua otelindeki odasına bir bavul yerleştirdik. Bavulun gizli bölmesinde, pratik egzersizi esnasında ihtiyaç duyacağı donanım ve malzemeler bulunuyordu. Bu egzersizle, hem bilmediği bir yerde kendisine öğretilenleri yapabildiğini, hem de deneyimli Devlet Güvenlik Şubesi (G-2) tarafından kendisine karşı yürütülecek operasyonları tespit edip bertaraf etme becerisini kanıtlayacaktı.

Pratik Operasyon Planı'nda (bkz. Ek 2) yazıldığı üzere Tanya, telsiz yayını ve telsiz-telgraf, şifre kullanımı, gizli yazı ve hem normal hem de belge fotoğraflarını tab etme konularındaki bilgisini sergileyecekti. Ayrıca cansız posta kutusu, kişisel bağlantılar kurma, haberleşme planlarını kullanma, güvenlik ve gizlilik önlemlerine özen gösterme konularında da kendisini ispatlaması gerekiyordu. Hatta kentsel gerilla mücadelesine özgü yöntemlere başvurması, deneyde askeri üs yerine geçen bir sanayi birimine bombaya benzeyen bir paket bırakması ve bunun fark edilmemesi gerekiyordu.

Egzersizde öngörüldüğü üzere bütün bunları 11 günlük bir zaman dilimi içinde başarıyla sonuçlandırmak, Tanya'nın kendisine öğretilen yeraltı faaliyetine özgü yöntem ve tekniklere olan güvenini arttıracaktı. Ayrıca bu çalışma, onun sert ve yumuşak yüzeylerde yazı yazma ya da telefonda, taşıt içinde, evde, diğer kapalı mekânlarda ihtiyatlı iletişim kurma gibi farklı güvenlik önlemleriyle ilgili alışkanlıkları ve deneyimlerini kuvvetlendirecekti. Kendisi yokken kıyafetleri ya da diğer eşyalarının başkalarınca gizlice karıştırılıp karıştırılmadığını anlayabilmek için belirli işaretler koyması gerekecekti. Düşman tarafından sesinin kayda alınmasını ya da fotoğrafının çekilmesini engelleyebilmek için lokantalar, kulüpler, sinemalar ve başkalarıyla iletişime geçmek için seçilmiş diğer kamusal mekânlarda nesneleri ve insanları dikkatli biçimde gözlemlemek durumunda kalacaktı. Bu görevleri yerine getirmek Tanya'nın denizaşırı yeraltı faaliyetinde başarılı olmasını sağlayacak yeteneklerine güvenini arttıracaktı.

Abstengo'nun evinde bazı beklenmedik karışıklıklar yaşandı; iki telsiz anteninin kurulması konusunda Manuel'le bir yanlış anlaşma durumu oldu (bkz. Ek 3). Ancak Tanya, hem de aynı anda birçok şeye konsantre olmak zorunda kaldığı halde, görevlerin çoğunu ba-

şarıyla yerine getirdi. Esasında Pratik Operasyon Planı'nda yerine getirilemeyen tek görev, güzel Cienfuegos Koyu civarında patlayıcı imalatı ve kullanımıyla ilgili pratik egzersizdi.

Bu görevin yerine getirilememesinin sebebi, içinde Renan, Manuel, Cienfuegos'taki Karşı-devrimcilerle Mücadele Ofisi şefi Osvaldo Morejon Rodriguez, kaptan Valentin ve benim bulunduğum MININT'e ait teknede meydana gelen bir kazaydı. Renan'ı Cayo Ocampo'ya bırakmak üzere Cienfuegos Koyu'nu boydan boya geçiyorduk (Renan oradan telsiz yayını yapacaktı). Aynı yerde Tanya'nın deneyde kullanacağı patlayıcıları kumun altına gömmeyi planlıyorduk. Koyun ortasındayken teknede yangın çıktı ve ben, güvertede bulunan bütün patlayıcıların denize atılıp operasyonun iptal edilmesine karar verdim.

Hem bizim egzersiz esnasındaki gözlemlerimiz hem de Tanya'nın yazdığı rapor (bkz. Ek 3) onun eğitim aldığı bütün alanlarda yeterliliğinin kanıtıydı. Ona karşı oluşturulan izleme timinde yer almış iki karşı-istihbarat görevlisinin yıllar sonra anlattıklarına göre Tanya, tam bir örnekti.

Bölgedeki Devlet Güvenlik Şubesi'nin Enformasyon Bölümü'nde görevli binbaşı Sergio Izaguirre (artık emekli) şunları hatırlıyor:

> Bir sabah, o zamanki şefimiz Abstengo aradı ve şehirde kapitalist bir ülkeden gelen yabancı bir kadının faaliyet yürüttüğünü, onun yerini bulup gözetlememiz gerektiğini bildirdi. Yıllar sonra bu kadının Tanya olduğunu anladım. Onu her yerde takip etmek için bir birim görevlendirildi. Tanya çok fazla hareket ediyor, en yoksul bölgelere kadar gidiyordu. Takip birimlerini atlatmak ve izini kaybettirmek için çok akıllıca hareket ediyordu. 'Bomba' olayını çok iyi hatırlıyorum. Deneyin hedeflerinden biri, endüstriyel bir hedefe saldırmaktı ve o, şimdi bowling salonu olan Prado ve Dorticos elektrik santraline o paketi koymayı başardı.

O dönem Devlet Güvenlik Şubesi'nin Trinidad dışında faaliyet yürüten karşı-devrimci gruplara karşı operasyonlar yürüten biriminde çalışan Francisco Guerrero Veliz bir deneyimini anlatıyor:

> Ben Cienfuegos'a başka bir iş için gitmiştim, ancak orada benden bir takip operasyonuna katılmam istendi (bilgi toplamak değil, doğrudan operasyona katılmak). Bana bunun bir eğitim çalışmasının

parçası olduğu söylendi. Benim görevim Tanya'nın kullanmak zorunda olduğu Jagua otelinin bahçesi ya da park alanındaki 'posta kutusu'yla ilgiliydi. İsmini hatırlayamadığım bir başka yoldaşla birlikte işim, Tanya'nın herhangi bir hata yapıp yapmadığını denetlemekti; eğer yaparsa, deneyin bitirilmesi gerekiyordu.

Geceydi. Geldi, durdu, gerekli bütün takip ve karşı takip önlemlerini aldı, 'posta'yı aldı ve konukların arasına karıştı. Sonra ben, yoldaşın görevi tatmin edici biçimde tamamladığını rapor ettim.

Tanya'nın 'kuzeni' Vitalia Lorenzo bana, aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen hâlâ canlı olan anılar anlattı:

Şubat 1964'te Cienfuegos'ta yaşıyordum ve eşim Manuel Abstengo devlet güvenliği adına çalışıyordu. Bana bir gün, "Tali," (bana böyle seslenirdi), "evimizde kalmak üzere bir yoldaş geliyor, senin kuzenin gibi davranacak (ikimizin de soyadı Lorenzo'ydu). Ona boş odamızı ver ki çalışabilsin. Onun getirdiği hiçbir şeye dokunmamalı ve soru sormamalısın. Yatmak için burada kalmayacak, gündüzleri çalışmaya gelecek," dedi. Eve eşimle birlikte geldi, tanıştırıldık ve ben ona içinde bir çalışma masası bulunan odasını gösterdim. Sonradan eşim ona bir radyo getirdi. O zamanlar evlerimizde radyo yoktu. Başka bir gün taşınabilir bir elektrikli fırınla çıkageldi ve onu da doğruca onun odasına götürdü. Tanya geliyor, gidiyor, neredeyse benimle hiç konuşmuyordu. Bir gün dışarıda balkondayken yanıma geldi ve beni şaşırtarak, "Sen niçin çalışmıyorsun? Daha önce hiç çalışmadın mı?" diye sordu. Ona bekârken çalıştığımı, ancak evlenip hamile kaldıktan sonra bazı sağlık sorunları yaşadığımı ve doktorların istirahat verdiğini, bu yüzden çalışmayı bıraktığımı, ama yine de sonunda bebeği kaybettiğimi anlattım.

Bir gün Tanya benden manikür yaptırmak için onunla yakındaki bir kuaföre gitmemi istemişti. Bir keresinde de eşim terasa çıkmamı istediğinde onu orada önemli bir iş yaparken görmüştüm. Başka bir yoldaşla birlikte televizyon anteninin yerine telsiz anteni yerleştiriyorlardı.

Odasında ortalık her zaman derli toplu olur, yaptığı işi açığa çıkaracak hiçbir şey görünmezdi. Evden ayrılırken ona bazen yemekte bize katılmasını teklif ederdik, ama o hiç katılmadı. Son derece ketumdu. Onu, narin, siyah dar pantolon giyen, çantalı bir kadın olarak hatırlıyorum. Yabancı olduğunu bilmiyordum; İspanyolca'sı

o kadar iyiydi ki onu Havanalı sanmıştım (Havanalılar bizden farklı konuşur). Aradan uzun bir süre geçtikten sonra eşim, evimize gelen o kadının, Küba'nın onur duyduğu Tanya olduğunu söyledi.

Eğitmenlerinden Manuel, son pratik test olan telsiz yayını ve mesaj alımı egzersizini hatırlıyor. Test üç kişiyi biraraya getiriyordu: Pinar del Rio'da eğitim almakta olan bir yoldaş, Cienfuegos'taki Tanya ve Sagua-Baracoa Dağları bölgesindeki Oriente Eyaleti'nde mevzilenip ikisi arasında üs işlevi görecek bir eğitmen. Manuel, yerine getirdiği görevle ilgili açıklığa kavuşmamış herhangi bir nokta olup olmadığını öğrenmek için Cienfuegos'ta birkaç kez Tanya'yla buluşmuştu. Ayrıca, Tanya'nın telsiz yayını yapacağı Abstengo ve Vitalia'nın evine gitmiş, telsiz anteninin yerleştirilmesine yardım etmişti. Tanya, ona ne yapması gerektiğini gayet iyi bildiğini ve her ne kadar tam olarak kim olduklarını bilmese de, kendisini takip eden devlet güvenlik biriminden yoldaşları iyi tahlil ettiğini anlatmıştı. Manuel'in de söylediği gibi, aslında onun kendisini izlediğinden kuşkulandığı insanlar bizim görevlendirdiğimiz takip timinden değildi.

Cienfuegos'taki pratik deney sona erdikten sonra 3 Mart 1964'te Diosdado'yla birlikte Tanya'yı Havana'daki dairesinde ziyaret ettik. Mutluluk ve neşe saçıyor, bizim konuşmamıza izin vermeyecek derecede hikâyeler ve deneyimlerini anlatıyordu. Küba'dan çıkmamış olmasına rağmen farklı bir kimlik taşımanın bakış açısını değiştirdiğini söyledi. Söz konusu pratik egzersiz üzerine yazdığı raporda da görülebileceği üzere (bkz. Ek 3), Tanya özeleştiri yapıyor, eksiklerini ve hata yaptığı noktaları sıralıyordu (özellikle kendisine yönelik karşı-takip operasyonları yapıldığını düşünmesi, ama gerçekte bunların çoğunun rastlantılara dayanan temelsiz şüpheler olması).

Öte yandan Diosdado da ben de, aşırı güven ve saflık yerine bu tür bir eleştirelliğin daha tercih edilir olduğunu düşünüyorduk. Ayrıca Tanya'nın tutumu, her ne kadar kendisi hâlâ insanların fiziksel özellikleri konusunda daha fazla çalışması gerektiğini ifade etse de (ki bu, ancak pratik ve zamanla elde edilebilen bir beceridir) onun kırmızı alarm durumunda olduğunu da gösteriyordu. Yıllar sonra Tanya'yla yaptığımız o toplantı hakkında konuşurken Diosdado bana şu yorumda bulundu:

Bugün, içinden geçmekte olduğumuz tarihsel dönem ve sahip olduğumuz sınırlı deneyimi göz önünde bulundurduğumda, Tanya'nın kendisine verilebilecek en kapsamlı eğitimi aldığını düşünüyorum. Karşı-casusluk birimlerimiz tarafından CIA ajanlarından alınan en gelişkin teknik donanımı kullandık. Pratik Operasyon Planı, kapsamlı ve yoğundu; normalde yurtdışı görevleri için gerekenlerin ötesinde faaliyetlerle doluydu. Onun yeteneklerini en uç noktada test etmek önemliydi. Çok başarılı oldu ve Prag'da gerçekleştirilecek olan eğitimin son aşamasına hazır olduğunu gösterdi.

Kişisel olarak, otuz yıllık eğitim çalışmalarımda ne ondan önce ne de sonra, yalnızca yirmi yedi yaşında olmasına karşın, bu kadar motive olmuş, bu kadar kendini adamış ve son derece zor ve tehlikeli bir görevi gerçekleştirmek için kendisini feda etmeye hazır bir kadınla karşılaştım. Adanmışlığı olağanüstüydü. Geriye dönüp baktığımda, benim kişisel görüşüm değil, olaylar bunun doğruluğunu kanıtlıyor. Sanki bu görev ve sonucunda olacaklar onun yazgısıydı. İnançlarına ve sözüne sadıktı.

Eğitim sürecine katılanların tamamı Cienfuegos'taki pratik egzersizin yeraltı faaliyetinde uzman bir savaşçı olarak mezuniyetini simgelediğini düşünüyordu. Operasyonel eğitimin başlamasından yaklaşık bir yıl sonra Pineiro'ya Tanya'nın görevini başarılı biçimde yerine getirebilmek için gerekli olan teorik-pratik ve siyasal-operasyonel becerileri edindiğini bildirdim. Küba'dan ayrılışını organize etmeden önce tek yapılması gereken, maske hikâyesinin tamamlanması ve Latin Amerika'ya gizlice girmesini sağlayacak belgelerin hazırlanmasıydı.

Başlangıçta, Prag'a yerleştikten sonra Tanya'nın temel amacının, uygun bir kimlik inşa etmek için ihtiyaç duyacağı bilgileri toplamak amacıyla Batı Avrupa'da seyahat etmesi olmasını planlamıştık. Tanya bunu, Arjantin uyruklu Marta Iriarte sahte kimliği altında yapacaktı. Iriarte kimliğiyle dolaşırken, Vittoria Pancini adında İtalyan-Alman kökenli bir kadın olarak Latin Amerika'ya gitmek için gerekli bilgileri toplamak durumundaydı. Bu kimliğe dair ön veriler zaten hazırdı; Tanya'nın yapması gereken Batı Almanya ve İtalya seyahatleri esnasında bunlar üzerine bir hikâye inşa etmekti. Eğitiminin bu hassas aşamasında ortaya çıkabilecek güçlükleri göz önünde bulundurarak Pineiro, Tanya'nın Prag'a dönüşünden sonra Batı Avrupa'ya

seyahatinin sonuçlarını onunla birlikte değerlendirmek ve maske hikâyesindeki gerekli düzenlemeleri yapmak üzere bir ajanın onu görmeye gitmesine karar verdi. Pineiro bu ajanın kim olduğunu söylememişti, ama Tanya da, ben de onun ben olacağıma inanıyorduk. Tanya'yla onunla Prag'da buluşacak ajan arasındaki irtibatın nasıl kurulacağını ayarlamak için birlikte çalıştık.

Bu planlama prosedürleri sonuçlandıktan sonra Pineiro, Che'yle son bir toplantı yapılmasına karar verdi. Daha öncekiler gibi bu toplantıya da Pineiro, Tanya ve Papi'yle birlikte katıldım. Etkileyici fiziği nedeniyle Tarzan dediğimiz Papi, Tanya Avrupa'ya gittikten sonra birkaç aydır kullandığı dairede geçici olarak kalacak kişiydi.

Toplantı 1964 yılının Mart ayı sonunda yapıldı ve birkaç saat sürdü. Toplantı başladığında Tanya oldukça duygulanmış görünüyordu. Che, kendi ve ileride onunla birlikte çalışacak diğer devrimcilerin güvenliği için yeraltı faaliyetiyle ilgili öğrendiği her şeye ihtiyaç duyacağını söylediğinde Tanya daha da duygulandı. Daha sonra görev için gideceği yerin Bolivya olduğunu öğrendi. Diğer Latin Amerika ülkeleriyle birlikte Bolivya'daki durumu da derinlemesine incelemişti. Bu incelemelerde kendisine Papi yardımcı olmuştu; gerçi Tanya bilmiyordu ama Papi, Sombra Operasyonu çerçevesinde Latin Amerika'daki farklı ülkelerde daha önce bulunmuştu.[36]

Che Tanya'ya, birinci aşamadaki hedefinin, halkbilim ve etnografya uzmanı maskesi altında La Paz'da yasal oturma izni almak ve farklı yerleri, özellikle ülkenin kırsal alanlarını dolaşmak olduğunu bildirdi. Ayrıca ülkenin toplumsal, siyasal ve iktisadi özelliklerine dair ayrıntılı bir çalışma yapması gerekiyordu. Dahası, hiçbir şüphe yaratmaksızın Bolivya burjuvazisi, siyasal iktidarı, devlet organları ve silahlı kuvvetlerinden insanlarla yakın ilişkiler kurmaya çalışacaktı.

Zamanı geldiğinde bir yoldaşımız Tanya'yla La Paz'da irtibat kuracak ve -Che'nin muğlak biçimde açıkladığı- 'belirli eylemler' başladığında oynayacağı rolü kendisine bildirecekti. Tanya'nın sabırlı olması ve bu irtibatın kurulmasını beklemesi gerekiyordu. Bu arada bazı güçlüklerle karşı karşıya kalsa da hiç kimseyle ya da Bolivya'da

36) Papi, Masetti'den sadece birkaç hafta sonra, 1963 yılı ortalarında Bolivya'ya ulaştı. Che, Papi'ye Arjantin-Bolivya sınırındaki gerilla birliğine destek sağlayacak bir şebekenin oluşturulması görevini vermişti. Papi birçok kez Bolivya, Peru ve Arjantin'e gidip geldi. Masetti'nin Arjantin'e geçmesinin ardından Havana'ya döndü.

devrimci olarak bilinen hiçbir örgüt veya partiyle iletişim kurmamak, yardım istememek, gerçek kimliğini ortaya çıkaracak herhangi bir şey yapmamak durumundaydı. Hiç kimseye, hiçbir şeye güvenmemek zorundaydı.

Tipik içtenliği içinde Tanya kendisine verilen emirleri dinledi, bunlar hakkında Che'yle konuştu, bazı noktaların açıklığa kavuşturulması için sorular sordu ve sonunda ona, Küba'dan ayrılmak için tamamen hazır olduğunu söyledi. Ona verdiği sözleri tutmak ve enternasyonalist bir savaşçı olma hayalini gerçekleştirmek için hazırdı. Sözleri, bu tarihsel ve şu ana kadar gizli kalmış toplantıya katılanlar tarafından büyük takdir toplamıştı.

6
TANYA VE ULISES

Tanya'nın Prag'a gitme vakti yaklaştıkça kendimi keskin ve kabul edilemez bir ikilemle karşı karşıya buldum. Bir yanda, bir Operasyonlar Bölümü görevlisi olarak Pineiro ve Che'ye karşı siyasal ve mesleki sorumluluklarımı yerine getirmiş olmak, müthiş bir kişisel tatmin hissi uyandırıyordu. Tanya'nın eğitimine katkıda bulunan nitelikli eğitmenleri koordine etmiş, teknik ve profesyonel destek sağlamıştım. Bu çalışmalar Tanya'yı yeraltı faaliyeti konusunda bir uzman haline getirmişti: Latin Amerika'daki farklı özgürlük mücadeleleriyle bağlantılı bir dizi görevi yerine getirme potansiyeline sahip biri.

Diğer yanda, bilinçaltımda Tanya'nın gidişinin bende yol açacağı kaygıyı ve onun Che'ye verdiği sözleri yerine getirirken kaçınılmaz olarak yüzleşeceği çok ciddi tehlikeleri düşünmeye başlamıştım. Her

şeyden öte, onunla aynı yolu izleyemeyeceğimden endişeleniyordum; Havana'da masa başında oturup destek hizmeti verecektim. Artık Tanya'yla uluslararası bir misyonda görevli bir üst ve ast arasındaki normal ilişkinin ötesinde duygusal bir ilişkimiz vardı. Esasında ilişkimiz samimi bir arkadaşlık aşamasına ulaştıktan sonra, farkında olmaksızın onu adım adım derin ve güçlü bir bağa dönüştürdük.

Eğitim aldığı aylar boyunca baş başa kaldığımız pek çok kez, son derece talepkâr ve bana aşırı güven duyan birisi olarak Tanya, benim de ona aynı şekilde davranmamı istemeye başladı. Sıklıkla ve haklı olarak, kendisinin bana hayatının en mahrem kişisel ve siyasal ayrıntılarını anlattığını, ama yakın dostluğumuza rağmen benim hakkımda bildiği tek şeyin ismim olduğunu söylerdi. Sonunda VMT kurallarını hiçe sayarak iki kızımı Tanya'yı ziyarete götürmeye başladım. Bu, onu çok mutlu ediyordu: Çocuklara bayılıyordu ve kendi çocukları olmasını istediğini de biliyordum. Birçok kez yinelenen bu 'aile toplantıları', onun için eğitimin yorgunluğunu atma konusunda bir fırsat oluyordu.

İlk başlarda Tanya'ya gerçek kimliğimi açığa çıkaracak ayrıntılar vermekten kaçınıyordum. Ancak yavaş yavaş geçmişim hakkında, Batista diktatörlüğüne karşı önce Santiago de Cuba, sonra Havana'da dahil olduğum yeraltı faaliyetleri hakkında konuşmaya başladım. Onun için ilerideki görevlerinde faydalı olabilecek bazı deneyimlerimi aktarmaya çalışıyordum. Ancak itiraf etmeliyim ki, özel hayatım hakkında da konuşmaya başlamıştım. Bunlar arasında, harika bir insan ve kızlarımın annesi olmasına rağmen boşanmaya karar verdiğim eşimle yaşadığım sorunlar da vardı. Tanya'ya boşanma kararımın tamamen kişisel olduğunu, yani başka bir kadınla ilişkim olmadığını da anlattım.

Havana'nın batısında, Pinar del Rio Eyaleti'ne giden yolun yakınındaki Baracoa plajına gitmeye başladık. Tanya burayı gerçekten çok seviyordu. Bu yüzden çok ihtiyatlı biçimde sık sık oraya gidiyorduk. O kadar sıkı güvenlik önlemleri alıyorduk ki, en yakınımdaki çalışma arkadaşım Juan Carlos bile Tanya'yla aramızda olup bitenlerin farkında değildi.

Baracoa seyahatlerimizi sadece Tanya ve ben, daha doğru bir ifadeyle Tamara ve Damaso biliyordu.[37] Bu güzel Arjantinli-Alman ka-

37) Ulises, kitabın yazarının bu görevde kullanmaya başladığı kod adıdır; gerçek ismiyse Damaso Lascaille'dir.

dım hakkındaki büyüleyici şeylerden biri, hayatın ayrı kısımlarını birbirinden bağımsız yaşayabilme becerisiydi. Bir profesyonel olarak Tanya olmak durumundaydı, ama iş dışı zamanlarda kendi kişiliğini ortaya koyabiliyordu; böylelikle eğitim alanları dışındaki yerlerde duygularımızı ve kişisel deneyimlerimizi paylaşabiliyorduk. Böylesi anlarda Haydée Tamara'yla birlikte oluyordum.

Tanya'nın devrimci bağlılığını ortaya koyduğu unutulmaz siyasal sohbetlerimiz, yine onun gitar çalıp Arjantin ya da diğer Latin Amerika halk şarkılarını seslendirdiği anlara uzanırdı. Bazen de akordeonuyla "Moskova Geceleri"ni çalarak beni kendimden geçirirdi. Benim için çaldığı ilk andan itibaren bu şarkı, en sevdiğim parçalardan biri oldu.

Sık sık gittiğimiz bir başka mekân ise, o zaman Küba Sanat ve Sinema Enstitüsü'nün (ICAIC) başkanı olan yoldaş Alfredo Guevara tarafından tasarlanan küçük bir sinemaydı. Burada Sovyet İstihbarat Servisi tarafından İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman Nazi subaylarına karşı yürütülen gizli faaliyetleri konu alan filmler izlerdik.

Bu filmler, KGB ya da Sovyet askeri istihbaratının düşman birimlerine sızmak için kullandığı yöntemleri, araçları ve ajanların tehlike dolu görevlerini yerine getirirken karşılaştıkları güçlükleri sergilemekle kalmaz, film karakterlerinin duygusal dinamiklerini de yansıtırdı. Bu güçlü hikâyelerden etkilenmiş bir şekilde filmler hakkında tartışır, onları kendi gerçekliğimizle karşılaştırırdık.

O 'küçük ICAIC sineması'nda izlediğimiz filmlerden biri aklımdan hiç çıkmaz. Bir Sovyet ajanı Gestapo'ya sızmıştır, ama üstleriyle irtibata geçmeyi başaramamaktadır. Aynaya bakar ve kendisine gerçek ismiyle seslenerek ne yapması gerektiğini sorar. O anda, heyecanın doruk noktasında Tanya kulağıma eğildi ve gayet ciddi bir biçimde, "Ben her zaman bu Sovyet ajanından daha fazlasını ümit edeceğim, çünkü size tamamen güveniyorum. Ayrıca, ben her zaman ne yapacağımı biliyor olacağım," dedi. Cevabım kısa ve ciddiydi: "Senden daha azını beklemezdim."

1963 yılı içinde bir gece (tam tarihi hatırlayamıyorum), o özel anlardan birinde, kaçınılmaz olan gerçekleşti. Baracoa plajında kumsalda oturmuş birimizin gözlerinin içine bakarken, karşılıklı hislerimiz hakkında konuştuk ve bizim gibi genç yaştaki insanların tutkusuyla bu hislere boyun eğdik. Casusluk faaliyeti içinde ilişkimizin yasak olduğunu ikimiz de biliyorduk, ama kendimizi daha

fazla tutamadık. Hislerimizin saflığına ve profesyonel ilişkimizi etkilemeyeceğine ikna olmuştuk.

O andan itibaren, her ne kadar kaçınmaya çalışsak da, aramızda hep bir göz teması vardı; birbirimizle konuşma tarzımız ve ilişkimiz değişmişti. Çabalarımıza rağmen birlikte çalıştığımız insanların bizdeki bu değişimi fark edebileceğini hissediyorduk. Bundan o kadar emindik ki, henüz bir şey söylememiş olmasına rağmen Tanya'yla ilişkimin profesyonel boyutun ötesine geçtiğinden şüphelenmeye başlamış olan Juan Carlos'u durumdan haberdar etmeye karar verdik. Yakın dostluğumuzun sonucu olarak Juan Carlos, ilk sırdaşımız ve hatta suç ortağımız oldu. Ona açılmamız, aşkımızı gizleme kaygısında olduğumuz üçümüz arasındaki toplantılardaki gerilimi ortadan kaldırdı.

O günlerde Tanya, benimle gelecek hakkında, görevi sona erdikten sonra Küba'ya dönüşü ve evlenip çocuk (bir sürü çocuk) sahibi olmak konusunda konuşmaya başlamıştı. Yüklendiği görevin taşıdığı muazzam riskleri bilmeme rağmen, devrimci mücadelenin ölüm ve yenilgi üzerine kurulamayacağının bilincinde olarak onun hayallerini ben de paylaşmaya başladım. Ne var ki, kendimizi çok da kötü hissediyorduk.

Tanya da ben de, hep ne yapmalıyız diye soruyorduk. Kendimizi suçlayamazdık; hislerimiz çok derin ve içtendi. Onun yetiştirilmesinden sorumlu bir eğitmen olarak kendimi, ona öğrettiğim disiplin kurallarını yok saymasının sistematik bir parçası olarak görüyordum. Bir ast olarak Tanya, duygularını yeraltı faaliyetinin gereklerine uygun biçimde dizginleyemediği için suçluluk hissediyordu. Yine de ikimiz de, kişisel ilişkilerimizin Küba ve Latin Amerika devrimlerine bağlılığımıza ihanet etmemize yol açmayacağından emindik.

Bu acı dolu durumdan kurtulmak için benim Pineiro'yla açıkça konuşup, olan biteni anlatmama karar verdik. Bir gün Pineiro'nun evinde, Tanya'yla ilk kez karşılaştığımız ve sonrasında çeşitli vesilelerle başka devrimcilerle biraraya geldiğimiz maun döşemeli o odada onunla konuştum. Ona, Tanya'yla aramızdakilerin geçici bir heves olmadığını, köklü duygularla birbirimize bağlandığımızı söyledim.

Pineiro'nun ilk tepkisi eleştireldi, ancak daha sonra tipik açıkfikirliliğiyle durumu anlayışla karşıladı. Adeti olduğu üzere sağ eliyle kızıl sakalını kaşırken verdiği tek öğüt, başka hiç kimsenin bu ilişkiden haberdar olmamasını sağlamamızdı. Çünkü bu, diğer VMT

görevlileri için olumsuz bir örnek teşkil edebilirdi. O konuşmadaki tek hatam, şefim ve dostum Manuel Pineiro'dan Juan Carlos'un halihazırda Tanya'ya olan romantik bağlılığımdan haberdar olduğunu söylememek oldu. Bunun sebebi, meslektaşımızın bize karşı sergilediği sadakate gölge düşürmek istememdi.

Aylar sonra, Tanya'nın Cienfuegos'taki pratik deneyinin sona ermesinin ardından Mart 1964'te Pineiro'ya bu deneyleri değerlendirmek üzere Diosdado'yu Tanya'yla tanıştırmaya karar verdiğimi söyledim. Ancak Diosdado'nun Tanya'yla aramızda, apaçık görülen muazzam saygının ötesinde bizi "mesleki bağların ötesinde birleştiren bir kimya, hoş bir farklılık olduğu"nu fark ettiğini söylemedim.

İstisnaları bir kenara bırakırsak, Diosdado çok güçlü biçimde "subaylarla eğittikleri astları arasında, verilen görevi etkileyebilecek bir özel ilişki olmaması gerektiği"ne inanıyordu. Tanya'nın dairesinden ayrılır ayrılmaz Diosdado bana kaygılarını aktardı. Ona hemen Tanya'yla bir süredir birlikte olduğumuzu, bu kararı olgun biçimde tartışarak ve duygusal bağlılığımızın onun görevini hiçbir şekilde etkilemeyeceğine olan inancımız çerçevesinde aldığımızı söyledim.

"İki insan arasındaki duygusal bağların robot gibi sıkı bir biçimde kontrol edilemeyeceği"ne ve bizim "sonsuz aşk ihtiyacımız"ın, "karşılıklı saygı ve hayranlığımız"ın ve ortak ideallerimizin bize bu kararı aldırdığına ikna olan Diosdado da, Juan Carlos ve Pineiro gibi, ilişkimiz karşısında açık fikirli ve ketum bir tutum benimsedi. Hepsinden öte, bu kitapla ilgili konuştuğumuzda, "Tanya'nın olgunluğunun duygusal bağlarımızın onun görevini yerine getirmesini engellemesine asla izin vermeyeceği"ni bildiğini söyledi. Bununla birlikte bu durumun ikimiz için de son derece üzücü olabileceğinden endişe ediyordu. Çünkü "kısa süre sonra Tanya efsanevi görevini yerine getirmek üzere ayrılacak ve giderken geriye bakma şansı olmayacaktı. Mücadeleye sevgili yoldaşının yalnızca hatırasını götürecekti".

Tanya benim haberim olmaksızın sırrımızı anne babasıyla da paylaşmaya karar vermişti. Prag'da yalnızken, 11 Nisan 1964'te annesine ilişkimizi ve hayallerimizi anlatan bir mektup yazdı. Ita imzasını attığı mektupta, görevini başarıyla tamamlayacağına olan inancını vurgulayan Tanya, Nadya Bunke'ye, "Bir şey daha var. Eğer ben dönene kadar *negrito*'mu [Afrikalı-Kübalı] benden çalmazlarsa, evleneceğim," diye yazmıştı. "Hemen *mulatitos* [küçük çocuklar] olur mu bilmiyorum, ama olması muhtemeldir. Nasıl biri mi? Uzun,

zayıf, siyah ve sevgi dolu tipik bir Kübalı. Beni destekliyor musun? Ah, en önemli şeyi unuttum: Son derece devrimci biri ve devrimci bir kadınla evlenmek istiyor."

Tanya'nın öldürüldüğü çatışmanın üzerinden iki yıl geçtikten sonra bu mektubun varlığından haberdar oldum. O dönem, Pineiro'nun direktifleri doğrultusunda Marta Rojas ve Mirta Rodriguez Calderon adlı gazetecilerle birlikte, ilk kez 1970'de *Unutulmaz Gerilla Tanya* ismiyle yayınlanan kitabın yazılma sürecine dahil olmuştum. Ve hâlâ ilişkimize sadıktım. Hayat bizi kesin olarak ayırmış olmasına rağmen, ilk eşimden boşandım ve uzunca bir süre Tanya'yı bekledim.

Tanya'nın ölümünden yıllar sonra yeniden evlendim. Ancak onun hâlâ içimde yaşadığını itiraf etmem gerek. Dahası, yalnız Tanya olarak değil, bir zamanlar bütün kalbimle sevdiğim olağanüstü kadın, *yoldaş* ve dost Haydée Tamara Bunke Bicler olarak da. Büyük bir sevinçle ifade etmeliyim ki, onun iki kimliği de hayatımın gidişatını fazlasıyla zenginleştirdi ve zenginleştirmeye devam ediyor. Her iki kimliği de büyük bir sevinçle hatırlıyorum. O, çoğunlukla mutluluk veren, ama bazen sarsıntıları da beraberinde getiren uzun siyasal ve kişisel hayatım boyunca ayakta kalmamı sağladı ve sağlamaya da devam ediyor.

7
BAŞARISIZ MASKE

Bütün işaretler, Tanya'nın eğitiminin son aşamalarını koordine etmek ve maske hikâyesinin son rötuşlarını yapmak üzere Prag'a benim gideceğimi gösterirken Pineiro, bu göreve yoldaş Diosdado'nun atandığını bildirdi (Pineiro'ya Diosdado'yla Tanya'nın birkaç hafta önce tanıştığı bilgisini zaten vermiştim). Pineiro bu kararı, Diosdado'nun yeraltı faaliyeti konusunda benden daha tecrübeli olmasıyla açıkladı.

Profesyonel bakış açısıyla değerlendirildiğinde bu gerçekten de doğruydu, ancak gizli bir noktanın olduğunu da biliyordum: Pineiro, Tanya'nın Batı Avrupa'daki çalışmasının bizim kişisel ilişkimizden olumsuz etkilenmesini istemediği için beni ondan uzak tutmaya çalışıyordu. Ben ayrıca bu kararı, kuralları çiğnediğim için verilen bir ceza olarak da yorumluyordum.

Kalbim kırılmış olsa da bu kararı herhangi bir yorum yapmaksızın kabullendim. Bu, belki de o tehlikeli görev bitene kadar Tanya'yı yeniden göremeyeceğim anlamına geliyordu. Oysa ikimiz de onun La Paz'a gitmek üzere Prag'dan ayrılacağı son ana kadar birlikte olma hayalleri kuruyorduk. Kendimizi tamamen onun eğitiminin başarılı biçimde tamamlanmasına adayacak, ama birlikte olma ayrıcalığına sahip olduğumuz her dakikada da birbirimize olan aşkımızı en derin biçimde yaşayacaktık. Ancak gerçekler devreye girdi ve bizi rüyamızdan uyandırdı. Tanya da bu karara benim kadar üzülmüş olmasına ve söz konusu görevde benim yerime kiminle birlikte çalışacağını bilmemesine rağmen, bu kararı verenlerin gerekçelerini anlayabiliyordu.

Bu karmaşık duygular içinde, ama görevi gerektiği gibi yerine getirme kararlılığından hiçbir şey kaybetmeden Tanya, Prag'a gitmek üzere 9 Nisan 1964'te Haydée Bider Gonzalez adına düzenlenmiş bir pasaportla Havana'dan ayrıldı. Ertesi gün Prag havaalanında, düzenli olarak gizlice Havana'dan gelen ya da Havana'ya giden Latin Amerikalı devrimcileri karşılayıp uğurlayan Çek güvenlik servisinden yoldaşlarca karşılandı. Tanya'yı Prag dışındaki bir operasyon evine yerleştirdiler (yaklaşık iki yıl sonra Tanya Bolivya'dayken bu kez ben Che'yle birlikte aynı evde kalacaktım). Bir süre o evde dinlendikten ve dört gün önce Havana'dayken birlikte kararlaştırdığımız bazı gerekli değişiklikleri yaptıktan sonra Tanya, Çek güvenlik servisi tarafından kendisine verilen Arjantinli Marta Iriarte adına düzenlenmiş pasaportla Batı Almanya ve İtalya'ya gitti.

Bu seyahatlerin başlıca amacı, Tanya'nın Bolivya'da kalacağı zaman diliminde kullanacağı maskenin yeterince güçlü olabilmesi için gerekli kişisel deneyimi elde etmesini sağlamaktı. İlk başta Bolivya'ya gittiğinde Tanya'nın, pasaportu bize müttefiklerimiz tarafından verilen Vittoria Pancini adındaki bir İtalyan-Alman kadının kimliğini kullanmasını uygun görmüştük.

Küba'da yazdığımız maske hikâyeye göre Vittoria, İtalya'nın kuzeyinde, Avusturya sınırına yakın küçük bir köy olan Tyrolean'da 1939'da doğmuştu. 1944'te, İkinci Dünya Savaşı'nın sonu yaklaşırken Vittoria'nın faşist sempatizanı anne ve babası onu Uruguay'a Alman bir ailenin yanına gönderiyordu. Vittoria on sekiz yaşına kadar orada bu aileyle birlikte yaşıyor, sonra üniversite eğitimi için Batı Almanya'ya gidiyordu. Maske hikâyeye göre Batı Berlin'de birkaç yıl

yaşadıktan sonra Latin Amerika'ya, özellikle de Bolivya'ya dönmeye karar veriyor ve orada And bölgesi folkloruyla ilgili antropolojik araştırmalarına devam ediyordu.

Batı Berlin'den sonra Tanya, Batı Almanya içinde seyahat ederek Avusturya üzerinden Vittoria Pancini'nin doğduğu küçük İtalyan köyüne ulaştı. Orada birkaç kişiyle tanıştı ve ileride başkalarına ailem ve arkadaşlarım diye göstereceği bu insanların fotoğraflarını çekti (bkz. Ek 4).

Tanya bu ülkeleri daha önce ziyaret etmemişti ve çok sınırlı İtalyanca'sıyla 'gelişmiş' kapitalist ülkelerin hayat tarzı, âdetleri ve gelenekleriyle karşı karşıya kaldı. Artık kendi gözleriyle sınıf bölünmelerini, refahın ortasındaki yoksulluğu ve bu toplumları karakterize eden benmerkezciliği görebiliyordu. Hem ailesinin anlattıklarından hem de Demokratik Almanya Cumhuriyeti ve Küba'da aldığı Marksizm ve uluslararası durum derslerinden öğrendiği bir dizi toplumsal olguyu birinci elden gözlemleme imkânına sahipti.

Batı Almanya'nın kapitalist sistemiyle Demokratik Almanya'da sosyalizmin sağladığı muazzam toplumsal ilerleme arasındaki devasa farkları gördü. Tanya, Berlin ziyareti esnasında Doğu Berlin'i birkaç yıl önce inşa edilmiş olan Berlin Duvarı'nın üzerinden görebildi. Oysa oraya karşı şiddetli bir özlem duyuyordu; 1952'de bir genç kız olarak geldiği Demokratik Almanya'da yoldaşları ve arkadaşlarıyla paylaştığı anılar hâlâ canlıydı (bkz. Ek 5).

Aslında Tanya Berlin Duvarı'na yakın bir yerde kalıyordu ve bulunduğu yerden ailesinin yaşadığı binayı görebiliyordu. 1961'de Küba'ya gitmek üzere ayrılışından beri anne babasını görmemişti ve onlarla bir daha ne zaman biraraya gelebileceğini bilmiyordu. Duvarın karşı tarafına geçebilirdi. Kimsenin ruhu bile duymazdı. Ömür boyu birer komünist olarak yaşamış olan anne ve babası bunu gizlemeyi başarırdı. Ama o yine de öteki tarafa geçmedi. Kim bilir ne kadar acı çekti? Kim bilir bunu ve devrimci görevlerini kaç kere gözden geçirdi? Ne kadar acı çekmiş ve ne hissetmiş olursa olsun -disiplin, ödev ve yeraltı faaliyetinin temelini oluşturan güvenlik önemlerine saygıyı içselleştirmiş olan- Tanya, kurallara uymayı tercih etti.

Tanya'nın Prag'dan gönderdiği mesajlarda da görülebileceği gibi (bkz. Ekler 4 ve 5), Batı Avrupa'ya ilk seyahatinde birçok zorlukla karşı karşıya kaldı. Ancak Küba'da edindiği becerileri kullanmanın yanı sıra geniş hayal gücü ve mesleki cesaretiyle bunların üstesinden

gelmeyi bildi. Bence Tanya'nın kişiliğini ve derin insanlığını kavramak açısından bu hikâye en önemli verileri sunmaktadır. Tanya'nın söz konusu meziyetleri, onunla birlikte Prag'daki o operasyon evinde beklenmedik biçimde altı ay geçirmek zorunda kalan Diosdado tarafından da takdir edilmişti.

Diosdado'nun anlatımına göre, 1964 yılı Mayıs ayının başında şehre ulaştığında Tanya, Batı Almanya ve İtalya seyahatlerinden yeni dönmüştü. Çek güvenlik servisinden görevliler Diosdado'yu havaalanında karşılayıp Küba elçiliğine götürdüler. Diosdado'nun elçilikte bir şifre çözümüyle birlikte gizli mesajlarını gönderme ve Havana'dan gelen mesajları alma düzeneği kurması gerekiyordu. Sonra Tanya'nın kaldığı operasyon evine götürüldü. Ev, Prag'ın yaklaşık 20 kilometre kuzeyinde Ladvi denen bir bölgedeki bir çiftliğin içindeydi. Yoldan otuz metre kadar uzaktaydı ve etrafındaki bitkiler görünmesini engelliyordu. Eve ulaşan tek yol dar bir patikaydı.

Diosdado, gerçek ismi Janka olduğu halde Prag'daki VMT merkezindeki bütün görevlilerce Maria olarak adlandırılan Çek yoldaşın eşliğinde öğleden sonra eve ulaştığını hatırlıyor. Maria yaklaşık elli yaşındaydı ve bütün hayatını komünist olarak yaşamıştı. İkinci Dünya Savaşı sırasında ülkesinin Naziler tarafından işgaline karşı gelişen direnişe katılmıştı. Kusursuz İspanyolca konuşuyor ve Prag'ın dışındaki Mielnik adı verilen güzel yerde yaşıyordu. Burası üzümleri ve Bohemya'daki iki önemli nehrin, Volga ile Tuna'nın kesişme noktası olmasıyla ünlüydü. Diosdado, Maria'yla ilişkilerinin her zaman çok dostane olduğunu hatırlıyor. Maria'nın Tanya'ya gösterdiği ilgi ve sevecen yaklaşımın çok faydası oldu. Casusluk faaliyetiyle ilgili tavsiyeleri de tam anlamıyla enternasyonalist bir ruh taşıyordu.

Tanya, Bolivya'ya gidişinden önce Küba'dan bir yoldaşın gelip bazı ayrıntıları kesinleştireceğini biliyordu, ancak bu görevin kime verildiğini bilmiyordu. Diosdado'yu gördüğünde çok şaşırdı. Ona doğru koşup "*Cono, Flaco!* [Kahrolası Sıska!] Bir daha karşılaşacağımızı kim tahmin ederdi ki?" diyerek sarıldı. Diosdado'nun oturmasına bile izin vermeksizin ve neredeyse Maria'nın orada olduğunu unutarak onu Küba'daki tanıdıklarıyla ilgili soru yağmuruna tuttu.

Diosdado, Tanya'nın ilk olarak benimle ilgili sorular sorduğunu hatırlıyor. Benden ona bir mektup götürmediği için küçük bir yalan söylemek zorunda kalmış. Bir aydır uluslararası bir görev için Küba dışında olduğumu söylemiş. Oysa gerçekte, Tanya'yla ilgili sorumlu-

luğumu, o zaman VMT'nin Latin Amerika Şubesi'nin şefi olan yoldaş Ariel'e devretmiştim. Bu arada Pineiro bana, Rio de Janerio'da başarısız bir ayaklanma teşebbüsünde bulunduktan sonra Havana'ya gelen ve gerilla savaşı teknikleri konusunda eğitim almak isteyen Brezilya silahlı kuvvetlerinden bir grup eski askerin eğitimini koordine etme ve bu eğitime katılma görevi vermişti.

Hücrelere ayrılma kuralına uygun biçimde Tanya, yerine getirmekte olduğum görev hakkında hiçbir şey sormadı. Onun yerine, pek sevdiği Juan Carlos (Gordo) hakkında sorular sordu. Ayrıca, Havana'daki birçok siyasal ve örgütsel faaliyet sırasında Küba maçoluğu hakkında ateşli tartışmalara giriştiği -kendi ifadesiyle- Tarzan'ı da (Papi) merak ediyordu.

Diosdado hâlâ bu soruları cevaplamakla meşgulken Maria, onlara veda ederek evden ayrıldı. İkisi baş başa kaldılar. Tanya, Diosdado'ya üst kata kadar eşlik etti ve odasını gösterdi. Sonra da Havana'dan getirdiği küçük bavuldaki birkaç kıyafeti yerleştirmesine yardım etti. Diosdado, pek fazla bir şey getirmemişti, çünkü Pineiro'nun hesapladığı üzere Prag'da bir haftadan fazla kalmayacaktı.

Kıyafetleri yerleştirdikten sonra Küba ve en yakın dostları hakkında konuşmaya devam ettiler. Bunlar arasında Jones çifti ile Arjantinli Isabel Larguia da vardı. Tanya ayrıca, şeker kamışı hasadını, Kübalı Kadınlar Federasyonu'nun çalışmalarını, federasyon başkanı Vilma Espin'in sağlık durumunu, malzeme dağıtımını, Küba'ya yönelik emperyalist saldırıları, gösterimdeki son filmleri ve hatta zamanın popüler 'duygusal' şarkılarını merak ediyordu.[38] Diosdado'ya göre, "Kısa süredir Küba'dan uzakta olmasına rağmen Tanya, adadaki hayatın en ince ayrıntılarını öğrenmek için yanıp tutuşmaktaydı".

Pineiro'nun talimatları doğrultusunda Diosdado'nun amacı, Tanya'nın maske hikâyesinin uygulanabilirliğini ve Bolivya yolculuğunda kullanacağı belgelerin uygunluğunu en kısa sürede kontrol etmekti. Ayrıca, herhangi bir düşman faaliyetinin söz konusu olup olmadığını ve Tanya'nın Batı Avrupa'ya gidişi sırasında bir hata yapıp yapmadığını tespit etmesi gerekiyordu. Akşam yemeğinden sonra, bu iki konuya odaklanarak hemen çalışmaya koyuldular.

---

38) Bunlar, Cesar Portillo de la Luz, Jose Antonio Mendez, Elena Burke ve Moraima Secade gibi zamanın ünlü şarkıcılarının popülerleştirdiği bolerolardı.

Diosdado'nun anlatımına göre Havana'dan Prag'a yolculuğu esnasında Tanya olağandışı herhangi bir şey fark etmemişti. Prag'dan Batı Almanya'ya gitmek için ayrılırken havaalanında Havana'da Almanca çevirmenlik yapan ve Tanya'yla iyi ilişkileri olan bir yoldaş vardı. Tanya'nın kendisini mükemmel biçimde gizlemesi sayesinde kadın onu fark etmedi. Batı Avrupa'da tek başına seyahat ederken birçok erkek ona yaklaşmaya çalıştı. Bazıları onunla flört etmek istedi, bazıları onu taciz etti, bazıları da yalnızca onunla konuşmaya çalıştı. Tanya bunların hepsini, herhangi bir şüpheye yol açmaksızın akılcı biçimde başından savmasını bildi.

Bolivya'ya seyahati için tasarlanan maske hikâyesine uygun biçimde Tanya, zamanının büyük kısmını İtalya'da geçirdi. Orada, aralarında mekânın karakteristikleri ve âdetleri hakkında ihtiyaç duyduğu bilgiyi -farkında bile olmadan- sağlayan Pacifico isimli bir genç İtalyanın da bulunduğu birçok kişiyle tanıştı. Ayrıca, orada doğup yaşadığının kanıtı olarak gerektiğinde göstermek üzere bölgenin, sözde arkadaşları ve ebeveynlerinin fotoğraflarını çekmeyi de başardı. Kendisine karşı romantik duygularını gizleyemeyen Tomaso adında bir polis memuruyla birkaç günlük dostluk kurdu. Tomaso bir polis memuru olarak işiyle övünürken Tanya, İtalya, Avusturya ve İsviçre arasındaki sınır bölgesindeki polis karakolları hakkında oldukça değerli bilgiler elde etti.

Her ne kadar Batı Alman ya da Avusturya emniyeti kaynaklı muhtemel tehditler olarak yorumlanabilecek bazı durumlar ortaya çıktıysa da Diosdado ve Tanya, bu dönem boyunca ona yönelik herhangi bir düşman faaliyeti olmadığı sonucuna vardılar. Ortaya çıkan söz konusu durumlardan biri, Tanya'nın trende karşılaştığı ve yetersiz İspanyolca'sıyla Katolik rahipler hakkında ileri geri konuşan ve Küba'da bulunduğunu söyleyen kimliği belirsiz adam vakasıdır. Ayrıca Diosdado, Tanya'yı kendisinin bir tür gizli faaliyet içinde bulunduğunu açığa çıkaracak herhangi bir hata yapmadığı konusunda ikna etti.

Toplantının bu kısmı sona erdiğinde Tanya'nın maske hikâyesinin geçerliliğini ciddi biçimde gözden geçirmeye başladılar. Saat çok geç olmuştu ve ikisi de yorulmuştu, bu yüzden sabah erkenden devam etmeye karar verdiler. Dört saatten az süren bir uykunun ardından Diosdado kalktı ve mutfağa gittiğinde Tanya'nın kahvaltıyı hazırlamakta olduğunu gördü. Çabucak kahvaltılarını edip çalışmaya başladılar.

Birkaç saat süren tartışmanın ardından toplanan bilgi ve Tirol yolculuğu sırasında kurduğu bağlantılara rağmen Tanya'nın kıt İtalyanca'sının bariz bir zayıflık olduğu sonucuna vardılar. Ayrıca, maske hikâyesini hazırlamak için gerek duyduğu deneyim yeterli değildi. Bütün bunlar, düşman güçlerinin onun gerçek kimliğini açığa çıkarabileceğine işaret ediyordu.

Vittoria Pancini sahte kimliğini güvenilir kılabilmek ve Tanya'nın yeni öğrenmeye başladığı İtalyanca'sını geliştirmek için en az bir yıllık bir hazırlık safhası gerekiyordu. Bizim o kadar vaktimiz yoktu ve zayıf bir maske hikâyeyi ona empoze etmek, özellikle de Tanya'nın bu kimliği sürekli olarak kullanacağı ve gün geçtikçe onu inandırıcı hale getirmesi gerektiği dikkate alındığında, görevin başarısını sabote etmek anlamına gelecekti. Tanya'nın maskesi, Bolivya'ya yerleştiğinde edineceği dostlardan, muhtemel bir hayrana ya da düşman ajanlara kadar her türden sorgulamaya karşı dayanaklı olmak zorundaydı.

Her ne kadar Tanya, bir başka kimlik uydurma konusundaki becerilerini kanıtlamış olsa da, ona daha uygun bir maske bulmak gerekiyordu. Sonuç olarak Tanya aynı akşam, Batı Avrupa gezisinin tamamına dair izlenimleri ve kaygılarını da içeren ayrıntılı bir rapor hazırladı (bkz. Ek 4). Aynı zamanda Diosdado da, aşağıdaki maddeleri içeren kendi raporunu yazdı:

1) Düşman faaliyetine dair herhangi bir delil yok;
2) Tanya son derece motive olmuş durumda ve görevi konusunda oldukça istekli;
3) Tanya'nın analiz ve gözlem becerileri gelişmiş ve bir gizli ajan olarak son derece olgunlaşmış durumda;
4) Tanya, Arjantinli Marta Iriarte kimliğiyle gerçekleştirdiği Batı Avrupa seyahati sırasında önemli deneyim kazandı;
5) Hem dil sorunu hem de soruşturmaya karşı dirençsizliği nedeniyle İtalyan maske hikâyesinden vazgeçmek gerekiyor;
6) Başka belgeler bulmak ve yeni bir maske hikâye yaratmak gerekiyor.

Tanya ve Diosdado, onun Arjantin hakkındaki bilgisinden faydalanabilmek için yeni maskenin bu ülke uyruğu üzerine kurulmasını önerdiler. Böylelikle maske hikâyenin ayrıntıları, gerektiğinde,

onun gerçek hayatının bir parçası olan mekânlar, olaylar ve isimler üzerine inşa edilebilecekti.

Ertesi gün Diosdado, Prag büyükelçiliğine gitti ve bütün bu bilgileri şifreli olarak karargâha gönderdi. O akşam, yeni emirleri beklemek üzere operasyon evine geri döndü. Birkaç gün sonra büyükelçilikten gelen bir telefon üzerine tekrar oraya gitti. Kendisine, Havana'ya gönderdikleri analizleri ve önerileri onaylayan bir mesaj iletildi. Mesajda ayrıca, istenen Arjantin belgelerinin sağlanması ve Tanya Latin Amerika'ya gidene kadar Prag'da kalmasına izin verilmesi konusunda yardımcı olup olmayacaklarını öğrenmek için Çek gizli servisiyle ilişki kurulması emrediliyordu.

Diosdado, Maria aracılığıyla Çek gizli servisinin liderlerinden biriyle acil bir görüşme talep etti. Görüşme talebi derhal kabul edildi ve Diosdado, o dönem gizli servisin ikinci adamı konumundaki albay Yemla'yla görüştü. Söz konusu durumla ilgili açıklamayı dinledikten sonra Yemla, Tanya'nın göreviyle ilgili tek bir ayrıntı sormaksızın bir dayanışma göstergesi olarak bütün talepleri kabul etti ve Diosdado'ya ertesi gün, işlenmiş dokümantasyon alanındaki uzmanlarından biriyle buluşmasını söyledi. İkisi birlikte gerekli belgeleri elde etmek için nereye odaklanmaları gerektiğine karar vereceklerdi.

Yirmi dört saatten kısa bir süre içinde Diosdado Çek gizli servisinin dokümantasyon bölümü şefiyle buluştu. Görüşme sırasında çevirmenliği Maria yaptı. Hedef ülke ya da Tanya'nın yakın gelecekte yerine getireceği görevin hiç gündeme gelmediği geniş çaplı bir incelemenin ardından en iyi çözümün boş bir Arjantin pasaportu olduğuna karar verildi. Ancak Çek gizli servisinin elinde böyle bir pasaport yoktu. Pasaportun bu işin doğasına uygun biçimde gerekli bütün teknik beceri kullanılarak üretilmesi gerekiyordu. Doğal olarak bu, biraz zaman alacaktı.

Bu zaman aralığında Çek gizli servisi temsilcileri, Tanya'nın Latin Amerika'ya ulaşmak için geçmek zorunda kalacağı Avrupa'daki sınır karakolları ve havaalanları hakkında bilgiler sağlayarak Diosdado'ya yardımcı oldular. Ayrıca, Tanya'nın kendisi için hazırlanan Arjantin belgeleriyle birlikte kullanacağı yeni bir fiziksel görünüm hazırlamaya karar verdiler.

Aynı gün Diosdado Küba büyükelçiliğine gitti ve gerekli prosedüre uygun biçimde söz konusu gelişmeleri karargâha bildirdi. Bir-

kaç gün sonra, Çeklerden gelen önerilerin kabul edildiğini bildiren bir mesaj alındı. Mesajda ayrıca Diosdado'ya yeni bir maske hikâye yaratmak üzere Tanya'yla birlikte çalışması emrediliyordu. Böylelikle Prag'a gidişinden yaklaşık bir ay sonra Diosdado, pek az deneyim ya da gerekli kaynağa sahip olduğu bu çok hassas göreve sıfırdan başlamak durumunda kaldı. Bu koşullarda bütünüyle Çek yoldaşların dayanışmasına bağımlıydı.

Sonuç olarak, bir hafta diye planlanan ziyaret altı ay sürdü. Bu süre içinde Diosdado, eğitim planını yeni koşullara göre yeniden gözden geçirdi. Özellikle Tanya'nın Bolivya'ya gidene kadar geçecek belirsiz süreyi aktif ve verimli biçimde kullanmasının bir yolunu bulması gerekiyordu. Tanya'nın ne zaman yola çıkacağını bilmiyorlardı ve o zamana kadar yapmaları gereken bir sürü şey vardı.

8
LAURA GUTIERREZ BAUER'İN DOĞUŞU

Herhangi bir sorun çıkması durumunda Tanya'yla açıkça konuşmasına yönelik tavsiyemi ve onun karakteriyle ilgili kendi gözlemlerini dikkate alarak Diosdado, Havana'dan gelen talimatlar ve Bolivya'ya gidişindeki gecikme konusunda Tanya'yı hemen bilgilendirdi. İkisinin önerisi doğrultusunda yeni bir Arjantin pasaportu hazırlanması gerekiyordu. Diosdado, Çek gizli servisiyle vardığı gizlilik anlaşmasını ihlal etmeksizin bu işin üstesinden geldi.

Tanya derhal durumu kavradı. Ne kadar sürerse sürsün Prag'da geçirecekleri zamanı en iyi şekilde değerlendirecek biçimde Tanya ve Diosdado yoğun bir günlük faaliyet planı hazırladılar. Planda, Arjantin ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ndeki güncel siyasal durum hakkında okuma, çalışma ve bilgilenme yer alıyordu. Her ne kadar Tanya'nın kullanacağı sahte Arjantinli kimliği konusunda bir

karara varamasalar da, onun yeni maske hikâyesini kaba hatlarıyla oluşturdular. İkisi de karargâha, söz konusu hikâyenin Tanya'nın bildiği gerçek mekânlar ve olaylar üzerine kurulması gerektiğini bildirdiler. Yeni 'biyografi' taslağını oluştururken gerçekten var olan insanlar kullanılabilir ya da onlara yapılan göndermeler kurmaca kişilerle ilişkilendirilebilirdi.

Söz konusu plana paralel olarak bir de günlük fiziksel egzersiz programı hazırladılar. Bu programda, uzun yürüyüşler ve operasyon evinin etrafındaki ormanlık alan ile kırsal alandaki cansız posta kutularını bulma, onları doldurma ve boşaltma gibi egzersizler yer alıyordu. Ayrıca Tanya ve Diosdado, Küba'dan gelen plan doğrultusunda Tanya'nın gerçekleştirmek durumunda kalacağı telsiz-telgraf mesajı alma çalışmaları ile gizli yazışma, fotoğrafçılık, şifreleme ve şifre çözme egzersizleri yaptılar.

Küba basınını takip ederek siyasal metinler üzerinde çalıştılar. Geceleri Havana Radyosu'nu dinlemek gibi bazı boş zaman faaliyetleri ile Tanya'nın kalabalık şehirlerde vakit geçirme becerisini yitirmemesi için Prag'a akşam gezileri de vardı. Bu gezilerde, önceden Diosdado tarafından belirlenen yerlerde insanlarla temasa geçme ve gizli faaliyet yürütme gibi egzersizler gerçekleştiriliyordu.

İçinde bulundukları beklenmedik koşullar göz önünde bulundurulduğunda, eylemsizliğin, moral bozukluğuna ya da Tanya'nın Küba'da aldığı yoğun ve özel eğitim sonunda edindiği becerileri yitirmesine yol açmasını önlemek hayati önemdeydi. Diosdado'ya göre bunun gerçekleşmesini önleyen, Tanya'nın yüksek özdisiplini ve olup bitene dair kavrayışıydı. Tanya, bu uzun bekleme süresini en iyi şekilde değerlendirmesini bildi.

Her gün, faydalı olabilecek şeyler göz önünde bulundurularak yeniden planlanıyordu. Diosdado, "tamamlanması gereken bir faaliyet programı olan bir yatılı okuldaydık," diyor. Planlayamadıkları tek şey uyumak için gecenin kaçında odalarına gidecekleriydi. Üzerinde anlaşmaya vardıkları zaman çizelgesinin gereğini yerine getirebilmek için, dinlenmeye ayrılan Pazar günleri hariç, sabah 7:30'da kalkıyorlardı.

Bu arada operasyon evinin ihtiyaçlarını karşılamak için Çek yoldaşlar, İspanyolca konuşamadığı için onlarla el kol hareketleriyle anlaşan yaşlı bir kadını görevlendirmişlerdi. Kadın, onlar için öğle yemeği hazırlayıp evi temizliyordu. O gelmeden önce Tanya kahval-

tıyı hazırlamış oluyordu. Tanya'nın gün içinde şehre çıkmaması gerektiği için alışveriş işiyle Diosdado ilgileniyordu. Akşamları ikisi birlikte yemek pişiriyorlardı, ancak Tanya bulaşık yıkamaktan nefret ettiği için, bu işi Diosdado yapıyordu. Buna karşılık olarak Tanya da çamaşır işiyle ilgileniyordu. Diosdado, duygusal bir ilişki içinde olmadığı kadın bir yoldaşla aynı evde yaşamanın kendisi adına öğretici bir deneyim olduğunu kabul ediyor.

Arada sırada kavga da ettiler. O zaman yirmi üç yaşında olan ve Kübalı bir kadınla kısa süre önce evlenmiş olan Diosdado'ya göre Tanya, ona kendi 'Alman disiplini'ni empoze etmeye çalışıyordu. Tanya şaka yoluyla ya da ciddi biçimde sürekli olarak Diosdado'nun maçoluğuna takılıyordu. Diosdado'ya göre genelde sudan sebeplerle münakaşayı başlatan Tanya oluyordu ve bazen o kadar sinirleniyorlardı ki, bir süre birbirleriyle konuşmuyorlardı. Ancak yine de, anlaşmazlıkları hep önemsiz meselelerle ilgiliydi.

Geçmişe baktığında Diosdado, önce kavga edip sonra barışmayı, gündelik rutinin monotonluğu ve kendilerini içinde buldukları beklenmedik durumun sıkıntısından kurtulmak için başvurdukları bir yöntem olarak görmektedir. Araları ne kadar bozuk olursa olsun tek bir şeyi yapmaktan asla vazgeçmediler: Havana Radyosu'nun akşam yayınını dinlemek. Bu, onlar içinde neredeyse 'farz niteliğinde' bir ritüeldi, çünkü radyo yayını ülkemizle aralarındaki tek bağdı. Ayrıca ikisi de Çekçe bilmediği için bu yayın, onların Küba, Latin Amerika ve dünyada olup bitenleri takip etmesini sağlıyordu.

Bu zaman dilimi içinde Tanya ve Diosdado, ciddi olarak değerlendirilebilecek tek bir münakaşa yaşadılar. Temmuz ayında, Küba'dan gelen talimatlar doğrultusunda Diosdado, bir başka yoldaşla birlikte çok hassas bir istihbarat harekâtını gerçekleştirmek için acilen Paris'e gitmişti. Tanya'ya sadece iş için on beş günlüğüne ülke dışına çıkacağını söylemişti.

Tanya durumu anlamıştı, hatta onun bavulunu toplamasına bile yardım etti. Fransa'ya vardığında Diosdado'nun bir pantolon, günlük kullanım için iki gömlek ve rahat bir sandalet alması gerekiyordu. Havana'dan Prag'a gelirken giyindiği eskimiş ceket ve gösterişsiz pantolon dikkat çekebileceği için, Paris'teki işin doğası gereği bunları almak durumundaydı.

Paris dönüşünde Tanya onu gayet sıcak karşıladı. Ancak Diosdado onun biraz üzgün olduğunu fark etti. Kıyafetlerini yerleştirmesi-

ne yardım ederken yeni olanları fark etti. Tanya hemen bunları ellerine alarak nereden geldiklerini sordu.

Diosdado, bunları yerine getirmekle yükümlü olduğu iş için almak zorunda kaldığını söyledi. Mali işler sorumlusu olarak Tanya hemen telaşlandı ve o zamana kadar kendisinin bütçelerini sıkı biçimde kontrol ettiğini, ama Diosdado'nun 'gereksiz harcamalar' yaptığını söyledi. Hatta birkaç gün boyunca beslenmelerini sağlayacak parayı kıyafete harcadığı için ona sitem etti.

Diosdado Tanya'nın söylediklerinin, özellikle de kızgınlığının haksız olduğunu bildiği için şaşırmıştı ve onu hatalı olduğu konusunda ikna etmeye çalıştı. Kendisinin gösterişten uzak olduğunu ve Tanya yurtdışından döndüğünde, bunun bir zaman kaybı olacağını düşünerek onun yanında ne getirip getirmediğiyle hiçbir şekilde ilgilenmediğini söyledi. Bu durumun dostluklarını ve her şeyden öte, profesyonelliklerini etkilemesine üzüldüğünü ifade ediyordu. O andan itibaren Tanya'ya vereceği bir işin ayrıntıları ya da açıklamasında farklı bir yaklaşım sergilemesi gerekecekti. Tanya gözyaşlarına boğuldu. Ama bunun sebebi öfke değildi. Diosdado onun sakinleşmesini bekledi. Sonunda Tanya, "O şeyleri kendi hevesin için aldığını düşünmüştüm," dedi.

Bu beklenmedik olay yarım saatten fazla sürmedi. Tanya, Diosdado'yu onunla birlikte tatlı yemeye davet etti ve işler normale döndü. Ancak böylelikle Diosdado, Tanya'nın karakteri ve erdemlerinin öteki yönlerini de görmüş oldu: dürüstlük ve sadeliğe olan düşkünlük. Belki çok aşırıya kaçmıyordu, ama son derece tutumluydu. Ayrıca onun ne kadar duygusal olduğunun da farkına vardı. Bazen, özellikle çok yakın olduğu ve cephe almak istemediği insanlar söz konusu olduğunda kontrolünü kaybedebiliyordu. Bu olayda olduğu gibi, hatalı olduğunu idrak ettiğinde bütün içtenliğiyle özür dileyebiliyordu. Her şeyden önce kinci değildi.

Normal koşullar altında Tanya'nın müthiş bir mizah anlayışı varclı. Diosdado bana, Tanya'nın kendi yatak odasının kapısına astığı iki afiş tasarladığını söylemişti. Sabahtan akşama kadar çalıştıkları bir günün sonunda, "Sessizlik, çalışırken dahileştirir," demişti. O gecelerden birinde, Diosdado yatmaya gitmeden önce birlikte Küba müziği dinlerken (özellikle Tanya'nın sevdiği bolerolar ve 'duygusal' şarkılar), üzerinde "Saudades Kulübü" yazan öteki afişi ortaya çıkarmıştı. Saudades, nostalji ya da romantik gibi farklı anlamları olan

Portekizce bir sözcüktü, ancak esas olarak insanların en derin, en özel duygularını ifade ediyordu.

Keyfi yerinde olduğunda Tanya, Kübalı müzisyenlerin şarkılarını söylemekten hoşlanırdı. En beğendikleri arasında Cesar Portillo de la Luz, Jose Antonio Mendez, Ignacio Villa (Bola de Nieve olarak da tanınır) ve Elena Burke vardı. Böyle anlarda Tanya ve Diosdado kendilerini 'dünyanın son romantikleri' olarak görüyorlardı.

Saat kaçta uyumak için odalarına çekilirlerse çekilsinler, sabah erkenden Tanya'nın en sevdiği etkinliklerden biri olan sabah sporu için ikisi de bahçede hazır bulunuyordu. Bazen kırlarda yürüyüşe çıkıyorlardı. Bazen de sırt çantalarına öğle yemeklerini alıp sabah erkenden pikniğe çıkar, alacakaranlıkta geri dönerlerdi. Bu yürüyüşlere 'gerillacılık' adını verir, fotoğrafçılıklarını geliştirmek için fırsattan istifade ederlerdi (fotoğraflarda ikisi birarada görünmemeye özel olarak dikkat ederlerdi). Diosdado, Tanya'nın müthiş bir fiziksel dayanıklılığı olduğunu ve kendisi yorgun düştüğünde Tanya'nın onu tenkit ettiğini hatırlamaktadır. Tanya, özellikle ilk yürüyüşleri sırasında Diosdado sersemlediğinde, ona sigarayı bırakması gerektiğini söylüyordu. Bazı günler yaklaşık otuz kilometre yürüyorlardı.

Evle ilgilenen kadının hazırladığı Çek yemeklerinden sıkıldıklarında geceleri dışarı çıkıyor, yaklaşık iki yüz metre kadar yürüdükten sonra Balnovka adında küçük bir otele varıyor ve oradaki küçük bir lokantada akşam yemeklerini yiyorlardı. Etrafa, komşu şehirdeki bir fabrikada çalışan Dominik Cumhuriyeti'nden evli bir çift olduklarını söylüyorlardı. Uzak ve mola yeri olarak kullanılan bu lokantada Latin Amerikalı kimseyle karşılaşmadılar. Lokanta çalışanları onları tanıyor ve nelerden hoşlandıklarını biliyorlardı.

Diosdado, başlangıçta Tanya'yla yakın bir ilişki içindeymiş gibi görünmekten rahatsızlık duyuyordu. Bu durumda Tanya inisiyatifi eline aldı ve onun elini tutmaya ya da kollarını beline dolamaya başladı. Diosdado'ya, "Siz Kübalılar maço olduğunuzu sanıyorsunuz, ama şu anda çok utanıyorsun. Bu tam bir klişe," diye takılıyordu. Zaman geçtikçe birbirlerini daha iyi tanımaya başladılar ve bu hareketler onlara daha doğal gelmeye başladı.

Aynı çatı altında yaşadıkları süre boyunca birlikte altı kez Prag'a gittiler. Akşama doğru Pankrac durağına kırk dakikada varan bir otobüse biniyorlardı. Bu durak, geçmişte ünlü Çek gazete-

ci ve anti-faşist Julius Fuçik'in[39] yattığı hapishanenin yakınındaydı. Oradan tramvaya biniyor ve hava kararduğında, saat yedi civarı şehre varıyorlardı.

Diosdado'yu ve yaptığı işi bilen ve Tanya'nın onunla birlikte olduğunu anlayabilecek insanlarla karşılaşma riskine karşı şehirde ayrı dolaşıyorlardı. Yemek yiyeceklerinde, ayrı masalara oturuyorlardı. Bu kural, yalnızca Tanya'nın nihayet Bolivya'ya gideceği gün ihlal edildi. O gün de, son dakikada herhangi bir talihsizlik yaşamamak için çok sapa bir yerdeki bir lokantaya gittiler.

Operasyon kapsamındaki faaliyetlerin yanı sıra bu akşam gezileri Tanya'yı evden çıkarmak için bir vesile oluyordu. Diosdado bilgi göndermek ve almak için her hafta Prag'a gidiyordu, ama Tanya yarı hapsedilmiş durumdaydı. Bu yüzden Diosdado ona 'küçük rahibe' adını takmıştı. İlk başlarda, işi uzadığında ya da son otobüsü kaçırdığında Diosdado geceyi Prag'da geçiriyordu. Böyle bir durumda Tanya, kendisini yalnız bıraktığı için iğneleyici bir tavırla ona çıkışıyordu. Diosdado'nun bir daha Prag'da kalmaması için Tanya onu ikna edecek şeyler uydurmaya çalışıyordu. Örneğin ona, bilmem kimin bilmem ne şarkısını söylediği radyodaki harika bir programı kaçırdığını ya da gerçekten seveceğinden emin olduğu müthiş bir yemekten olduğunu söylüyordu.

Diosdado onun arkadaş ihtiyacını kavradı ve her akşam eve dönmeye çalıştı. Ayrıca birlikte geçirdikleri zamanı, yeraltı faaliyetine dair sonu gelmez tartışmalardan farklı meseleler hakkında konuşmaya ayırmaya çalışıyordu. Bu sohbetler sırasında Diosdado, Tanya'nın siyasal eğitiminin en üst seviyede olduğunu fark etmişti.

Bazen sosyalist ülkeler hakkında derin tartışmalara giriyorlardı. Özellikle o dönem ulusal özgürlük hareketlerine yönelik sosyalist ülkelerin olumsuz tavrına karşı Küba'daki eleştirel yaklaşım hakkında konuşuyorlardı. Bu tartışmalar sırasında Tanya, her ne kadar Stalin dönemindeki hataları, özellikle de iktidarın Stalin tarafından kötüye kullanılmasını ve mücadeleye katılmış kendi yoldaşlarına karşı gerçekleştirdiği zulmü şiddetle eleştirse de, ödün vermez bir biçimde Demokratik Almanya Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği'ni destekliyordu.

---

39) Çek komünist gazeteci Julius Fuçik, yaklaşık bir buçuk yıl tutuklu kaldıktan sonra faşistler tarafından 8 Eylül 1943'te katledildi. Ölümünden önce meşhur kitabı *Report From the Hangman's Scaffold*'u (Darağacından Notlar) yazmıştı.

Tanya, Küba'daki sosyalizmin farklı olduğunu, diğer Doğu Avrupa ülkelerinde gördüğü sosyalist bilincin kaybolması ve tüketim takıntısı gibi bozuklukların orada olmadığını öne sürüyordu. Ona göre Küba, bazı sorunları olmakla birlikte, örnek bir sosyalist ülkeydi. Ayrıca Kübalıların, Demokratik Almanya'daki hayat standardına ulaşmayı başarmaları ve oradaki çalışma disiplinini taklit etmeleri durumunda yenilmez olacağı kanısındaydı.

Tanya, anne babasına ve arkadaşlarına mektup yazdığında, bunları -kendi ifadesiyle- 'sansürlesin' diye Diosdado'ya okutuyordu. Özdisiplininin göstergesi olarak, onun silinmesi ya da değiştirilmesini söylediği her şeyi içtenlikle kabul ediyordu.

Aynı şeyi bana yazdığı özel mektuplarda da yaptı. Diosdado, karşılıklı güvenimiz ve benim Hayalet Operasyonu'nun içinde yer almam nedeniyle bu mektupları okumayı reddettiğinde Tanya, farkında olmadan söylememesi gereken bir şeyi söylüyor olabileceğini öne sürerek bu konuda hiçbir istisna olmaması gerektiğini söyledi. Dolayısıyla Diosdado, bana yazılan o mektupları okumak durumunda kaldı.

Yıllar sonra Diosdado bana, bu mektupların, ilişkimizin Tanya'ya verilen görevi asla engellemeyeceğine olan inancını kuvvetlendirdiğini söyledi. Diosdado, Prag'daki ilk günden itibaren, Tanya ve benimle ilgili son derece hassas bir durumla baş etmeye mecbur kaldı.

Küba'dan ayrılmadan önce Diosdado'dan Tanya'ya göz kulak olmasını rica etmiştim. Çünkü Tanya'yla ayrıldığımızda regl olması gecikmişti. Diosdado bana, bu konudaki endişesini Tanya'ya son derece ihtiyatlı biçimde ifade ettiğini ve Maria'nın da yardımıyla bir jinekoloğa gittiklerini anlattı. Diosdado ona, "Eğer hamileysen ne yapacaksın?" diye sormuştu. O da, önce bir süre sessiz kalmış, ardından, "Dinle, bu yaşımda, sevdiğim adamdan bir bebek sahibi olmanın benim için ne kadar önemli olduğunu belki anlamıyorsun, ama bu, kendimi adadığım görevimi yerine getirmeme engel olamaz. Eğer yapabilirsem, bir gün bebek sahibi olurum, olmazsa da evlat edinirim," demişti.

Diosdado bu cevabı beklemiyordu. Tanya'nın görevine bağlılığının onu etkilediğini itiraf etmişti. Diosdado, Tanya'nın bu konuda ona söylediklerini bana daha önce hiç anlatmamıştı. Olayın üzerinden yaklaşık kırk yıl geçtikten sonra şimdi bunu, "Senin ne kadar hassas olduğunu bildiğim için, seni incitmekten korkmuştum," di-

yerek açıklıyor. Ne var ki, benim tanıdığım Tanya'nın ne olursa olsun, kendisine Che tarafından verilen görevi asla arka plana itmeyeceğini biliyordum. Neyse ki Tanya hamile değildi. Regl olmasındaki gecikmenin sebebi yaşadığı gerilimdi ve birkaç gün sonra aybaşı düzeni normale döndü. Jinekologdaki muayeneden sonra Tanya, Diosdado'ya, "*Negrito*'ya söyle rahatlayabilir, şimdilik küçük *mulatto*'larımız olmayacak, ama gelecektekilere hazırlansa iyi eder," demişti.

Tanya'nın görevine ne kadar bağlı olduğunu, Prag'da geçirdiği sürenin ayrıntılarını ve yeni kimliği ile maske hikâyesine nasıl hazırlandığını öğrendiğimde iyice anladım. Çok yoğun bir çalışmanın ardından 25 Temmuz 1964'te Diosdado, Tanya'nın Bolivya'daki gizli görevi için hazırlanan yeni maske hikâyeyi karargâha gönderdi.

Tanya ve Diosdado'nun iki ay boyunca üzerinde çalıştığı öneriler doğrultusunda Tanya, uzunca bir süre Batı Almanya'da yaşamış bir Arjantin vatandaşı, Laura Gutiérrez Bauer kimliğini benimsemeye başladı (bkz. Ek 6). Bu maske hikâye sayesinde, daha önce karşılaştığı sorunların çoğundan kurtulacaktı, çünkü hem Arjantin'de geçirdiği çocukluğuyla ilgili anıları hâlâ canlıydı hem de Alman dilini ve gelenek göreneklerini gayet iyi biliyordu.

Bununla birlikte Tanya, Batı Almanya'ya yalnızca bir kez gitmişti ve bu yüzden dünyanın o bölgesiyle daha sıkı bir ilişki kurması maske hikâyenin başarısı için zorunluluktu. Bu amaçla 5 Ağustos'ta Batı Almanya'ya gitti. Önceki seyahatinde kullandığı Arjantinli Marta Iriarte adına düzenlenmiş pasaportu taşıyordu. Bu kez seyahatin ana amacı, Batı Almanya'daki durumu incelemek ve Laura Gutiérrez'in maske hikâyesine aktaracak biçimde oradaki hayatın ayrıntılarını öğrenmekti.

Seyahat çok verimli geçti ve hiçbir aksilik yaşanmadan sonuçlandı. Geri döndüğünde Diosdado'yla birlikte seyahatin ayrıntılarını analiz ettiler ve Tanya'nın maske hikâyesini özümsediği, yeni 'biyografi'sinin bütün boyutlarını bilinçli ve tutarlı biçimde benimsediği sonucuna vardılar. Tanya bunu Batı Almanya'ya gitmeden önce bana gönderdiği bir mesajla ispat etmişti (bkz. Ek 5).[40] O mesajda Tanya, kısa süre içinde 'hikâye'ye ne kadar çok inandığını ve birisinin bunun aksini söylemesi durumunda onun deli olduğunu düşünece-

40) Her ne kadar mesaj Özel Operasyonlar Bölümü için yazılmış idiyse de, resmiyetten uzak bir havaya sahipti ve açıkça kitabın yazarı için yazıldığı anlaşılıyordu (bkz. Ek 5).

ğini ifade ediyordu. Batı Almanya'ya ikinci seyahati sırasında Tanya, maske hikâyesini kuvvetlendirdi ve Bolivya'ya gizlice girerken kullanacağı yeni bilgiler edindi. Bolivya'ya gidişi de yaklaşmıştı, çünkü Prag'a döndüğünde son aşama olan Arjantin pasaportunun hazırlanmasına sıra gelmişti.

Son aşama, pasaport için Tanya'nın parmak izlerinin alınmasıydı, ancak pasaportu hazırlayan deneyimli Çek uzmanların önerisiyle Diosdado, buna karşı çıkarak başka birinin parmak izlerinin kullanılmasına karar verdi. Çünkü eğer herhangi bir sebeple Tanya gözaltına alınırsa, pasaporttaki parmak izleri kendisine ait olmadığı için sahte pasaport kullanmakla suçlanamayacaktı. Bu, durumun hassasiyeti göz önünde bulundurulduğunda, mutlaka alınması gereken koruyucu bir önlemdi. Ancak bu önlem, daha sonra Tanya'nın Bolivya'da kalıcı oturma izni alırken üzerinde parmak izleri bulunan benzer bir belgeyi temin etmek için tehlikeli bir operasyona dahil olmasına yol açtı.

Böylelikle 1964 yılı Eylül ayının sonunda Tanya'nın Latin Amerika'ya gidişi için gerekli hazırlıkların son ayrıntıları da tamamlanmıştı. Diosdado ile albay Yemla'nın vardığı anlaşma doğrultusunda Çek gizli servisi, Diosdado'ya sınır karakolları ve havaalanı kontrolleri hakkında geniş çaplı bilgi verdi. O da bu bilgiyi kullanarak Tanya'nın izleyeceği güzergâhı belirledi.

Bu arada, her zamanki yardımseverliğiyle Maria, Tanya'yı şehrin dışındaki bir kuaföre götürdü. Orada Tanya'nın saç şekli ve rengi değiştirildikten sonra yeni Arjantin pasaportu için fotoğrafı çekildi. Tanya'daki dönüşüm olağanüstüydü; saç rengi koyulaşınca, bizim Küba'da esmerlere seslenişimizle bir *triguena*'ya dönüşmüştü. Gözlüklerini takınca derin mavi gözleri örtülüyor ve onu güzel sarı saçları, yumuşak oval yüzü ve açık renkli teniyle tanıyanlar için tanınmaz hale geliyordu.

Tanya'nın dış görünümü tamamen değiştirildikten ve pasaportu hazırlandıktan sonra artık Prag'dan ayrılma vakti gelmişti. Diosdado, Tanya'nın ayrılışını, eşi ve yoldaşı Elsa Montero'nun doğum gününden bir gün sonra, yani 3 Ekim 1964 olarak hatırlıyor. Hafızası gayet kuvvetli olan Diosdado, o günle ilgili olarak şunu da hatırlamaktadır:

> Tanya her zamankinden sessizdi. (...) Kaşlarını çatmıştı. Nasıl olduğunu sorduğumda, "Kendimi aylardır psikolojik olarak hazırlı-

yorum, ama şimdi kafamda o kadar çok şey var ki. Hoşçakalın demek istediğim o kadar çok kişi var ki, ama işte sen ve ben, yalnızız," diye cevap verecekti.

Diosdado sessiz kalarak onu onayladı. Onu gerçekten anlıyordu.

Diosdado o günü, gri gökyüzü ve altın renkli yapraklarıyla sonbaharın başlangıcını haber veren bir gün olarak hatırlıyor. Gizlilik ilkesine bağlı kalarak Çek yoldaşlar veda için kaldıkları eve gitmediler. Maria, bir gün öncesinden vedalaştı ve Tanya ona sarılıp öptüğünde gözyaşlarını tutamadı. Belki de birçok şey söylemek istiyordu, ama sadece Tanya'ya kendisine iyi bakmasını söyleyerek bol şans diledi.

Ayrılmadan önce Tanya, geride hiçbir delil bırakmamak için odasını dikkatli biçimde bir kez daha gözden geçirdi. Sabah 10 civarı Diosdado'yla birlikte son birkaç aydır birlikte yaşadıkları evi terk ettiler. Yoldan iki yüz metre kadar ileride Prag'a giden bir otobüse bindiler. Kırk dakikalık yolculukta ayrı koltuklarda oturdular ve şehre vardıklarında, yürümek tehlikeli olacağı için bir taksi tuttular. Birlikte Tanya'nın gidiş saatinin gelmesini beklediler. Avusturya'ya gidecek tren akşam 9'da kalkacaktı.

Vakit geçirmek için akşamüzeri şehrin dışındaki bir lokantaya gittiler. Balnovka oteli haricinde birlikte bir masada oturdukları tek yer burasıydı. Diosdado, pek konuşmadıklarını, Tanya'nın konuşmaya pek istekli olmadığını ve kendisinin de onun sessizlik arzusuna saygı gösterdiğini hatırlıyor. Görevin başarısı için kadeh kaldırdılar ve Tanya'nın mavi gözleri yine yaşlarla doldu. Sonra ufak bir gezintiye çıktılar, ama akşam ilerledikçe soğuğu hissetmeye başladılar. Tanya, siyah ince bir yağmurluk giyiyordu ve Diosdado ona yağmurluk yerine kabanını giymesini önerdi, o da kabul etti. Bu arada yağmurluğunu Diosdado'ya verdi ve ona, "Al bunu. Karına benden bir doğum günü hediyesi," dedi. Diosdado hediyeyi kabul etti ve Elsa hâlâ o yağmurluğu saklıyor.

Daha sonra Diosdado ve Tanya tren garından birkaç blok geride bir noktaya vardılar. O noktadan sonra Diosdado ona eşlik etmedi. Tanya ağlayarak son ana değin onunla birlikte olmak istediğini söyledi. Diosdado ona, yeraltı faaliyetinin kuralları gereği birlikte olmamaları gerektiğini hatırlatmak zorunda kaldı. Tanya bunu kabullenmedi. Sonunda Diosdado onunla birlikte, ama ayrı olarak, platforma

kadar geleceğini ve orada onun gitmesini bekleyeceğini söyleyince Tanya sakinleşti.

Sarıldılar. Tanya onun elini sıktı ve şu sözleri söylemeden önce onu öptü: "Davranışlarımı hoş gör. Zaman zaman birlikte yaşaması zor birisi olduğumu biliyorum. Bana ağabeylik yaptın. Herkese sevgilerimi ilet ve komutana ne pahasına olursa olsun bana verdiği görevi yerine getireceğimi söyle. Ve *negrito*'ma beni beklemesini söyle." Ona tekrar sarıldı ve oradan ayrıldı. Diosdado belirli bir mesafeden Tanya'nın trene binişini izledi. Gözden kaybolmadan önce Tanya başını ona doğru çevirdi ve elli metre kadar mesafeden bakışları birleşti.

Bu, Diosdado'nun onu son görüşüydü. Ama onun hakkında haberler almaya devam etti. Belirli bir mesafeden Tanya'yı desteklemeyi sürdürdü. Ancak Hayalet Operasyonu'nun bu şekilde içinde yer almış olsa da Diosdado, Tanya'nın veda ederken sözünü ettiği komutanın, kendi sandığı gibi Pineiro değil Che olduğunu uzun yıllar sonra öğrendi.

Diosdado'ya göre: "O noktadan itibaren VMT, benzer koşullarda pek çok yoldaşın Tanya'nın izlediği yolu izlemesi için önemli adımlar atmıştır. O, bir öncüydü. O, belirsiz bir süre için sahte bir kimlikle yurtdışına yerleşen ilk yoldaştı. O, yolu açtı, diğerleri onu izledi."

9
TANYA'NIN BOLİVYA'DAKİ İLK YILI

Arjantinli Laura Gutiérrez Bauer sahte kimliğiyle Tanya, La Paz'a geçmek üzere Peru'ya 5 Kasım 1964'te ulaşabildi. Tamamen tarihsel bir rastlantı eseri bu tarih, gerici general René Barrientos'un 1952'deki Bolivya Devrimi'nin[41] eski lideri başkan Victor Paz Estens-

41) Victor Paz Estenssoro liderliğindeki Devrimci Ulusal Hareket (MNR) 11 Nisan 1952'de bir halk isyanına öncülük etti. Birçok çarpışmada profesyonel ordu alt edildi ve böylelikle Bolivya Devrimi başladı. Paz Estenssoro'nun siyasal tutarsızlıkları ve geniş çaplı baskıya rağmen ülkenin maden kaynakları ulusallaştırıldı. Madencilerin talepleri dikkate alındı ve toprak reformu gerçekleştirildi. Yetersiz olsa da kayda değer miktarda toprak kırsal ve yerli nüfusa dağıtıldı. Profesyonel ordunun yerini, içinde militan maden işçilerinin belirleyici rol oynadığı halk milislerinin alması da, sürecin radikal doğasını ortaya koyuyordu. Bununla birlikte Paz Estenssoro, ABD'ye çeşitli ödünler vermek suretiyle ufak ufak devrimin ilkelerine ihanet etmeye başladı (bunlardan biri, profesyonel ordunun yeniden kurulmasıydı). Bu ödünlerin bir sonucu olarak Mayıs 1964'te genelkurmay başkanı, emperyal eğilimli general René Barrientos'u başkan yardımcılığına getirdi. Aynı yılın 4 Kasım'ında Barrientos, 1952 devriminin ölüm haberini veren darbeyi gerçekleştirdi.

soro'yu deviren darbesinden bir ya da iki gün sonrasına denk geliyordu. Tanya, La Paz'a o yılın 18 Kasım'ında ulaştı ve Che'nin ona verdiği karmaşık görevi yerine getirebilmek adına Bolivya'da sürekli oturma iznine başvurmak için gerekli prosedürleri derhal başlattı.

Oraya vardıktan ve Bolivya'da bir yılını doldurduktan sonra hazırladığı ayrıntılı raporlara göre Tanya, ilk önce güçlü İnka İmparatorluğu'nun eski başkenti Cuzco'ya gitmişti. Orada, aralarında bölgenin zengin folklorunu inceleyen bir grubun başkanı avukat Fernando Casafranca'nın da bulunduğu birkaç kişiyle tanıştı. Cuzco'da birkaç gün kaldıktan sonra trenle Puno'ya, oradan da küçük bir kamyonetle Peru sınırındaki son durak olan Yunguyo'ya gitti. Tanya, 17 Kasım günü akşama doğru bir katırın sırtında Bolivya'ya girdi.

Bolivya sınırında polis olmadığı için Tanya yanındaki eşyalarını kaydettirmek için gümrük binasına gitti. Daha sonra Copacabana'ya ulaştı. Geceyi Cuzco'da tanıştığı ve yol boyunca ona eşlik eden İspanyol bir kadınla birlikte küçük bir otelde geçirdikten sonra, sabah olur olmaz Bolivya polisine gitti. Orada ülkeye giriş kaydını yaptıran Tanya, La Paz'a doğru yoluna devam etti.

Tanya şehirdeki ilk haftalarını etrafı gezmeye ayırdı. Ülkenin Kolomb öncesi döneme ait geniş kültürüyle ilgili mekânları ziyaret etti. Bunlar arasında müzeler ve La Paz'ın hemen dışındaki Tiahuanaco[42] uygarlığına ait meşhur kalıntılar da vardı. Tanya aynı zamanda söz konusu kültür ve kalıntıları inceleyen insanlarla ilişki kurdu. Bolivya'nın o zamanki askeri cunta liderinin kuzeni olan ressam Moises Chile Barrientos aracılığıyla eğitim bakanlığının Halkbilim Araştırmaları Komitesi başkanı Dr. Julia Elena Fortin'le tanıştı.

Onun tavsiyesi doğrultusunda derhal La Paz'daki Arjantin büyükelçiliği sekreteri Ricardo Arce'yle ilişkiye geçti. Birkaç gün sonra Arce, La Paz isimli özel bir kulüpte Tanya'yla karşılaşınca onu etrafındakilere (bunlardan bazıları diplomatik misyonlardandı) 'kendi büyükelçiliğinde çalışan biri' olarak tanıttı. 1964 yılı sonlarında, görkemli Titicaca Gölü kıyısındaki bir halk festivalinde Tanya onunla tekrar karşılaştı. Arce, Tanya'nın görevinden habersiz biçim-

42) La Paz'ın birkaç kilometre batısında yer alan bu kalıntılar, kuruluşu M.S. 320'lere dayanan Aymara kültürünün ayin merkezine aitti. Tiahuanaco kültürü, şu anda Bolivya toprakları içinde yer almakla birlikte, Kolombiya uygarlığının esas öncülüydü. 15. yüzyılda bölge halkı, merkezi Peru'daki Cuzco olan İnka İmparatorluğu tarafından yönetiliyordu.

de ve onu kendi karısı olarak tanıtarak general René Barrientos için verilen özel yemeğe katılmasını sağladı.

Bu yemekte Tanya, Bolivya'nın yeni diktatörü ve bazı hükümet üyeleriyle sohbet etme ve birlikte fotoğraf çektirme fırsatı buldu. Ayrıca, dışişleri bakanlığının Protokol Ofisi'nden Bolivya'da geçirdiği süre boyunca bağlantı halinde kaldığı bazı üyelerle tanıştı. Bunlar, farkında olmaksızın ona bazı görevlerinde yardımcı oldular.

Bu zaman zarfında Tanya, La Paz'da kendisine bir çevre oluşturdu ve Arjantin büyükelçiliği aracılığıyla pasaportunun resmen geçerli olmasını sağladı. Ayrıca, Bolivyalı bazı entelektüellerle, belli başlı kabine üyeleriyle ve ülkede bulunan bazı Latin Amerikalı diplomatik misyon temsilcileriyle (örneğin Ricardo Arce ve Meksikalı maslahatgüzar Juan Manuel Ramirez) tanışıklık sağladı. Bu ilk safhanın ardından Tanya, kalabalık La Paz otelinden ayrılarak Juan Jose Perez Sokağı 232 numaradaki pansiyonda kalmaya başladı. Pansiyonun sahibi, büyük bir çimento fabrikasının sahibinin karısı olan Alcira Dupley de Zamora adında Bolivyalı bir kadındı. Bu kadın Tanya'yla yakınlaştı; hatta onun ifadesiyle ona 'annesi gibi' davrandı.

Tanya, Alcira'nın önceki evliliğinden olma kızı Sonia Azurduy Dupley'le arkadaşlık kurdu. Sonia, Planlama ve Kalkınma Bakanı'nın sekreteriydi. Tanya ayrıca üniversitede öğrenci lideri olan Sonia'nın kocası Marcelo Hurtado'yla arkadaş oldu. Aynı pansiyondaki tanışıklıklar üzerinden daha önce Senato Sekreterliği yapmış olan Ana Heinrich'le de iyi ilişkiler kurdu. Bu ilişki, birçok Bolivyalı siyasetçiyle çok faydalı bağlantılar kurmasını sağladı. O günlerde Ana, general René Barrientos ile general Alfredo Ovando Candia'nın 1966'ya kadar sürecek olan askeri cuntasını destekleyen siyasal koalisyonun bir parçasını oluşturan sağcı Devrimci Otantik Parti'nin başkanı Walter Guevara Arce'nin sekreterliğini yapmaktaydı.[43]

Ana'yla kurduğu arkadaşlık Tanya'nın, La Paz'da yayınlanan *El Sol* adlı gazetenin editörü Mario Quiroga Santa Cruz'la tanışmasını sağladı. Quiroga, ideolojik olarak Hıristiyan demokrasiye ve Bolivya

43) Başkan Paz Estenssoro darbeyle devrilirken genelkurmay başkanı, general Alfredo Ovando'ydu (1919-1982). Ovando, general Barrientos'un liderliğini yaptığı ve ülkeyi 1966 yılının Temmuz ayına kadar yöneten askeri cuntanın içinde yer aldı. 1966'daki hileli seçimlerin ardından Barrientos, cumhuriyetin 'anayasal' başkanı oldu ve bu görevi 1969'da bir uçak kazasında hayatını yitirene kadar sürdürdü. Kazanın ardından Ovando, Bolivya'nın fiili başkanı haline geldi ve 1970 yılında ulusalcı general Juan Jose Torres'in liderliğini yaptığı bir sivil-askeri ayaklanmayla devrildi.

Sosyalist Falanji (FSB) isimli faşist gruba yakınlık duyuyordu. Tanya'ya gazetede düzeltmen olarak çalışmasını teklif etti. İş teklifini reddetmesine rağmen Quiroga, Tanya'ya Bolivya'da sürekli oturma izni alması için gerekli olan çalışma belgesini verdi.

Tanya aynı günlerde Oscar de la Fuente ve René Segadan gibi Peru'da oturan Bolivyalı işadamlarıyla da ilişkiler kurdu. FSB'nin Enformasyon Komitesi başkanı ve Tanya'ya göre bu sağcı siyasal grubun güvenlik birimiyle bağlantılı rüşvetçi avukat Alfonso Vascope Mendez'le de tanışıklığı vardı. Tanya'ya Bolivya'da oturma izni alabilmesi için kefil olan ve gerekli belgelerin hızlandırılmasını sağlayacak hileleri öğreten bu avukattı. Çalışma belgesini Mario Quiroga Santa Cruz'dan aldıktan sonra Tanya'nın polisten alınan iyi hal belgesine ihtiyacı vardı. Bu belgeyi, 5.000 Bolivya pezosu rüşvet vererek yarım saat içinde almayı başardı.[44]

Bu sayede Tanya, devlet bakanlığının Göçmen Bürosu'ndan Bolivya'da oturma iznini iki ya da üç gün sonra alabildi. Bu izin, onun ülkede kalmasını garanti edecek kimlik kartını alabilmesi açısından hayati önemdeydi. Pasaportundaki sahte parmak izleriyle gerçek parmak izlerinin karşılaştırılmasını engellemek için Tanya, Çek gizli servisinin ona verdiği Arjantin pasaportunu kaybetmiş gibi yaptı.

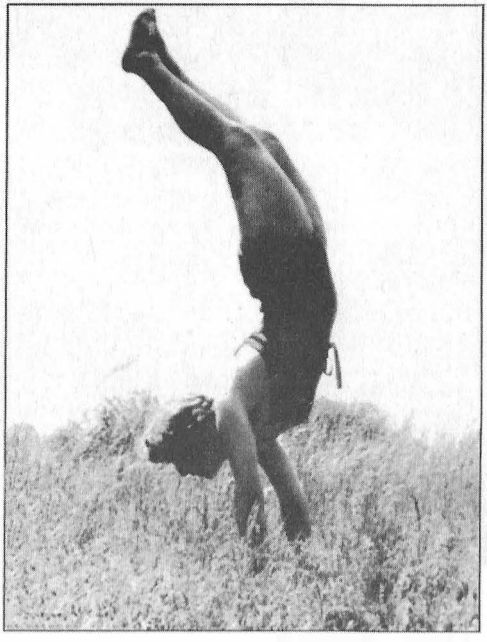
Söz konusu pasaport o kadar ustalıkla hazırlanmıştı ve Tanya, Laura Gutiérrez Bauer maske hikâyesi ve sahte kimliğini o kadar yaratıcı bir biçimde geliştirmişti ki, resmi işlemleri tamamlaması hiç güç olmadı. Halkbilim araştırmacısı kimliğiyle eğitim bakanlığının Halkbilim Bölümü'nden kendisini ülkenin iç bölgelerine yapılacak bir geziye davet eden bir mektup aldı. Devlet bakanlığına bağlı Kişisel Kimlik ve Yabancılar Şubesi Tanya'ya kimlik kartını vererek onun Bolivya'daki varlığını tamamen yasal hale getirdi. Artık Tanya'nın tek yapması gereken nüfus kaydını yaptırmaktı. Ancak bu işlem için bir pasaporta ihtiyacı vardı ve o, pasaportunu kaybettiğini bildirmişti.

20 Ocak 1965'te, yani Peru-Bolivya sınırını geçtikten yaklaşık iki ay sonra Tanya, ülkede sürekli kalabilmek için gerekli belgeleri almıştı. Aynı zamanda, kocası Alfredo Sanjines adında Bolivyalı eski bir diplomat olan bir kadının ev sahipliğini yaptığı bir dairede oda

44) Burada bahsi geçen eski Bolivya pezosudur. Bu para biriminin devalüasyona uğramasının ardından Barrientos hükümeti 1000 eski pezoya eşit değerdeki yeni Bolivya pezosunu piyasaya sürdü. Bu para değişimi sırasında 1 ABD doları yaklaşık 12,5 yeni Bolivya pezosu ediyordu.

Tamara yedi yaşında Arjantin, Buenos Aires'te.

Tamara on sekiz yaşında Doğu Almanya, Bebelsberg Park'ta jimnastik yaparken.

Akordiyon çalarken.

TELEGRAM

ETAT = TAMARA BURKE
BERLIN NO 55 TRACHNBRODTSTR
19 BERLIN =

DEUTSCHE POST

Aufgenommen
Tag: Monat: Jahr: Zeit:
von: durch:

Übermittelt
Tag: Zeit:
an: durch:

Hauptelegraphenamt Berlin

27

Telegramm aus + 3927/FFT296 HAVANA 27/25 B 1240 =

AUTORIZADA VENIR CUBA AVION PRAGA-HABANA SALE VIERNES
VER FERNANDO ALONSO EMBAJADA CUBA EN CHECOSLOVAQUIA
RAMON CALCINES + CUL 55 19 +

Für dienstliche Rückfragen

Üstte: Tamara, Anita Prestes (Luis Prestes ile Olga Benario'nun kızı) ve Doğu Alman ordusu mensuplarıyla, 1960-1961.

Altta: Tanya'nın 1961'de Küba'ya gitmesine izin veren telgraf.

Tamara, Kübalı prima balerin Alicia Alonso'ya akordiyon çalma dersi verirken. Tamara, Küba Ulusal Balesi topluluğu 1960'da Doğu Almanya'ya geldiğinde Alonso'nun tercümanlığını yapmıştı.

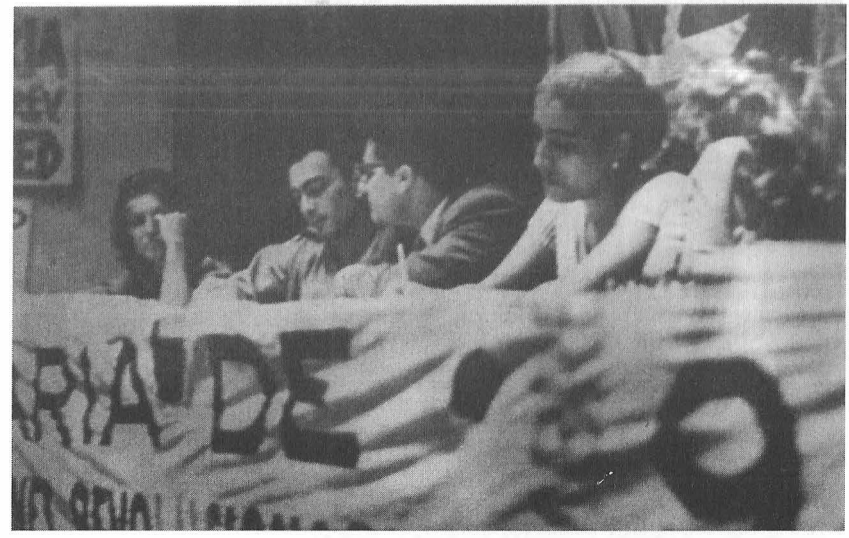
Küba'da genç Kübalı yazarlar ve gazetecilerden oluşan bir heyete tercümanlık yaparken.

Tamara'nın portresi.

Üstte ve aşağıda: Tamara Küba, Havana'da bir siyasal toplantıda.

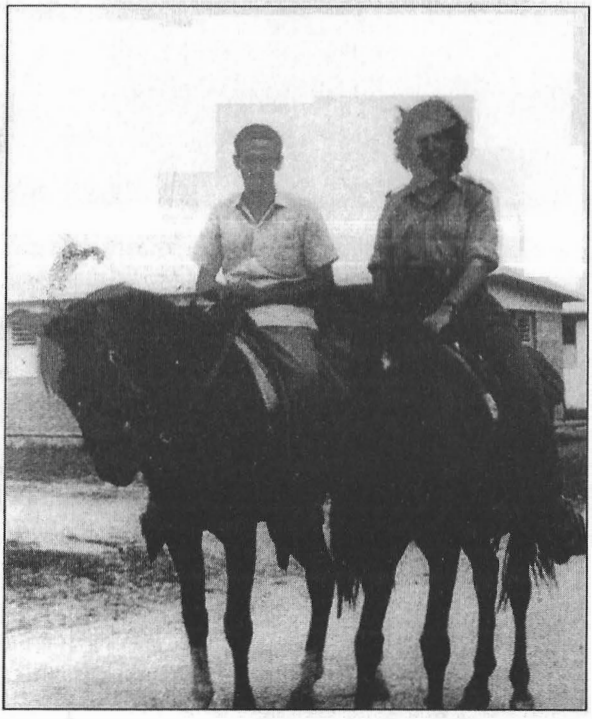
Tamara Havana'da arkadaşlarıyla.

Santiago de Cuba. Tamara, Küba Kadınlar Federasyonu'nun (FMC) başkanı Vilma Espin'le.

Tamara (soldan üçüncü) ve Che Guevara (sağdan ikinci), Havana'da bir okul yapımında çalışan bir grup gönüllüyle.

Tamara Küba'da, milis üniformasıyla.

Tamara, Havana'nın deniz kenarındaki ünlü bulvarı Malecon'da.

Tanyanın 1964-1967'de Bolivya'da kullandığı Laura Gutierrez Bauer kimliği adına hazırlanmış Arjantin pasaportu.

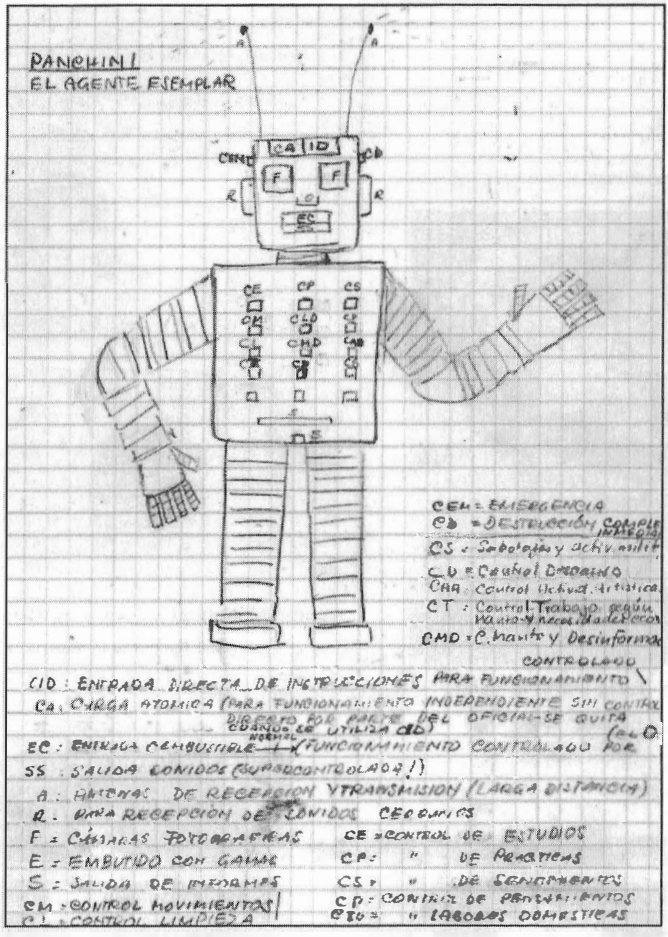
Tanya, Berlin'de Marta Iriarte olarak.

Tanya Bolivya'da Laura Gutierrez Bauer olarak.

Tanya Avrupa'da Haydee Gonzalez olarak.

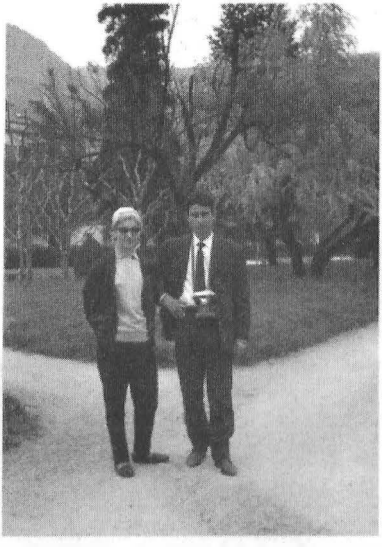

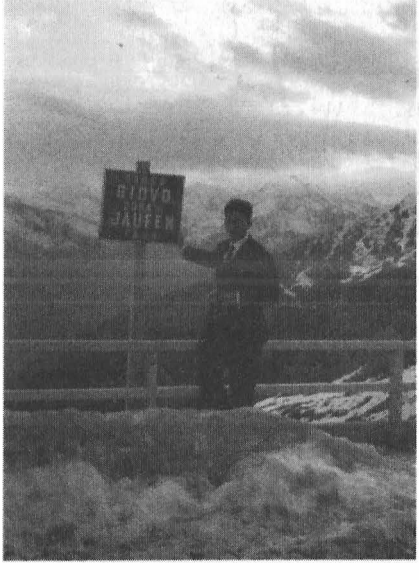

Tanya bu "Panchini: Örnek Ajan" resmini Prag'dayken arkadaşları için çizmişti. Resimle birlikte aşağıdaki not da vardı:

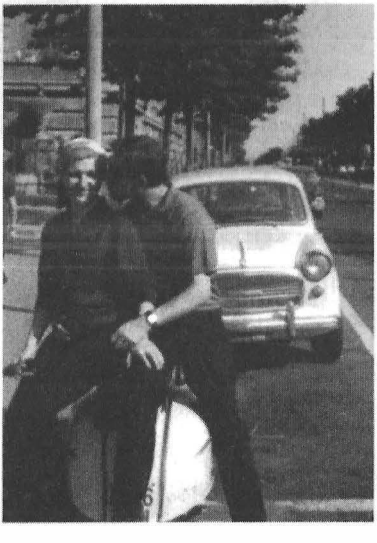
Sevgili yoldaşlar,
Şimdi gidip, bütün bu zamanda öğrendiklerimle birlikte ve zayıflıklarım, kusurlarım ve kötü alışkanlıklarımın da hep farkında olarak, "Vatan ya da Ölüm" şiarına inancımı sınavdan geçirmem gerekiyor. Onun için sizlerden de, bir gün bu 'kayıp dava'dan daha kusursuz donanımlı Uluslararası Ajanlar (UA'lar) yaratmayı umut etmekten vazgeçmemenizi ve çalışmalarımızın gerektirdiği şeyleri, ayrıca 'O'nun istekleri, rahatı ve planlarınızı dikkate almanızı isterim. Bu notla birlikte öncü UA modeli için ideal bir UA adayı yaratılması önerimi gönderiyorum.
Devrimci coşkumla kucaklarım,

Tanya

Üstte ve altta solda: Tanya İtalya'da Marta Iriarte olarak, İtalyan Tomasso'yla.

Altta sağda: Tanya Marta Iriarte olarak Avrupa'da Pacifico'yla.

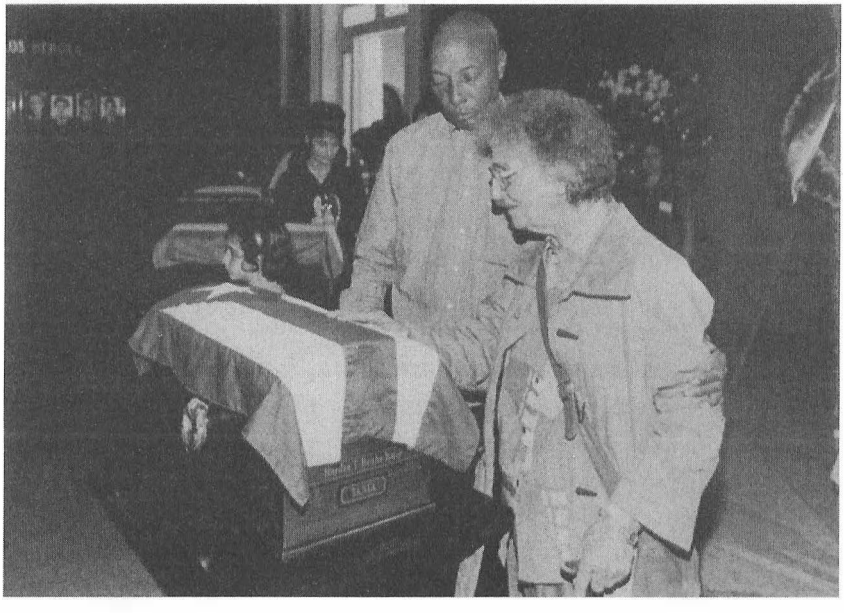
Tanya (solda) Bolivya'da gerilla kampında Che Guevara'yla.

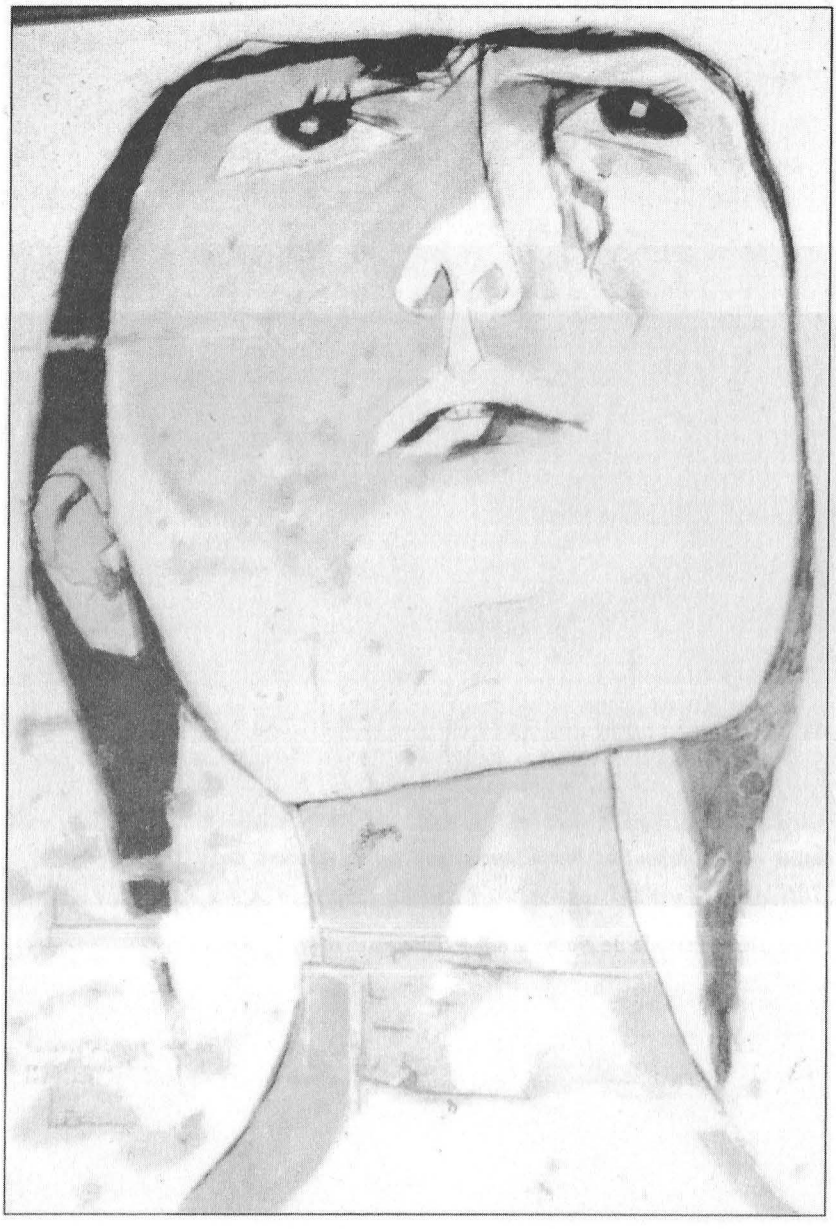
Bolivyalı general Rene Barrientos (ön sırada soldan ikinci) Tanya'nın cesedine bakıyor, 9 Eylül 1967.

Tanya'nın annesi Nadya Bunke, Almanya'daki evinde.

Yazar Ulises Estrada ile Nadya Bunke, Tanya'nın nâşıyla (Küba, 1998).

Ekvador'lu sanatçı Oswaldo Guayasamin'in yaptığı Tanya çizimi. Guayasamin bu resmi Şili'nin sosyalist devlet başkanı Salvador Allende'ye hediye etmişti. 1973'teki askeri darbe gerçekleştiğinde bu resim Allende'nin bürosundaydı. Tuvalin altında görülen izler ve hasarlar, Allende'nin hayatını kaybettiği darbe anlarında açılan yayım ateşi sonucunda meydana gelmiştir.

kiralamıştı. Sanjines, eskiden ilerici olmakla birlikte, yaşlandıkça zenginleşmiş ve gericileşmişti. Daire, La Paz'ın meşhur semtlerinden Sopocachi'deki Presbitero Medina Sokağı, numara 2521'deydi.

Bu dairede yaşamak, Tanya'nın La Paz sosyetesi içinde yer sahibi olan Sanjines ailesinden başka insanlarla tanışmasını da sağladı. Bunlardan bazıları askeri cunta üyeleriyle yakın ilişki içindeydiler. Havana'da tasarlanan plan doğrultusunda Tanya'nın yapması gereken tek şey, gelirini sağlamak ve Bolivya vatandaşlığı elde etmekti.

Bolivya Halkbilimi Araştırma Komitesi ve Ulusal Turizm Merkezi'yle bağlantı kurduktan ve Ana Heinrich'in desteğini aldıktan sonra Tanya'nın ilk işi, ünlü Bolivyalı ressam Juan Ortega Leyton'la tanışmak oldu. Ortega Leyton, Tanya'nın gazeteci Gonzalo Lopez Munoz'la tanışmasına yardımcı oldu. Bolivya Devlet Başkanlığı Haberleşme Hizmetleri müdürlüğüne getirilmeden önce Lopez Munoz, meşhur *Vision* gazetesinde muhabirlik yapıyor ve aynı zamanda meslektaşlarıyla birlikte Bolivya dergisi *Esto es* ile haftalık *Informacion Periodistica*'yı *(IPE)* yayınlıyordu.

Tanımadığı insanlarla kolaylıkla ilişki kurma becerisini kullanarak Tanya, hem *Vision* gazetesi hem de haftalık *IPE* dergisinin abonelik görevlisi olması için iş teklifi aldı. Tanya, *Vision* gazetesinin teklifini reddetmesine rağmen, gizli görevinde önemli fırsatlar sağlayacağı için *IPE*'de çalışmayı kabul etti. Kendisini Lopez Munoz ve ailesinin diğer fertlerinin yanı sıra başka gazetecilerle de tanıştıran Ortega Leyton'la bağını kuvvetlendirdi.

Bu insanlardan bazıları, Tanya'nın hem geçimini sağlamasına imkân veren hem de boş vakit yaratarak el yapımı seramik çalışmaları vasıtasıyla sahte kimliğini güçlendirmesini sağlayan Almanca dersleri için ona sekiz öğrenci bulmuşlardı. Bu iş aynı zamanda Tanya'nın eğitim bakanlığının Halkbilimi Bölümü'nden bir araştırmacılar grubuyla gönüllü antropolojik araştırma gerçekleştirmesine imkân sağlıyordu. Bu alandaki başarılı araştırmaları, onun Bolivya'nın farklı bölgelerine seyahat etmesinin gerekçesi oluyordu. Bu arada Bolivya müziğiyle ilgili olarak yaptığı düzinelerce kayıt sayesinde bazı önde gelen Bolivyalı entelektüellerle ilişki kurmayı başarmıştı. Bolivya Seramikçiler Derneği'nin kuruluşuna yardımcı oldu ve ülke dışına seyahat etmesinin gerekçelerini oluşturacak başka nitelikler edindi.

Nüfus kaydını yaptırmak ve böylelikle en kısa sürede Bolivya vatandaşlığını kazanma konusundaki zorlukların üstesinden gelmek

amacıyla, kendi inisiyatifi ve Havana'da müzakere ettiğimiz operasyon değişikliklerine uygun biçimde Tanya, evlenmek için bir Bolivyalı bulmaya odaklandı. Kendisine güvenecek, herhangi bir sol parti ya da örgütle ilişkisi olmayan ve gizli görevini yerine getirmek için hayati önemde olan hareket özgürlüğünü kısıtlamayacak bir eşe ihtiyacı vardı.

Eğitim düzeyi, samimiyeti ve tatlı güzelliğinden başı dönen hayranları arasında dikkatli (ama kesinleşmemiş) bir değerlendirme sonunda Tanya, Mario Martinez Alvarez adında genç bir elektrik mühendisliği öğrencisini seçti. Onunla tanıştığında yanında kardeşi ve öğrenci arkadaşları vardı. Flört etmeye başladıktan bir süre sonra, gizli bir düğünle evlenmeye karar verdiler. Mario, kardeşi ve arkadaşlarının bu evliliği öğrenmeleri durumunda bunu babasına (Oruro'da yaşayan bir maden mühendisi)[45] söylemelerinden, babasının da evliliğin oğlunun üniversite eğitimini olumsuz etkilemesine ve okulu bırakmasına yol açacağını düşünerek bunu onaylamayacağından korkuyordu.

Tanya, Arjantin pasaportunun zayıf noktasının yol açabileceği sorunları çözmenin ve Bolivya vatandaşlığını kazanmanın aracı olarak Mario'yla evlenmesinin uygun olup olmayacağını danışmak için karargâha bir mesaj gönderdi. Ancak karşılıklı haberleşmede ortaya çıkan güçlükler nedeniyle bu sorusunun cevabını alamadı. Bu yüzden kendi içinde bulunduğu koşulların analizini kendisi yaparak 1966 yılı Şubat ayının sonunda bu mühendislik öğrencisiyle gizlice evlendi. Evlilik sayesinde birkaç gün sonra kolaylıkla Brezilya, Uruguay ve Meksika'ya gitmek için ülkeden ayrılabildi.

Bolivya'da geçirdiği ilk on beş ay boyunca ülkede hüküm süren karmaşık siyasal duruma ve karargâhtan emir alma konusunda çektiği sıkıntılara rağmen Tanya, muhafazakâr ve anti-komünist siyaseti benimsediğini etrafına sergilemek suretiyle sağlam bir ilişkiler ağı kurmayı başardı. İlişkileri arasında, sağ partilerle bağlantılı kalabalık bir entelektüeller, uzmanlar ve siyasetçiler grubunun yanı sıra burjuvazinin bazı kesimleri ile askeri cuntanın üst düzey görevlileri de bulunuyordu.

Tanya'nın irtibat halinde olduğu insanlar arasında *Vision* gazetesi abonelik sorumlusu yazar Tristan Marof (gerçek adı Gustavo Navar-

45) Madencilik, And dağlarının doğusunda yer alan Oruro bölgesindeki temel ekonomik faaliyettir. Burada geleneksel olarak çıkarılan kalayın yanı sıra, bismut, altın, gümüş, tungsten ve çinko gibi madenler de bulunmaktadır.

ro), falanjist eğilimleri olan Sergio Cobarrubias, devlet kuruluşu niteliğindeki Ulusal Petrol Rezervleri Hazinesi adlı şirketin basın irtibat sorumlusu gazeteci Luis Raul Duran,[46] Gonzalo Lopez Munoz kardeşler ve gazeteciler Alberto ile Eduardo Olmedo Lopez vardı. Eduardo Olmedo Lopez, 'namus meselesi'nden hapis yatmış olmasına rağmen devrik başkan Victor Paz Estenssoro'nun sekreterliğini yapmıştı.

Cochabamba'daki *El Mundo* gazetesinin editörü Victor Sanier de Tanya'nın sosyal çevresinin içinde yer alıyordu ve Colombia Lopez Munoz'la evli işadamı Carlos Casi Goli'nin yanı sıra diktatör René Barrientos'la da yakın ilişkileri vardı. Carlos Casi Goli'nin plastik malzemeler üzerine uzmanlaşmış bir işletmesi ve Bolivya hükümetiyle iş yapan bir matbaası vardı. Tanya'nın tanıdıkları arasında ayrıca, Cochabamba'da yayınlanan günlük gazete *Prensa Libre*'nin editörü Carlos Bekâr, Cochabamba'daki bir üniversitenin rektörünün yardımcısı ve *Extra* gazetesine yazılar yazan Julio Mendoza Lopez, Amerikan Devletleri Örgütü'yle iş ilişkisi içindeki avukat Erdulfo Val de Escobar ve tanınmış bir sanatçı olan Rosario Sarabia sayılabilirdi. Tanya, Jorge Medina, Ines de Cordoba ve Yolanda Rivas gibi ünlü seramikçileri de tanıyordu. Bunlar, Tanya'yla birlikte Bolivya Seramikçiler Derneği'ni kurmuşlardı.

Bu ve benzeri bağlantılar, Bolivyalı baskıcı güçlerin onu sorgulama ihtimaline karşılık Tanya'nın sahte kimliğini ve maske hikâyesini kuvvetlendirmesine imkân sağlıyordu. Söz konusu bağlantılar Tanya'ya *Panoptico* olarak bilinen La Paz'daki hapishanenin ve Devlet Bakanlığı'nın Suç Soruşturma Karargâhı'nın (DIC) nasıl işlediğini inceleme imkânı da veriyordu. Bunlara ek olarak, general René Barrientos'un baskıcı Bolivya yapıları üzerinde ne tür değişiklikler yaptığının bilgisine erişebiliyordu. Aynı şekilde, La Paz'ın Calacoto semtindeki Harp Akademisi dahil olmak üzere bazı askeri birliklerin yeri hakkında bilgi toplamıştı.

Tanya, Harp Akademisi'nde çalışan Amerikalı eğitmenlerden biri olan Alvaro Cristian'la kurduğu yakın arkadaşlık sayesinde bu kurumdaki ABD etkisine dair kanıt elde etmişti. Tanya'nın ortaya çıkardığı üzere Cristian'ın yalnızca uzun bir 'diplomatik' kariyeri değil, FBI'yle açık ilişkileri vardı. Bolivya Başkanlığı Haberleşme Hiz-

46) O zamanlar Ulusal Petrol Rezervleri Hazinesi adlı şirket, petrol ve gaz rezervlerini bulup çıkarmakla görevli bir devlet kuruluşuydu.

metleri müdürü Gonzalo Lopez Munoz örneğinde olduğu gibi Tanya'nın bazı bağlantıları, farkında olmaksızın, 1966 yılı Kasım ayı başında Bolivya'ya gelen Che'nin ülke içindeki gizli seyahatleri açısından da faydalı olmuştu.

Tanya'nın Bolivya'ya gelişinden üç ay sonra karargâhla arasındaki haberleşme bozuldu. Daha sonra öğrendiğime göre (çünkü o sırada ben Che'yle birlikte Kongo'daydım) Tanya, Eylül 1965'te VMT'den Kübalı bir görevliyle acil kişisel temas kurmayı talep eden yeni bir mesaj göndermişti. Bunun üzerine Pineiro, Guatemalalı yoldaş Carlos Conrado Jesus Alvarado Marin'i (Mercy) gizlice La Paz'a göndermeye karar verdi. O sırada Mercy, uluslararası bir kozmetik şirketi için çalışan bir işadamı maske hikâyesini geliştirmek üzere Batı Avrupa'da bulunuyordu. Pineiro'nun kararı doğrultusunda kendisine Bolivya'da geçireceği süre içinde yapacaklarını bildiren bir plan sunuldu. Planda şu görevler vardı:

1) Tanya'yı çıkardığı işten dolayı tebrik et ve kendisinin Küba Komünist Partisi üyeliğiyle ödüllendirildiğini bildir.
2) Ailesi ve yoldaşları hakkında ona bilgi ver ve onu Latin Amerika ile Küba devrimci süreçleri hakkındaki gelişmelerden haberdar et.
3) Kendi güvenliğini garanti altına almak için, Tanya'yla temasa geçmeden önce, onun düşman tarafından tespit edilip edilmediğini birkaç kez kontrol et.
4) Tanya'yla birlikte ona Havana ve Prag'da öğretilen teknik bilgileri tekrar gözden geçirin. Çünkü kendisi bu bilgileri kullanmadığı için unutmaya başladığını bildirdi.
5) Tanya'nın Bolivya'da kurduğu kişisel ilişkileri incele ve bunlardan bazılarının devrimci çalışma içinde kullanılıp kullanılamayacağını onunla birlikte değerlendir.
6) Kübalı bir VMT görevlisiyle buluşması için Tanya'nın gizlice Meksika'ya gidişinin koşullarını yarat. Bu buluşmada, Çekoslovakya'da hazırlanan Arjantin pasaportu aynı kimlik ve uyruğu taşıyan, ama üzerinde gerçek parmak izleri bulunan başka bir pasaportla değiştirilecektir.

Yeni pasaport, Tanya'nın olabildiğince az risk alarak vatandaşlıkla ilgili prosedürleri tamamlamasına izin verecekti (Bolivya'ya giriş

ve çıkıştaki risklerse devam ediyordu). Bu önlem, karargâhta Tanya'dan sorumlu yoldaşların değerlendirmesi sonucu alınmıştı. Onlara göre Mario Martinez Alvarez isimli öğrenciyle evlense bile, Tanya'nın Bolivya vatandaşlığını alabilmek için ilk yapması gereken yine Arjantin pasaportunu vermek olacaktı.

Yeni Arjantin pasaportu hazırlanıp işadamı maske hikâyesi de tamamlanınca Mercy, 22 Kasım 1965'te La Paz'da Tanya'yla gizlice temas kurmak için son emirleri aldı. Kendisine, Tanya'nın birkaç gün önce gönderdiği ve önceden kararlaştırılan bazı buluşma yerlerini değiştiren mesaj hakkında bilgi verildi. Mercy'e Bolivya'ya yapacağı yolculukta izlemesi gereken bir rota da belirlendi (bkz. Ek 7). Ayrıca, Avrupa'dan ayrılmadan önce yerine getirmesi gereken prosedürler ve Tanya'nın 1966 Nisan'ı olarak planlanan Meksika'daki gizli görüşme öncesinde uymak zorunda olduğu emirler konusunda bilgilendirildi.

Sonunda Mercy, 1 Ocak 1966'da La Paz'a ulaştı. Ancak, sonradan hazırladığı ve La Paz, Cochabamba ve Sao Paolo'da (Brezilya) geçirdiği süreyi konu alan ayrıntılı raporda da yazdığı üzere, Tanya'yla hemen temas kurmadı (bkz. Ek 8). Bunun sebebi, karargâhtan aldığı talimatlar doğrultusunda, operasyonun durumu ve özellikle Tanya'nın gittiği yerler hakkında bilgi toplamaktı.

Başlangıçta, karargâhtan gelen Tanya'nın sık sık gittiği yerlerle ilgili bilgideki karışıklık nedeniyle onun yerini saptayamadı. Daha sonra Mercy, Sanjines ailesinin evinden ayrıldığı andan itibaren Tanya'nın hareketlerini izlemeye karar verdi. Birkaç saatlik gözetlemenin sonunda hiçbir düşman faaliyeti olmadığına kanaat getirince, 6 Ocak tarihinde Tanya'yla birebir temas kurmak üzere gerekli tedbirleri devreye sokmaya başladı. Karargâhtan özel bir görevlinin La Paz'a geldiğini ve kendisiyle daha önce kararlaştırılan yerde buluşmak istediğini anlatan işareti Tanya'ya vermek için onu aradıktan sonra, gizlice Tanya'yı gözetlemeye devam etti. Bu sayede Mercy, Tanya'nın ne kadar mutlu olduğunu ve görevini ne kadar profesyonelce yerine getirdiğini gözlemleme imkânı buldu.

7 Ocak akşamı iki enternasyonalist savaşçı ilk kez karşılaştılar; birbirlerinin kimliğinden emin olmak için daha önceden kararlaştırılan şifreleri söylediler. Mercy'nin sözcükleriyle "gülümsedi ve elini bana doğru uzattı; onu selamladım ve konuşmak için başka bir yere gitmeyi önerdim". Tanya'nın seçtiği yere vardıklarında Mercy,

hem yoldaşların gönderdiği mesajları iletti, hem de getirdiği postayı verebileceği ve sonraki günlerde birlikte çalışabilecekleri güvenli bir yer bulması konusunda ona bazı talimatlar aktardı (bkz. Ek 8).

Tanya, seramikçi arkadaşı Yolanda Rivas'ın Calacoto semtindeki evini kullanabilirdi, ama ev birkaç gün daha müsait olmayacaktı. Bu yüzden ikinci buluşmalarını şehrin dışında gerçekleştirmek zorunda kaldılar. Tanya iki buluşma arasındaki süreyi, evinden uzak bir yere gizlediği eski gizli şifreleri toplayıp imha etmekle geçirdi. Mercy kullanması için ona yeni şifreler getirmişti. Kırk sekiz saat sonra Calacoto'daki küçük evde tekrar buluşmak üzere anlaştılar.

Mercy, bu buluşmada ayakkabısına 'zulaladığı' mesajı Tanya'ya iletebildi. Mercy'nin raporunda şöyle yazıyor: "...çok keyiflendi. Mesajı okurken ne kadar mutlu olduğunu görebiliyordum. Arada duygulanarak ağladı ve 'beni unuttuklarını düşünmüştüm' dedi. Ben de ona, 'Böyle düşünmemen gerek. Devrim seni ya da ona senin gibi hizmet eden başka birini asla unutmayacaktır,' dedim. O da heyecanla karşılık verdi, 'Şaka yapmıştım. Beni unutmadıklarını biliyordum..." (bkz. Ek 8).

Daha sonra Mercy, izleme ve karşı-izleme teknikleriyle ilgili yeni talimatları aktardı. Ayrıca, doğrulama noktalarının seçimiyle ilgili birkaç pratik çalışmayı öğretti. Son olarak, kırk sekiz saat sonra aynı yerde gerçekleştirecekleri bir sonraki buluşmanın ayrıntılarını tespit ettiler. Bu buluşma da başarıyla gerçekleştirildi ve Tanya'ya yeni teorik dersler verildi. Sonra o mekânın artık güvenli ve geri kalan işler için uygun olmadığına karar verdiler.

Tanya'nın açık alanda buluşmanın bazı kişilerle istenmedik karşılaşmalara yol açabileceği çekincesini göz önünde bulundurarak (bu kişilerden birisi, ona sürekli evraklarını hazırlamasını söyleyen bir havaalanı görevlisiydi), görüşmelerini Cochabamba şehrine taşıdılar. Ancak, şehri ziyaret eden yabancılara yönelik sıkı polis kontrolü ve bu gibi şehirlerde güvenilir bir daire bulmanın güçlüğü nedeniyle tekrar La Paz'a döndüler.

Ne var ki La Paz'da da güvenli bir daire kiralamayı başaramadılar (bulabildikleri tek yer Bolivya Devlet Bakanlığı'nda çalışmış bir kadına aitti). Bolivya'dan hava yoluyla çıkabilmek için Tanya'nın pasaportundan kaynaklanan bazı pürüzlerle karşılaşma ihtimali bulunsa da sonunda Brezilya'ya gitmeye karar verdiler.

Sorun çıkması durumunda, iki ülke arasındaki geniş kara sınırını esas alan alternatif bir planı devreye sokacaklardı. Neyse ki Mario Martinez Alvarez'le evlenmesi sayesinde (ülkeden çıkışına yardımcı olmuştu) bu plana ihtiyaç duyulmadı ve işler yolunda gitti. Brezilya'dan aldığı bir tercüme sözleşmesini bahane ederek 1966 Şubat'ı sonunda Tanya, Sao Paolo'ya gitti. Mali sıkıntı nedeniyle Sao Paolo'da bir daire ya da güvenli bir ev kiralayamadıkları için 1 Mart'ta Sao Paolo'nun 78 kilometre güneydoğusunda, Atlantik Okyanusu'na kıyısı olan Itarare de Sao Vicente'deki kiralık bir daireye taşındılar.

Burada Mercy, Tanya'nın daha önce "kendini içinde bulduğu izole durum"dan kaynaklanan ve ilk karşılaşmalarında sergilediği "güçlü duygusal çatışmalar", "onun bazen aşırı iddiacı olması" ve "fazla kanaatkâr olması" gibi özellikleriyle ilgili bazı çelişkilerle uğraşmak zorunda kaldı. Mart'ın sonu geldiğinde, Tanya'nın Havana'da edindiği gizli çalışma tekniklerini gözden geçirmek ve onları geliştirmek için ihtiyaç duydukları güvenlik ve sükûneti sağlamışlardı. Eğitim bittiğinde, Mercy'nin karşı çıkmasına rağmen Tanya, Sao Vicente ile Uruguay'ın başkenti Montevideo arasında kısa bir yolculuk yaptı. Bolivyalı tanıdıklarının 24 Mart'tan itibaren kendisinin Arjantin'de olduğuna inanmalarını sağlayarak maske hikâyesini güçlendirmek istiyordu. Montevideo'da Tanya, Bolivya Seramikçiler Derneği'nin üyesi olarak konumunu geliştirdi ve operasyonda kullanmak üzere bazı bilgiler topladı.

Bu konuda Mercy raporuna şöyle yazmıştı: "Tanya'nın eğitimi için çok sınırlı vaktimiz bulunmasına rağmen bilgiyi özümsemeye yönelik üstün becerisi sayesinde kendisine öğretilen her şeyi eksiksiz kavradığı sonucuna vardım. Bir şeyden memnun olmadığında meseleyi bir sonraki görüşmede gündeme getirmesini söyledim. O da bunu memnuniyetle yaptı."

Mercy raporda şunları da belirtiyordu: "Yaptığımız çalışmaya Tanya'nın yaklaşımıyla ilgili olarak, emperyalizmi er ya da geç boğacak bu halkanın bir parçası olmaktan ve Latin Amerika devrimi için gerçekleştirilen bu özel göreve seçilmiş olmaktan gurur duyduğunu söyleyebilirim." Bu görüşmeler boyunca Mercy, Meksika'da gerçekleşecek bir sonraki gizli temas için gerekli bütün talimatları Tanya'ya aktarmıştı.

10
ARİEL'LE BULUŞMA

Mercy'nin kendisine ilettiği talimatlar doğrultusunda Tanya, 1966 yılının Nisan ayı başında Sao Paolo (Brezilya) üzerinden Meksika'ya ulaştı. Bu seyahatin amacı, Özel Operasyonlar Bölümü'nden (MOE) Kübalı bir görevliyle gizlice buluşmaktı. Söz konusu görevli Tanya'ya merak ettiği konularla ilgili cevaplar verecek ve esas olarak Arjantin pasaportu konusundaki sorunlarla ilgilenen Mercy'le görüşmelerinden sonra kalmış olabilecek şüpheleri giderecekti. Mario Martinez Alvarez'le kısa süre önce evlenmiş olmasına karşın pasaport meselesi Bolivya vatandaşlığının önündeki engel olmaya devam ediyordu.

Diosdado'nun aktardığına göre, Pineiro'nun emirleri doğrultusunda iki Kübalı yoldaş şehre gittiler: Ariel ve Adolfo Valdes (hepimiz ölümüne kadar onu Adolfito olarak biliyorduk). Mart 1964'ten

sonra Ariel, Tanya Vakası'nda benim yerimi almıştı. VMT'nin Latin Amerika Bölümü'nün başkanıydı. Adolfito ise bu bölümün dokümantasyon birimindeki en seçkin görevlilerden biriydi ve MININT tarafından görevlendirilen yurtdışındaki bütün gizli ajanlardan sorumluydu.

Ariel'in anlattığına göre, Meksika'ya gitmeden önce 1966 Mart'ının başından beri gizlice Prag'da kalan Che'den kesin talimatlar almıştı. Tanya'nın sonraki aylarda Bolivya'da oluşturulacak bir uluslararası gerilla hareketine destek olacak çalışmaları güvenli biçimde yerine getirebilmesi için Ariel'in her türlü siyasal ve operasyonel koşulu yaratması gerekiyordu.

Bu bağlamda Pineiro, Ariel'e, Tanya'yla temaslarında Adolfito'nun yanı sıra Meksika'da bulunan VMT kolundan görevlilerin desteğine güvenebileceğini ve Tanya'nın Çekoslovakya'da hazırlanan Arjantin pasaportu nedeniyle yaşadığı sorunlara kesin bir çözüm bulacaklarını söyledi. Ayrıca Ariel'in, Tanya'nın Bolivya'da bulunduğu süre içinde topladığı bütün bilgiyi alması, onun güvenlik durumunu gözden geçirmesi ve Che'nin göndereceği bir temsilcinin La Paz'da Tanya'yla gizlice buluşabilmesi için gerekli koşulları sağlaması gerekiyordu.

Dahası, söz konusu kişinin kim olacağının ve gelecekte yapacağı işin doğasının açığa çıkmaması, ama Tanya'nın kendisine verilen görevin devrimci önemine inanması şarttı. Mercy ile Tanya arasında Ocak'tan Mart ayı sonuna kadar devam eden görüşmelerin sonuçlarının henüz bilgisine sahip olmayan Ariel'e göre, "Tanya'nın görevinin anlamlılığına inanması hayati önemdeydi, çünkü iki yıldır süren başarılı ve cesur yeraltı faaliyeti[47] sonrasında Tanya, görevinin önemini sorguluyor olabilirdi. O zamana kadar yaptığı işin, en büyük devrimci emeli olan ve ona bu görevi kabul ettiren ulusal kurtuluş hareketiyle ne dereceye kadar doğrudan bağlantılı olduğunu algılayabilmiş değildi".

Pineiro'nun talimatları doğrultusunda Ariel, Küba'nın onun yaptıklarına ne kadar değer verdiğini ve yeraltı faaliyeti konusunda ne kadar yetenekli olduğunu Tanya'ya anlatmak durumundaydı. Ona, hem Arjantin ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ndeki devrimci kariyeri hem de 1961 ile 1964 yılları arasında Küba'da yaptıkları ne-

47) Burada Tanya'nın Prag'a gitmek üzere Havana'dan ayrıldığı tarih referans alınmıştır.

deniyle bu göreve seçildiğini söyledi. Prag'daki uzatılmış ikameti sırasında sergilediği yüksek özdisiplin ve Bolivya'da geçirdiği on beş ay içinde gerçekleştirdiği faaliyetler fazlasıyla takdir ediliyordu. Ariel ayrıca Tanya'ya, gerçek ismiyle Küba Komünist Partisi'ne üye yapıldığını da bildirmekle görevlendirilmişti. Bu olayın 'olağanüstü siyasal önemi'ni vurgulamak adına 6 Nisan 1966'da üyelik kartı bizzat Fidel Castro tarafından imzalanmıştı.

Bütün bunlar, Tanya'nın Meksika'da en kısa süre kalmasını gerektirecek şekilde yerine getirilmek durumundaydı, çünkü Diosdado'ya göre "her ne kadar yurtdışına çıkmasını kolaylaştıran güçlü bir maske hikâyesi olsa da, gerekmedikçe Bolivya dışında bulunmamalıydı". Sonuç olarak "Tanya'yı tehlikeye sokmayacak süratli bir operasyonda karar kılındı". Bu yüzden, "Tanya ile Ariel arasında, önceden araştırılıp belirlenmiş iki farklı gün ve iki farklı mekânda yalnızca iki temas kurulması planlandı".

Buluşmaların başarıyla gerçekleştirilebilmesi için Mercy, Meksika'daki temasların nasıl gerçekleştirileceğiyle ilgili Tanya'ya birkaç seçenek sundu. Meksiko'daki VMT görevlileri Tanya ve Ariel'in düşman izlemesinde olmadığından emin olmak için bir dizi operasyon gerçekleştirdiler. Ariel'e göre bütün bu sıkı tedbirlerin alınması şarttı, çünkü her ne kadar Meksika hükümeti birçok sebepten dolayı geleneksel dayanışmasını sergiliyor olsa da "Mexico City'de CIA ve diğer Amerikan casusluk ve karşı-casusluk organları faaliyet yürütüyordu".

Elimizde olmayan sebeplerle meydana gelen gecikmelere rağmen Ariel, bölgeye ulaştığı ve operasyon planlandığı gibi gerçekleştirildiğinde herkes durumdan çok memnundu. İşler o kadar yolunda gitti ki 16 Nisan 1966'da Tanya, Mexico City'deki VMT merkezinden bir görevlinin eşlik ettiği Ariel'le biraraya geldi (bkz. Ek 9). Tanya'nın Bolivya'ya gidişi, orada geçirdiği süre ve kurduğu ilişkiler hakkında konuştular; polisin şüphesini çekip çekmediğini ya da Bolivya güvenlik aygıtının izlemesi altında olup olmadığını değerlendirdiler. Ayrıca, Çek gizli servisinin sağladığı Arjantin pasaportundaki sahte parmak izleri meselesini ve bu bağlamda gizlice Bolivyalı bir öğrenciyle evlenme kararını gözden geçirdiler.

Tanya'ya göre, karşılaştığı en önemli sorunlardan biri Bolivya vatandaşlığını almaktı. Ariel'le görüşmeleri sırasında Bolivya'ya döndüğünde önünde ne gibi seçenekler bulunduğunu da ayrıntılı biçim-

de ele aldılar. Tanya'nın karargâhla gizli iletişim kurarak Mario'nun evlenmeden önce yaptıkları anlaşmaya saygı gösterip göstermediği konusunda bir rapor sunması gerekiyordu.

Tanya, Mario'nun Bolivya'ya komşu bir ülkede ya da Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkelerden birinde eğitimine devam etmesi konusunda karargâhın desteğini almak istiyordu. Tanya onu bu konuda cesaretlendirmiş ve üniversite eğitiminde büyük bir ilerleme sağlayacağına inandırmıştı.

Tanya'nın yeni kocasıyla ilgili ciddi bir sıkıntısı daha vardı. Bolivya Komünist Partisi'yle ilişkili olup olmadığının kontrol edilmesini istediği Mario'nun, gerçekleştirmek üzere olduğu gizli görevin önünde bir engel haline gelmesinden endişe ediyordu. Aslında bu endişe o kadar kuvvetliydi ki, Bolivya vatandaşlığı meselesi hallolur olmaz boşanmak istediğini söylüyordu.

Ariel ilk iş olarak Tanya'nın dosyasını okuyarak ve 'onunla bir operasyonda çalışmış yoldaşlar'ın fikirlerini alarak onun hakkında bilgi toplamaya başlamıştı. Ariel'e göre Tanya'nın mücadeleyle ilgili tutumu son derece olumluydu ve tanıştıklarında onun "düşmana karşı günlük devrimci mücadelenin içindeki bir olgun savaşçı" olduğunu gördü. Aynı zamanda "sevdiği ve kendisini haklı bir davaya adadığında bir kadının sahip olabileceği bütün sevimliliğe" sahipti.

Ariel'le yaptığım sohbetler sırasında Tanya'nın "en yüksek Latin Amerikalı ilham kaynakları olarak Fidel ve Che'ye hayranlığını her zaman vurguladığı"nı söyledi. Ayrıca üç büyük aşkından da bahsediyormuş: "Annesi Nadya ile babası Erich Bunke, Kübalı yoldaşı Ulises Estrada ve devrimci dava." Ariel şöyle devam etti: "La Paz'da başka bir Kübalı temsilciyle buluşması için yeni bir görüşme zamanı belirledim. Söz konusu Kübalı görevli Tanya'ya yeni talimatlar verecek ve o andan itibaren kendisini kıtadaki devrimci mücadeleyle ilişkili çok önemli ve kritik yeni görevlere hazırlaması gerektiğini bildirecekti. Gizlilik gerekçesiyle ona gerilla gücünün örgütlenmesi konusundaki gelişmelerle ilgili ayrıntılı bir rapor sunamadığım gibi, doğrudan Che'yle birlikte çalışacağını da söyleyemiyordum."

Diosdado'nun hatırladığına göre "görevin inanılmaz sorumluluğunun yükü altında Adolfito, üzerinde farklı ülkelere giriş çıkış mühürleri, kişisel bilgiler, vizeler, vb. olan ve sadık dostlarımız eliyle bize ulaştırılan Tanya'nın yeni Arjantin pasaportu işini üzerine almıştı. Yeni pasaport, artık ıskartaya çıkarılacak olan Çek gizli servi-

sinden aldığımız pasaportun üzerindeki bütün bilgileri içeriyordu". Gizlilik ilkesi gereği Adolfito son ana kadar Tanya'yla birebir temas kuracağını bilmiyordu. Diosdado'nun anlatımına göre: "O zaman için normal koşullarda bu iş için üç ya da dört uzmanın görevlendirilmesi gerekirdi. Ancak Adolfito'nun yetenek ve becerileri sayesinde, pasaportun verilmesi emri geldiğinde her şey rekor kıracak kadar kısa sürede hazır hale getirilmişti."

Artık geriye yalnızca Tanya'nın parmak izlerinin pasaporta ilave edilmesi ve daha önceki giriş çıkış mühürleriyle vizelerin kopyalanması işi kalmıştı. Pasaportla ilgili bu çalışmayı Tanya fazlasıyla takdir ediyordu. Ariel'e göre, "Laura Gutiérrez Bauer kimliğiyle ileride yapacaklarına dair yeni tavsiyeler onu cesaretlendirmiş ve müthiş bir sabırla ve yoğunlukla eğitimini aldığı o tarihsel olaylara aktif bir biçimde katılmak için güven vermişti".

Mart ayı başında Fidel Castro ve Pineiro'dan gelen emirler doğrultusunda Papi, Bolivya konusunu Che'yle görüşmek üzere Prag'a geldi. Bu, Che'yle birlikte Dar-üs-Selam'dan Prag'a gelişimizden birkaç gün sonrasına ve Ariel ile Tanya'nın Meksika'daki buluşmasının hemen öncesine denk düşüyordu. Che'nin Tanzanya'nın başkentindeki Küba Büyükelçiliği'nde gizlice kalırken üzerinde çalıştığı planları olgunlaştırmayı hedefliyorduk.[48]

Papi ve Jose Luis Ojalvo'yla (Çekoslovakya'daki VMT merkezinin şefiydi) birlikte yediğimiz bir öğle yemeğinde Che, Papi'ye Bolivya Komünist Partisi'nden (PCB) yoldaşlarla yeniden temasa geçmek için La Paz'a gitme izni verdi. Pineiro'nun Hayalet Operasyonu adını koyduğu bir dizi destek faaliyeti için 1962'den beri çalışıyorlardı.

Tanya'nın o sırada Brezilya'da olduğunu bilmeyen Che, Papi'ye her ne olursa olsun Tanya'yla irtibata geçmemesini bildirdi. Sokakta şans eseri karşılaşsalar bile birbirlerini selamlamamaları gerekiyordu. İlerideki günlerde Che'nin ona verebileceği yeni görevler için Tanya'nın sahte kimliğini ve maske hikâyesini korumalıydık. Bu emirler doğrultusunda Papi Bolivya'ya gitti, orada Bolivya Komünist Partisi'yle görüşmeler yaptı ve birkaç ülkede daha kısa molalar verdikten sonra Havana'ya, oradan da tekrar Prag'a döndü. Bu kez yanında kimliği bugün bile açıklanmayan bir MININT görevlisi vardı.

48) Başkenti Dar-üs-Selam olan Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti, bu ismi Temmuz 1965'te aldı. Bundan önce ismi, emperyalizm, sömürgecilik ve ırkçılığa karşı ortak mücadelelerinin bir göstergesi olarak Tanganyika ve Zanzibar Birleşik Cumhuriyeti'ydi.

Che, Papi ile kimliğini bilmediğimiz görevlinin Bolivya'ya dönmesine ve söz konusu görevlinin La Paz'da kalarak Che'nin hazırladığı bir liste doğrultusunda Küba'dan seçilen savaşçıların gizlice bu ülkeye girişi konusunda hazırlık yapmasına karar verdi. Ancak Papi'yle o görevli La Paz'da kalamadılar ve birkaç gün sonra ikisi birden Prag'a döndüler.

Her zaman gizliliğe çok önem veren Che, bu yoldaşlarla yapacağı bir sonraki toplantıya beni ve Jose Luis'yi çağırmadı. Yine de Papi aracılığıyla öteki görevlinin Havana'ya döndüğünü öğrendim. Dahası Papi, çok genel ifadelerle ve asla gizlilik ilkesini çiğnemeksizin bana, ikinci seyahatinde, kendi ifadesiyle 'Bolivyalı yoldaşların uyuşukluğu'na rağmen Che'nin efsanevi Latin Amerika mücadelesinin hayati önemdeki ilk adımları olabilecek temaslarda bulunduğunu söyledi.

Görünüşüm, özellikle de derimin koyu rengi ve saçlarım, sıklıkla yemek yemeğe gittiğimiz yerlerdeki Çek çalışanlar ve müşterilerin dikkatini çekiyordu. Che'nin Prag'daki varlığının gizliliğini tehlikeye sokuyordum. Bu yüzden Che Mart ayı sonunda beni Havana'ya göndermeye karar verdi. Carlos Coello (Tuma ya da Tumaini)[49] birkaç gün içinde gelene kadar Ariel benim Çekoslovakya'daki görevimi devraldı. Havana'ya gittiğimde öğrendim ki, Küba Devrimi'nin Afrika'daki ulusal kurtuluş hareketleriyle dayanışma eylemlerini örgütleyecek VMT Bölümü'nün başına getirilmiştim.

Pineiro'nun talimatları doğrultusunda Diosdado, Che'nin yeniden kılık değiştirmesi ve daha sonra gizlice Havana'ya gitmesi için gerekli çalışmaları yapmak üzere 1966 Nisan'ının üçüncü haftası Prag'a gitti. Diosdado bu görevi şöyle tanımlıyor: "[Küba] devrimci hükümetinin Che Guevara'ya verdiği desteğin içinde yer alan küçük bir yoldaşlar grubuna dahil olmanın büyük gururu."

Prag'da kaldığı süre içinde Che, Diosdado'ya birkaç kez Tanya hakkındaki uzman görüşünü sordu. Bu arada tam da Jose Luis Ojalvo Nisan ayı başında, Che'nin ilk günden beri kaldığı operasyon dairesinden Diosdado ile Tanya'nın 1964'te altı aydan uzun süre yaşadıkları Prag dışındaki operasyon evine taşınmasını sağlamıştı.

---

49) Tuma ve Tumaini, Kübalı Carlos Coello'nun Bolivya'daki uluslararası gerilla hareketi içinde kullandığı kod adlarıydı. Coello, farklı Bolivya şehirlerini gezerken Che'ye eşlik etmiş ve onu 5-6 Kasım 1966'da Nacaguazu çiftliğindeki gerilla kampına götürmüştü. Bolivya Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun ana birliğinin bir üyesi olarak 26 Haziran 1967'deki çatışmada öldürüldü.

Diosdado hâlâ, Tuma ve Prag'a birkaç gün önce gelmiş olan Harry Villegas Tamayo'yla (Pombo)[50] tanıştırıldığı anı çok net hatırlıyor. Birlikte yemek yerken Che, evde gizli bir dinleme cihazı olabileceği endişesiyle onu kenara çekip konuşmuştu. Bir gerilla olarak Che'nin şüpheci ve her zaman tetikte olması normal karşılansa da, bu önlem Diosdado'yu şaşırtmıştı, çünkü sosyalist bir ülkede insanın aklına bu tür komplolar gelmiyordu.

Her ne kadar Diosdado sakin görünmeye çalışsa da, Che'yle ilk defa konuştuğu için onun güçlü kişiliği ve olağanüstü siyasal geçmişi hakkında duyduğu birçok şey kendisini fazlasıyla etkilemişti. Ama Che, son derece doğal ve rahattı. Sanki Diosdado'yu yıllardır tanıyormuş gibi davrandı; elini onun omzuna koydu ve onu bir gezintiye davet etti. Bir süre yürüdükten sonra çam ağaçlarının altındaki çimenlerin üzerine oturmayı önerdi ve orada yaklaşık iki saat konuştular.

Bu sohbet sırasında Che, ayrıntıya girmeksizin kendisine bir ay kadar önce Tanya'nın Bolivya'da gizli bir temasta bulunduğu bilgisinin verildiğini söyledi ve Diosdado'ya onun hakkında yakın tarihli başka haberler alıp almadığını sordu. Diosdado, Tanya'nın kısa süre önce Meksiko'da Ariel ve Adolfito'yla görüşmesinin sonuçları hakkında bildiklerini aktardı. Pasaportun değiştirildiğini ve bunun sebebini söylediğinde Che memnun oldu ve bunun Tanya'nın Bolivya vatandaşlığı almasına yardımcı olacağını belirtti. Ayrıca bu faaliyetin, kendisinin sıklıkla MININT görevlilerini tanımlamak için kullandığı sözcükle, *ramiritos*'lar[51] için ileri doğru atılmış büyük bir adım olduğunu da ifade etti.

Daha sonra Tanya'nın tespit edilmesine (teknik dille *quemar*[52] [yanmak]) yol açabilecek hiçbir emir verilmemesi gerektiğini söyledi. Ona her konuda yardım edilmesini ve oturma izniyle ilgili evraklarının tamamlanması için gerekli bütün adımların atılmasını emretti. Çünkü Che'nin de işaret ettiği üzere, uzun süredir yapılan plan-

50) Pombo, şu anda Küba silahlı kuvvetlerinde tümgeneral olarak görev yapan Harry Villegas Tamayo'nun kod adıydı. Pombo, Batista'ya karşı verilen mücadelede Che'ye bağlı birliğin bir parçası olarak Batı Küba'daki saldırılara katılmıştı. Ayrıca Kongo ve Latin Amerika'daki enternasyonalist mücadelelerde de Che'yle birlikte mücadele verdi.
51) Bu sözcük, dönemin MININT başkanı Ramiro Valdes'e aittir.
52) *Quemar* (yanmak) sözcüğü, yeraltı faaliyeti içinde ilgili kişiye düşman tarafından tespit edilmesine yol açabilecek görevler verilmemesini ifade etmek için kullanılan bir terimdir.

ların artık meyvesini vermeye başladığının işaretlerini alıyorduk. Che ayrıca, Tanya'nın fiziksel ve zihinsel sağlığını, yalnızlıkla nasıl baş ettiğini, onunla düzenli olarak haberleşilip haberleşilmediğini ve Demokratik Almanya'daki anne babasının durumunu sordu.

Che, Diosdado'nun sorularına verdiği cevaplardan tatmin olmuştu. Sonunda, Tanya için önemli bir görevi olduğunu, çok hızlı adımlar atarak baskı altına girmemesi gerektiğini ve onu kollamak zorunda olduğumuzu tekrar tekrar vurgulayarak görüşmeyi bitirdi. Bu konuyu o kadar önemsiyordu ki, Diosdado'yla ne zaman baş başa kalsalar, sanki ona vereceği diğer görevleri düşünüyormuşcasına hep Tanya meselesini gündeme getiriyordu.

Diosdado, Che'ye Tanya'yla birlikte *la finca,* yani çiftlik dedikleri operasyon evinde geçirdikleri süre hakkında bazı anılar aktardı. Che bu anlatılanlara gülüyor ve Tanya'nın orada kaldığı süre boyunca sergilediği davranışları, kendini kontrol etme yeteneğini göstermesini, sabrını ve yakınlardaki yerlere yaptığı yürüyüşler gibi pratik faaliyetler ve egzersizleri gerçekleştirirken sergilediği günlük disiplinini takdir ediyordu. Che de Diosdado'ya kendi anılarından birkaçını anlattı ve insanın faydalı ya da önemli bir şey yaptığına inanmadığı zaman nasıl kolaylıkla demoralize olabildiğini, bu yüzden rehavet ve uyuşuklukla mücadelenin çok önemli olduğunu vurguladı.

Bazen Che, Diosdado'ya Çek gizli servisinin Tanya'nın hangi ülkede olduğunu bilmediğinden emin olup olmadığını soruyordu. Çünkü Batılı servislerin, kendi ifadesiyle 'Çek aygıtı'nın içine sızmış olabileceğinden şüpheleniyordu. Che ayrıca, Prag'daki kendi varlığının da Çek güvenliğinden hiçbir memur ya da görevli tarafından bilinmemesi gerektiğini ısrarla vurguluyordu. Endişelerini gidermek için Diosdado Che'ye, Çek gizli servisinden yoldaşların sağladığı desteğin ayrıntılarını ve uygulanan gizlilik ilkelerini anlattı. Diosdado, Tanya'nın taşıdığı pasaportun üzerindeki ismin Çek gizli servisi tarafından bilinmesine rağmen, gideceği yerin hiçbir zaman telaffuz edilmediğini ve onlar tarafından da sorulmadığını aktardı.

Diosdado Che'yle yaptığı sohbetleri şöyle yorumluyor: "Çok açık biçimde Che'nin Tanya'ya, onun tespit edilmesine yol açabilecek bir görev verilmemesini istediğini fark etmiştim. Tanya'nın kendisine

bildirilecek büyük sorumluluk için hazır olarak beklemesi gerekiyordu. Ayrıca Che, onun sağlığı ve zihinsel durumu konusunda da endişeliydi, çünkü o, düşman bir ortamda tek başınaydı ve sürekli psikolojik baskıya maruz kalıyordu."

Sonuç olarak Tanya'nın birkaç aydır beklemekte olduğu temas, Nisan 1966'da Kübalı bir görevliyle (Ariel) buluştuğunda gerçekleşmiş oldu. 1963'ten beri, Tanya'nın bu görev için seçilmesiinden Havana ve Prag'daki eğitimine ve Bolivya'ya gizlice girişine kadar bütün sürecin arka planında yer alan Che, tam da bu sıralarda yeniden Latin Amerika'daki devrimci mücadele planlarının içine dahil olmuştu. Ancak Tanya'nın bundan haberi yoktu. Che'nin Hayalet Operasyonu'nun içine dahil olması, Tanya'nın hayatının sonraki yıllarını, kendini feda edişini ve Gerilla Tanya'ya dönüşümünü etkileyen temel unsur oldu.

11
YENİDEN CHE'YLE

Ariel'in talimatına uygun biçimde Tanya, 1966 Nisan'ının üçüncü haftası Meksika'dan Bolivya'ya dönüşünde yeni Arjantin pasaportunu denedi. La Paz'a vardığında, güvenliğini riske atacak bir işe girişmeksizin sabır ve uyanıklıkla beklemeye başladı. Bir sonraki gizli irtibat noktası Mexico City'ydi ve orada kimliğini bilmediği bir Kübalı yoldaşla buluşacaktı.

Ariel'in açıklamasına göre bu yoldaş, Tanya'nın yakın gelecekte içinde yer alacağı siyasal-operasyonel çalışmanın idaresinden sorumlu olacaktı. Ariel o aşamada Tanya'ya ilettiği emirlerin doğrudan Che'den geldiğini söylemedi. Bu yoldaş, Che'nin Küba Komünist Partisi ve hükümetin en üst makamlarının desteğiyle Prag'da örgütlemeye başladığı uluslararası gerilla hareketi için Tanya'nın destek hizmeti sunmasını sağlayacaktı. Ariel, söz konusu yoldaşın La Paz'a

gelişini haber vermek için kullanacağı telefon sinyalleri ve parolalar konusunda Tanya'yı bilgilendirdi. Ayrıca, buluştuklarında birbirlerini tanımaları için hangi yöntemleri kullanacaklarını ve ilk temasın kurulacağı en uygun yer ve zaman konusunu ele aldılar.

Telefon sinyalini aldıktan ve gerekli karşı istihbarat önlemlerini yerine getirdikten sonra Tanya, 1966 yılı Mayıs ayı başında büyük bir heyecanla planlanan irtibat noktasına gitti. Orada Ariel'in sözünü ettiği Kübalı yoldaşın Papi olduğunu görünce çok mutlu oldu. Tanya'nın Papi'yle uzun süredir devam eden profesyonel ilişkisi ve dostluğu vardı. Havana'dayken Küba maçoluğu hakkında bazen tartıştıkları olmuşsa da Papi'yi çok takdir ederdi.

Birbirlerini selamladıktan sonra geçmişten ve yeni haberlerden bahsettiler. Sonra Papi, Tanya'ya o andan itibaren hiçbir şekilde yasadışı bir faaliyette bulunmaması gerektiğini bildirdi; ama bu emrin gerçekte kimden geldiğini ona söylemedi. Tanya'nın, Bolivya'daki resmi, kültürel, siyasal çevrelerden insanlar ve gazetecilerle kurduğu ilişkilerden faydalanması gerekecekti. Görevi, ülkenin siyasal ve askeri durumunu analiz etmeye yarayacak bilgileri toplamaktı.

Diosdado, Che'nin izleyeceği güzergâhı ve maskesini hazırlamasına yardım etmek üzere Haziran ve Temmuz ortasında Prag'a yaptığı iki seyahatten ilkinde, Che'nin Tanya'yla ilgili talimatlarını tekrar tekrar gündeme getirdiğini aktarmaktadır. Diosdado, Che'nin kılık değiştirmesine yardım etti ve 19-21 Temmuz 1966 tarihleri arasında Ramon Benitez Fernandez adı altında Moskova ve birkaç Batı Avrupa şehrine uğradıktan sonra gizlice Küba'ya girmesini sağlayacak pasaport üzerinde çalıştı.

Diosdado ilk seyahati sırasında Prag dışındaki operasyon evinde Alberto Fernandez Montes de Oca (Pacho ya da Pachungo)[53] ve Che'yle karşılaşır karşılaşmaz Che ona, Ariel'le Meksika'daki buluşması sonrasında Tanya'nın durumunun nasıl olduğunu sormuştu. Diosdado da ona, edindiği bilgiye göre Tanya'nın iyi olduğunu ve La Paz'da Papi'yle temasa geçtiğini aktarmıştı.

Diosdado'nun hatırladığı kadarıyla Che, Tanya'nın Bolivyalı öğrenci Mario Martinez Alvarez'le evliliğinin onun kendi inisiyatifiyle

53) Alberto Fernandez Montes de Oca (kod adı Pacho ya da Pachungo) 28 Aralık 1935'te Santiago de Cuba'da doğdu. Bazı Avrupa ülkelerine gittikten sonra 3 Kasım tarihinde La Paz'da Che'ye katıldı ve iki gün sonra Nacaguazu çiftliğine gitmek üzere yola çıktı. 8 Ekim 1967'da Quebrada del Yuro geçidindeki çatışmada ölene kadar Che'yle birlikte gerilla hareketine sadık kaldı.

mi, yoksa MININT'teki VMT görevlilerinin emriyle mi gerçekleştirildiğini de öğrenmek istemişti. Tanya'nın bu kararı kendi özgür iradesiyle verdiğini (bkz. Ek 9) ve bu evliliğin onun Bolivya vatandaşlığını almasını kolaylaştıracağını öğrendikten sonra rahatlamıştı. Ancak yine de, bu tür kararlarda eylemin operasyona faydasını göz önünde bulundurmakla birlikte söz konusu "yoldaşların isteğini dikkate almak ve onları asla -özellikle bu tür hassas konularda- zorlamamak gerektiği"ni vurgulamadan edememişti.

Haziran ortasında bir başka gün Che, Tanya'nın gelecekte ona vermeyi düşündüğü görevi etkileyebilecek herhangi bir faaliyette bulunmamasının ne kadar önemli olduğu yinelemiş ve bu konuyla ilgili acil talimatlar verdiğini söylemişti. Her ne kadar benim Tanya ya da Bolivya operasyonuyla doğrudan temasım olmasa da sonradan öğrendim ki, Diosdado'nun anlattıklarıyla Che'nin 10 Temmuz 1966'da Papi'ye gönderdiği talimatlar örtüşüyordu.

Dahası, bugün Küba silahlı kuvvetlerinde general olan Pombo, Papi'nin gidişinden birkaç gün sonra 25 Temmuz'da kendisinin Tuma'yla birlikte gizlice Bolivya'ya gittiğini doğrulamaktadır. Che'nin emirleri doğrultusunda Pombo, Papi'ye Tanya'yla ilgili birtakım talimatlar iletti: Tespit edilme riskini azaltmak ve iki yıldır sürdürdüğü sabırlı ve titiz çalışmanın sabote olmaması için Tuma ve Pombo'nun yanı sıra Papi'nin de onunla gizli temas kurmaktan kaçınması gerekiyordu.

Pombo, Che'nin kendilerine Tanya'nın gerilla hareketinin örgütlenmesiyle ilgili hiçbir operasyonel görevde rol almaması gerektiğini söylediğini de aktardı. Örneğin, Pombo ve arkadaşları gerilla hareketinin kullanması için bir çiftlik arıyor; silah, üniforma ve diğer gerekli malzemeleri satın almaya çalışıyorlardı. Tanya'nın ise gelecekteki Bolivyalı savaşçıları seçecek görevlilerle ya da Mario Monje liderliğindeki Bolivya Komünist Partisi'yle bağlantısı olan kişilerle ilişki kurmaması gerekiyordu. Ayrıca Bolivyalı aracı Julio Dagnino Pacheco'dan (Sanchez)[54] ve partinin Moises Guevara[55] liderliğindeki Pekin Çizgisi olarak bilinen muhalif kanadından uzak durmalıydı.

54) Bolivyalı Julio Dagnino Pacheco (kod adı Sanchez) Peru ELN'nin lideri Juan Pablo Chang Navarro (kod adı Chino) ve Bolivya Komünist Partisi'nin (PCB) Pekin kanadıyla Pombo ve Papi arasında aracı işlevi görüyordu.

55) Moises Guevara Rodriguez PCB'den ayrılan ve Pekin kanadı olarak bilinen muhalif bir grubun liderliğini yapıyordu. Mart 1967'de Moises ve mücadele içinde yer alan yoldaşlarından bazıları (aralarında bazı hainlerle birlikte) gerilla hareketine katıldılar. Nisan ayında Moises, Joaquin'in birliğinde görevlendirildi. 31 Ağustos 1967'de Peurto Mauricio'daki pusuda öldürülene kadar mücadelesine kahramanca sadık kaldı.

1966 yılının Temmuz ve Ağustos ayları boyunca Tanya ile Papi, emirlere uygun biçimde, yalnızca Tanya'nın Bolivya siyaset dünyası içindeki ilişkilerinden edindiği bilgileri aktarması için sınırlı düzeyde irtibat kurdular. Pombo ise tamamen dolaylı yollardan Tanya'yla temas halindeydi. Bu temaslardan ilkinde, üçü Confiteria Mali adındaki tanınmış restorana giderek birbirlerini görebilecek şekilde ayrı masalara oturdular. Tanya'nın oturduğu evi ve onunla irtibata geçme yollarını öğrenmenin yanında, gerektiğinde saklanabilecekleri bir acil durum evi olması açısından da bu ilk adım Pombo açısından hayati önemdeydi.

Papi, Ekim ayı ortalarında Bolivya'ya gelen Renan'ı da aynı maksatla Tanya'yla tanıştırdı. Renan'ın anlatımına göre, onunla, Papi ve Tanya'nın ayarladığı La Paz'daki operasyon evinde tanıştılar. Bu ve bundan sonraki nadir karşılaşmalarında birlikte pek fazla çalışmadılar. Buna karşın Renan, Pinar del Rio'daki San Andres çiftliğinde (Bolivya'ya gönderilecek Kübalı yoldaşların askeri eğitiminin tamamlandığı yer) Che'nin kendisine La Paz'da yasal bir statü edinme işine konsantre olmasını söylediğini belirtmektedir. Birkaç hafta içinde gizlice gelecek olan Kübalı yoldaşları karşılamakla görevlendirilmişti. Buna karşın Tanya'nın bu işe hiçbir şekilde doğrudan katılmaması gerekiyordu.

Ancak Ağustos sonundan itibaren bu durum, Papi'nin Bolivya Komünist Partisi'yle birlikte örgütlemeye çalıştığı gizli kent biriminin zayıflığı yüzünden değişmeye başladı. Bütün görevleri yerine getirecek kadar adam yoktu; bu yüzden Tanya, gerilla hareketine katılacakların karşılanması için gerekli malzemelerin ve güvenlik koşullarının sağlanmasında ön hazırlık aşamasında çalışmaya başladı. Pombo'ya göre bu işin bir kısmı gelenlerin yerleştirilmesi ya da tedarik edilen malzemenin depolanması için kullanılabilecek evlerle diğer binaların kiralanmasıyla ilgiliydi. Ayrıca, Tanya'nın görevi olarak tanımlanmış ve "Havana'ya mesaj göndermek üzere kurulmuş gizli bir birim" vardı. Her ne kadar onun geleceğinden haberi olmasa da Tanya, "Ramon'un [Che] gelişi için La Paz'daki yedek ev"in kiralanmasına yardımcı olmuştu.

Karakteristik disiplini ve yeteneğiyle Tanya, kendisine verilen görevleri başarıyla yerine getirdi. Bu arada Bolivya vatandaşlığı alabilmek için gerekli işlemleri sürdürdü ve Bolivyalı eski devlet bakanı Antonio Arguedas Mendiata'nın verdiği bilgiye göre 1966 yılında

vatandaşlığa kabul edildi.[56] Daha sonra Bolivyalı öğrenci Mario Martinez Alvarez'den tıpkı evlenmelerinde olduğu gibi sessizce boşandı (bkz. Ek 9). Papi'nin desteği ve BKP genel sekreteri Mario Monje'nin bilmeyerek yaptığı yardımla Tanya, Martinez'in o dönem Doğu Avrupalı sosyalist ülkeler bloğuna dahil olan Bulgaristan'da mühendislik eğitimine devam etmesini sağladı.[57]

Antonio Arguedas'ın da tanıklık ettiği üzere Bolivya vatandaşlığını almak, Tanya'nın Bolivya'ya geldiği 1964 yılı sonundan beri kullandığı maske hikâyenin güçlenmesine yardımcı oldu. Tanya, maske hikâyenin bir parçası olarak, antropoloji alanındaki bilgisini zenginleştirmek için arkadaşı Yolanda Rivas de Plaskonska'nın La Paz'daki seramik atölyesine gitmeye devam etti. Ayrıca, Bolivya'nın yüksek platosundaki zengin folklor üzerine yaptığı titiz araştırmayı devam ettirdi.

Arjantin'in Salta şehrinde, And bölgesindeki farklı etnik toplulukların tipik kostümlerini konu alan bir sergi düzenledi.[58] Araştırma komitesinin bir üyesi olarak eğitim bakanlığının Halkbilim Bölümü'ne de kayıt oldu ve bölgedeki yerli halkın kültürünü yansıtan bir dizi müzik parçasını derleyip kaydetmeye devam etti. Kübalı tarihçi Adys Cupull'a göre Tanya o kadar azimliydi ki, bazı Bolivyalı entelektüeller onu ülkede o güne kadar yapılmış en değerli halk müziği derlemelerinden birinin yaratıcısı sanıyorlardı.[59]

---

56) 1968 yılına kadar Antonio Arguedas Mendieta Bolivya hükümetinde bakanlık yapıyordu. Bunun öncesinde, 1964'te CIA için çalışmaya başlamıştı. Che'nin öldürülmesinin ardından Arguedas, onun kesilen ellerini, bir maskesini ve Bolivya'dayken tuttuğu günlüğünün bir kopyasını aldı. Daha sonra Arguedas, cesur ve dürüst bir davranış sergileyerek bunları, Şili gazetesi *Punto Final* için çalışan gazeteciler aracılığıyla gizlice Küba hükümetine gönderdi. Bu hareketi nedeniyle 8 Mayıs 1968'de bir saldırıya uğradı ve Meksika'ya sürgüne gitmek zorunda kaldı. 2001 yılında, hâlâ aydınlatılmayı bekleyen bir biçimde La Paz'da vahşice öldü. Arguedas'ın Tanya'nın hayatıyla ilgili değerlendirmeleri için bkz. *Tania the Unforgettable Guerrilla.*

57) Yazarın bu iddiası, Loyola Guzman'ın 29 Haziran 1983'te Kübalı tarihçiler Adys Cupull ve Froilan Gonzalez'e anlattıklarıyla doğrulanmıştır. Loyola'nın anlatımına göre 1966 yılı ortalarında Papi, Bolivyalı öğrenci Mario Martinez'in bir burs alabilmesi için yardım istemişti (gerçi Loyola söz konusu kişinin kim olduğunu ve bu isteğin sebebini bilmiyordu). Bulgaristan Komünist Partisi'nin sağladığı iki burs vardı ve KKP Komünist Gençlik Federasyonu'nun başkanı olarak Loyola, bu burslardan birini Mario Monje'ye teklif etmişti.

58) Adys Cupull ve Froilan Gonzalez, *La CIA contra el Che* (CIA Che'ye Karşı) (Havana: Editora Politica, 1992), s. 101.

59) Kübalı araştırmacı Adys Cupull'un Angela Soto Cobian'la yaptığı mülakat. Angelo Soto Cobian, *La muchacha de la guerrilla del Che, Tanya: Leyendas y realidades* (Che'nin Gerillası Kız, Tanya: Mitler ve Gerçekler) (Montevideo: Impresora Grafis Ltda, 1999), s. 83-84.

Tanya, Papi'nin talimatları doğrultusunda bir yandan yasal bir yandan da gizli işlerle uğraşırken, 3 Kasım 1966'da Kübalı savaşçı Pacho, Che'yle birlikte La Paz'a geldi. Che son derece özenli biçimde kılık değiştirmişti ve Adolfo Mena Gonzalez adında bir işadamına ait Uruguay pasaportu taşıyordu. Renan, karargâhtan gönderilen İletişim Planı'na uyarak, kimliklerini tam olarak bilmediği iki yoldaşla buluşmak üzere o gün öğle yemeği için El Prado restoranına gitti. Orada, Küba'dan tanıdığı Pacho'yla buluştu ve o akşam Tanya'yla Papi'nin kiraladığı operasyon evinde Che'nin katılacağı gizli bir toplantı düzenlemeye karar verdiler. Renan, söz konusu toplantıda Tanya'nın bulunmadığını hatırlıyor, ancak Adys Cupull ve Froilan Gonzalez gibi tarihçiler onun 4 Kasım günü geç saatlerde (muhtemelen Papi nezaretinde) Che'yle buluştuğunu yazıyorlar.[60]

Her ne kadar bu destansı olayların içinde yer alıp da bugün sağ kalanlardan hiçbiri bu buluşmanın gerçekleştiğini doğrulayamasa da, tarihsel araştırmalar, Che'nin Bolivya'da seyahat etmesini kolaylaştırması için istediği takdim mektubunu Tanya'nın ona verdiğini göstermektedir. Söz konusu mektup, Bolivya devlet başkanlığına bağlı Haberleşme Servisi'nin müdürü Gonzalo Lopez Munoz tarafından imzalanmıştı, ama kendisinin bundan hiç haberi olmadı. Tanya, Meksika'dan döndükten sonra Munoz'la daha da yakın ilişki kurdu. O kadar sıkı bir dostlukları vardı ki, Lopez Munoz'un anlatımına göre Tanya bazen onun evinde kalıyordu. Çünkü Tanya yalnızca onunla değil, eşi, kendisine Tanya'nın hediye ettiği bir bileziği uzun süre kolundan çıkarmayan büyük kızı Amelia ve ailenin diğer üyeleriyle de arkadaşlık kurmuştu.[61]

Mektup, "Senyör Adolfo Mena"yı, "Bolivya kırsalında araştırma yapan ve ekonomik ve toplumsal durum hakkında bilgi toplayan Amerikan Devletleri Örgütü'nden (ADÖ) özel bir temsilci" olarak takdim etmekteydi. Lopez Munoz, "ulusal yetkililer" ve "özel bireylerle kurumlar"dan mektubu taşıyan kişiye "araştırması için mümkün olan bütün işbirliği"nin sağlanmasını rica ediyordu.[62]

---

60) Adys Cupull ve Froilan Gonzalez, *Che: Un hombre bravo* (Che: Cesur Bir Adam) (Havana: Capitan San Luis, 1994), s. 312.
61) Bkz. Mario Gonzalo Lopez Munoz'un Kübalı tarihçi Froilan Gonzalez'e verdiği mülakat, *La muchacha de la guerrilla del Che, Tanya: Leyendas y realidades*, s. 76-77.
62) Bkz. *Bolivya Günlüğü*.

Aynı gün Tanya'nın girişimleri sayesinde Che, Bolivya'daki Kırsal Toplulukların Kalkınması ve Sömürge Enstitüsü'nün müdüründen de mektup aldı. Mektupta, 'sivil ve askeri yetkililer'den ADÖ'nün Ekonomi Departmanı tarafından gerçekleştirilen Bolivya'nın sosyo-ekonomik durumu hakkındaki araştırma için Senyör Adolfo Mena'ya "ilgili bütün bilgi ve verilerin sağlanarak gerekli bütün işbirliğinin gösterilmesi" rica ediliyordu.[63]

5 ile 6 Kasım 1966 arasında bu belgelerle birlikte Che, yanına Pombo, Pacho, Tuma ve Bolivyalı savaşçı Jorge Vazquez Viana'yı da (Loro ya da Bigotes)[64] alarak 7 Kasım gece yarısı Nacaguazu[65] çiftliğinde son bulan bir keşfe çıktı. Çiftlik, sonradan Bolivya Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELN) olarak adlandırılan gerilla hareketine mensup savaşçıların toplanması ve eğitimi amacıyla kullanılmak üzere Roberto Peredo Liegue (kod adı Coco) tarafından önceden satın alınmıştı.[66]

Pompo'nun anlatımına göre, La Paz'da yeterli sayıda güvenilir yoldaş bulunmadığı için Papi, şehre gizlice ve birbirlerinden ayrı gelen Kübalı savaşçılara yardım etmek için 'doğrudan Tanya'yı kullanmak' zorunda kalmıştı. O işe bulaşmaması gerekiyorduysa da Tanya, 20 Kasım ile 19 Aralık 1966 tarihleri arasında gelenleri Nacaguazu çiftliğine götürmüştü. Ancak "havaalanında yoldaşları karşılayan yalnızca Tanya değildi. O, esas olarak onlara yiyecek temin ediyor, yemek pişiriyor ve kıyafet olarak ihtiyaçlarını karşılıyordu". Bütün süreç göz önünde bulundurulduğunda "onlara doğrudan yardım ediyordu". Pombo bu durumu şöyle anlatıyor: "Geldiklerinde, Tanya onları görmeye gider, içlerinden bazılarını alarak şehri gezdirirdi." Bu yüzden Che'nin talimatlarına uygun bir biçimde Tanya 31

---

63) *A.g.y.*

64) Jorge Vazquez Viana (kod adı Loro ya da Bigotes) 5 Ocak 1939'da La Paz'da doğdu. Başlangıç aşamasında gerilla hareketine katıldı ve 22 Nisan 1967'de Taperillas'daki çatışmada yaralanana kadar hareketin içinde kaldı. Orada yakalandı ve CIA ile Bolivya gizli servisi tarafından vahşice işkence edildikten sonra Camiri'deki hastanede katledildi. Cesedi helikopterle Bolivya ormanlarında bilinmeyen bir yere atıldı. Günümüze kadar cesedi bulunamamış az sayıdaki gerilladan biridir.

65) Kübalı tarihçi Froilan Gonzalez'e göre, buradan Nacahuasi, Nacahuasu, Nacahuazu, Nancahuazu ve Nancahuazü gibi isimlerle bahsedenler de olmuştur. Çiftliği satan Remberto Villa ile satın alan Roberto Peredo arasındaki sözleşmede bu alan Nacaguazu olarak adlandırılmıştır. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. *Bolivya Günlüğü*.

66) Bu bölgede, La Paz'ın kuzeydoğusuna denk düşen Alto Beni civarındaki Caranavi'de başka bir çiftlik daha satın alınmıştı.

Aralık sabahı erken saatte yeni kurulan kampa ilk kez geldiğinde bütün Kübalı savaşçılar çok mutlu olmuşlardı. Tanya'nın yanında, Papi, BKP lideri Mario Monje ve bir başka Bolivyalı, Antonio Jimenez Tardio (Pan Divino) vardı.[67]

Monje'nin gelişi ve hepsinden öte, BKP'lilere yaptığı konuşma nedeniyle kampta ortam gergindi. Şöyle demişti Monje: "Ya [gerilla hareketi içinde] kalırsınız, ya da partiyi desteklersiniz."[68] Pompo Tanya'nın etrafındaki havayı şöyle anlatıyor:

> Gerilla kampına vardığında Tanya çok sevinçliydi. Sekiz ya da dokuz kilometre yürümüş olmasına rağmen fiziksel olarak güçlü görünüyordu. Herkesle tek tek tokalaştı ve hepimize sarıldı. Mutluluktan yerinde duramıyordu. Hemen hemen bütün yoldaşları tanıyordu. Ülkeye geldiklerinde onları sevgi ve nezaketle karşılayan o idi. Tanya'yı yol üstünde karşılamak için Che'yle birlikte gidenler arasında Tuma, Inti, Urbano[69] ve Arturo[70] vardı.
>
> Che, vaktinin önemli bir kısmını önce Tanya'yla, sonra da Monje'yle konuşmaya ayırdı. Gecenin geri kalan kısmı boyunca Yeni Yıl ve Küba Devrimi'nin yıldönümü kutlamaları yapıldı.[71] Onunla uzun uzun konuştuk, birlikte vakit geçirdik; bizim için Tanya'nın gelmiş olması çok önemliydi. Havana Radyosu'ndan küçük bir teyp vasıtasıyla kaydettiği Küba şarkılarını içeren bir kaset getirmişti. Ayrıca, herkes için küçük hediyeler, renkli mendiller, şeker, cep fenerleri, ışıldaklar ve Atahualpa Yupanki'nin[72] Arjantin halk şarkıları kasetini almıştı. Birlikte şarkı söyleyip içki içtik. Tanya, Yeni Yıl partisine hayat vermişti.[73]

---

67) Antonio Jimenez Tardio (kod adı Pan Divino) 1941 yılında Tarara, Cochabamba'da doğdu. 31 Aralık 1966'da gerilla birliğine katıldı. 9 Ağustos 1967'de Monteagudo yakınlarındaki Inao dağı eteklerindeki çatışmada hayatını kaybetti.

68) Monje'nin bu ifadesinin kaynağı Che'nin Bolivyalılarla yaptığı toplantıya dair değerlendirmesidir. Bu konuya ilgi duyanlar *Bolivya Günlüğü*'ne başvurabilirler.

69) Gerilla hareketine 27 Kasım 1966'da katılan Kübalı savaşçı Leonardo Tamayo Nunez (kod adı Orbano), Bolivya'daki mücadeleden sağ çıkanlardan biriydi ve şu anda Küba'da MININT'te albay olarak görev yapmaktadır.

70) René Martinez Tamayo (kod adı Arturo), 2 Şubat 1941'de Mayari'de (Küba) doğdu. Aralık 1966'da gerillalara katıldı ve 8 Ekim 1967'de Quebrada del Yuro geçidindeki çatışmada öldürüldü.

71) Ocak 1959 tarihli Küba Devrimi'nin sekizinci yıldönümüne gönderme yapılmaktadır.

72) Atahualpa Yupanki, Arjantin pampalarındaki en tanınmış halk müziği şarkıcısı ve söz yazarıydı. İlerici ideallere bağlılığı nedeniyle, 1960'lardan itibaren birçok Latin Amerika ülkesine yayılan protest müzik ve 'siyasi şarkı hareketi'nin en önde gelen şahsiyetlerinden biri oldu.

73) Bkz. *Tania the Unforgettable Guerrilla.*

Che, Yeni Yıl'la ilgili konuşmasını yaparken Tanya oradaydı. Latin Amerikalı bir sömürgenin İspanyol yönetiminden bağımsızlığını ilan eden ilk lider olan Bolivyalı yurtsever Pedro Domingo Murillo anısına konuşan Che, Bolivya'daki enternasyonalist mücadeleyi kıta devriminin meşhur *Grito de Murillo*'suna [Murillo'nun çığlığı] benzetti.[74] Ertesi gün (1 Ocak 1967) Tanya, Monje'nin ihaneti karşısında Che'nin verdiği cevaba tanıklık etti. Che şöyle diyordu: "Bolivyalıları zor ve ahlâki açıdan ıstırap dolu günler bekliyor"; "devrimi isteyen herkesin birliği yönünde" çalışmalıyız.[75] Che, Latin Amerika'nın özgürlük mücadelesine katılmak isteyen diğer ülkelerden eylemciler ve BKP'nin Pekin Çizgisi'ndeki muhalif grup da dahil olmak üzere Bolivyalı diğer siyasal örgütlerin üyelerini de gerilla hareketinin içine almaya karar verdi.

O öğleden sonra, Tanya'nın bu devrimci inisiyatifle ne kadar derinden özdeşleşmiş olduğu bir kez daha ortaya çıktı. Küba hükümeti ve Küba Komünist Partisi'nin (KKP) en üst makamına gönderilecek bir mesajın yazımı ve şifrelenmesi işinde Papi ve Pombo'ya yardım ettikten ve gerilla kampında çekilen bazı fotoğrafları tab ettikten sonra, Che'yle bir toplantı daha yaptılar. Che'nin tuttuğu günlüğe göre, bu toplantıda Tanya, Che için Ciro Roberto Bustos (Carlos ya da Pelao)[76] ve devrimci silahlı mücadeleye desteğini açıklayan eski Arjantin Komünist Partisi üyesi gazeteci ve avukat Eduardo Jozami'yle gizli bir buluşma ayarlamak üzere Arjantin'e gitmek gibi çok önemli ama bir o kadar da tehlikeli görevi kabul etti.

Bu görev doğrultusunda Tanya, şehirdeki destek şebekesini kurmakla görevlendirilmiş Bolivyalılardan Coco ve Sanchez'le birlikte gerilla kampından ayrıldı. Fidel Castro'nun Küba Devrimi'nin seki-

74) Pedro Domingo Murillo (1756-1810), La Paz'da yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmişti. Gençliğinde Aydınlanma ilkelerinden etkilenen Murillo, 1805'ten itibaren sömürgeci İspanyol egemenliğinden kurtuluş idealini ortaya koymaya başladı. 9 Temmuz 1809'da La Paz'da gerçekleşen ayaklanmanın önde gelen kişiliklerinden biriydi. Birkaç gün içinde bölge komutanlığı ile kralın ve halkın hakları cuntasının başkanlığına atandı. Birkaç ay sonra, Kasım 1809'da Irupana muharebesinde Murillo, İspanyol kraliyet güçleri tarafından esir alındı. Yargılandı ve Ocak 1810'da La Paz'da idam edildi.
75) Bkz. *Bolivya Günlüğü*.
76) Ciro Roberto Bustos (kod adı Carlos ya da Pelao) Mart 1967'de Che'yle görüştü. Fransız aydın Regis Debray'le birlikte gerilla bölgesini terk etmeye çalışırken 20 Nisan'da yakalandı. Bustos, Bolivya ordusu ve ABD güvenlik güçlerinin Che'nin Bolivya'daki varlığını doğrulamasını sağlayan çizimleri yaptığı için tarih tarafından hâlâ yargılanmaktadır.

zinci yıldönümünü kutlama konuşmasını dinledikten sonra çok etkilenmiş görünüyordu. O anda Tanya bilmese de, Küba'daki kutlamaların özel konukları arasında annesi Nadya Bunke Bider ve babası Erich Bunke de vardı.

Tanya'nın ölümü ve Renan'la çok sınırlı irtibat kurabilmiş olması nedeniyle (ayrıca bu kitap için Loyola Guzman ve La Paz'daki şehir şebekesinin diğer hayatta kalanlarının değerlendirmelerini almam mümkün olmadığı için), 2 Ocak ile 19 Mart 1967 tarihleri arasında Tanya'nın yaptıkları hakkında pek az şey biliyoruz. Bu süre zarfında Che'nin talimatları doğrultusunda hareket ediyordu, çünkü Aralık 1966'dan itibaren Papi gerilla kampında kalmıştı.

Loyola'nın diğer Kübalı yazarlara söylediklerine göre, bu dönemde Tanya, kısa süre önce oluşturulan şehir şebekesinin tecrübesiz üyelerine komplo stratejileri öğretmekteydi.[77] Che'nin 21 Ocak'ta günlüğüne yazdıklarına bakılırsa, Tanya, Ciro Roberto Bustos ve Eduardo Jozami'yle buluşmak üzere Arjantin'e gitmişti. Her ne kadar daha sonra Jozami, Che'yle irtibat kurmayı başaramamış olsa da, Tanya görevini başarıyla yerine getirmişti. Tanya'nın ısrarı sayesinde (Bustos'un söylediğine göre Arjantin'e aynı yılın Şubat ayında bir kez daha gitmişti) Jozaini iki kez La Paz'a gitti, ancak her ikisinde de Tanya'yla birlikte Nacaguazu'daki kampa gitme fırsatı bulamadı.

Che, harekât bölgesine dair uzun bir incelemenin ardından kampa dönerken 19 Mart'ta günlüğüne Tanya'nın orada olmasına şaşırdığını yazmıştı. Tanya, Mart ayı başında hepsi Perulu olan Juan Pablo Chang Navarro (Chino),[78] Dr. Restituto Jose Cabrera Flores (Neg-

77) Yazar burada, Loyola Guzman'ın Temmuz 1983'te Kübalı tarihçiler Adys Cupull ve Froilan Gonzalez'e anlattıklarına gönderme yapmaktadır. Latin Amerikalı başka yazarlar Tanya'nın söz konusu istihbarat operasyonunun başı olması nedeniyle yeni kurulan kent şebekesinin de liderliğini yaptığını varsaymışlardır. Ancak bu varsayım, ne Loyola Guzman'ın değerlendirmeleri ne de şu anda ölü olmakla birlikte zamanında kent şebekesinin üyelerinden biri olan Bolivyalı Rodolfo Saldana'nın ABD'de yayınlanan değerlendirmeleri tarafından doğrulanmaktadır.

78) Juan Pablo Chang Navarro (kod adı Chino) Che'yle ilk kez 1 Aralık 1966'da temas kurdu. Che'ye göre Chino'nun planı kendi örgütünden (Peru ELN) 20 adamı eğitilmek üzere Bolivya'ya göndermekti. Che bu planı kabul etmedi ve BKP (Bolivya Komünist Partisi) genel sekreteri Mario Monje'yle görüşene kadar beklemeye karar verdi. Chino planını gerçekleştirmek üzere 1967 yılının Mart ayı ortalarında Perulu bir doktor ve telsiz teknisyeniyle birlikte Bolivya'ya döndü. Bu sırada saldırılar başladı ve Chino, Che'nin komutasındaki gerilla birliğinde kalmaya karar verdi. 8 Ekim 1967'de Quebrada del Yuro geçidindeki çatışmada esir düştü ve bir gün sonra La Higuera'daki küçük okulda katledildi.

ro)[79] ve Lucio Edilberto Galvan Hidalgo'yla (Eustaquio)[80] birlikte kampa gelmişti. Birkaç gün sonra -günümüzde her ikisi de o dönem devrimci davaya bağlılıkları olduğunu 'inkâr' eden- Ciro Roberto Bustos ve Fransız entelektüel Regis Debray'le birlikte çiftliğe döndü.

Pombo'nun aktardığına göre, Tanya'nın kampa gelişine herkes çok sevinmişti, ama gelen haberler ve ertesi gün Che'yle yaptığı toplantı sıkıntıya yol açtı; çünkü "Che ona, gerilla kampına dönmemek ve deşifre olmasına yol açabilecek her türlü faaliyetten uzak durma konusunda emir vermişti".[81] Che onun "doğrudan gerilla gücüne ya da herhangi bir askeri eyleme destek vermesini istemiyordu. Bunun yerine stratejik ve taktik açıdan önemli bilgiler edinebileceği üst düzey hükümet yetkilileri ile diğer çevrelerden insanlarla kurduğu ilişkileri kullanmasını bekliyordu. Kendisini tamamen bu tür bir çalışmaya vermesi ve gerillanın şehirden yardıma ihtiyacı olursa diye orada kalması gerekiyordu. Operasyonun mantığı açısından bakıldığında, gerektiğinde hazır bulunan, bir yoldaşı gizlemek gerektiğinde yeterince güvenilir olan ya da çok önemli bir mesajı alabilecek birine ihtiyaç duyulduğunda, hiç şüphe çekmeyen birinin olması şarttı".[82]

Che, 21 Mart'ta karşılaştıklarında onu selamladıktan sonra orada bulunduğu için ciddi biçimde eleştirdi. Moises Guevara'nın Nacaguazu kampına getirdiği gruptaki Bolivyalılardan Pastor Barrera ve Vicente Rocabado'nun[83] kaçması nedeniyle kamp tehlike altındaydı. Dahası, Bolivya silahlı kuvvetlerinin gerilla hareketinin varlığından haberdar olduğuna dair pek çok gösterge vardı. Bir Bolivya askeri

---

79) Dr. Restittuto Jose Cabrera Flores (kod adı Negro) 27 Haziran 1931'de Peru'nun Callao limanında doğdu. Mart 1967 ortalarında Che'nin gerilla birliğine katıldı. Birlik ikiye ayrıldığında Che'nin Tanya'ya göz kulak olma emri doğrultusunda sonuna kadar Joaquin birliği içinde yer aldı. Hayatının sonuna kadar bu emre sadık kaldı. 31 Ağustos 1967'de Tanya'nın akıntıya kapılan bedeniyle birlikte Puerto Mauricio'daki pusudan çıkmayı başardı. Ancak birkaç gün sonra 4 Eylül'de yakalandı ve Bolivya ordusu tarafından öldürüldü.

80) Lucio Edilberto Galvan Hidalgo (kod adı Eustaquio) 7 Temmuz 1937'de Huancayo'da (Peru) doğdu. Mart 1967 ortalarında gerilla hareketine katıldı ve Che'nin mücadele arkadaşı Chino'yla birlikte katledilmesinden üç gün sonra 12 Ekim 1967'de Cajones bölgesindeki çatışmada öldürüldü.

81) Bkz. *Tania the Unforgettable Guerrilla.*

82) *A.g.y.*

83) Vicente Rocabado, Bolivya'nın Suç İnceleme Karargâhı'na bağlı çalışan bir ajandı. Firar eder etmez Nacaguazu çiftliğinde kaldığı süre boyunca öğrendiği bütün ayrıntıları (ki bunlar arasında Tanya'nın gerilla kampında olduğu bilgisi de vardı) Bolivya silahlı kuvvetleri, devlet bakanlığı ve onlar üzerinden CIA'ye aktardı.

birliği kısa süre önce *casa de calamina*'ya [çinko ev][84] baskın düzenlemişti ve 17 Mart'ta Salustio Choque Choque[85] yakalanmıştı. Bu yüzden Che, Bustos, Debray ve Tanya'nın derhal gerilla kampından tahliye edilmeleri için gerekli tedbirlerin alınmasını emretti.

Tanya, Che'ye emirlerine uymama sebebi olarak, La Paz'da gerilla kampının yerini bilen başka kimse olmadığı için kendisinin Perulu yoldaşları ve sonradan da Debray ile Bustos'u getirmek üzere gönüllü olduğunu anlattı. Eğer bunu yapmasaydı, Bolivya başkentindeki "yoldaşlar daha da fazla beklemek zorunda kalacaklardı". Yıllar sonra Loyola Guzman, Adys Cupull ve Froilan Gonzalez'e yaptığı değerlendirmede bu bilgiyi doğruladı. Guzman'a göre, La Paz'daki şehir şebekesi o kadar zayıf ve tecrübesizdi ki, Ocak ayında gerilla kampına gittiklerinde içlerinden pek azı Che'nin onlara verdiği görevleri yerine getirebiliyordu.

Pombo'ya göre, Tanya'nın söz konusu sorunlar karşısında sergilediği tepki "onun görevi olmayan durumlarda bile harekete geçme ve planlarını gerçekleştirme kararlılığı"nı göstermekteydi. "Bu yoldaşları operasyon üssünün bulunduğu bölgeye getirerek" gerillaların ihtiyaçlarına kendinin ve yüklendiği görevin güvenliğinden daha fazla öncelik verdiğini gösteriyordu. Oysa görevi gereği, gerilla hareketine stratejik destek sağlamak üzere şehirde kalması gerekiyordu.

Öte yandan Tanya'nın bu sözde disiplinsiz davranışını değerlendirirken, Che'nin Nacaguazu'ya dönüşünün bu kadar uzun süreceğini bilmediğini de dikkate almak gerekir. Tanya, Che'nin kısa sürede orada olacağını düşünmüştü, çünkü kıtanın öncü kolu onun Debray ve Bustos'la birlikte gelişinden birkaç gün sonra, 13 Mart'ta kampa ulaşmıştı. Bana göre, Tanya'nın yaptıklarıyla ilgili ne söylenirse söylensin, olayların bu şekilde gelişmesinde şans faktörünün inanılmaz biçimde rol oynadığını gözden kaçırmamak gerekir. Tanya, Chino ve yoldaşları ile Debray ve Bustos'u gerilla karargâhına götürmeye karar verdiğinde olayların bu şekilde gelişeceğini öngörebilecek bir konumda değildi. Bana kalırsa, bu kişilerin Che'yle buluşmasının gerilla savaşının bölgeye yayılması açısından hayati önem-

84) Nacaguazu nehri kıyısında bir çiftlik olan gerilla kampında çinko kaplama çatısı nedeniyle 'çinko ev' olarak adlandırılan bir ev vardı.

85) Salustio Choque Choque 20 Mart 1967'de Bolivya ordusuna esir düştü. Uzun süre Barrientos diktatörlüğü için çalışan bir muhbir olarak görüldü; ancak yıllar sonra Kübalı tarihçiler Adys Cupull ve Froilan Gonzalez'in çalışmasıyla, örgüt ve gerilla birliğinin bileşimi hakkında herhangi bir bilgi vermediği ortaya çıktı.

de olduğuna inanması Tanya'nın bu şekilde davranmasında son derece etkili olmuştur.

Benim bu değerlendirmeme ister katılın ister katılmayın, şu bir gerçek ki, bütün bu olaylar Tanya'nın Latin Amerika'daki silahlı devrimci mücadeleye doğrudan katılma hayalini gerçekleştirmesine imkân tanımıştır. 1962'de Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (FSLN) kurucusu Carlos Fonseca'ya savaşmaya hazır olduğunu söylemişti. 1963 yılı Mart ayının son günlerinde yaptığımız ilk toplantımızda, Manuel Pineiro'nun tarihi evinin kütüphanesinde bize de bütün içtenliğiyle aynı şeyi söylemişti.

12
GERİLLA TANYA

Che ile Tanya'nın Nacaguazu Merkez Kampı'nda karşılaşmalarından iki gün sonra, 23 Mart 1967'de uluslararası gerilla hareketi düşmanla çatışmaya başladı. Che'nin harekât günlüğüne göre, "Sabah sekizi birkaç dakika geçe Coco aceleyle geldi" ve "silahlı kuvvetlerden bir birliğin" Kübalı enternasyonalist savaşçı Olo Pantoja liderliğinde "pusuya düşürüldüğünü haber verdi".[86]

Bu silahlı çatışmada Bolivya ordusundan 7 asker öldürülürken (birisi teğmendi), içlerinde bir binbaşı, bir yüzbaşı ve beş yaralı askerin de bulunduğu 14 kişi esir alındı.[87] Che'nin Bolivya günlüğün-

86) Bkz. *Bolivya Günlüğü*.

87) Bu çatışmayla ilgili farklı açıklamalar yapıldığından, Bolivya ordusunun ölü ve yaralı rakamları için Bolivya ELN'nin 1 Numaralı Bildirisi esas alınmıştır. Bildiri için bkz. *El Che en Bolivia: Documentos y testimonios* (Che Bolivya'da: Belgeler ve Tanıklıklar) (La Paz: Cedoin, 1996), s. 269-270.

de belirttiği üzere gerillalar, 64 roketiyle birlikte üç adet 60 mm.'lik havan, 2.000 mermisiyle 16 mavzer, iki BZ yarı otomatik silah, her biri iki şarjörlü üç USIS tüfeği, iki telsiz ve savaşta faydalı olabilecek diğer malzemeler (üniforma ve botlar) ele geçirdiler. Ayrıca Bolivya ordusunun, gerilla kampının olduğu bölgeye ulaşmak için kullanacağı harekât planını da ele geçirdiler. Buna göre, bölgede mevzilenen Bolivya ordusuna bağlı Dördüncü Tümen'in diğer birimleriyle birlikte kampın etrafını sarmayı planlıyorlardı.[88]

Yaralılar, gerillanın sağlık hizmetinden "en iyi şekilde faydalandırıldıktan" ve Che "hareketin idealleri üzerine bir konuşma yaptıktan" sonra bütün esirler serbest bırakıldı. Ayrıca Bolivya ordusuna çatışmada ölenlerin cesetlerini gömebilmeleri için ateşkes sözü verildi.[89] 25 Mart'ta Che, gerillaları kampı savunmak için hazırlarken adamlarından üçünü Nacaguazu Nehri'nin iki geçiş noktasını gözetlemek üzere dağdaki gözcü noktalarına gönderdi.

O gün herhangi bir çatışma yaşanmadığı için saat 18:30 civarında Che, kendisiyle birlikte orada bulunan 43 Bolivyalı, Kübalı ve Perulu savaşçının eleştirel biçimde sorgulandığı bir toplantı düzenledi. Toplantıda gerilla hareketinin bundan sonra ELN (Bolivya Ulusal Kurtuluş Ordusu) olarak adlandırılması ve savaşın ilk aşaması için hazırlıkların başlatılması kararı alındı. Birkaç hafta sonra bu yeni siyasal-askeri örgütün amaçlarını ilan edecek ve yakın dönemdeki askeri çatışmalarla ilgili ayrıntıları hem ulusal hem de uluslararası kamuoyuna duyuracaklardı.[90]

Her ne kadar Che onu gerilla kampındaki bir 'ziyaretçi' olarak görse de, bu toplantıya Tanya da katıldı. Pombo'nun anlatımına göre, o an için plan, "düşmanın onun hakkında neler bildiğini anladıktan sonra" Tanya'nın harekât bölgesinden ayrılması şeklindeydi.[91] Ancak 27 Mart sonrasında durum hızla değişmeye başladı. Bolivya hükümetinin başlattığı yoğun propaganda kampanyası ve yayınlanan bilgiler, Che'nin şu sonuca varmasında etkili oldu: "Her şey

88) Bkz. *Bolivya Günlüğü*.
89) Bolivya ELN'nin 1 Numaralı Bildirisi, *El Che en Bolivia: Documentos y testimonios*, s. 269.
90) Birkaç başarısız girişimin ardından 1 Numaralı Bildiri, 1 Mayıs 1967'de kamuoyuna duyuruldu.
91) Bu iddia, General Harry Villegas'ın (kod adı Pombo) tanıklığına dayanmaktadır. Bkz. *Tania the Unforgettable Guerrilla*.

Tanya'nın deşifre olduğunu gösteriyor; yani iki yıllık iyi ve sabırlı çalışma heba oldu..."[92]

Olayların gelişimi bu değerlendirmenin doğru olduğunu gösterdi. Bolivya diktatörlüğünün devlet bakanı Antonio Arguedas şöyle anlatıyor:

> Tanya hakkındaki ilk raporlar, Camiri'de bir garaja park edilmiş bir jipte bulunan bavulların incelenmesinin ardından istihbarat servisi ajanları tarafından hazırlandı. Bavullarda sivil kadın kıyafetleri ile Laura Gutiérrez Bauer'e ait bir telefon numarası ve adres defteri vardı. Ancak bu kişinin Tanya olduğu bilinmiyordu. Adresler hep kendilerinden şüphe duyulmayan kişilere aitti. Bu yüzden sadece Yolanda Rivas'ın evine baskın düzenlendi. Bu kadın onlara Laura hakkında bilgi verdi...
>
> Laura'nın evi arandı. Mütevazı bir hayat sürüyordu. İstihbarat servisinin başkanı, Laura'nın kişisel fotoğrafları ile Bolivya'nın toplumsal ve siyasal hayatında önemli yere sahip kişilerle çektirdiği fotoğraflara el koyduğunu bildirdi... Hatta bana bir çiftçiler etkinliği sırasında başkan Barrientos ve silahlı kuvvetlerin başı General Ovando'yla çekilmiş bir fotoğrafını verdi. Ayrıca bir tanesi kocasından gelen kişisel mektuplar da vardı, ama onu gerillalarla ilişkilendiren hiçbir şey yoktu. İnanılmaz miktarda kasete de el kondu. Sonradan bana, CIA görevlilerinin şüpheli bir şeyler bulmak umuduyla bir buçuk gün boyunca bu kasetleri dinlediği söylendi. Ancak hepsi, özellikle yüksek plato bölgesinden halk şarkıları ve müziği kayıtlarıydı... O araştırmadan hiçbir şey çıkmadı.
>
> Gerilla gücünün bir üyesi olarak Tanya imajı ancak Bolivyalı gerillalar Vicente Rocabado ve Pastor Barrera'nın kaçışı sonrası şekillenmeye başladı; bu iki gerilla yalnızca benimle konuşacaklarını söylediler. İki kaçak, gerillaya nasıl katıldıklarını ve Camiri'ye nasıl götürüldüklerini anlattı... Sonra Tanya'nın Camiri'ye geldiğini söylediler... Artık o başka birisiydi, bir gerilla..."[93]

Her ne kadar Che'nin bütün bu olup bitenden haberi olmasa da, uyanıklığı ve düşmana karşı doğuştan gelen güvensizliği, Nacaguazu'daki çiftliğin derhal terk edilmesi kararını almasını sağladı. Bütün 'ziyaretçi'leri (Tanya, Debray, Bustos ve Chino) ve 'Bolivyalı mülte-

92) Bkz. *Bolivya Günlüğü*.
93) Bkz. *Tania the Unforgettable Guerrilla*.

ci'yi (Serapio Aquino Tudela)[94] gerilla birliğine dahil etti. 31 Mart'ta Tanya, Pombo'nun merkezi müfreze adını verdiği birime (başka bir deyişle, doğrudan Che'nin komutasındaki gruba) katıldı. Pombo şöyle anlatıyor: "Bence Tanya için en önemli anlardan biri, Che'nin onun savaşçı olacağını söylediği ve M-1 tüfeğini verdiği andır."[95]

Tanya 17 Nisan'a kadar merkezi müfrezenin içinde yer aldı. Bu tarihte Che, 12 savaşçı (4 tanesi hastaydı) ve 'arka grup' olarak adlandırılan 4 Bolivyalıyla (Pepe kod adlı Julio Velazco Montana, Paco kod adlı Jose Castillo Chavez, Eusebio Tapia ve Chingolo kod adlı Hugo Choque)[96] birlikte Tanya'nın Kübalı enternasyonalist savaşçı Juan Vitalio 'Vilo' Acuna Nunez (Joaquin)[97] komutasında artçı gerilla koluyla kalmasını emretti.

Kendi araştırmalarıma göre Che'nin bu kararında Tanya'nın yüksek ateşi (39 dereceden fazla) etkili oldu. Diğer hasta yoldaşlar gibi Tanya da, gerilla kolunun sürekli hareket halinde olması nedeniyle uyum sağlamakta güçlük çekiyordu. Ayrıca, bacağındaki sebebi bilinmeyen bir sakatlıktan dolayı acı çekiyordu.[98] Pombo'nun anlattığı ve diğer kaynaklardan doğruladığım kadarıyla kendisine verilen as-

---

94) Serapio Aquino Tudela (kod adı Serafin) Ekim 1951'de La Paz'da doğdu. Çarpışmalar başladığında Nacaguazu çiftliğinde rençberlik yapıyordu. Hayatını korumak için Che onu bir 'sığınmacı' olarak gerilla birliğine dahil etti. 17 Nisan'da savaşçı olarak Joaquin'in birliğine katıldı. 9 Temmuz 1967'deki çatışmada hayatını kaybetti.

95) Bkz. *Tania the Unforgettable Guerrilla.*

96) Che'nin söz konusu Bolivyalıların yetersizlikleriyle ilgili görüşü sonraki aylarda kısmen doğrulandı. Joaquin'in birliğine savaşçı olarak dahil edilmiş olmasına karşın Julio Velazco Montana (Pepe) Mayıs 1967'de firar etti. Ancak Bolivya silahlı kuvvetleri tarafından vahşice işkenceden geçirildi ve öldürüldü. Eusebio Tapia ve Hugo Choque (kod adı Chingolo), Joaquin'in birliğinden aynı yılın Ağustos ayı başında ayrıldı ve ikisi de esir düştü. Bazı anlatılar, Tapia'nın Bolivya ordusunun işkencelerine kahramanca direndiğini; buna karşın Choque'nin işkence sonrasında gerilla birliğinin çeşitli belgelerini sakladığı mağaraların ve Nacaguazu çiftliği civarındaki yedek silah, mühimmat, yiyecek ve ilaçların yerlerini söylediğini belirtmektedir. Jose Castillo Chavez (kod adı Paco) ise 31 Ağustos 1967'de Puerto Mauricio'da düştükleri pusuya kadar Joaquin'in birliğiyle birlikte hareket etmiştir.

97) Juan Vitalo Acuna Nunez (kod adı Joaquin) 27 Ocak 1925'te Purial de Vicana'da (Küba) doğdu. Che komutasındaki gerilla hareketine 27 Kasım 1966'da katıldı. Küba'daki olağanüstü devrimci kariyeri ve askeri deneyimi nedeniyle komutan vekili ve Bolivya ELN'nin artçı gerilla kolunun komutanı olarak atandı. 31 Ağustos 1967 tarihinde Rio Grande kıyısındaki çatışmada öldürüldü.

98) Amerikan yayınevi Stein and Day tarafından yayımlanan günlüğünde Bolivya ELN birliğinin artçı müfreze komutan vekili Kübalı Israel Reyes Zayas (kod adı Braulio) şöyle yazmaktadır: "Tanya oradaydı ve bacağındaki yara nedeniyle bizimle birlikte kalmıştı." Kübalı Pacho da günlüğünde, "Merkez çok yavaş ilerliyor. Tanya'nın bacakları şişmiş durumda," diye yazmıştır. Bu belgeler için bkz. *El Che en Bolivia: Documentos y testimonios*, s. 141 ve s. 177.

keri postallar sorun çıkarmıştı, çünkü "onun için biraz büyüktüler ve onlarla pek rahat sayılmazdı".[99]

Pombo, Tanya'nın merkezi müfrezeyle geçirdiği on sekiz gün için şunları söylüyor: "Gördük ki acıya dayanıklıydı. Uzun tırmanışlarımıza alışık değildi, ama yine de dayanıyordu. Birçok durumda kadın olduğu için sunulan ayrıcalıkları reddetti; gerilla ordusundaki diğer yoldaşlarıyla aynı muameleyi görmek istiyordu. O kadar kararlıydı ki, kimsenin Che'ye hasta olduğunu söylememesini istemişti."[100]

Tanya'nın "bizimle birlikte olduğu süre içinde faydalı bir şeyler yapmasına karar verilmişti. İlk görevi sökülerin dikilmesiydi... İkincisi, Papi'yle birlikte bilgi toplamaktı; Bolivya ve diğer ülkelerin radyolarındaki bütün haberlerin listesini tutuyordu. Havana Radyosu, Radyo Balmaceda ve diğer Arjantin radyolarını dinliyordu... Tanya, 'bilgi analizi'nden, yani ilgili haberlerin seçiminden sorumluydu. Ayrıca Papi'yle işbirliği halinde mesajları şifrelemek de onun göreviydi". Yiyeceklerin kontrolü ve dağıtımından da o sorumluydu.[101]

Tanya, Joaquin'in birliğinde bulunduğu dört ay boyunca (17 Nisan ile 31 Ağustos 1967 arasında) hep olumlu tavırlar içindeydi. Tarihsel araştırmalar, bu deneyimli savaşçıların hareketlerini ve gerçekleştirdikleri saldırıların ayrıntılarını henüz yeterince açığa çıkarabilmiş değil. Yine de Kübalı tarihçiler Adys Cupull ve Froilan Gonzalez'in çalışmasından hareketle, gerilla grubunun 17 üyesinin yaklaşık üç ay boyunca (Nisan, Mayıs ve Haziran) Serrania del Incahuasi'deki Bella Vista olarak bilinen yerin yakınında kaldığını zannediyorum.[102] Che'nin 17 Nisan'da ayrılırken Joaquin'e verdiği emirleri yerine getiriyorlardı.

Birliğin bu bölgedeki görece uzun kalışı sırasında Bolivya ordusuyla herhangi bir temas yaşanmadı. Büyük bir beceriyle düşman güçlerinin onları fark etmemesini sağladılar. Ayrıca bölgedeki bazı köylülerin desteğini aldılar. Başlangıçta Bolivya ordusu doğrudan bir cephe savaşına girmeye istekli değildi. Bölgenin dış sınırlarında (özellikle patikalar ve çiftliklerde) devriyeye çıkıyor, gerilla grubunun mevzilendiğini düşündükleri alanı bombalıyor, ama on-

99) Bkz. *Tania the Unforgettable Guerrilla.*
100) *A.g.y.*
101) *A.g.y.*
102) Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Adys Cupull ve Froilan Gonzalez, *De Nacahuasu a La Higuera* (Nacahuasu'dan La Higuera'ya) (Havana: Editora Politica: 1969), s. 324-348.

lara karşı herhangi bir kara harekâtına girişmiyorlardı. Ancak Nisan ayının sonunda Bolivya ordusunun kuşatması sıkılaştı ve bu durum, Che'nin Joaquin'in birliğinin yerini saptama girişimini boşa çıkardı.[103]

Bolivya ordusunun köylüler üzerindeki vahşi baskısı artıyordu ve Joaquin'in birliğindeki Bolivyalılardan Pepe kaçmıştı. 2 Haziran 1967'deki çatışmada Antonio Sanchez Diaz (Marcos)[104] ve Casildo Condori Vargas (Victor)[105] öldüler. Ayın sonunda grup Bella Vista bölgesinden ayrılmaya karar verdi. Yavaş ilerleyen ve tehlikeli bir rota izlediler. Yolda, Bolivya ordusunun yoğun kuşatmasıyla birlikte yeni ölümler (Bolivyalı savaşçılardan Serafin ve Pan Divino) ve firarlar (Bolivyalı Chingolo ve Eusebio Tapia) yaşandı. Yine de bir dizi manevra, zorlu tırmanış ve geri dönüşlerle Che'nin çatışma halindeki müfrezesinin bulunduğu Rio Grande'ye yaklaşmayı başardılar.

Ancak Bolivyalı köylü Honorato Rojas'ın ihaneti sonucunda nehrin Puerto Mauricio geçidinde Bolivya ordusu tarafından pusuya düşürüldüler. Böylelikle gerilla hareketinin iki kolunun 1967 Eylül'ü başında biraraya gelme umudu sona erdi. O korkunç günlerin ayrıntılarını anlatmadan önce, Tanya'nın Serrania del Incahuasi ile Rio Grande arasındaki zorlu yürüyüş sırasındaki davranışlarına değinmek istiyorum.

Bolivyalı firari Eusebio Tapia'nın anlatımına göre Tanya, arkada kalan gerilla grubuna katılmasına yol açan ağır sakatlığı iyileştikten sonra diğerleriyle aynı şekilde yürümeye başladı. "Gerçi biz, kadınlara karşı duyarlı erkekler olarak ona hep yardım etmeye çalıştık... ama o, yardıma ihtiyacı olmadığını ve yardım istemediğini söyledi; bizden biriydi. Onu annem gibi gördüm. Bana yardım etmeye çalıştı ve yaptığım hataları görmemi sağladı. Omzuna astığı küçük mavi bir çantası vardı ve güzel, renkli, küçük taşları toplamayı seviyordu..."[106] Bu ayrıntılar, Adys Cupull ve Froilan Gonzalez'in -kendi ifa-

103) Bkz. *Bolivya Günlüğü*.
104) Antonio Sanchez Diaz (kod adı Marcos) 7 Aralık 1927'de Pinar del Rio'daki (Küba) Cantera çiftliğinde dünyaya geldi. Gerilla hareketine 20 Kasım 1966'da katıldı. Öncü ekibin lideriydi. Daha sonra savaşçı olarak artçı ekibe transfer edildi. 2 Haziran 1967'de Bella Vista yakınındaki pusuda öldürüldü.
105) Casildo Condori Vargas (kod adı Victor) 9 Nisan 1941'de Coro Coro'da (Bolivya) doğdu. Başlangıçtan itibaren Joaquin'in birliğinde yer aldı. 2 Haziran 1967'de Bella Vista yakınındaki çatışmada öldürüldü.
106) *De Nacahuasu a La Higuera*, s. 327.

deleriyle- Che'nin hayatının 'beşinci aşaması' üzerine yaptıkları araştırma tarafından da doğrulanmıştır.[107]

Yıllar sonra Tanya'ya ait bazı eşyaların bulunması (içlerinde küçük mavi çanta da vardı)[108] bu bilgilerin doğruluğunu güçlendirdi ve Joaquin'in birliğinin başına gelenlerin yeniden gözden geçirilmesinde etkili oldu. Puerto Mauricio'daki pusudan sağ kurtulan tek gerilla olan Bolivyalı Paco'ya göre Tanya, Bella Vista ile Rio Grande arasındaki tehlikeli yolculuğun çeşitli aşamalarında önemli işler için sorumluluk almıştı. Örneğin, bir noktada gerilla grubunun bütün malzemelerini korumak için tek başına kalmıştı. Bu olay, Ağustos başında, ordunun kuşatmasını kırdıktan sonra gerillalar yiyecek bulmak ve düşmanı karşılamak üzere Taperillas köyüne gittikleri zaman gerçekleşmişti. Froilan Gonzalez'e göre Tanya, aynı zamanda çetin çatışmalara girmişti.[109]

Söz konusu olaydan birkaç gün sonra birlik Serrania de Inao'daki Chuyuhaucu köyüne erzak bulmaya gittiğinde Tanya, 30 kalibrelik bir makineli tüfekle gerilla kampına göz kulak olmak için orada bırakılmıştı. Bu durumla ilgili olarak Paco şunları söyledi: "Tanya halinden memnundu; tek derdi, ona acı veren *chigoe*'lerdi."[110] Bir de "ayağındaki postallar ona uygun ebatta değildi".[111] Bütün bunlar, çatışmada ölmeden önce Tanya'nın 'ölümcül bir rahim kanseri'nden kaynaklı korkunç karın ağrıları çektiğini iddia eden Uruguaylı yazar Jose Friedl Zapata'nın safsatalarından birini daha çürütmektedir.[112]

Ayrıca Eusebio ve Paco'nun anlattıkları, 1969'da Marta Rojas ve Mirta Rodriguez Calderon'la birlikte *Tania the Unforgettable Guerrilla* kitabının ilk baskısı için çalışırken Pombo'nun bana anlattıklarıyla örtüşmektedir. Bu kitapta Pombo şunları anlatmıştı: "Joaquin'in birliği tarafından gerçekleştirilen bütün faaliyetlerde Tanya acıya katlanabildiğini göstermişti. Onun bu tutumu, o anda çok zor bir

107) Bkz. *Che: Un hombre bravo.*
108) Froilan Gonzalez'le mülakat. *La muchacha de la guerrilla del Che, Tanya: Leyendas y realidades*, s. 78-79.
109) *A.g.y.*
110) *Chigoe*, Amerikalar ve Afrika'da bulunan, pireye benzer ama ondan çok daha küçük bir tür asalaktır. Doğurgan dişiler, esas olarak ayaktan hayvan ve insan derisine girer ve yumurtalarını bıraktıkları yerde şiddetli kaşıntıya ve yürümeyi güçleştiren ciddi yaralara yol açar.
111) *De Nacahuasu a La Higuera*, s. 339.
112) Jose A. Friedl Zapata, *Tanya la guerrillera: La enigmatica espira a ala sombra del Che* (Gerilla Tanya: Che'nin Gölgesindeki Gizemli Casus) (Almanya: Aufbau Verlag, 1997), s. 168-170.

durumla karşı karşıya bulunan ve içinde gerillalarla kalmaktan vazgeçen ve pratikte devrim idealine ihanet eden potansiyel firariler barındıran grubun moralini yükseltmeye yardımcı oldu. O zavallı adamların katlanamadığı koşulların üstesinden gelebildiğini göstererek grup için teşvik edici bir dürtü oldu. Ne olursa olsun adanmışlığından vazgeçmedi. Başka bir deyişle onu, bizden çok daha fazla sıkıntı çekmesine rağmen, grup içindeki adamların savaşmak için moralini yükselten bir unsur olarak değerlendiriyorduk."[113]

Tanya'nın çatışmalar sırasında da önemli rol oynadığını ve Bolivyalı askerlere teslim olmaları için bağırarak onların moralini bozduğunu dile getiren değerlendirmeler vardır.[114] Belki de gerilla birliği içindeki en önemli katkısı, diğer gerillaların savaşma iradesini güçlendirme becerisiydi. Hem Nacaguazu kampındaki savaşçıları hem de Bolivya ordusunun sekizinci tümeninin Machengo alayına bağlı bir takviye birlik tarafından Puerto Mauricio'da pusuya düşürülmeden önce Joaquin'in birliğindeki gerillaları motive etmişti.

Farklı anlatılardan yola çıkarak elde ettiğim yoruma göre, katliamdan bir gün önce Joaquin'in birliğine bağlı 10 gerilla Rio Grande yakınlarındaki Honorato Rojas'ın evine sokuldular. Bunlardan ikisi Honorato'yla temasa geçmeye çalıştılar, ama nehrin karşı yakasından gelen silah seslerini duyunca grubun kamp yaptığı yere geri döndüler. Birkaç saat sonra Gustavo Machin Hoed de Beche (Alejandro)[115] liderliğinde bir başka ekip yola çıktı ve Honorato'yla görüşmeyi başardı.

Alejandro ve yanındakiler Honorato'nun evinden ayrıldıktan sonra -onun bilgisi dahilinde- evinde saklanmakta olan iki askerden biri, gerillaların geldiğini askeri amirine haber vermek üzere süratle oradan ayrıldı. Bu durumdan haberi olmayan Joaquin ve diğer gerillalar, ihtiyaçları olan erzakları alabilmesi için ona para vermek maksadıyla hainin evine gittiler. Bu arada onunla, Alejandro'ya verdiği destek sözünün ayrıntılarını ve o sırada hâlâ hasta olan Tanya ile Alejandro'ya sığınacak bir yer verip veremeyeceğini tartıştılar. Geri

113) *Tania the Unforgettable Guerrilla.*
114) *A.g.y.*
115) Gustavo Machin Hoed de Beche (kod adı Alejandro) 1 Şubat 1937'de Havana'da (Küba) doğdu. Gerilla hareketine 11 Aralık 1966'da katıldı. Küba'daki devrimci kariyeri ve askeri deneyimi sayesinde Operasyona liderlik etmekle görevlendirildi ve bu görevi 17 Nisan 1967 tarihine kadar sürdürdü. Ciddi sağlık sorunları nedeniyle artçı ekibe çekildi. 31 Ağustos 1967'de Puerto Mauricio'daki çatışmada öldürüldü.

kalan kısım Che'nin birliğini aramaya devam edecekti ve Rio Grande nehrinin derin ve çalkantılı sularını geçebilecekleri sığ bir geçit bulmak için Honorato'nun rehberliğine ihtiyaçları vardı. Bu işi ertesi gün öğleden sonra yapmaya karar verdiler.

Bolivya ordusu Honorato'nun ailesine vahşice baskı uygulamış, karısı ve kızını fiilen esir almıştı. 31 Ağustos günü, Honorato'nun gerilla grubuna geçmeleri için gösterdiği Puerto Mauricio'daki geçiş yerinin iki tarafında Bolivyalı askerler gizlice mevzilenmişti. Gerilla grubu bölgeye 31 Ağustos günü akşama doğru ulaştı ve Honorato'nun daha önce kararlaştırılan işareti vermesi üzerine tek sıra halinde nehrin içine girdiler. Nehrin iki yakasında pusuda bekleyen askerler, önceden belirlenmiş ve tahkim edilmiş mevzilerinden gerillaların üzerine ateş açtılar.

Ordunun olağanüstü avantajlı konumu, gerillaların Bella Vista'dan ayrıldıktan sonra karşı karşıya kaldığı güç koşullar ve kötü sağlık durumlarıyla birleşince, Bolivya ordusuna mensup 35 asker, Joaquin'in birliğindeki 10 kişiden aralarında Tanya'nın da bulunduğu 7'sini kolaylıkla öldürebildi.

Antonio Arguedas'in anlatımına göre, Tanya suya girmek üzere çalılıkların arasından çıktığında mevzilerinde gizlenmekte olan askerler, meydan okuyan sesini daha önce duydukları bu kadını ilk kez gördüler. "Savaşın yol açtığı yokluklar nedeniyle zayıflamış... son derece güzel... sarışın bir kadın. Kamuflaj pantolonu, asker postalları ve üzerinde yeşil beyaz çizgiler olan oldukça solgun bir bluz giyiyordu. Bir sırt çantası ve makineli tüfeği vardı. Düşman ateşi duyulduğunda Tanya, ateş etmek için boynuna asılı duran tüfeğine uzandı. Ateş etmeyi başarıp başaramadığını bilemiyoruz. Vargas isimli bir asker doğrudan ona ateş etti ve onu ciğerinden vurdu..."[116] Tanya suya düştü ve akıntıyla sürüklendi. İzci köpeklerin de yardımıyla ordu, Tanya'yı yedi gün sonra sırt çantasıyla birlikte buldu.[117]

Arguedas'ın bu korkunç olaylarla ilgili değerlendirmeleri, Joaquin'in grubu içinde o pusudan sağ kurtulan tek gerilla olan Paco'nun anlattıklarıyla örtüşüyor. Adys Cupull ve Froilan Gonzalez'e anlattığına göre nehre girdiklerinde Paco, Tanya'nın önünde yer alıyordu. Joaquin ise arkasındaydı. Zaten o her zaman ona yakın yürürdü. Kü-

116) *Tania the Unforgettable Guerrilla.*
117) *A.g.y.*

balı ünlü gerilla Israel Reyes Zayas'ın (Braulio)[118] düştüğünü gördükten ve artan silah seslerini duyduktan sonra Paco, kendini koruma güdüsüyle suya daldı. Kafasını suyun dışına çıkardığında Joaquin'in nehirden çıkmayı başardığını, ancak güçlükle yürüyebildiğini gördü. Sonra da Joaquin'in nehrin kenarına düştüğünü gördü. Gerilla grubunun direnişi bittiğinde nehrin iki yakasından da askerler çıktı. Gerillaların üzerine iki yakadan da ateş edilmişti.[119]

Saldırı bittiğinde Paco esir alındı. Bu arada Bolivyalı savaşçı Freddy Maymura Hurtado'nun da (Ernesto) esir alındığını gördü.[120] Ernesto, işkence edildikten sonra aynı gece vahşice katledildi. Ölüler ya da ele geçirilenler arasında Tanya ile Negro yoktu.[121] Negro, Nacaguazu'nun bir kolu olan Palmarito ırmağı yakınlarında 4 Eylül 1967 günü yakalandı. Oradan, Bolivya ordusu tarafından ölene kadar dövüleceği Camiri köyüne götürüldü. Üç gün sonra da Tanya'nın cesedi bulundu.

3 Eylül'den sonra Joaquin'in birliğinin imha edilmesi hakkında birçok farklı hikâye anlatıldığı için Tanya'nın çatışmada öldüğü 7 Eylül'e kadar resmen açıklanmadı. O gün kuşku içindeki Che günlüğüne şöyle yazıyordu: "La Cruz del Sur Radyosu Tanya'nın cesedinin Rio Grande kıyısında bulunduğunu açıkladı. Negro hakkındaki haberler gibi bu da doğru görünmüyor. Radyo, cesedin Santa Cruz'a götürüldüğünü bildiriyor."[122]

Kanıtların ikinci derecede olmasının yanında başka unsurlar da Che'nin bu sonuca varmasında etkili olmuştu. Örneğin, 1 Eylül gecesi (yani, pusudan yirmi dört saat sonra) Che'ye bağlı birliğin öncüsü Honorato Rojas'ın evine gitmiş ve olağandışı herhangi şey görmemişti. Dahası, ertesi gün gerillalar tarafından yakalanan dört sığırtmaç da bu olay hakkında bilgi sahibi değildi. Honorato'nun karısının, kocasını dövdükleri ve bütün yiyeceklerini yedikleri için Bolivya ordusundan yakındığını söylediler.

---

118) Israel Reyes Zayas (kod adı Braulio) 9 Ekim 1933'te Sierra Maestra'da (Küba) doğdu. Gerilla hareketine 27 Kasım 1966'da katıldı ve 31 Ağustos 1967'de Puerto Mauricio'daki pusuda öldürüldü.
119) *De Nacahuasu a La Higuera*, s. 341-342.
120) Freddy Maymura Hurtado (kod adı Ernesto) 18 Ekim 1941'de Trinidad'da (Bolivya) doğdu. Gerilla hareketine 27 Kasım 1966'da katıldı. 31 Ağustos 1967'de Puerto Mauricio yakınlarında Bolivya ordusu tarafından işkence edilerek öldürüldü.
121) *De Nacahuasu a La Higuera*, s. 342.
122) Bkz. *Bolivya Günlüğü*.

Che aynı yıl içinde, 10 Şubat'ta Honorato'yla tanışmış ve onu 'tehlikeli olma potansiyeli taşıyan bir adam' olarak tanımlamıştı.[123] 2 Eylül gecesi Che hainin evine gitti ve orada kısa süre önce birisinin olduğunu gösteren bazı işaretler (örneğin, yanan ateş) buldu. Belki de bu yüzden yürüyüşe devam etmeye, nehri geçip şafak olmadan -kendi ifadesiyle- ineklerin geçtiği patikada kamp kurmaya karar verdi. 3 Eylül sabahı erkenden "Camiri bölgesinde Joaquin adında bir Kübalının liderliğindeki 10 kişilik bir grubun yok edildiği" haberini aldı. Ancak günlüğüne, "...haberi veren Amerika'nın Sesi, yerel radyolar bir şey söylemiyor" diye yazdı.[124]

Che'nin Joaquin'in birliğinin imha edildiğine dair haberlerle ilgili şüpheleri birkaç gün içinde yok oldu. Daha sonra 26 Eylül'de bir gerilla müfrezesinin pusuya düşürüldüğü ve Coco, Manuel Hernandez Osorio (Miguel)[125] ve Mario Gutiérrez Ardaya'nın (Julio)[126] hayatlarını kaybettiği haberini aldı. Aynı zamanda Bolivya ordusunun taktik kuşatması da kuvvetleniyor, köylüler arasında korku giderek büyüyordu. Che Eylül ayı analizinde şöyle yazıyordu:

> Bir toparlanma ayı olması gerekiyordu ve neredeyse olacaktı da. Ancak Miguel, Coco ve Julio'nun ölümüyle sonuçlanan o pusu her şeyi mahvetti. Şu anda tehlikeli bir durumdayız... Öte yandan öyle görünüyor ki öteki grup hakkındaki ölüm haberlerinin bir kısmı doğru. Her ne kadar içlerinden küçük bir grubun ordunun elinden kurtulmak için hareket halinde olma ihtimali bulunsa da, o grubun yok edildiğini varsaymamız gerekir. Yedi kişinin öldürüldüğü haberi yanlış ya da en azından abartılı olabilir... En önemli şey buradan çekilmek ve daha elverişli bir bölge bulduktan sonra şehir örgütlenmesi çökmesine rağmen yine de La Paz'la bir bağlantı kurmaya çalışmak...[127]

Che, Bolivya'yı Latin Amerika'daki anti-emperyalist mücadele merkezlerinden birine dönüştürme projesine devam edebilmek

---

123) *A.g.y.*
124) *A.g.y.*
125) Manuel Hernandez Osorio (kod adı Miguel) 17 Mart 1931'de Santa Rita'da (Küba) doğdu. 27 Kasım 1966'da gerilla hareketine katıldı ve Mart 1967'de keşif kolunu komuta etmekle görevlendirildi. 26 Eylül 1967'de Batan geçidindeki pusuda Bolivya ordusu tarafından katledildi.
126) Mario Gutiérrez Ardaya (kod adı Julio) 22 Mayıs 1939'da Trinidad'da (Bolivya) doğdu. 10 Mart 1967'de gerilla hareketine katıldı ve keşif kolunda görevlendirildi. 26 Eylül 1967'de Batan geçidindeki pusuda Bolivya ordusu tarafından katledildi.
127) Bkz. *Bolivya Günlüğü.*

için inatla en iyi yolu ararken Quebrada del Yuro geçidindeki o kaçınılmaz çatışma meydana geldi. Che, 8 Ekim 1967 günü öğleden sonra Bolivyalı savaşçı Simon Cuba Saravia'yla (Willy)[128] birlikte esir düştü. Bacağından feci şekilde yaralanmıştı; düşman ateşinde tüfeği hasar gördüğü ve tabancasının bütün mermilerini tükettiği için ateş edemiyordu.

Che ve kahraman yoldaşları Willy ile Chino, ABD hükümeti ve Bolivyalı kuklaların emirleri doğrultusunda La Higuera'daki küçük bir okul binasında Bolivya ordusunun ürkek ve tedirgin paralı askerlerince tarafından öldürüldüler. Ancak, Che'nin ve destansı Latin Amerika mücadelesinde ona eşlik eden -Tanya da dahil olmak üzere- 49 Bolivyalı, Kübalı ve Perulunun ölümü, bütün dünyadaki ve özellikle de Latin Amerika ile Karayipler'deki devrimci, demokratik ve anti-emperyalist mücadelenin sonunu simgelemiyordu.

"İki, üç, daha fazla Vietnam"[129] çağrısı yaptığı meşhur "Üç Kıtaya Mesaj"ında Che, 'emperyalizmle mücadele' ve 'halkların birleşmesi çağrısı'nın gelecek yıllarda Latin Amerika'nın dört bir yanındaki yeni kulaklara ulaşacağını öngörmüştü. "Makineli tüfek sesleri eşliğinde yeni savaş ve zafer çığlıklarının yükseldiği bir cenaze merasimi" yapmak için Haydée Tamara Bunke Bider gibi kadınlar ve erkekler hazır bekliyor ve başka eller "uzanıyor bizim silahlarımızı almaya".[130]

128) Simon Cuba (kod adı Willy) 1932'de Cochabamba'da (Bolivya) doğdu. Gerilla hareketine Mart 1967'de katıldı ve kurmay takımı içinde görevlendirildi. Che'yle birlikte Quebrada del Yuro geçidindeki çatışmada yer aldı. Che'nin yaralandığını görüp onu çatışma alanının dışına çıkarmaya çalıştı, ancak ikisi de esir düştü. 9 Ekim 1967'de La Higuera'daki okul binasında Bolivya ordusu tarafından katledildi.

129) Burada Che'nin 16 Nisan 1967 tarihinde aynı başlıkla *Tricontinental* dergisinde yayınladığı yazıya gönderme yapılmaktadır. Pek çok kişi tarafından bu yazı, Che'nin siyasi vasiyeti olarak görülmektedir.

130) Ernesto Che Guevara, *Global Justice* (Küresel Adalet) (New York: Ocean Press, 2002), s. 62.

13
KÜBA'YA DÖNÜŞ

Tanya'nın çatışmada öldüğü haberi Bolivya silahlı kuvvetlerinin 7 Eylül 1967 tarihli duyurusuyla resmi olarak doğrulandı ve ertesi gün *Ultima Hora* gazetesinde yayınlandı. Bu tuhaf duyuruya göre, cesedi Rio Grande kıyısında bulunmuştu ve Santa Cruz'a götürülecekti.[131] Ancak Bolivya basını Tanya'nın cesedinin helikopterle, Puerto Maurico'daki cani pusudan geride kalan bütün gerillaların 3 Eylül'de öldürüldüğü küçük bir dağ köyü olan Vallegrande'ye götürüldüğünü bildiriyordu.

Öyle anlaşılıyor ki, Tanya'ya "farklı davranılmıştı".[132] Diğerlerinin cesetleri ilk önce yakınlardaki bir koyağa bırakılmıştı (bu, yerel halkın dini inançlarına yönelik bir hakaretti). Ama 8 Eylül'de Tan-

131) *Ultima Hora*, 8 Eylül 1967.
132) *La muchacha de la guerrilla del Che, Tanya: Leyendas y realidades*, s. 80-81.

ya'nın cesedi Vallegrande'ye ulaştığında öğretmen Dora Cardenas önderliğinde bazı kadınlar, Tanya'ya karşı diğerlerine gösterilen acımasızlığın gösterilmemesini istemek için Bolivya ordusunun sekizinci tümeninin istihkâm alayının komutanı Albay Andres Selich'le konuşmaya gittiler. Diğer gerillalar, bu güzel köyün yakınındaki bir çukura kimliklerine dair hiçbir şey konmaksızın gömüldüler.

Selich istifini hiç bozmamıştı. Bütün askeri kariyeri boyunca olduğu gibi cani ve kötüydü. Kendisiyle konuşmaya gelenlere ordunun Tanya'ya bir 'Hıristiyan cenazesi' yapmak için kefen, çarşaf ve mum alacak parası olmadığını söyledi. Bunun üzerine Vallegrandeli kadınlar bunları almak için para topladılar ve tabut örtüsünü nakışlarla süslediler ve bu durum, orduyu oldukça zora soktu.[133]

Bu durumu kontrol altına alabilmek için Bolivya diktatörü René Barrientos 8 Eylül'de bölgeye geldi ve Tanya'nın cesediyle birlikte fotoğraf çektirdi ve "Tanya kod adıyla Joaquin'in birliğinde yer alan Arjantinli kadın Laura Gutiérrez Bauer'in cesedi"nin 'askeri merasimle' ve Katolik cenazesine uygun bir biçimde gömülmesine karar verdiğini açıkladı.[134]

La Paz merkezli *Presencia* gazetesi bu reklam gösterisi hakkında bilgi veriyor ve seremoninin papaz Mario Laredo tarafından 10 Eylül'de gerçekleştirildiğini yazıyordu. Bir 'askeri müfreze'nin yanı sıra yerel halktan da katılımlar olmuştu. Bir grup kadın, "içinde Vallegrandeli kadınların topladığı parayla alınan beyaz çarşafa sarılmış Tanya'nın bedeni bulunan tahta kutu"nun etrafını sarmıştı.[135]

Kübalı tarihçi Dr. Maria del Carmen Ariet'in çalışmaları da bu bilgileri desteklemektedir. Ariet, Mart 1996 sonrasında Che'nin liderliğindeki uluslararası gerilla hareketinin üyelerinin izini araştıran ve aralarında Kübalı jeofizikçiler, jeologlar, arkeologlar, antropologlar ve adli tıp fotoğrafçılığı uzmanlarının bulunduğu Dr. Jorge Gonzalez Perez (Popy) liderliğindeki çokdisiplinli uzmanlar ekibinin bir üyesiydi.

Maria del Carmen Ariet, Vallegrande'de yaşayan kadınlarla yaptığı mülakatlar sonunda Tanya'nın cesedi köye getirildiğinde köylü kadınların "gerilla birliği içindeki tek kadın olan Tanya için askerlerle konuşmaya gittiklerini ve onları Hıristiyanlığa uygun bir defin

133) *A.g.y.*
134) *Presencia*, 11 Eylül 1967.
135) *A.g.y.*

yapmaya zorladıkları"nı ortaya çıkardı. Dahası 'Tanya'nın kefen parası'nı veren de yine onlardı. Ordu, Vallegrandeli kadınların baskısına dayanamayarak ona bir tabut vermek zorunda kalmıştı.

Sözde 'insani' ve 'Hıristiyanlığa uygun' davranışlarına karşın Barrientos, Vallegrande'deki Bolivya silahlı kuvvetlerinin ve istihbarat servisinin üst düzey yetkilileri -CIA ve ABD'li diğer hükümet kuruluşlarının tavsiyesi doğrultusunda- derhal Tanya'nın anısını karalamaya giriştiler. Tanya'nın Che'yle ve gerilla hareketinin diğer üyeleriyle cinsel ilişkiye girdiğini 'doğrulaması' için Paco'ya vahşice işkence yaptılar.[136] Ayrıca Vallegrandelilerin ve basının Tanya'nın mezarının tam yerini öğrenmesini engellemek için çaba sarf ettiler.

Maria del Carmen Ariet'e göre, Tanya'nın cesedi Vallegrande havaalanının karşı tarafındaki Sekizinci Tümen'e bağlı Üçüncü Askeri Birliğe götürüldü. Yerel halkın bu askeri üssün sınırlarına girmesi yasaktı ve akşama doğru, ne olup bittiğini yaklaşık 500 metre mesafeden izleyebildiler. Ayrıca, askerlerin kasabanın hemen dışındaki mezarlıkta bir mezar kazdıklarını gören köylüler de vardı. Gece olduğunda, Tanya'nın cesedini gömmek üzere askeri araçların geldiğini gördüler.

Hiç kimse, hatta oraya saklanarak defin işlemini gizlice izleyen köylü bile Tanya'nın mezarının tam olarak hangisi olduğunu tespit edemiyordu. Bu belirsizlik, ordu tarafından yayılan Tanya'nın askeri üsse gömüldüğü iddiasının uzun süre kabul görmesine yol açtı. Hatta bazıları öç almak maksadıyla ordunun Tanya'yı, gerillalar tarafından öldürülen Benitez adındaki Bolivyalı bir askerle aynı mezara gömdüğünü bile söylediler.

Bir başka söylentiye göre Tanya, üzerinde tahtadan basit bir haç bulunan ve Vallegrandelilerin ara sıra gelip üzerine çiçek bıraktığı bir mezara gömülmüştü. Maria del Carmen Ariet "General Hugo Banzer'in diktatörlüğü (1971-1978) sona erdiği zaman bazı gençlerin mezarları açtığını ama Tanya'ya dair herhangi bir iz bulamadıkları"nı belirtmektedir. Bu bilgi, Tanya'nın cesedinin 'resmi olarak' mezarlığa gömüldükten sonra Albay Selich'in talimatı doğrultusunda bir grup asker tarafından oradan çıkarılarak bilinmeyen başka bir yere gömüldüğü teorisini doğrular görünmektedir.[137] Kübalı disip-

136) *La muchacha de la guerrilla del Che, Tanya: Leyendas y realidades*, s. 80.
137) Bu iddia, Jose Friedl Zapata'nın General Andres Selich'in dul eşinin tanıklıklarına dayanan karalayıcı kitabında da yer alır.

linlerarası araştırma ekibi Bolivya'ya ulaştığında yaygın olan görüş, Tanya'nın cesedinin Vallegrande'de mezarlığında isimsiz bir mezara gömüldüğü şeklindeydi.

İsimsiz mezarlara gömme işi, Bolivya'daki baskıcı grupların gerillaların cesetlerini ortadan kaldırmak için daha önce de kullanılan bir yöntemdi. Bolivya ordusunun öldürdüğü Che ve yoldaşlarının tamamına yapılan da buydu. Maria del Carmen Ariet'e göre, Tanya'nın cesedinin yeriyle ilgili olarak gerçekleştirilen dezenformasyon kampanyası, "Bolivya istihbaratı, ordusu, CIA ve bu yurtseverlerin gömülmesinde payı olan herkesin" bilinçli olarak hayata geçirdikleri planın bir parçasıydı.

Amaç, "gerillalara sempati duyan kişilerin onlara saygısını sunmasını ve böylelikle yarattıkları imaj ve örnek duruşun hafızalarda yaşamasını engellemekti". Katiller, "Che liderliğindeki gerilla mücadelesinin tarihini kesin bir biçimde gömmek" istediler, ama bunu asla başaramadılar. Aksine, La Higuera köyü ile Vallegrande köyü, özellikle de Che'nin cesedinin sergilendiği Senor de Malta Hastanesi, Che'ye ve mücadeledeki yoldaşlarına bağlılıklarını bildirmek isteyenler için birer hac mekânına dönüştü. Bu katiller onun cesedinin gömülü olduğu mezarı yaklaşık otuz yıl boyunca gizli tuttular.

Bolivyalı askerlerin kurbanlarını sadistçe 'kaybetmeleri'yle ilgili iyi gizlenen sırlarının temelinde, ülkeyi 1964 yılının sonundan 1993 Ağustos'una kadar yöneten askeri, narko-askeri ya da sivil-askeri hükümetlerin halka yönelik sistematik baskısı ve siyasal istikrarsızlık yatıyordu. Bolivya'nın durumu, 1964 ile 1990 arasında Latin Amerika'yı mahveden 'ulusal güvenlik diktatörlükleri'nin tipik bir örneğiydi.

Küba yönetimi ve KKP'nin üst düzey yöneticileri, Che'nin efsanevi Latin Amerika mücadelesine katılan ve aralarında Tanya'nın da bulunduğu Kübalı, Bolivyalı ve Arjantinli gerillaların mezarlarını bulma umutlarını asla yitirmediler. Tıpkı Grenada ve Afrika'da öldürülen Kübalı enternasyonalist savaşçılara yaptıkları gibi bu kahraman savaşçılara da bir gün hak ettikleri saygıyı sunabileceklerinden emindiler.[138]

138) Burada, 7 Aralık 1997'de gerçekleştirilen etkinliklere gönderme yapılmaktadır. Bu tarihte Küba'da bütün belediyeler, Angola, Gine Bissau, Namibya ve Zimbabve'nin bağımsızlığı ve Güney Afrika'daki apartheid rejimini yıkmak için girişilen mücadelelerde hayatını kaybeden 200'den fazla Kübalı enternasyonaliste saygılarını sunmak ve onların anısını yaşatmak amacıyla etkinlikler düzenlemiştir.

Ancak bunu başarmak için gerekli olan siyasal koşullar, 1995 yılı Kasım ayı sonunda emekli general Mario Vargas Salina, Amerikalı gazeteci John Lee Anderson'a Ekim 1967'de resmi olarak ilan edilenin aksine Che'nin cesedinin yakılmadığını söyleyene kadar ortaya çıkmadı. Salina, Che'nin de diğer gerillalarla birlikte eski Vallegrande askeri havaalanı pistine gömüldüğünü açıkladı. Bu ifşaat kısa süre içinde farklı haber ajansları tarafından kamuoyuna duyuruldu. Bolivya Kayıp ve Şehit Yakınları Derneği (ASOFAMD) gibi kuruluşların yerel ve uluslararası düzeydeki sürekli baskısı sayesinde Bolivya'nın seçilmiş başkanı Gonzalo Sanchez Lozada'nın (1993-1997) bu yoldaşların mezarları için o bölgede araştırma yapılmasına izin vermekten başka seçeneği kalmadı.

İznin alınmasından dört gün sonra Arjantinli bir grup adli tıp uzmanı Bolivya'ya gitti ve derhal pistin etrafındaki 2.000 metrekarelik alanı araştırmaya başladı. Che'nin Kübalı yakınlarından bir temsilci olarak Popy ve Tanya'nın annesi Nadya da bu gruba katıldı. Birkaç hafta sonra Nadya, kızının cesedinin aranması, mezardan çıkarılması ve teşhis edilmesi için Fidel Castro'dan resmi yardım talep etti (bkz. Ekler 14 ve 15). Defin işlemlerine tanıklık etmiş Vicente Sabala adında bir köylünün ASOFAMD'a verdiği bilgiler doğrultusunda 12, 13 ve 17 Aralık 1995 tarihlerinde, Canada del Arroyo'da bazı izler bulundu. Bunlar, Che'nin katledilişinden üç gün sonra 12 Ekim 1967'de Cajones'teki çatışmada öldürülen ya da ele geçirilen Bolivyalı Jaime Arana Compero (Chapaco),[139] Kübalı Octavio de la Concepcion y de la Pedraja (Moro)[140] ve Perulu Lucio Edilberto Galvan Hidalgo'nun (Eustaquio) cesetleriydi. Bu keşfin ardından Arjantinli adli tıp uzmanları maddi yetersizlik nedeniyle işi bırakmak zorunda kaldılar. O zaman Küba hükümeti Bolivya hükümetinden diğer gerillaların mezarlarını araştırmaya devam etmek için izin istedi. Gerekli izin verildi ve farklı disiplinleri içinde barındıran Kübalı bir araştırma ekibi Bolivya'ya gitti.

---

139) Jaime Arana Campero (kod adı Chapaco) 31 Ekim 1938'de Tarija'da (Bolivya) doğdu. Gerilla hareketine Mart 1967'de katıldı ve 8 Ekim 1967'ye kadar hareketin içinde yer aldı. Dört gün sonra, Rio Grande ile Mizque nehirlerinin kesiştiği noktada, Cajones bölgesindeki çatışmada hayatını kaybetti.

140) Dr. Octavio de la Concepcion y de la Pedraja (kod adı Moro) 16 Ekim 1935'te Havana'da (Küba) doğdu. Kongo'da Che'ye eşlik ettikten sonra 11 Aralık 1966'da uluslararası gerilla birliğine katıldı. Che'nin öldürülmesinden üç gün sonra, 12 Ekim 1967'de Bolivya'nın Cajones bölgesinde meydana gelen çatışmada öldürüldü.

Bu karar, özellikle 15 Mart 1996'da Bolivyalı Francisco Huanca Flores'ten (Pablito) geride kalanlar bulunduktan sonra,[141] ölü kahramanların aranmasına yeni bir güç kazandırdı. Üç ay sonra, 26 Haziran 1967'de Alto Seco'daki çatışmada ölen Kübalı Carlos Coello'nun (Tuma ya da Tumaini) mezarı Vallagrande yakınlarında bulundu. Sonraki aylardaki gayretli çalışmaya rağmen hiçbir şey bulunamadı. Maria del Carmen Ariet'in anlatımına göre, Tanya'nın cesedini aramaya başlamadan önce yapılması gereken, olaylarla ilgili farklı anlatıları doğrulamak üzere sabırlı bir toplumsal tarih çalışması gerçekleştirmekti. Vallegrande mezarlığındaki aramalarda herhangi bir ilerleme kaydedilmiyordu ve gelişigüzel yapılan kazılar yerel halkın onları bazı mezarlara zarar vermekle suçlamasına sebep olabilirdi.

Ekip, enerjisini coğrafi araştırmaya ve pistin iniş şeridiyle Bolivya ordusunun Sekizinci Tümeni'ne ait alanı kazmaya yöneltti. Tamamen tarihsel bir rastlantı sonucu, dünya genelindeki farklı ülkelerin (özellikle Arjantin, Bolivya ve Küba) Che'nin ve mücadele içinde yer alan yoldaşlarının ölümünün 30. yıldönümünü anmaya hazırlandığı sırada bu çabalar meyvesini verdi.

Kübalı ekibin yoğun çalışmasının karşılığı olarak 28 Haziran 1997'de, Pablo Chang Navarro (Chino), Simon Cuba (Willy), René Martinez Tamayo (Arturo), Alberto Fernandez Montes de Oca (Pacho ya da Pachungo), Aniceto Reinaga Gordillo[142] ve Orlando Pantoja Tamayo'nunkiyle (Olo) birlikte Che'nin kalıntıları da bulundu. Bunlardan ilk üçü La Higuera'da, diğer dördüyse 8 Ekim 1967'de Quebrada del Yuro geçidinde öldürülmüştü.

Che'nin ve onun Bolivyalı, Kübalı, Perulu yoldaşlarının kemiklerinin bulunması bir dizi heyecan verici olayı beraberinde getirdi. Kafilenin 8 Ekim 1997'deki unutulmaz yolculuğu sırasında heyecan en üst seviyedeydi. Kübalı heykeltıraş Jose Ramon de Lazaro Bencomo (takma adı Delarra) tarafından tasarlanan etkileyici Che Guevara Anıtı, tarihi öneme sahip Santa Clara şehrinde inşa edildi ve bulunan kalıntılar, Fidel Castro'nun dokunaklı konuşması eşliğinde bu-

141) Francisco Huanca Flores (kod adı Pablito) 17 Eylül 1945'te Oruro'da (Bolivya) doğdu. 1967 yılı ortalarında gerilla hareketine katıldı. Che komutasındaki gerilla birliğinin keşif kolunda görev aldı ve 12 Ekim 1967'de Bolivya'nın Cajones bölgesinde yaşanan çatışmada öldürüldü.

142) Aniceto Reinaga Gordillo, 26 Haziran 1940'ta Bolivya'nın Siglo XX adlı madencilik bölgesinde doğdu. Ocak 1967'de Che Guevara liderliğindeki uluslararası gerilla hareketine katıldı. 8 Ekim 1967'de Quebrada del Yuro geçidindeki çatışmada öldürüldü.

raya yerleştirildi (bkz. Ek 16). Daha sonra Vallegrande'de Birinci Uluslararası Che Guevara Konferansı gerçekleştirildi. Bütün bunlar kuşkusuz Kübalı araştırmacılar grubuna diğer gerillaların kalıntılarını bulma görevine devam etmek için yepyeni bir güç verdi.

Ekibin sistematik çabaları sayesinde 11 Şubat 1998'de Roberto Peredo Liegue (Coco), Manuel Hernandez Osorio (Miguel) ve Mario Gutiérrez Ardaya'nın (Julio) kemiklerine ulaşıldı. İki gün sonra, daha önce hiç arama yapılmamış bir yerde, Noel Perez'in (Küba ekibinden bir mühendis) yürüttüğü coğrafi çalışma sırasında Bolivyalı savaşçı Julio Luis Mendez Korne'nin (Nato)[143] cesedi bulundu. Nato, Che'nin emrindeki birlikten sağ kalan grubun Bolivya ordusuyla son çatışması esnasında 15 Ekim 1967'de öldürülmüştü.[144]

Bu sırada Küba ekibine, Tanya'nın mezarının Vallegrande mezarlığında olmadığına dair bir bilgi ulaştı. Maria del Carmen Ariet şöyle anlatıyor:

> Bazı yoldaşlarıyla birlikte Che bulunduktan sonra insanlar daha rahat konuşmaya başladılar ve bazı askerler bize Tanya'nın mezarlıkta olmadığını, oranın dışına gömüldüğünü bildiren mesajlar gönderdiler. Hatta kendilerinde Tanya hakkında bilgi olduğunu ve karşılığını ödersek bu bilgiyi paylaşabileceklerini söyleyenler bile vardı. Sonra, Vallegrande'de lokanta işleten bir Alman ortaya çıktı ve Kübalı antropolog Hector Soto'ya Tanya'nın mezarlığın dışına gömüldüğünü söyledi. Bu Alman'ın Bolivya ordusuyla birlikte hareket ettiğini biliyorduk; bu yüzden gerçeğin gizlenmeye çalışıldığını düşündük. Aslında bütün istedikleri bizden biraz para koparmaktı; sonra bize bilgiyi verecekklerdi.
>
> Anlatılanlardan hangisinin doğru olduğunu bulmamız gerekiyordu. Henüz izine rastlanmayan gerillaların toprağa verilişi hakkında anlatılan birçok farklı hikâye vardı ve Tanya da bunlardan biriydi. Sonra, Santa Cruz'da Popy, Papi'nin gömüldüğü yer hakkında konuşmak üzere bir askerle buluştu. Asker, Papi hakkında bir şey

143) Julio Luis Mendez Korne (kod adı Nato) 23 Şubat 1937'de Beni'de (Bolivya) doğdu. Che Guevara liderliğinde Mart 1967'de oluşturulan gerilla birliğinin ilk savaşçılarından biriydi. Erzak ve mühimmattan sorumluydu. Quebrada del Yuro geçidindeki çatışmadan yedi gün sonra 15 Ekim 1967'de Mataral'da öldürüldü.

144) Sağ kalanlar, Bolivyalılardan Inti ve Dario ile Kübalılardan Pombo, Urbano ve Benigno'ydu. Che'nin ölümünün 30'uncu yıldönümünde Benigno, Che ile Fidel ve Raul Castro arasında anlaşmazlıklar olduğunu kanıtlama gayretiyle CIA ve bazı biyografi yazarlarına Che hakkında yanlış bilgiler vererek Küba Devrimi'ne ihanet etti.

bilmediğini, ama Tanya hakkında bir şeyler bildiğini söyledi. Anlattıkları, Tanya'nın mezarlığın dışına gömüldüğünü söyleyenlerle örtüşüyordu. Ben, Soto'yla konuşan Alman'la bir mülakat yaptım. Santa Cruz ve Vallegrande'de elde edilen bilgiler ışığında farklı anlatıları karşılaştırdık ve Tanya'nın mezarlığın dışına gömüldüğüne karar verdik.

O sırada çalışmalar, Coco, Julio ve Miguel'in kemiklerinin bulunduğu eski ordu komutanlığı bölgesinde yoğunlaşmıştı. Ancak askeri üs çitinin hemen yanında Nato'nun mezarının bulunması, Tanya'nın Sekizinci Tümen komutanlığının koruma duvarıyla kesişen duvarın arkasındaki ağaçların altına gömüldüğü iddialarını güçlendirdi. (Şu anda Rotary Kulübü'ne ait olan bu alan, 1967'de Eufronia adında bir kadının çiftliğiydi.)

Anlatılanların bu versiyonuna göre, defin işlemi gece yapılmış ve insanların belirli bir mesafeden fazla yaklaşmasına izin verilmemişti. Böylelikle ordu, Tanya'nın cesedini kimseye fark ettirmeden çitin yanındaki önceden kazılmış küçük bir deliğe yerleştirmeyi başarmıştı. Deliği önceden kazmak suretiyle, diğer defin işlemlerinde kullanılan aletleri kullanmaktan kurtularak dışarıdan görülmemeyi sağlamışlardı.

Bu bilgiler ışığında hareket eden Küba ekibi 17 Eylül'de çitin yanındaki alanı yeniden jeofizik incelemeden geçirmeye karar verdi. 19 Eylül 1998 sabahı Noel Perez, Tanya'nın mezarının ilk işaretlerini buldu. Maria del Carmen Ariet'in anlatımına göre, bu yeni kalıntılarla ilgili kazı devam ederken bunun Tanya'nın mezarı olduğundan kimsenin şüphesi yoktu:

> Çukurda, küçük lastik bot kalıntıları, kadın çamaşırı ve pantolonu parçaları bulundu. Metal halkalar ve cam parçası gibi tabuttan kalma izler de vardı. Antropoloji hakkında hiçbir şey bilmeyenler için bile bulunanın bir kadın olduğu çok açıktı, çünkü kadın kemikleri, özellikle de kalçalar, erkeklerinkinden farklıdır. Daha ilk bakışta bu güçlü kemiklerin, bütün hayatı boyunca egzersiz yapmış fiziksel açıdan son derece iyi durumda bir kadına ait olduğu anlaşılıyordu. Kafatası şekli 'Avrupai'ydi. Son olarak, general Vargas Salina'nın söylediğine göre Tanya, kolunu deldikten sonra ciğerine saplanan ve iç kanamaya yol açan bir makineli tüfek mermisiyle öldürülmüştü. Kalıntılarda bulunan tek mermi izi de koldaydı.

Bu delillere ek olarak, Vallegrande'deki Senor de Malta Hastanesinde uzmanlar tarafından bir dizi test yapıldı ve Tanya'nın mezarının bulunduğu kesinlik kazandı.

Tanya'nın kalıntılarının bulunduğu alan, Küba ekibine, gerillaların hepsinin ya Vallegrande iniş pisti ve 1967 yılında Sekizinci Tümen karargâhının bulunduğu Pando alayının sınırları gibi Bolivya ordusuna ait araziye ya da orduyla bağlantılı kişilerin topraklarına gömüldüğünü ortaya çıkarmada yardımcı oldu. Örneğin, eski bir silahlı kuvvetler mensubunun Canada del Arroyo'daki çiftliğinde Jaime Arana Campero (Chapaco), Octavio de la Concepcion de la Pedraja, Lucio Edilberto Galvan Hidalgo (Eustaquio) ve Francisco Huanca Flores'in (Pablito) kalıntıları bulundu.

Bu bulgu, 7 Haziran 1999'de Juan Vitalio Acuna Nunez (Joaquin), Israel Reyes Zayas (Braulio), Gustavo Machin Hoed de Beche (Alejandro), Walter Arancibia Ayala (Walter),[145] Moises Guevara Rodriguez, Apolinar Aquino Quispe (Apolo)[146] ve Fredy Maymura Hurtado'nun (Ernesto) kalıntılarının bulunmasına yardımcı oldu. Joaquin'in grubundakilerin büyük çoğunluğu bulunduğu için Kübalı araştırmacılar, Camiri bölgesinde ordu ya da bizzat gerillalar tarafından farklı yerlere gömülen yoldaşların izini aramaya odaklandılar.

Küba ekibi, Bolivya ordusu tarafından feci şekilde dövülerek öldürülen ve Joaquin'in birliğindeki cesedi bulunmayan son üye olan Dr. Restituto Cabrera Flores'in (Negro) kalıntılarını Mart 2000'de Camiri'de buldu. Ardından, 30 Temmuz 1967'de Rosita Nehri'ndeki çatışmada öldürülen Jose Maria Martinez Tamayo'nun (Papi) iskeleti bulundu. Birkaç ay sonra, 9 Temmuz'da, Iquira'daki çatışmada öldürülen Serapio Aquino Tudela'nın (Seraffin); 2 Haziran 1967'de Bella Vista'da öldürülen Antonio Sanchez Diaz (Marcos) ve Casildo Condori Vargas'ın (Victor); 25 Nisan 1967'de El Meson'da öldürülen Eliseo Reyes Rodriguez'in (Ronaldo)[147] ve aynı yıl 9 Ağustos'ta

145) Walter Arencibia Ayala (kod adı Walter) 21 Ocak 1941'de Bolivya'nın Macha köyünde doğdu. 21 Ocak 1967'de Nacaguazu çiftliğine katıldı ve 31 Ağustos 1967'de Puerto Mauricio'da öldürüldü.

146) Apolinar Aquino Quispe (kod adı Apolo) La Paz doğumluydu. Gerilla hareketine Aralık 1966'da katıldı. 31 Ağustos 1967'de Puerto Mauricio'daki pusuda öldürüldü.

147) Eliseo Reyes Rodriguez (kod adı Ronaldo) 27 Nisan 1940'ta Santiago de Cuba'nın San Luis şehrinde doğdu. Gerilla hareketine 20 Aralık 1966'da katıldı. Che tarafından kurmay takımına yüzbaşı olarak atandı. 25 Nisan 1967'de Iquira nehri civarındaki çatışmada öldürüldü.

Monteagudo yakınlarındaki çatışmada öldürülen Antonio Jimenez Tardio'nun (kod adı Pan Divino) kalıntılarına ulaşıldı.

Ekim 2004'te bu kitap yazılırken, 10 Nisan 1967'de Iripiti'deki çatışmada ölen Jesus Suarez Gayol (Rubio),[148] 29 Nisan 1967'de Camiri'de öldürülen Jorge Vazquez Viana (Loro ya da Bigotes), 30 Temmuz 1967'de Rosita Nehri'nde öldürülen Raul Quispaya[149] ile bütün kurtarma çabalarına rağmen 26 Şubat ve 16 Mart 1967 tarihlerinde kaza sonucu boğularak ölen Benjamin Coronado Cordova[150] ve Lorgio Vaca Marchetti'nin (Carlos)[151] mezarları hâlâ bulunamamıştı.

Bir gün bu olaylar etrafında cereyan eden bilimsel başarılar ve insani çabalarla ilgili bir kitaptan çok fazlası yazılacaktır. Ancak şu an için ben sadece, bütün bunların, uzmanlarımızın azim ve profesyonellikleri sayesinde gerçekleştiğini vurgulamak istiyorum. İlk baştaki çekingenlik kırılınca Bolivya halkı, özellikle de Vallegrandeliler, bizimle paha biçilmez bir işbirliği yaptılar. Kuşkusuz Tanya'nın kemiklerinin bulunmasını ve çok sevdiği Küba'ya getirilmesini sağlayan onların konukseverliği ve dayanışmasıydı.

Maria del Carmen Ariet'in anlattığı kadarıyla, Vallegrande halkı, özellikle de iki kadın çok yardımcı olmuştu. Silahlı kuvvetlerle Tanya'nın Hıristiyanlığa uygun biçimde gömülmesini konuşmaya giden kadınlardan Dora ve Edith, Maria del Carmen Ariet'e Tanya'ya kasabadaki küçük katedralde bir veda ayini düzenleyip düzenleyemeyeceklerini sordular. Ayin sırasında, Polonya asıllı genç bir rahip 1967'de öldürülen bütün gerillaları ve özellikle Che'yi anan çok güzel ve dokunaklı bir konuşma yaptı. La Higuera halkının geleneğine uygun biçimde Che'ye, Saint Ernesto de la Higuera adı verildi.

---

148) Jesus Suarez Gayol (kod adı Rubio) 24 Mayıs 1936'da Havana'da (Küba) doğdu. Che'yle birlikte Sanayi Bakanlığı'nda çalıştıktan sonra 19 Aralık 1966'da gerilla hareketine katıldı. 10 Nisan 1967'de Iripiti'deki çatışmada öldürüldü. Bolivya'daki bir çatışmada öldürülen ilk Kübalıydı.

149) Raul Quispaya Choque 31 Aralık 1939'da Oruro'da (Bolivya) doğdu. Gerilla hareketine katılan ilk Bolivyalıydı. 30 Temmuz 1967'de Rosita Nehri kıyısındaki çatışmada öldürülene kadar Che'nin komutasındaki birliğin keşif kolunda görev yaptı.

150) Benjamin Coronado Cordova 9 Nisan 1941'de Coro Coro, La Paz'da doğdu. Nacaguazu çiftliğine 21 Ocak 1967'de katıldı ve birkaç gün sonra, Che'nin liderliğindeki gerilla birliğinin keşif kolunun üyesi olarak bölgeyi tanımak amacıyla çiftlikten ayrıldı. Bu görev sırasında, Rio Grande'nin vahşi sularını aşmaya çalışırken 26 Şubat 1967'de kaza sonucu boğuldu. Benjamin, bu süreçte ölen ilk Bolivyalıydı.

151) Lorgio vaca Marchetti (kod adı Carlos) 1934 yılında Santa Cruz de la Sierra'da (Bolivya) doğdu. Gerilla birliğine 11 Aralık 1966'da katıldı ve bölgenin keşfinde Che'nin birliğine eşlik etti. Nacaguazu'ya geri dönerlerken Rio Grande nehrinde boğuldu.

Ayinden sonra Vallegrande halkından pek çok kişi, içinde Tanya'nın tabutuyla birlikte kemiklerinin bulunduğu çukura kadar yapılan geçit törenine katıldı. Otuz bir yıl önce Bolivya ordusunun ayıbına nasıl karşı çıktıklarını anlattıktan sonra kadınlar, Tanya'nın tabutunu ailesini temsilen orada bulunan Dr. Jorge Gonzalez'e (Popy) teslim ettiler. Ve tam o anda, bir veda ifadesi olmanın yanı sıra tabutun Vallegrande'den ayrıldıktan sonra 'huzur'a kavuşması dileklerinin de bir ifadesi olarak "La Cacharpalla" adlı Quechuan şarkısını söylemeye başladılar.[152]

Seremoni sona erdiğinde tabutun konduğu araba, "Viva Tanya!" ve "Gerilla mücadelesine zafer!" bağırışları eşliğinde nehirler, vadiler, dağlar ve köyler geçerek 2.000 metre yükseklikteki sarp And yamaçlarına ulaşan yolda ilerlemeye başladı. Oradan Piray Nehri'nin çevrelediği tropik düzlükler boyunca ilerleyerek 400 yıllık Santa Cruz de la Sierra'ya ulaştı.

Ana meydan ve katedralin etrafında tur attıktan sonra konvoy, yerel halktan onlarca kişinin beklediği Dr. Chato Peredo'nun (Coco ve Inti'nin kardeşi) küçük kliniğine gitti. Tanya'nın kemikleri oradan havayoluyla önce La Paz'a, sonra da gerekli işlemlerin tamamlanmasını takiben Havana'ya nakledildi.

Bolivya'ya gelişinden yaklaşık otuz dört yıl sonra Tanya, 'üçüncü vatanı' Küba'ya geri döndü. Ancak bu kez El Alto havaalanından Arjantinli-Alman Laura Gutiérrez Bauer gizli kimliğiyle değil, misyonunu eksiksiz yerine getirmiş ünlü enternasyonalist savaşçı Haydée Tamara Bunke Bider ya da daha ziyade Tanya kimliğiyle ayrıldı.[153] Tanya ölümsüzlüğe, halkaların dünya genelindeki demokratik, anti-emperyalist ve devrimci mücadeleler tarihine, özellikle de Latin Amerika ile Karayip halklarının gerçek ve kesin bağımsızlık için giriştiği bitmemiş mücadelenin tarihine girmeye hak kazanmıştı.

152) *La muchacha de la guerrilla del Che, Tanya: Leyendas y realidades*, s. 114-115.
153) Burada Jose Marti'nin, "Kişi hayat misyonunu yerine getirmişse ölüm son değildir," sözüne gönderme yapılmaktadır.

14
"BENİM KÜÇÜK İTA'M"

1998 Aralık'ının ikinci haftası Nadya Bunke'yi karşılamak üzere uluslararası Varadero Havaalanı'na gittim. Geldiğinde, onun mutluluk ve acı dolu karışık duygular içinde olduğunu gördüm. Kızının kalıntılarının Vallegrande'de bulunduğu ve Havana'ya getirildiği haberi, Nadya adına sevgili kızının öldüğünün inkâr edilemez bir kanıtı oldu. Yine de, nihayet kızının çok sevdiği ve kendi vatanı olarak gördüğü Küba'da sonsuza kadar kalacağını düşünerek teselli buluyordu. Tanya'nın hatırası Küba'da okul, Devrim Savunma Komiteleri, Küba Kadın Federasyonu Delegasyonları, sağlık klinikleri ve diğer işyerlerinin adlarında yaşıyordu.

Aynı duygular, komutan Ramiro Valdes'in bizi Devrimci Silahlı Kuvvetler Bakanlığı'na götürdüğü gün iyice su yüzüne çıktı. Popy, onu görebilmemiz ve dokunabilmemiz için tabutu açtı. Sonra Tan-

ya, Bolivya'da öldürülen dokuz enternasyonalist gerillanın tabutlarıyla birlikte, bir yıl önce Santa Clara'da inşa edilen Che Guevara Anıtı'na götürüldü. Ramiro Valdes, Nadya'ya Tanya'nın Vallegrande'de bulunan bazı eşyalarını gösterdikten sonra kızının tabutunun hangi bayrakla sarılmasını istediğini sordu. Nadya tereddütsüz şöyle dedi: "Küba bayrağı, uğruna mücadele ettiği ve Küba Komünist Partisi'ne kabul edilerek onurlandırıldığı öteki vatanının bayrağıyla" (Bkz. Ek 17).

Tanya'nın Jose Marti'nin ulusuna en derin bağlarla ait olduğunu, Nadya'yla birlikte Küba halkının o dokunaklı vedasını gözlerimizde yaşlarla sessizlik içinde izlerken bir kez daha anladık. 29 Aralık sabahı Havana, Matanzas, Cienfuegos ve Villa Clara'da on binlerce kişi, şehitlerimizi Santa Clara'ya götüren resmi korteje saygılarını sunmak üzere yol boyunca sıralanmışlardı.

O öğleden sonra, akşam ve ertesi gün sabahın erken saatlerinde Tanya'nınkiyle birlikte Bolivyalılar Roberto Peredo Liegue (Coco), Mario Gutiérrez Ardaya (Julio), Aniceto Reinaga Gordillo, Jaime Arana Campero (Chapaco), Francisco Huanca Flores (Pablito) ve Julio Luis Mendez Korne (Nato); Perulular Lucio Edilberto Galvan Hidalgo (Eustaquio) ve Kübalılar Manuel Hernandez Osorio (Miguel) ile Moro'nun tabutlarının başında sayısız erkek, kadın, yaşlı ve çocuk nöbet tuttu. 30 Aralık'ta askeri nişanlar ve ulusal bayraklarla donatılmış seremoni korteji eşliğinde tabutlar Che Guevara Anıtı'na alındı ve hazırlanan oyuklara yerleştirildi. Orada, parlak alevlerin ebedi ışığı ve sembolik olarak hazırlanan orman dekoru içinde şehitlerimize, sonsuz bağlılığımızı sunduk.

Ramiro Valdes, hayatını "ülkemizin ideallerine adayan o cesur, akıllı ve düşünceli genç kadın"ın hayatından bazı parçaları anlatan yürekten ve dokunaklı konuşmasıyla bizi müthiş duygulandırmıştı. "Gizli bir savaşçı olarak Latin Amerika devrimci hareketine paha biçilmez hizmetlerde bulunmuş," sonra da bir gerilla olarak, "Che'nin Bolivya'daki eylemlerinin tarihinde şerefli bir yaprak" olmuştu. Fidel'in Che ve Bolivya'da ölenler için yaptığı konuşmadan esinlenen Ramiro Valdes, Tanya'yı ve diğer yoldaşları, "bizi yok etmeye çalışan Yankee düşmana karşı zorlu savaşta... ve devrim, dayanışma ve sosyalizm fikirlerini savunmada" Küba halkını destekleyen "yenilmez savaşçılar" olarak tanımladı (bkz. Ek 16 ve 17).

Yılın son gününün sabahı Havana'ya dönerken zihnimizde ve kalbimizde bu konuşma ve başka düşünceler vardı. Küba halkı tarafından coşkuyla uğurlanan Che ve Camilo'nun Batista diktatörlüğünün son kalelerini de yıkmak üzere 40 yıl önce geçtiği Santa Clara-Havana yolunda gidiyorduk.[154] Yolculuğumuz sırasında, 1967 Ekim ayı sonundaki o üzücü anı, Havana'da Nadya ve Erich Bunke'ye kızlarının Bolivya'da ELN saflarında öldürüldüğü bilgisinin resmi olarak bildirilme anını hatırladık.

Ayrıca, haberin verdiği acıya rağmen Tanya'nın Latin Amerika'nın ulusal ve toplumsal kurtuluş mücadelesine katılmasını nasıl anlayışla karşıladıkları da zihnimde canlandı. 1964 yılı sonundan itibaren Tanya'nın Bolivya'da sürdürdüğü hassas ve riskli görev hakkında 1966'da Küba'ya yaptıkları ziyaret sırasında -Tanya'nın da rızasıyla- onlara bir şey söylemememizi anlayışla karşıladılar. Kuşkusuz anne baba olarak tarifsiz acılar içindeydiler, ama birer komünist olarak, kızları hayal ettiği gibi, devrimci vazifesini yerine getirirken ve derinden hissettiği siyasal idealler uğruna öldüğü için memnun olduklarını ifade ettiler.

Uzun yıllar boyunca ikisi de, Tanya'nın hayatını ve kahramanlıklarını kamuoyuna anlatarak, medyadaki yalanların aksine onun kendini feda edişiyle ilgili hikâyenin gerçeğini dile getirerek ve gelecek nesillere örnek olması için uğraşarak hayatlarını gurur duydukları kızlarının hatırasına adadılar. Erich'in vefatının ardından bu çabalara Nadya'nın tek başına devam etmesi gerekiyordu; etti de. 1990'da Demokratik Almanya Cumhuriyeti yıkıldığında bile pes etmedi. Aksine, kızının hatırasını yaşatmak için iki kat fazla uğraştı.

Nadya'nın ifadesiyle bu zor bir durumdu; çünkü ideolojik düşmanlarımız Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Avrupa sosyalizminin yok olmasından kaynaklanan siyasal ve ideolojik karmaşa içinde avantajı ele geçirmişlerdi. Önünde sonunda Tanya'nın hatırasını lekelemeye çalışacaklardı. Nitekim 1997'de, tanınmış Batı Alman yayıncı Aufblau Verlag, Uruguaylı yazar Jose A. Friedl Zapata'nın *Tanya, Che Guevara'nın Âşık Olduğu Kadın* (Almanca olarak) başlıklı karalama kitabını yayınlamaya karar verdi. Kitapta, Tanya'nın hayatı

154) İsyan Ordusu'nun 2 Ocak 1959'daki zafer yürüyüşüne gönderme yapılmaktadır. Che Guevara ve Camilo Cienfuegos liderliğindeki İsyan Ordusu, La Cabana kalesini ve son ana kadar Batista'ya bağlı kuvvetlerin karargâhı işlevini gören Columbia garnizonunu ele geçirmek üzere Havana'ya yönelmişti.

hakkında, 1970'lerin başından itibaren CIA tarafından firari ve rüşvetçi eski Doğu Alman gizli servis görevlisi Günter Mannel aracılığıyla piyasaya sürülen yalanlar yer alıyordu.

Nadya, seksen bir yaşında olmasına rağmen, kitabın yayınlanacağı açıklandığı andan itibaren ona karşı cesur ve başarılı bir hukuki savaş başlattı. Berlin'deki bir mahkeme kitabın Almanya'da yayımlanmasını yasakladı ve Mart 1998'de yayıncının piyasadaki satılmamış kopyaları toplamasına karar verdi. Daha da önemlisi, Tanya'yla ilgili 14 iftiranın daha yayınlanması yasaklanırken, bu yasağı ihlal edenlerin 500 bin Alman markı para ya da altı ay hapis cezasıyla cezalandırılması karara bağlandı (bkz. Ek 13).

Nadya'yla bu mesele hakkında konuşurken böyle bir kitap yazmayı planladığımı söyledim. Ufak ufak onu bu konuda ikna etmeyi de başardım. Nihayet 2001 yılında ondan Tanya'yla ilgili kendi değerlendirmelerini istedim; o da bu kitapta kullanmam üzere onları bana verdi. Şubat 2003'te Nadya öldükten sonra, kızı Haydée Tamara'ya, yani 'küçük Ita'sına karşı en derin duygularını okuyucuların görebilmesi için onun yazdıklarını hiç dokunmadan yayınlamaya karar verdim. İşte Nadya'nın satırları:

> Alman bir komünist olan Erich ile bir Rus Yahudisi olan beni, faşist baskılar 1935'te Almanya'yı terk etmek zorunda bıraktı. Moskova'ya gitmeyi planlamıştık, ancak resmi işlemler o kadar uzun sürdü ki, sonunda akrabalarımızın bulunduğu Arjantin'e gitmeye karar verdik.
>
> Erich'le birlikte derhal Arjantin Komünist Partisi'ne üye olduk. Evimizde gizli toplantılar düzenledik, gizli yayınlar ve hatta bazen silahlar sakladık. Olaf[155] ve Tamara komünist bir çevrede büyüdüler. Yürüttüğümüz faaliyetlerden, Almanya'dan gelen mektuplardan ve faşist baskının ne kadar feci olduğundan haberdardılar.
>
> Arjantin'e taşındığımızda küçük bir kızımız olsun istiyorduk, ama Erich, beden eğitimi öğretmeni olarak ayda yalnızca 200 pezo kazanıyordu ve bu, bir çocuk sahibi olmak ve geçinmek için yeterli değildi.
>
> Bir gün Erich'in maaşında 20 pezoluk bir artış oldu ve biz hemen bir bebek yapmaya karar verdik. Kız olacağını düşünüyorduk ve adını bile belirlemiştik; annemin adı olan Tamara ismini alacaktı. Annem, ben dokuz buçuk yaşındayken ölmüştü.

155) Olaf, Tanya'nın büyük ağabeyidir.

Erich'in sarışın, çok tatlı bir öğrencisi vardı ve kızına onun adını (Haydée) vermek istiyordu. Ben, tamam, Tamara da ikinci ismi olur, dedim.

Doğduğunda Erich, "Kahverengi saçlı, mavi gözlü, küçük, güzel bir kızımız var," dedi. Ben de, "Tamam, ismi Haydée Tamara olacak," diye karşılık verdim.

İki çocuk birden büyütmek gerçekten zordu; onların iyi eğitim almalarını ve hiçbir zorluk çekmeden özgür bir çevrede yetişmelerini istiyorduk. Bütün sorumluluk kocamın omuzlarındaydı. Almanca, beden ve matematik dersleri veriyor, ücretini 220 pezoya çıkarabilmek için elinden gelenin en iyisini yapıyordu.

Arjantin'de yaşayan Alman işçilerin oluşturduğu anti-faşist bir örgüte üye olmuştuk. Bu örgütün, Buenos Aires'in hemen dışında farklı sporların yapılabildiği bir eğlence alanını da bünyesinde barındıran bir çiftliği vardı. Olaf ve Tamara'yla birlikte oraya giderdik.

Çok azimli bir kızdı. Daha dört yaşındayken ağaçlara tırmanırdı; yedisinde evin etrafındaki beş metrelik çitin üzerinden atlayabiliyordu. Halatlara tırmanır, ata binerdi. İyi bir biniciydi; on iki yaşındayken eyersiz ve dizginsiz at binebiliyordu. Yine çok küçük yaşta yüzmeyi ve bisiklete binmeyi öğrenmişti.

Vücudu gayet orantılıydı, ama yine de biraz tombul sayılırdı. Doğduğunda çok şaşırmıştık, çünkü uzun siyah saçları ve oldukça koyu bir ten rengi vardı. Üç dört ay sonra tamamen renk değiştirdi; çok açık tenli ve sarışın oldu. Ama ilk günden itibaren gözleri maviydi. Güçlüydü; dört kilo doğmuştu. Onu gören herkes iki ya da üç aylık zannediyordu. On üç aylıkken yürümeye başladı; yedi aylıkken 'anne' diyordu.

Tanya nazik, şefkatli ve sıcak biriydi; sorun çıkarmaz ve hiçbir şeyden korkmazdı. Anne babasının nasıl keyif aldığını gördüğü için suyu çok severdi. İki yaşında, daha henüz tam olarak konuşamazken, "Ita yarın suya girecek," derdi.

Oyuncak bebeklere bayılırdı ve bir sürü bebeği vardı. Diğer küçük kızlar gibi onlarla saatler geçirebilirdi. Yaklaşık bir buçuk yaşından itibaren yatağa oyuncak bebeğiyle girer, ona sarılırdı; o zaman küçük bir anneye benzerdi. En sevdiği bebeğinin adı Cuca'ydı. Büyüdükçe spor yapmaya başladı. Aynı zamanda ders kitaplarının dışında kitaplar okumaya bayılırdı. Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ne gitmek için ayrılırken bütün kitaplarını, en iyi arkadaşı ve sınıf arkadaşı Nelida'ya vermişti.

İlkokulda İspanyolca, İngilizce, Fransızca ve piyano dersleri aldı. Daha sonra akordeon ve resim dersleri de aldı. Akordeonu Olaf için almıştık. Olaf, aleti satın alanlara verilen 10 seanslık ücretsiz derslere gitmişti. Tanya'ya çalmayı öğreten de Olaf'tı. Ama sonunda Tanya ondan daha iyi çalıyordu.

Küçüklüğünden itibaren onu 'Tamarita' diye çağırırdık, ama o bu sözcüğün yalnızca son hecesini söyleyebiliyordu. Bu yüzden ona 'Ita' demeye başladık. Bize yazdığı mektupları hep 'Ita' olarak imzalardı.

Faşizm alt edilince Almanya'ya döndük. Tamara on dört buçuk yaşındaydı. Arjantin'den ayrılmayı hiç istememişti. Orası onun için gerçek bir vatandı. Bir gün oraya dönmesine izin vermemizi istedi ve biz de, büyüdüğünde buna izin vereceğimize söz verdik.

Alman sosyalizmi onun kendini bulmasında çok etkili oldu. Aradığı şey buydu ve hemen ülkedeki siyasal faaliyetlere dahil oldu. ÖAG bünyesinde katıldığı ilk mitingden sonra eve döndüğünde çok heyecanlıydı. Sosyalizmin kendisine düşüncelerini ve siyasal endişelerini özgürce ifade etme imkânı verdiğini görmüştü.

Tamara, Latin Amerika'ya karşı çok güçlü bir bağlılık hissediyordu. Almanya'ya döndüğümüzde arkadaşlarına Arjantin, Peru ve Uruguay halk müziklerini ne kadar sevdiğini anlatmıştı. Arjantin halk danslarını da seviyordu ve arkadaşları, onun bu kadar fazla Latin Amerika şarkısı bilmesine hayret ediyorlardı. Tanya klasik müziği de seviyordu.

Hayata âşıktı. Mutlu, son derece iyimser, enerji dolu, yorulmak bilmeyen, içten, sevimli birisiydi; onun yaşındaki bütün kızlar gibi romantik hayalleri de vardı. Evlenmek ve çocuk sahibi olmak istiyordu, ama öncelik devrimci görevinde, yani Latin Amerika'daki devrimci mücadeleye katılmaktaydı.

Dünya Gençlik ve Öğrenci Festivali'ne katılmak için 1957 yılında Sovyetler Birliği'ne gittiğinde Kübalılarla tanıştı. Ona, Fidel Castro'nun Sierra Maestra'daki mücadelesini ve komünist olduğu söylenen Che Guevara adında bir Arjantinlinin kendilerine nasıl yardım ettiğini anlattılar.

O andan itibaren bir Arjantinli ve daha da önemlisi bir komünist olarak Che, Tanya'nın gözünde kıtadaki devrimci mücadelede özel bir şahsiyet haline geldi.

Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ndeki son iki yılını Latin Amerika'ya yapacağı seyahati organize etmekle geçirdi. Pasaportunu

ve Latin Amerika'ya dönme kararlılığını anlayışla karşılayan partiden gerekli izni aldı.

ABSP'deki yoldaşlar ona şöyle demişlerdi: "Seni iyi tanıyoruz; sana güveniyoruz ve ister sosyalist ister kapitalist bir ülke olsun nereye gidersen git, devrimci hareketin içinde işçi sınıfının saflarında mücadeleye devam edeceğini biliyoruz."

Küba'da bulunmanın kendisine devrimle ilgili bilmesi gereken her şeyi öğreteceğinden ve bunun, Arjantin'de gerçekleştirmeyi planladığı faaliyet için faydalı olacağından emindi. Evet, böyle düşünüyordu ve görevinin Latin Amerika'da mücadele vermek olduğuna inanmıştı. Anne babası olarak bizim ondan bunu esirgeme hakkımız yoktu.

Küba'ya gitme kararını öğrendiğimizde memnun olduk, çünkü Arjantin'e gitse bir sürü tehlikeyle yüz yüze gelecekti. Orada komünist parti yasadışıydı ve oraya giderse kesin olarak onlarla birlikte olacaktı. Tutuklanabilir, işkence görebilir ve hatta öldürülebilirdi. Küba'da kendisine -başarıyla yerine getirdiği- böyle bir görev verilebileceğini hiç düşünmemiştik.

Che'nin kendisine verdiği görevle ilgili sırrı, bizden ve Küba'daki arkadaşlarından nasıl saklayacağını gayet iyi biliyordu. 1964 yılı içindeki telefon konuşmalarımız ve yazışmalarımızda bizi ziyaret edeceğini söylüyordu. Birkaç yıldır görmediğimiz kızımızın gelişini dört gözle bekliyorduk ve bizi ziyaret edecek olmasından çok memnunduk. O ziyaret hiç gerçekleşmedi ve biz buna çok üzüldük, çünkü o kadar yıl sonra onu görmek çok güzel olacaktı.

15 Ekim 1964 tarihinde bize İspanyolca bir mektup yazdı:

Benim sevgili yaşlı yoldaşlarım,

İlk olarak, MUTLU YILLAR, Yoldaş Anne! Sana bir sürpriz yapmak ve 25'inci yıl için orada olmak istiyordum, ama gördüğün gibi bu mümkün olmadı. Fakat bizim 'yaşlı bayan' hâlâ üniversitede genç bir öğrenci, altın Sportleistungabzeichen'i *[madalya] olan bir atlet ve ölümsüz bir gezgin.*

İspanyolca yazdığım için şaşırmış olmalısınız. Almanca'yı unutmadım; faulheit *[tembellik] yüzünden de değil. Eminim askeri nitelikte bir iş üzerinde çalışırken yabancı dilde yazmanın güvensizliğe yol açacağını biliyorsunuzdur. (...) Neyse, İspanyolca okuyup yazmak sizin için iyi bir alıştırma olacaktır.*

Hâlâ oraya ne zaman gelebileceğimi bilmiyorum, ama muhtemelen yakında, belki de Noel ya da Yeni Yıl için. Elime çok özel bir fırsat geç-

ti, ama henüz kesin bir karar verilmedi. Eğer kabul edilirsem, ilk önce sizi ziyaret etmeyi ümit ediyorum.

Öpücükler ve göğsünüze yaslayıp ein bisschen drucken *[bana azıcık sarılın].*

Ita

Bizim 'Ita'mız Tamara olmuş, sonra da Che'yle birlikte Bolivya'da 'Gerilla Tanya' haline gelmişti. Tarih onu Tanya olarak yazıyor ve nihayet, Che ve yoldaşlarıyla birlikte Santa Clara'daki Che Guevara Anıtı'na defnedildi. Bu, sevgili kızım Tamara-Tanya için çok büyük bir onur ve sevgili Ita'mın annesi olarak kendi payıma muazzam bir gurur kaynağıdır. Ben kızımı kaybettim, ama Küba halkı içinde bir sürü evladım var.

Tanya'nın benimle tanışmadan önceki yılları hakkında Nadya'nın yazdıklarını okuyup kitap boyunca yazdıklarımı gözden geçirirken, bazı insanların sıra dışı yeteneklerle donatıldığını idrak ettiğimde, Fidel Castro'nun görkemli gerilla kumandanı Camilo Cienfuegos için söylediği sözü kendi durumuma uyarlamak istedim: "Halkımızın içinde pek çok Tanya var."[156]

Onlardan bazılarını, Cezayirli, Arjantinli, Şilili, Kübalı, Dominikli, Ekvadorlu, Guatemalalı, Nikaragualı, Filistinli, Porto Rikolu, El Salvadorlu ve Sahralı kadınlar arasında farklı isimler ve farklı yüzlerle gördüm. Bunlar, sevecenliklerini ve yaşama sevgilerini kaybetmeksizin 'dünyanın ezilenleri'ni kurtarmak uğruna bedenleri ve ruhlarıyla kendilerini insanlığın farklı mücadelelerine adayan kadınlardı.

Bu yüzden bu kitabı, Nadya ve Erich'e Tanya'nın daima bizimle birlikte hayatta olacağını söyleyerek bitirmek istiyorum. Onun anısı, devam etmekte olan kadın, çocuk, yaşlı, her renkten insan, yerli ve topraksız hakları mücadelesinde isyan ateşini yükselten Bizim Amerikamız halkının inatçı ruhunda yaşamaya devam ediyor. Mücadele, her türlü ihtiyacın karşılandığı, toplumsal, ekonomik, cinsel, etnik ya da dini ayrımcılıktan muaf sağlık ve eğitim sistemlerinin oluşturulması için sürüyor.

156) Camilo Cienfuegos'un bir uçak kazasında öldüğünü Küba halkına duyurmak için 1959 yılı Kasım ayının ilk günlerinde Fidel Castro tarafından yapılan konuşmaya gönderme yapılmaktadır. Konuşmasında Castro, "Halkımızın içinde pek çok Camilo vardır!" demişti.

Tanya'nın [Tamara] anısı, sosyalist hayallerinin geri döndürülemez bir gerçeklik haline geldiği Küba'da yaşıyor. İşçi sınıfının gücünün yolsuzluklara bulaşmış zayıf hükümetleri istifaya zorladığı Arjantin, Ekvador ve Bolivya'da; emperyalizme karşı silahlı mücadelenin hâlâ devam ettiği Kolombiya'da; 2002'de Başkan Hugo Chavez'e karşı düzenlenen darbenin (Chavez, Bolivarcı ideallerle ezilenlerin daha iyi bir hayat sürmesi için gerekli hamleleri yapma 'suçu'nu işlediği için, ekonomik açıdan güçlü gruplar ve ABD emperyalizmi tarafından örgütlenen bir darbeydi bu) halkın gücüyle engellendiği Venezuela'da Tanya hâlâ yaşıyor.

Nadya ve Erich, huzur içinde yatın. Bilin ki bir örnek olarak Tanya, daima yaşayacak ve bu örnek çoğalmaya devam edecek...

EKLER

EK 1:
TANYA VAKASI İÇİN HAZIRLANAN KİŞİSEL KAYITLAR

Tamara Bunke, bu otobiyografik metni yeni kimliği Tanya için hazırlanırken yazmıştır.

GİZLİ

Tanya'nın ismi Haydée Tamara Bunke Bider, lakabı ise Ita'dır. 19 Kasım 1937'de federal başkent Buenos Aires'te doğdu. Doğumundan iki yıl önce ailesi, faşist zulüm yüzünden Almanya'dan kaçmak zorunda kalmıştı. Bu kaçışın başlıca iki sebebi vardı: siyasal ve ırksal. Siyasal sebep, babasının 1928'den beri komünist parti eylemcisi olması; ırksal sebep ise annesinin köklerinin Rus Yahudisi olmasıydı.

Tanya hayatının ilk yıllarını Buenos Aires yakınlarındaki Saavedra'da ağabeyi ve anne babasıyla geçirdi. Daha sonra, hepsi Buenos Aires'te bulunan Corrientes ve Pasteur'e, oradan da Sarmiento'ya taşındılar. Bu zaman zarfında Tanya, sık sık Buenos Aires'in güneyindeki Cordoba bölgesine bağlı Altagarcia ve Necocha'daki Quequen'e giderdi.

Tanya ilkokulu Arjantin'de, babasının öğretmen olarak çalıştığı okulda okudu. Daha sonra bir yıl öğretmen okuluna gitti. Aynı zamanda piyano, biraz gitar ve daha ciddi biçimde akordeon dersleri aldı. Resim ve karakalem çizim üzerine bir kursa gitti ve Buenos Aires'teki son yılında bale derslerine yazıldı. Çok genç yaştan itibaren spor yapmaktan keyif alırdı, en çok atletizmi severdi.

En başından itibaren Tanya'nın hayatı, militan ve devrimci bir aile ortamında şekillendi. Anne-babası Arjantin Komünist Partisi üyesiydi ve faşizme karşı yılmadan mücadele ediyorlardı. Ayrıca Yahudi mültecilere yardım etmek, evlerinde parti toplantıları düzenlemek, silah saklamak gibi faaliyetlerde bulunuyorlardı. Çocuk yaştan itibaren Tanya mücadelenin içinde yer aldı; mesaj taşıdı, gizli bilgilerin dağıtımını sağladı ve gazete dağıtımı yaptı.

1952'de Tanya'nın anne babası Almanya'ya geri dönmeye karar verdi. Gemiyle Hamburg'a, oradan da Berlin'e gittiler. İş arama sürecinde Potsdam-Babelsberg'de Tanya'nın babasının Doğu Alman Komünist Partisi üyesi eski bir iş arkadaşının evinde kaldılar.

Aynı yılın Kasım ayında Tanya'nın anne babası eski Stalinstadt şehrine yerleşirken, Tanya ve ağabeyi Fürstenberg-Oder'deki yatılı okulda kaldılar. Tanya, Ekim 1952'de ÖAG'ye üye oldu ve bu grubun düzenlediği bir dizi etkinliğe katıldı.

Liseyi bitirdikten sonra Tanya, anne babasının yanına yerleşti; ağabeyi ise eğitimine devam etmek üzere Berlin'e taşındı. 1954-1956 arasında ABSP üyesi olarak Tanya, Stalinstadt'daki ÖAG liderliğinde faaliyet yürüttü. Aynı zamanda çeşitli binicilik ve atıcılık yarışmalarına katıldı.

Tanya 1956'da Berlin'e taşınmaya karar verdi. Bir yıl sonra anne babası gelene kadar orada yalnız yaşadı. Bu süre zarfında uluslararası etkinlikler organize etmek ve delegasyonlara eşlik etmek maksadıyla ülkenin iç bölgelerine seyahatler yaptı. Berlin'e taşındığında Dışişleri Bakanlığı adına çalışmaya başladı. ÖAG içinde (haberleşme ve maliye alanında) farklı görevler üstlenmişti.

1957'de hareketin çağrısı doğrultusunda, bir hazırlık kursunun ardından Orta Berlin Öncüler Örgütü için çalışmaya başladı. Bu esnada Tanya, ÖAG'nin Merkez Konseyi Uluslararası İlişkiler Bölümü için de faaliyetlerde bulunmaya başlamıştı. Bu iş sayesinde dil becerisini geliştirdi ve akıcı Almanca ve İspanyolca'sının yanı sıra Fransızca ve İngilizce öğrendi.

1958'de Humboldt Üniversitesi'nde felsefe okumaya başladı. Üniversitedeki ilk yılında, büyük ölçüde bilgi dağıtımı işi yaptığı ÖAG'deki faaliyetlerini de sürdürdü. Bu dönemde enerjisinin çoğunu Latin Amerika'yla ilişkileri geliştirecek biçimde ÖAG'nin Uluslararası İlişkiler Bölümü için harcıyordu.

Tanya çeşitli yurtdışı seyahatleri de yaptı. Önce Moskova'ya, ardından Prag'a gitti. 1959'da yedinci Dünya Gençlik ve Öğrenci Festivali'nin* hazırlıklarında görev aldı. Latin Amerika Bürosu içinde çalışmalar yaptı. Arjantin delegasyonunun bir parçasıydı ve bu süreçte Viyana'da kaldı. Büro'daki çalışmaları Tanya'ya Latin Amerika'dan ve diğer ülkelerden delegelerle kurduğu ilişkileri geliştirme fırsatı sağladı.

Bu dönemde, Küba Devrimi'nin gelişimiyle yakından ilgilendi. Bu ilgi, devrimin başarıya ulaşmasından önce başlamıştı. Bu, konferanslara katılmak, dayanışma kampanyaları örgütlemek ve davayı destekleyici yazılar yazmak gibi etkinlikler aracılığıyla Tanya'nın kendisini güçlü biçimde adamış olduğu bir süreçti.

1957'de Moskova'daki festival esnasında Dünya Demokratik Gençlik Federasyonu temsilcisi Kübalı delegelerle ilişki kurdu.** Kısa süre sonra, Batista'nın polis teşkilatının uyguladığı işkence sonucunda beyninde kan pıhtılaşması oluşan Kübalı bir yoldaşla tanıştı.*** Prag'a yolculuğu sırasında bu şehirde oturan Kübalılarla karşılaştı. Küba Devrimi'ne olan ilgisi zaferin kazanılmasıyla daha da arttı. Çok sayıda Kübalı Avrupa'ya gelmeye başladığı zaman Tanya'nın devrim hakkında bilgi veren materyallere ulaşması da kolay-

*) Dünya Gençlik ve Öğrenci Festivalleri, II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerin desteğiyle gerçekleştirilmiştir. 1959'daki Festival, Viyana'da yapıldı. Küba Devrimi'nin desteklediği bu etkinlikler, günümüzde de gerçekleştirilmeye devam etmektedir.

**) 1957'deki Dünya Gençlik ve Öğrenci Festivali Moskova'da yapıldı. O dönemdeki Dünya Demokratik Gençlik Federasyonu esas olarak komünist partilerle bağlantılı örgütler tarafından oluşturuluyordu.

***) 1952 ile 1958 arasındaki General Fulgencio Batista diktatörlüğü sırasında Küba'da faaliyet gösteren ve cinayetler işleyen baskıcı bir polis gücü vardı.

laştı. Her ne kadar Avrupa'daki bu ilk yıllarda, Küba Devrimi'nin izlediği yolu ve bu devrimin Latin Amerika'daki yansımalarını tam anlamıyla kavrayamamış ve siyasal duruşunda bazı tutarsızlıklar olsa da, onun bu konudaki faaliyetlerini küçümsememek gerekir.

Temmuz 1959'da Tanya, DAC'ye gelen ve içinde Antonio Nunez Jimenez, Orlando Borrego gibi temsilcileri barındıran ilk resmi Küba delegasyonuyla birlikte çalıştı.* Aynı yılın Aralık ayında, Che Guevara başkanlığındaki bir başka resmi Küba delegasyonuyla birlikteydi. Almanya'daki son haftalarında da Küba elçiliğinde çalıştı.

1961 yılında, doğduğu ülkeye dönmek için bütün hazırlıklarını tamamlamış olan Tanya, Küba'ya gelmesi için bir davet aldı ve 12 Mayıs'ta Küba'ya ulaştı. Ülkeye gelişinden kısa süre sonra, Uluslararası Öğrenci Birliği Hazırlık Komisyonu'nda görev aldı.** Daha sonra ICAP için çalışmaya başladı ve uluslararası delegasyonların adanın iç bölgelerine yaptıkları yolculuklarda onlara eşlik etti. UJC, sendika koordinasyon organı, Üniversite Öğrencileri Federasyonu ve FMC gibi örgütler aracılığıyla doğrudan devrimci faaliyetlerin içinde yer aldı. Eğitim Bakanlığı'ndaki Tercüme Bölümü'ne geçişinin ardından da UJC gibi taban örgütlerindeki faaliyetlerini sürdürdü ve milislere katıldı.

Tanya, bugün FSLN olarak bilinen Nikaragua Birleşik Cephesi'nden bazı Nikaragualı yoldaşlarla yakınlık kurdu ve onlarla birlikte çalışmaya başladı.*** FSLN ve Nikaragua gerilla hareketinin lideri Carlos Fonseca'yla Havana Radyosu istasyonu ve Havana'daki başka mekânlarda buluşuyordu. Fonseca Tanya'yla onun Nikaragua'ya gelmesi ve ülkesindeki silahlı mücadeleye katılması hakkında konuşmalar yapıyordu. Çeşitli sebeplerle asla gerçekleşmeyen planlar yapmaya başlamışlardı.

---

*) O sırada, İsyan Ordusu'nda yüzbaşı olan Antonio Nunez Jimenez, yeni kurulan Ulusal Tarım Reformu Enstitüsü'nün (INRA) başkanlığını yapıyordu. İsyan Ordusu'nun üsteğmenlerinden Orlando Borrego ise INRA bünyesinde Che Guevara'nın emriyle kurulan Sanayileşme Bölümü'nün başkan yardımcısıydı.

**) Uluslararası Öğrenci Birliği Kongresi'nin Ulusal Hazırlık Komisyonu, 1961'de Havana'da toplandı.

***) Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi (FSLN), daha sonra bir çatışmada hayatını kaybeden Carlos Fonseca tarafından kuruldu. FSLN, insafsız Somoza ailesine karşı bir silahlı devrimci mücadele örgütledi. Somoza ailesi, 1936'dan Sandinista devriminin başarıya ulaştığı 1979 yılına kadar Nikaragua halkını -ABD'nin de resmi desteğiyle- baskı altında tuttu.

Tanya'nın kişisel ilişkileri hakkında da uzun uzun konuşulabilir. Ailesiyle ilişkileri her zaman iyiydi. Kendisi bir keresinde bu ilişkiyi şöyle anlatmıştı:

> Anne babamla ilişkilerim, birer ebeveyn ve dahası devrimci idealleri paylaştığım yoldaşlarım olarak hep iyi olmuştur. Özellikle enerji dolu ve son derece dinamik bir kadın olan anneme fazlasıyla hayranımdır. Her ne kadar farklı ilgi alanlarımız bizi birbirimizden bir ölçüde uzaklaştırmış olsa da ağabeyimle ilişkim de iyidir. O, bilimi ve salt entelektüel çalışmayı seçti; bense siyaseti ve devrimci faaliyetleri tercih ettim.

EK 2:
TANYA'NIN CIENFUEGOS PRATİK EGZERSİZİNE DAİR OPERASYON PLANI

Havana, 12 Şubat 1964
Ekonomi Yılı

GİZLİ

1. HEDEFLER: Bu Pratik Operasyon Planı'nın hedefleri şunlardır:

a. Hayalet Operasyonu'nun bir parçası olarak Tanya Vakası sürecinde, telsiz-telgraf, telsiz yayını, şifreler, gizli mesajlar, cansız posta kutuları, kişisel temas, fotoğrafçılık, gizli hücrelere ayrılma, iletişim planlarının kullanımı ve diğer bütün güvenlik ve yeraltı faaliyetiyle ilgili önlemler konularında edinilen bilgiyi test etmek.

b. Tanya'nın kendisine öğretilen bütün teknik önlemlerle ilgili gerekli güvene sahip olduğundan emin olunacak. Bu Pratik Operasyon Planı çerçevesinde 11 gün boyunca ajan, düşman hatlarına sızmışcasına ülkemizde gizli faaliyet yürütecektir. Bu yüzden tetikte olan devrimci güçleri alt etmesi gerekmektedir. Bu, gelecekte yurtdışında gerçekleştireceği çalışma için kendisine güven verecektir.

c. Çalışması esnasında benimseyeceği maskeyi devam ettirmesini sağlayacak farklı güvenlik önlemlerinin alınması için gerekli davranış ve deneyimin kazandırılması.

2. İZLENECEK PRATİK OPERASYON PLANI:

1. Salı, 18 Şubat 1964:

a. Pratik Operasyon Planı'nın gerçekleştirileceği Santa Clara Eyaleti'ne gitmek için Havana'dan ayrılış.

b. Operasyonun incelenmesi ve etrafında bulunacak insanlarla ve şehirle aşinalık sağlama.

2. Çarşamba, 19 Şubat 1964:

a. Operasyona yönelik olarak şehri tanıma ve cansız posta kutuları için en uygun yerlerin tespiti.

b. Tanya'nın durumu ve Pratik Operasyon Planı'nı gerçekleştirme ihtimali hakkında bilgilendirme; gizli bir yazıyla şifreli olarak yapılacak.

c. Mesajı içeren mektubun gönderilmesi.

ç. Belgelerin yarım makara fotoğraflarının çekimi.

d. Bu fotoğrafların tab edilmesi.

3. Perşembe, 20 Şubat 1964:

a. Cansız posta kutularını tespit etmeye yönelik olarak şehrin incelenmesi.

b. Gizli bölmeli bir kutuya dönüştürülmeye uygun bir nesnenin satın alınması. İçine belgelerin fotoğrafları konabilmeli.

c. Belgelerin fotoğraflarının bize gönderileceği kutunun hazırlanması.

ç. Kutunun gönderilmesi.

4. Cuma, 21 Şubat 1964:

a. Vericinin anteninin kurulması.

b. Cansız posta kutusu çevresindeki alanın incelenmesi.
c. Telsiz donanımının test edilmesi.

5. Cumartesi, 22 Şubat 1964:
a. Şehir gezisi ve bu gezi sırasında yarım makara fotoğraf çekimi.
b. Cansız posta kutusunun eksiksiz krokisinin çıkarılması.
c. Saat ..'de* Nokta 3'ten mesajın alınması.
ç. Nokta 3'ten alınan mesajın deşifre edilmesi.
d. Nokta 1 için bir mesaj hazırlanması.
e. CIA cihazıyla saat ..'de mesajın Nokta 1'e iletilmesi.

6. Pazar, 23 Şubat 1964:
a. Belgelerin yarım makara fotoğrafının çekilmesi.
b. Cansız posta kutusu krokisini vermek üzere saat 20'de kişisel temas kurulması.
c. Tab edilmemiş film makarasının cansız posta kutusuna yerleştirilecek biçimde hazırlanması.
ç. Saat ..'de Nokta 1'den telsiz mesajı gönderilmesi.

7. Pazartesi, 24 Şubat 1964:
a. Nokta 1'den alınan mesajın deşifre edilmesi.
b. Tab edilmemiş film makarasının cansız posta kutusuna yerleştirilmesi.
c. Tanya'nın durumu ve Pratik Operasyon Planı'nın hayata geçirilmesi konusunda gizli ve şifreli bilgilendirme.

8. Salı, 25 Şubat 1964:
a. Nokta 1 için yaklaşık 80 grupluk bir mesaj hazırlanması.
b. Nokta 1 ile iki yönlü temas kurulması; saat ..'de Nokta 1'den mesaj alınacak ve Tanya'nın mesajı CIA cihazıyla gönderilecek.
c. Nokta 1'den alınan mesajın deşifre edilmesi.
ç. Nokta 4 (Havana) için bir mesaj hazırlanacak ve bu mesajda, daha önce gizli ve şifreli gönderilen mesajla aynı bilgi olacak.
d. Nokta 4 (Havana) ile iki yönlü temas kurulması; saat ..'de Nokta 4 için olan mesaj gönderilecek ve EICO* cihazıyla Tanya için gönderilen mesaj alınacak.**

*) Orijinal belgede zamanlar boş bırakılmıştır.
**) EICO bir markadır.

9. Çarşamba, 26 Şubat 1964:

a. Nokta 4'ten gelen mesajın deşifre edilmesi.

b. İçine bir şey bırakılıp bırakılmadığını öğrenmek için cansız posta kutusunun kontrol edilmesi.

c. Nokta 4 için yaklaşık 70 grupluk bir mesaj hazırlanması.

10. Perşembe, 27 Şubat 1964:

a. Saat ..'de Nokta 1'den mesajın alınması.

b. Nokta 1'den alınan mesajın CIA cihazı kullanılarak saat ..'de Nokta 3'e iletilmesi.

c. Saat ..'de Nokta 3'ten mesajın alınması.

ç. Nokta 3'ten alınan mesajın CIA cihazı kullanılarak saat ..'de Nokta 1'e iletilmesi.

11. Cuma, 28 Şubat 1964:

a. Bütün malzemenin toparlanması.

b. Havana'ya gitmek üzere ayrılış.

3. BU PRATİK OPERASYON PLANINI GERÇEKLEŞTİRMEK İÇİN GEREKLİ MALZEMELER:

1. CIA cihazı.

2. EICO vericisi.

3. Antenin kurulması için gerekli alet ve malzemeler dahil olmak üzere ajanımızın Pratik Operasyon Planı'nı gerçekleştirirken gereksinim duyacağı tüm çalışma aletleri.

4. Tanya'nın çalışma esnasında kullanacağı İletişim ve Frekans Planlarının hazırlanması.

5. 35 mm.'lik bir Reflex kamera.

6. Sıvı tab malzemeleri ve sabitleyici film.

7. Bir şişe 35 mm. film tab edici.

8. Tab edilmemiş filmi hazırlamak için gümüş gri ve siyah kâğıt.

9. Belge fotoğrafları ve normal fotoğraflar için kullanılacak her biri 36 pozluk dört makara 35 mm.'lik film.

10. Belge fotoğrafı çekimi için uzatma kablosu.

11. Planları okumak ve negatiflerin kalitesini kontrol etmek için kullanmak üzere bir büyüteç.

12. Ajanın gizli şifreler hazırlamak için ihtiyaç duyacağı bütün malzemeler.

13. Mesajlarımızı deşifre edebilmek için gerekli bütün malzemeler.

14. Haberleşme ve Pratik Operasyon Planlarına ait fotoğraflar.

15. Söz konusu planların fotoğraflarının negatiflerini içinde barındıran gizli bölmeli bir kutunun hazırlanması.

16. Tanya'yla temas kuracak, cansız posta kutusundan mesaj alacak ve oraya mesaj bırakacak Grup 1'den birine erişim.

17. Ajanımızın iki-üç gün boyunca kendisine karşı görevlendirilmiş karşı-istihbarat takımına karşı çalışmaları esnasında ortaya çıkan olasılıkların değerlendirilmesi.

18. Aksesuarlarıyla birlikte Minox kamera.

Devrimci selamlar,

Ulises Teobaldo
Operasyon Görevlisi
Teknik Eğitim Müdürü

Aldo
Teknik MI Bölümü Başkanı

O = Operasyon Görevlisi
C = Teknik Dosya
C-F = Tanya
Meca = Teobaldo.

EK 3:
TANYA'NIN CIENFUEGOS PRATİK EGZERSİZİ RAPORU

TEK KOPYA
GİZLİ

Kime: Ulises
Kimden: Tanya
Konu: Tanya'nın 21 Şubat 1964 ile 1 Mart 1964 tarihleri arasındaki çalışmaya dair raporu

A. GENEL FAALİYET RAPORU

Cienfuegos'a 21 Şubat Cuma gecesi saat 02'de ulaştım. Otel resepsiyonunda kaydımı yaptırırken ufak bir sorun yaşandı. Oda, Sanayi Bakanlığı tarafından ve Tanya Lorenzo ismine ayırtılmıştı.

Dahası, kimliğimdeki Tamara Lorenzo isminin yanlış yazıldığı da dikkatimden kaçmadı. Sanırım, söylediklerim ve davranışlarım sayesinde karışıklığın üstesinden geldim ve bu konuda başka bir sorun yaşanmadı.

Sorunu çözmek için, farklı organizasyonlara çevirmen olarak hizmet verdiğimi, son dönemde Dış Ticaret Bakanlığı için çalışmakta olduğumu ve kimlik kartımın son anda yetiştirildiğini söyledim. Oda rezervasyonunu yapan yoldaşın Sanayi Bakanlığı'nda çalıştığını, kendisine gerekli bilgilerin tam olarak verilmediğini, işyerindeki arkadaşlarımın bana Tanya dediklerini ve bu yüzden odanın o isim için ayırtıldığını anlattım. Yabancı bir teknisyenler delegasyonuyla çalışmaya başlamak üzere bir telefon beklediğimi söyledim. Böylelikle otel değiştirme ya da plan dışı bir seyahat ya da beni ziyarete gelenler olması, vb. durumlarda uygun açıklamalar yapabilecektim.

Turist maske hikâyesi için şunu söylemeliyim ki, ilk günler bunu sürdürmem çok da zor olmadı, ama daha sonra, Pratik Operasyon Planımda belirlenen zaman cetveline uygun biçimde çok sayıda görevi yerine getirmem gerektiğinde, maske hikâyeyi devam ettirmek neredeyse imkânsızdı. Bu yüzden otelde olmadığım zamanları, ziyaret ettiğim yerlerin adlarını (Laguna del Tesoro, Trinidad) söyleyerek, gazetecilik ve fotoğrafçılığa olan ilgimi vurgulayarak gerekçelendiriyordum. Fotoğrafçılık bahanesi, acil durumda işe yarayabileceği gibi, operasyon evine yaptığım ziyaretleri ve orada kalmamı da açıklıyordu. Şehir çok küçüktü ve hep aynı insanlarla karşılaşıyordum (operasyon evi bağlamında arkadaşlarımın ya da akrabalarımın film tab etmek için gerekli malzemelere sahip olduğunu ve bu yüzden onlara gittiğimi de söyleyebilirdim).

Maske hikâye hazırlanırken, söz konusu olan bir kadınsa, hazırlanmak ve giyinmek gibi işler için belirli bir zamana ihtiyacı olacağı göz önünde bulundurulmalı. Bu açıdan görevimi çok sınırlı bir biçimde yerine getirebildim. Diğer konularda, kendimi idare etmede, ortaya çıkan durumlara uygun şekilde maskemi kullanmada pek sıkıntı yaşamadım. Genelde insanlar benim Rus ya da Çek olduğumu sanıyordu ve bu durum -fotoğraf çekimi gibi konularda- faydalı oluyordu. Oteldeyse herhangi bir şüpheye yol açmamak için en iyi yol olabildiğince açık olmaktı.

Başlangıçta, plana ve kimliğime uygun olarak yalnızca Kübalı olduğumu söyledim. Daha sonra annemin Alman olduğunu ve yurtdı-

şında birkaç yıl yaşadığımı anlattım. Otele beni tanıyan kişiler geldiğinde ya da şehirde gerçek kimliğimi bilen insanlarla karşılaştığımda, Devrimci Silahlı Kuvvetler Bakanlığı için çalıştığımı söylüyordum. Beni tanıyan birkaç kişiyle karşılaştım, ama onlarla uzun uzun konuşmam gerekmedi. Sanırım içlerinden bazıları beni tanıdı, ama ben onları fark etmemiş ya da tanımamış gibi davrandım. Öte yandan varlıkları işi karıştıran bazı kişiler ortaya çıktı. Örneğin, şehre bir ICAP delegasyonu geldi. Delegasyona ait aracı, önce şehirdeyken, daha sonra da otobüsün penceresinden otelin park yerinde park etmiş olarak gördüm ve otele dönüp beklemeye karar verdim.

Başka bir gün, tam otelden ayrılmak üzereyken Eğitim Bakanlığı'ndan tanıdığım yoldaşları gördüm. Ellerinde bavullarıyla otele giriyorlardı. Tereddütsüz onlara doğru ilerledim ve selam verdim; bana orada ne yaptığımı, hangi kurum için çalıştığımı sordular. Onlara Devrimci Silahlı Kuvvetler Bakanlığı için çalıştığımı söyledim (çünkü onların yakın arkadaşı olan başka bir yoldaşa da birkaç hafta önce böyle söylemiştim). Ayrıca son birkaç haftadır Dış Ticaret Bakanlığı için çalıştığımı, bazı teknisyenler gelemediği için o işin askıya alındığını ve bu yüzden Cienfuegos'ta kaldığımı anlattım. Resepsiyona sormalarını istemediğim için oda numaramı da verdim.

Maske hikâyemle ilgili olarak, bana verilen kimlik kartına kayıtlı olan adresteki ev hakkında daha fazla bilgim olması gerekirdi diye düşünüyorum (örneğin, Altıncı Sokak, ama hangi caddeler arasındaki altıncı sokak?). Dahası, Dış Ticaret Bakanlığı'nda, özellikle de kimlikte yazan bölümde çalışan birkaç kişinin ismini de bilmem gerekirdi.

İLK ÜÇ GÜNLÜK FAALİYET:

Pratik Operasyon Planı'nı okuduktan sonra ilk iş olarak, her zaman el altında bulundurmam gereken notları ve malzemeleri gizlemek için gereken araçları (cansız posta kutusu, gizli astar, şifreli notlar, vb.) temin etmem gerekiyordu. Bu sorunu şu şekilde çözdüm: Otel civarında cansız posta kutusu için uygun bir yer yoktu. Bu yüzden Pratik Operasyon Planı'nı imha ettim ve onun yerine birkaç hafta önce tutulmaya başlandığı izlenimi veren bir günlük tutmaya başladım (genel olarak hayatım, arkadaşlarım, yürüyüşler, etkinlikler üzerine). Günlüğü öyle tasarlamıştım ki, gerektiğinde Pra-

tik Operasyon Planı'nda bana verilen talimatları istediğim zaman içinden süzüp çıkarabiliyordum.

Acil durum kodu, şifreler ve kişisel temaslarda kullanılan işaretlerle ilgili talimatları gizlemek için, otelde kullandığım diş macunumun içinde gizli bir bölme oluşturdum. Sonraki günlerde, tavan arasına açılan pencerelerden faydalanarak daha büyük malzemeleri gizleyebileceğim bir cansız posta kutusu buldum. Operasyon evinde, bana gönderilen fotoğraflanmış malzemeleri (Pratik Operasyon Planı, İletişim Planı, vb.) gizlemek için, çalıştığım odadaki bir pencerenin oluğunu kullandım. Aldığım bazı notları orada sakladım. Eğer burada çalışmaya devam edersem, deşifre ettiğim mesajları ve operasyonun durumuyla ilgili verileri (fotoğraf filmleri) orada gizleyebilirim diye düşündüm. Küçük notları ya da fotoğraf filmlerini yanımda taşımak için bir briyantin kutusu, ruj ve film kutum vardı. 23 Şubat Pazar günü temas kurduğum kişiye ilettiğim bir de kitabım vardı.

İlk gün, şehrin operasyon açısından incelenmesiyle başladı; fotoğraf çekimine başladım. Sonra, operasyon evinin bulunduğu bölgeye aşinalığımı arttırmam; evi, kuzenimi ve benzeri şeyleri tanımam gerekiyordu. Bu arada, evde bulunan çalışma aletlerini gözden geçirdim ve göz damlalığı ve ısıtıcı gibi bazı şeylerin eksik olduğunu tespit ettim. Ampuller 40 watt'lıktı (bendeki filmler 160 ASA idi).* Daha sonra, kablo ve yalıtkanlar gibi şeylerin de eksik olduğunu tespit ettim.

İlk günden itibaren, görevim için gerekli olan, ama elimde bulunmayan şeyleri ve gizli bölmeler olarak kullanabileceğim malzemeleri bulmaya çalıştım. Ayrıca, evdeki bazı koşulların çalışmam için yetersiz olduğunu da fark ettim: Su yetersizdi ve ispirto ocağı yoktu. Çalışmanın bazı kısımlarını, örneğin filmlerin tab edilme işini otelde gerçekleştirmeye karar verdim, ancak zamanın yetersiz olması, farklı görevleri ve geliştirmem gereken maske hikâyeyi etkin bir biçimde koordine etmeme imkân vermedi.

Bu işleri operasyon evinde yapmaya karar verdim. Pazar gününe kadar cansız posta kutusu meselesi ile kişisel temas esnasında ileteceğim posta kutusu krokisini içine saklayacağım malzeme işini halletmem gerekiyordu. Dahası, cansız posta kutusuna yerleştirilmesi

*) ASA, film makarasının hızını belirtmek için kullanılan bir ölçü birimidir.

gereken belge fotoğrafları vardı. Bu meseleyle ilgili olarak öncelikle bir fotoğraf denemesi yapmam gerekiyordu, çünkü ampuller 40 watt, ama elimdeki film 160 ASA idi. Ayrıca tab edilmemiş olarak posta kutusuna koyacağım belge fotoğraflarını çekmeden önce uygun pozlandırmayı tespit etmem gerekiyordu.

Bir başka sorun daha vardı: Fotoğraf çekimi için deneme yapabileceğim örnek belgeler yoktu. Bu yüzden, yerel *La Correspondencia* gazetesini edinmeye çalıştım, ama öğrendim ki, gazete kısa süre önce kapatılmış. Cumartesi günü, gizli bölmesi sayesinde yarım makara operasyon fotoğrafını posta yoluyla gönderirken kullanacağım bir kutu ya da herhangi bir malzeme bulmam gerekiyordu. Yine aynı gün, fotoğraf çekimi ve şehirdeki temasların (buna sonraki günlerde de devam ettim) yanı sıra yedek mıntıka ile Acil Durum Planı'nı hazırlamak için çalışmak durumundaydım.

Birkaç otel, taksi durağı, otobüs garajı ve tren istasyonunda gerekli araştırmaları yaptım. O gün, dört saatimi (!) maske hikâyemle ilgili şeylere harcamam gerekti (örneğin kuaför). Ardından saatlerce yağan sağanak yağmur, cansız posta kutusu, kroki gibi şeyleri hazırlamamı engelledi. Pazar günü, bu işleri bitirdiğim gibi şehirdeki operasyon durumunu inceledim, fotoğraflar çektim ve yaklaşık bir buçuk saatimi karşı-istihbarata ayırdım. Ayrıca, operasyon evinde telsiz teknisyeniyle buluşmam ve teknik hazırlıklara başlamam gerekiyordu. Hazırlıklar başladığında Haberleşme Planı elimizde olmadığı için anteni hazır hale getiremeyeceğimizi fark ettik. Yine de gerekli hazırlıkları yapmaya ve evin çatısındaki imkânları değerlendirmeye karar verdik.

Teknisyenin patavatsız davranışları beni şaşırttı. Evdeki diğer yoldaşların önünde telsiz ve diğer donanımla ilgili sorunlardan yüksek sesle bahsediyordu (hatta bir keresinde CIA lafı bile geçti). Evini kullandığımız yoldaş birkaç kez teknisyene bahsettiği şeylerden hiçbir şey anlamadığını ve sorun hakkında bir fikri olmadığını söyledi. Daha sonra bu meseleyi teknisyenle konuştum. Bana haklı olduğumu, ama yine de evdeki yoldaşın söz konusu sorunlar hakkında bilgisi olmasının iyi olacağını ve ikinci bir ev bulmak için bize yardımcı olması gerektiğini söyledi. Ben de ona, söz konusu yoldaşın yalnızca antenin evin çatısına yerleştirileceğini bilmesinin yeterli olacağını söyledim.

Dahası, teknisyenle evdeki yoldaş, ya beni test etmek için ya da bilgi seviyeleri gerçekten yetersiz olduğu için sürekli olarak bazı teknik meseleler hakkında konuşuyor ve birbirlerine zıt fikirler öne sürüyorlardı. Teknisyenle tartışmamaya karar verdim ve ondan sadece anteni yerleştirmesini istedim. Yoldaş, yaşanan sorunlar ve gecikme nedeniyle çok üzüldü ve sarsıldı. Ama öyle görünüyor ki, teknik eğitimin yanı sıra benim ikna edici bir maske hikâyem olması ve bir dizi görevi yerine getirmem gerektiğini kavrayamamıştı. Son ana kadar çeşitli sorunlar yüzünden gerekli koşulların oluşmadığını ve bu yüzden kendisinin iyi bir iş çıkaramadığını söylemeye devam etti. Örneğin, yükselticiye doğru biçimde bağlanabilmesi için telefon telleri, kablolar ve televizyon anteni arasında kalan iki kutuplu anteni yerleştirirken sorun yaşanmıştı. Son ana kadar kabloların yayını engelleyeceğini söyleyerek antenin başka bir yere kurulması gerektiğini söyleyip durdu.

Haberleşme Planı bana ulaştırılır ulaştırılmaz, Pazartesi günü anteni yerleştirme işine giriştik. Planı Pazar günü saat 19:30'daki buluşmada almıştım. Buluşmaya saat 17'de gitmem mümkün değildi, çünkü daha önce de belirttiğim üzere, aynı gün içinde cansız posta kutusu meselesini ve fotoğraf çekimini tamamlamam gerekiyordu. Bunların ardından krokileri çizmek ve cansız posta kutusuna yerleştirmek üzere belgelerin fotoğraflarını çekmek durumundaydım. O kadar sıkışık bir programım vardı ki, 17'deki buluşmaya ucu ucuna yetişiyordum. Ancak beklenmedik bir sorun ortaya çıktı: Kuzenim dışarıda olduğu için eve giremedim (bu olaydan sonra bana evin anahtarını verdiler ve bir daha böyle bir sorun yaşanmadı).

Kroki çizimini bitirdikten sonra buluşmaya gittim, ama önce bölgede yarım saatlik bir karşı-gözetleme faaliyeti yaptım. Krokiyi koyduğum paketi verdim ve içinde Haberleşme Planı ile Pratik Operasyon Planı'nın fotoğrafları, açıklamalar ve bir mesaj bulunan paketi teslim aldım. Bana büyüteç verilmemişti, bu yüzden yoldaştan malzemeyi kamera objektifiyle okumaya çalışması gerektiğini söyledim. Bir sonraki Pazar tekrar buluşmaya karar verdik.

Ayrıca cansız posta kutusu ve o günkü buluşma hakkında da konuştuk. Cansız posta kutusuyla ilgili olarak, kararlaştırılan yerin ideal olmadığına kadar verdik. Oradan düzenli olarak geçen iki otobüs vardı. Ajan orada on-on beş dakika kaldığı takdirde geçen oto-

büslerdekilerin dikkatini çekebilirdi. Onun yerine, bir sinema salonunun, kitapçının ya da mağazanın dışı gibi çok daha uygun yerler vardı. Havana'ya dönmeden önceki gün için bir buluşma daha kararlaştırdık. Bu yoldaş, sürekli bir yerden başka bir yere seyahat ettiği ve farklı otellerde kaldığı için, büyük kâğıt parçalarına notlar alıyordu. Bense eve döner dönmez, bir sonraki buluşmaya dair üzerinde işaretler, şifreler, zaman, vb. şeyler bulunan küçük bir not yazıyor ve onu briyantin kutusunun içine saklıyordum.

Ertesi gün yazdığım notu otele götürdüm ve diş macunu tüpünün içine yerleştirdim. Pazar akşamı şehir fotoğraflarının ilk makarasını tab etme işini bitirmiştim (bunları postayla göndereceğim pakete koyacaktım). Bunlardan birkaçını ve postayla gönderdiğim fotoğrafların geri kalanını (Seri 1) açıklayıcı nitelikteki bir belge fotoğrafının baskısını aldım. Operasyonla ve temaslarımla ilgili elde ettiğim ilk bilgileri değerlendirmeye başladım.

İlk olarak, buluşma esnasında bana verilen malzemeyi okudum. Haberleşme Planı'nın bir kopyasını almamak gibi bir hata yaptım. Çok yorgundum ve bütün yapabildiğim, anteni yerleştirirken lazım olacak frekanslar ve yeni talimatlar gibi önemli yerleri hızlıca okumaktı. Her ne kadar buluştuğum kişiyle ertesi gün bu paketi cansız posta kutusuna bırakmam konusunda anlaşmış olsak da, talimatları okuduğumda bu fikirden vazgeçtim, çünkü gelen mesajda paketi 29 Şubat Cumartesi günü bırakmam gerektiği açıkça belirtiliyordu. Ayrıca o gece, her ne kadar mürekkebi hazırlamak için hâlâ bir göz damlalığı edinememiş olsam da, postayla göndermem gereken mektubu da yazmaya başladım (daha şimdiden bir gün gecikmiştim). Sonunda mektubu Cuma ya da Cumartesi günü göndermeyi başardım, ama içeriği çoktan güncelliğini yitirmişti (yine de pratik yapmak açısından faydası olacağını düşündüm).

Pazartesi gününü, telsizle ilgili teknik hazırlıklar ile mesaj hazırlama (şifreleme ve deşifre etme) gibi işlere ayırdım. Mektubu ve paketin içeriğini hazırlamak ve postaneye gitmek için pek az vaktim kaldı. Ayrıca, bağlantıyı sağlayan yoldaşla yeniden buluştum ve ona havaalanına kadar eşlik ettim (bu doğru bir şey miydi, bilmiyorum). İki evdeki anten kurma işiyle o kadar meşguldük ki, otele yine geç dönmek zorunda kaldım. İkinci evdeki anteni kurarken çatıya çıktım (daha doğrusu, tırmandım) ve tabii ki üstüm başım battı. Bu şe-

kilde şehirde dolaşmam ve bağlantımla buluşmam doğru olmazdı; o yüzden temizlenmek için önce otele uğramam gerekti. İkinci evdeki anteni yerleştirirken bir dizi yeni sorunla karşılaştık. Anteni kurmak için yalnızca tek bir seçeneğimiz vardı, çünkü kullanmak durumunda olduğumuz kutupları bağlayabilmenin tek yolu buydu. Anteni o şekilde kurmaya ve ertesi gün yönünü öteki tarafa (alıcı tarafına) çevirmeye karar verdik. Şunu belirtmeliyim ki, söz konusu ev, Ulusal Turizm Endüstrisi Enstitüsü'ne (INIT) giden ve turist otobüslerinin geçtiği bir caddeye bakıyordu. Jagua Otel'de kalan birçok kişi vakit geçirmek ve yemek yemek için sık sık bu Enstitü'ye gidiyordu.

Aslında bu evi kullanmanın ve anteni oraya yerleştirmenin bir hata olduğunu düşünüyordum. Ama iki sebepten ötürü bana bu doğrultuda talimatlar verilmişti: tek bir evde iki anten bulundurmamak ve telsiz üssünü daha iyi gizleyebilmek için. Telsiz üssünü gizleme konusunda bir sıkıntı olmadı, ancak anten konusu her durumda sıkıntılıydı. Bir röle antenimiz olmadığı için aynı evde kullandığım küçük CIA cihazını çalıştırmak üzere ikinci bir alıcı anten yerleştirmem gerekti. Sonunda kablo meselesini de halletmeyi başardık. Salı günü temin ettiğimiz kabloyla EICO marka alıcı anteni de nihayet kurduk.

Teknisyen bu antenin yükselticisini yerleştirip onu CIA cihazı için çalışabilir hale getirmeye çalışırken, ondan gerekli hesaplamaları mutlaka yapmasını istedim (dikkat çekmemek için iki de bir çatıya tırmanmak istemiyordum). Bu yoldaşın, moral bozukluğu ya da telaş yüzünden beni tam olarak anlayıp anlamadığından emin değilim. Aşağı inen kablonun çalışma odasının penceresinden bina içine alınması gerektiği konusunda da ısrarcı davrandım. Bu sayede yalnızca yakındaki komşular kabloyu görebilir ve bu konuda onları yanıltıcı açıklamalar yapılabilirdi. Eğer öteki pencere kullanılırsa, sokaktan geçenler kolaylıkla kabloyu görebilirdi. Teknisyen benim görüşümü göz ardı etti ve içinde cihazın üzerine konabileceği bir masa bulunan öteki odanın penceresinin bu iş için uygun olduğunu söyledi ve dediğini yaptı. Bence bu büyük bir hataydı. Bu yüzden ileriki günlerde kablonun yerini kendi başıma değiştirebilirim diye düşündüm.

Salı günü, küçük CIA cihazıyla ilk iletişimi sağlamayı planladım (plana göre Nokta 4'le irtibat kuracaktım). Antenin yerleştirilmesi işi çok uzun sürdü (kablonun ve yalıtıcıların döşenmesi işini ancak

Salı öğleden sonra bitirebildik); mesajı hazırlayıp şifrelemem gerekiyordu. O saatte taksi bulamadım. Otobüs de gelmedi ve oraya kadar yürümem gerekti (yaklaşık 18 blok), ama yayın için tam zamanında evdeydim. Cihazı hazırlamadan yayın yapılamıyordu. Teknisyenle birlikte ertesi gün iki cihaz arasında bir test gerçekleştirmeye kadar verdik (iki dakika VVV GA, VVVK cevabı).

Test ertesi gün gerçekleştirildi ve EICO cihazı kusursuz çalıştı, ancak öteki cihaz için aynı şeyi söyleyemem. Birkaç dakika içinde *kristal*'lerden* birinin çalışmadığını fark ettik. Bu yüzden öteki cihazı devreye sokamadık. Bu cihazın kullanılmasına karar verilmişti, ama kristaller çalışmıyordu ve anten o frekansa uyumlu değildi. Bu yüzden Ulises'le, Çarşamba günü saat 17:30'da EICO vericisinin frekansında iletişime geçmeyi kararlaştırdık. Bu, benim içinde basit bir mesaj bulunan ilk telsiz yayınımdı.

Yayını güçleştiren ufak bir sorun vardı: açma/kapama düğmesi bozulmuştu ve yayın öncesinde ve esnasında sürekli tamir edilmesi gerekiyordu. Neredeyse vaktimin tamamı telsiz yayınıyla geçti. Hemen hemen bütün mesajları kopyalamayı başardım, ama bir tanesinde, araya başka bir yayın karıştığı için mesajın ortasında bağlantıyı kestim. Rakamları çözmek konusunda hiçbir sıkıntım olmadı. Nokta 3'le olan bağlantı çok fazla parazit olduğu için sonuçlandırılamadı. Yalnızca son iki rakamı kaçırmış olmama rağmen Nokta 4 aynı mesajın tamamını tekrar tekrar göndermeye devam etti. Harfleri çözmek bana daha zor geldi; bu yüzden harf** yayını ve alımı üzerine daha fazla pratik yapmam gerektiğini düşünüyorum.

Bazı mesajları deşifre ederken güçlük çektim; bir tanesi belki iki nokta arasındaki bağlantıda mesaj iyi kopyalanamadığı içindi, ama ötekinde sebep, mesajın gerektiği gibi şifrelenmemiş olmasıydı (bunu bir kontrol etmek lazım). Farklı noktalar arasındaki bağlantıların fazla uzatıldığını ve bazen iki noktanın çakıştığını fark ettim. Örneğin, Nokta 4, bana sürekli beklememi emreden AS sinyalini verirken Nokta 3 ve Nokta 5 çakışıyordu. Planda hepsi zaten belirtilmiş olmasına rağmen Nokta 4, bir sonraki bağlantının zamanını ve frekansını veriyordu ve bu durum üssün yerinin tespit edilmesine yol açа-

*) *Kristal*, telsizlerde kullanılan bir parçadır.

**) Buradaki harfler, telgraf mesajı alıp verirken kullanılan Mors alfabesine gönderme yapmaktadır.

bilirdi. Bence zamanlama, boşluklar ve rakamlar kullanılarak yazılı açıklamalarda gayet güzel bir biçimde ortaya konabilirdi.

Bütün noktalarla bağlantı kurmayı başardım; yalnızca iki kısa mesaj gönderdim ve içinde telsiz yayınıyla ilgili operasyon durumu bilgisini barındıran ve Cuma günü saat 17'de gönderilmesi istenen ilk uzun mesajım için hazırlanmaya başladım. Daha sonra bu zamanın yirmi dakika geciktirilmesini talep ettim. Çünkü yayına başladığımda yine açma/kapama düğmesiyle ilgili bir sorun baş gösterdi. Nokta 4'ün talimatları doğrultusunda mesajı tam olarak yirmi dakika sonra göndermeye başladım, ama hiçbir cevap alamadım. Yedek frekansı da denedim, ama oradan da cevap gelmedi.

Bu, içinde şehir hakkındaki bilgilerle benim kurduğum temaslara dair bilgi barındıran uzun bir mesajdı. Bu bilgilerden bazıları kroki, belgelerin tab edilmemiş filmleri ve 2'inci Seri fotoğrafların açıklamalarını gönderdiğim paketin içinde de vardı. Bu paketi 29 Şubat Cumartesi günü cansız posta kutusuna bırakmıştım (pakette ayrıca 2'inci Seri için çekilmiş öteki fotoğraflar da vardı).

Otelde kurduğum bazı bağlantıların (bir Çek, bir otel görevlisi, vb.) yanı sıra aşağıda sıraladığım bağlantıları da operasyonla ilgili çalışmamda ve raporlarımda kullanmayı planladım: Carmelo adında bir otel görevlisi; Giron'da savaşmış Miguel Angel Medina adında bir 320'inci Halkın Savunma Milisleri Müfrezesi üyesi (bkz. 2'inci Seri fotoğraflar); Kızılhaç'ın yanında, 60'ıncı ve 51'inci caddeler arasında, 2B-7 adresindeki puro atölyesinde bulunan PURSC biriminin işletmecilerinden biri. Bu yoldaş beni atölyeyi gezmem için davet etmişti (Onunla 54 ile 56'ıncı caddeler arasındaki 19'uncu cadde 320 numaradaki Casa del Bon'da tanışmıştım).

Ayrıca, Cayo Coco deniz üssünün karşısında yaşayan çok yoksul bir aileyle de tanıştım. Bazı ortaokul öğrencileriyle de (21'inci cadde no 4828'deki eski adı San Lorenzo olan okuldan) tanışıklığım oldu; bunlardan biri, ikinci sınıfa giden Caridad Lara isminde bir kızdı. Dahası, INIT'nin taşra teşkilatında çalışan yoldaşlardan biri olan Isaac Torres'le de tanıştım. Cumartesi günü Torres bana, Diesel Motor fabrikasını, yeni Teknoloji Okulu'nu ve içinde şeker yüklemek için büyük iskeleler bulunan binayı gezdirdi.

Aynı gün belge fotoğraflarının (operasyon raporu taslakları, şehir haritaları ve 2'inci Seri fotoğrafların açıklamaları) tab edilmemiş

filmlerini hazırladım ve 2'inci Seri fotoğraflarla birlikte gizli bölmeye koyduktan sonra cansız posta kutusuna götürdüm. O sırada takip edildiğimi ve üzerinde apaçık görünen iki anteniyle operasyon evinin tespit edildiğini düşündüm (ama emin olamadım).

Karşı takip önlemleri bağlamında şunu belirtmeliyim ki, bunu biraz ihmal ettim. Becerebildiğim ölçüde bana verilen, telsiz yayını, hazırlıklar, şifreleme, şifre çözme gibi görevleri yerine getirmekle meşguldüm. Maske hikâyeme olabildiğince uygun davranmaya çalıştım; yaptığım geziler ve fotoğrafçılık merakım hakkında konuşarak otele geliş gidişlerimi gerekçelendirmeye, tanıştığım komşulara yanlış bilgiler vererek kuzenimin evinde ne yaptığımı açıklamaya çalıştım.

Gerçek anlamda karşı takip önlemleri (bir plan hazırlamak ve kendimi iki kez kontrol etmek amaçlı çeşitli faaliyetlerde bulunmak) aldığım söylenemez. Onca işin arasında çifte kontrol yapamıyordum; Pratik Operasyon Planım, bu güvenlik önlemlerini yerine getirmemi sağlayacak ne zaman ne de koşul bırakıyordu. Dahası, teknik işlere (telsiz yayını yapmak ve öteki noktalarla bağlantı kurmak) o kadar önem veriliyordu ki, gerçek karşı takip önlemleri almam gerektiğinde zaten tespit edilmiş olduğumu düşünüyordum, ama yine de tam emin olamıyordum.

Kuzenimin evinin karşısında bulunan Ch. Tugayı'ndan* birisi beni tespit edebilirdi. Cihazları taşımaya yardım eden yoldaşın arabası bozulduğu zaman evin yakınındaki bir adam dikkatimi çekmişti (adam etrafta kimseler yokken karanlığın içinden çıkıvermişti). Ayrıca, Diesel Motor fabrikasından çıkarken de iki adam dikkatimi çekmişti. Bunlardan tel çitin yanındaki Afro-Kübalıydı; öteki de bana fotoğraf çekiyor gibi geldi.

Cansız posta kutumun bulunduğu INIT'te şöyle bir şey gözlemledim: Kafeteryadan ayrıldığımda, denize bakan pencerenin yakınındaki küçük ahşap kulübenin içinde bir adam ve Afro-Kübalı bir kadın dikkatimi çekti. İskeleye doğru yürüdüm. Cansız posta kutusunun yanına kadar gitmedim ve öğle yemeğimi yemek için kafeteryaya geri döndüm. Daha önce gördüğüm iki kişinin orada, kapının yanında oturduğunu gördüm. Yemeğimi yedim. Bir kez daha cansız posta kutusunun olduğu yere doğru yürüdüm. O iki kişi

*) Buradaki Ch. Tugayı, Tanya'nın kendisini izlediğinden şüphe ettiği karşı istihbarat timidir.

şimdi de deniz kenarındaki duvarın üzerinde oturuyordu: ince, uzun boylu, gözlüklü bir Afro-Kübalı kadın ile ondan daha kısa bir adam. Onu, Diesel Motor fabrikasının çıkışında gördüğüm adama benzettim.

Cansız posta kutusuna gittim, bırakmam gerekenleri bıraktım ve kafeteryaya dönerek bir süre daha bekledim. Otobüs gelmek üzereydi, ama ben hâlâ bırakmam gereken işareti bırakmamıştım. INIT'ten iki yoldaşla karşılaştım ve sanki oradan ayrılıyormuşum gibi davrandım, ama yan yoldan tekrar deniz kenarına ulaştım. Söz konusu iki kişinin cansız posta kutusunun olduğu yere doğru yöneldiğini gördüm, ama iki adım attıktan sonra beni gördüler ve başka bir yere gidiyormuş gibi yaptılar. Ben dolaşmaya devam ettim ve işareti bırakmayı planladığım yere doğru gittim. İşareti bırakmam söylenen ağacın yanında kır saçlı bir adam oturuyordu. Tekrar kafeteryaya döndüm ve gözetlediğim kişilerin cansız posta kutusunun oradan geri geldiklerini gördüm.

İçinde bulunduğum koşulları değerlendirdiğimde en mantıklısı, paketi alacak ajanı ya da işbirlikçiyi tehlikeye atmamak için işareti koymamaktı. Operasyon evine geri döndüm. 'Kuzenim'le birlikte yakındaki bir eve manikür yaptırmaya gittik. Karşıdan karşıya geçerken önümüzde duran mavi-beyaz araba dikkatimi çekti. Bir süre sonra araba u-dönüşü yaptı. Bu, arabanın fotoğrafını çekmek için uygun bir fırsat olabilirdi. Evde olup biteni yeniden gözden geçirdim, ama hâlâ emin olamıyordum; son birkaç gündür gerçekleştirdiğim yoğun çalışma nedeniyle belki de tespit edilmiştim ve faaliyetlerim açığa çıkmıştı.

Bu tür bir durum karşısında ilk yapmam gereken faaliyetlerimle ilgili diğer bireylerle bütün bağlantımı kesmek olduğu için, önce o geceki buluşmaya gitmemeye karar verdim. Cansız posta kutusunun olduğu bölgeye geri dönmenin, oradaki paketi almanın ya da işareti koymanın doğru olup olmayacağını tespit edebilmek için derinlemesine ve iyi planlanmış bir karşı takip gerçekleştirmek istiyordum (bu doğru bir şey mi?).

Bu arada, buluşacağım kişiye götüreceğim mesajı içine koyacağım küçük taşıyıcıyı hazırladım. Ne yapacağıma henüz karar vermemiştim. Cumartesi akşamı taksi bulmanın zor olacağını düşünerek saat 20'de dışarı çıktım. Taksi durağında bekleyen iki kişiyle göz göze geldik. Kısa süre sonra araba geldi. Taksinin de takip ekibinin bir

parçası olabileceğini düşündüm. Jagua oteline gideceğimi söyledim. Tam inerken, daha önce dikkatimi çeken mavi-beyaz arabayı gördüm. Araba benden birkaç metre ileride durdu ve içinde INIT'teyken gördüğüm adam indi. INIT'te dikkatimi çeken iki Afro-Kübalının da otelde olduğunu fark ettim. Adam ayağa kalktı ve bara gitti. Ben odama çıktım. Düşünecek zamanım yoktu; bu noktada buluşmayı gerçekleştirmemeli, ya da en azından buluşacağım kişiye kendimi göstermeli, ama takiptekilere belli etmemeliydim. Ertesi gün toparlanıp Santa Clara'ya geçecektim.

Bir yandan da, bazı şeyleri kendi kendime uydurduğumu, Pratik Operasyon Planı gerekli karşı takip önlemlerini almama imkân vermese de, en iyisinin buluşmaya gitmek ve yoldaşın fikrini almak olduğunu düşünüyordum. Ayrıca, takip edildiğimden tam olarak emin değildim. Belki de şehrin yapısı nedeniyle, daha önce olduğu gibi bu kez de yolum sürekli aynı insanlarla kesişiyordu. Genelde insanlar, özellikle de turistler hep aynı yerlere gidiyorlardı. Lobiye inerken, daha önce operasyon evinin yakınında gördüğüm adamlardan birinin bakışını yakaladım. Bu adamı tarif etmek kolay değil; aslında bu konuda sürekli güçlük çektim; bol bol egzersiz yapmam gereken konulardan biri de bu (insanların görünüşlerini, yüzlerini, ayırt edici özelliklerini vb. ezberlemek ve tarif etmek).

Saat 21'de, ben barda otururken buluşacağım kişi bana doğru yaklaştı ve "Size bir soru sorabilir miyim? Siz Talia mısınız?" dedi. Ben de, "Tanya mı demek istiyorsunuz?" dedim. O da "Sanırım..." dedi ve gerisini getirmedi. Bir masaya geçtikten sonra biraz bekledim ve ona söylemem gerekenleri söyledim. Yoldaş bana sigara içer misin diye sordu, ben de içmediğimi belirttim. O, içmem gerektiğini söyledi ve hediye olarak sigaraları bana verdi (tabii ki paketin içinde gizli bir bölme vardı).

Ben çok endişeliydim; bu tür bir görev için pratikte yanlış işler yaptığımı düşünüyordum. Bu buluşmaya gelmemeliydim. Eğer başka bir ülkede gerçekten bu tür bir görevi yerine getiriyor olsaydım, benimle konuşan bu adamın da, telsiz yayınlarını kesen ve bir dizi veriyi ele geçirmeyi başarmış düşman karşı istihbaratının bir üyesi olabileceğinden şüphe etmem gerekirdi. İhtiyaç duydukları bilgi, düşmanın eline düşen ve bildiği her şeyi onlara anlatan bir işbirlikçiden ya da bizim saflarımıza sızmış kendi ajanlarından birinden alınmış olabilirdi.

İlk başta, olabildiğince az konuştum. Yoldaş, bir yandan bara doğru birtakım hareketler yaparken, bir yandan da bana çalışmalarım, telsiz yayını, mesajlarım hakkında sorular soruyordu. Ayrıca bana neden işaret bırakmadığımı da sordu. Ona bunun mümkün olmadığını, etrafta birilerinin olduğunu ve takip edildiğimden kuşkulandığımı söyledim. O akşam buluşmaya gelmemeyi düşündüğümü, takip ekibi oteldeyken ve ellerinde kayda değer bilgiler varken (cansız posta kutusu, operasyon evi, vb.) Acil Durum Planı'nı devreye sokup sokmamak konusunda kararsız kaldığımı da anlattım. Aynı zamanda yakındaki bir masada takip ekibinden birkaç kişinin oturduğunu fark etmiştim, ama tam olarak görebilmem için yeterli ışık yoktu. Bence bu, bizim konuşmalarımızı teybe almak için ideal bir durumdu.

Yoldaşa henüz yemek yemediğimi söyledim ve bana eşlik etmek isteyip istemediğini sordum. Benimle birlikte yemek salonuna geldi; bu sırada ısrarla operasyonun çok başarılı olduğunu, benim işlerin üstesinden gayet güzel geldiğimi ve INIT'de çalışan adamı nasıl atlattığımı gördüğünü anlattı. Buluşmaya benim gibi birisinin gelmesini beklemediğini ve o günkü işimiz bittiğine göre birlikte dans etmeye gidebileceğimizi söyledi (bu, yoldaşa verilmiş bir görev miydi, yoksa kendi inisiyatifiyle mi böyle bir şey yapmaya kalktı, bilmiyorum). Onunla gitmeyeceğimi ve erkenden yatmak istediğimi anlayınca özür diledi ve bara döndü (kadın olduğum için bu şekilde davrandığını düşündüm, ama belki de takip ekibinden biriydi).

Ertesi gün eve gittim. Gizli bölmede bulduğum fotoğrafları tab ettim. Otele döndüm. Öğle yemeğinde yine o Afro-Kübalı kadını, bu kez boyu ortalamadan biraz daha kısa gözlüklü bir başka kadınla gördüm. Otelin karşısındaki kafeteryada da, daha önce dikkatimi çekmiş adamlardan bazılarını gördüm. Odama döndüm ve bir karşı takip planı hazırlamaya başladım. Tam bu sırada Ulises aradı ve benimle kuzenimin evinde buluşmak istediğini söyledi. Taksi beklerken bir genç konuşmaya başladı ve bana çıkma teklif etti. Benimle aynı taksiye bindi. Onun da, maske hikâyemi açığa çıkarmaya çalışan ekibin bir parçası olabileceğini düşündüm. Eve ulaştım ve Ulises'le karşılaştım. (Dikkatimi çekenler arasında kır saçlı adam, orta boylu iki genç, Afro-Kübalı bir adam ve biri Afro-Kübalı, kısa boylu ve gözlüklü iki kadın vardı.)

Bu pratik egzersizin, çalışmamızın farklı boyutlarına dair bilgimi geliştirmesi ve birtakım konularda (bkz. özet) daha çok şey öğrenme ihtiyacımı ortaya çıkaracak biçimde beni test etmesi açısından son derece faydalı olduğunu düşünüyorum. Ayrıca işlerimi daha iyi organize etmeliyim ve daha hızlı tepki verebilmeliyim. Koşullar gerektirdiğinde daha fazla inisiyatif almalı ve daha çabuk karar verebilmeliydim.

B. ÖZET

I. BAŞARILAN İŞLER

Üç gün boyunca telsizle haberleşme. Dört noktayla bağlantı. Dört mesaj kopyalandı. İki kısa mesaj gönderildi. İkisi de şifrelendi ve deşifre edildi (Hazırlanan üçüncü mesajı gönderemedim.)

İki telsiz üssünün çalışması için gerekli teknik hazırlıklar yapıldı.

Görünmez mürekkeple şifreli mektup yazıldı.

İçinde gizli bölmesi bulunan bir kutu (cansız posta kutusu ve operasyonla ilgili tab edilmiş fotoğraflar), hediye görünümünde postayla gönderildi.

Bir cansız posta kutusu. Fotoğraflar ve krokiler. Cansız posta kutusuna konmak üzere yapılan ve içinde tab edilmemiş filmlerle bir fotoğraf bulunan gizli bölmeli bir kutu.

İki buluşma. Malzemenin teslimi.

Talimatları ve bilgileri gizlemek için taşıyıcılar ve cansız posta kutuları.

Şehrin ve tanışılan insanların operasyon açısından incelenmesi (başlandı).

Operasyonun durumunu anlatan iki seri tab edilmiş belge fotoğrafı.

Tab edilmemiş bir dizi belge fotoğrafı filmi.

Turist maske hikâyesini desteklemek için gerekli olan faaliyetler. Aynı durum, operasyon evi ve orada kuzenimle birlikte kalmam konularını gerekçelendirmek için de geçerlidir.

II. EKSİKLİKLER, HATALAR, VB.

Hazırlık aşaması: Pratik Operasyon Planı çok geniş boyutlu. Bütün görevleri yerine getirmek imkânsızdı; özellikle de işin, planlandığından bir iki gün geç başladığını düşünürsek.

Haberleşme ve Pratik Operasyon Planları, gerekli talimatlarıyla birlikte bana son anda ulaştırıldı.

Kimlik meselesi iyi organize edilmemişti. Örneğin, kimlik kartımda yazılı olan ev adresi ve işyeri hakkında benim hiçbir bilgim yoktu.

Bazı malzemeler eksikti: yalıtkanlar (özellikle iki kutuplu anten için kullanılacak büyük yalıtkan); anten kablosu; röle anten; mürekkep hazırlamakta kullanılan göz damlalığı; ısıtıcı (ev ya da çalışma mekânının koşullarına uygun); belge fotoğrafları için 40 watt'lık ampuller ve fotoğraflanmış malzemeleri okuyabilmek için büyüteç.

Teknisyenle ilgili olarak patavatsızlık ve deneyim eksikliğinden bahsedilebilir.

Bir sonraki yayının zamanı ve frekansı telsizden duyuruluyordu (açıklamalar da ilave edilebilirdi). Yayın çok uzun sürüyordu ve geç geliyordu.

Benim hatalarım:

İki kutuplu antenin yerini değiştirmeli ve aşağı inen kabloyu kamufle etmeliydim.

İkinci telsiz üssü başka bir eve kurulmamalıydı. Çünkü her durumda iki antenin de ana operasyon evine yerleştirilmiş olması gerekiyordu.

Geç kalmalar. (Gerçi birçok durumda bunun sebebi ortaya çıkan sorunlardı.)

Özellikle son günlerde yeterli karşı takip önlemlerini almadım. Durumu kavradığımda da gerekli ve yerinde kararları yeterince çabuk alamadım. (Örneğin, 29 Şubat Cumartesi günkü buluşmaya gitmemeliydim.)

Cansız posta kutularının işaretleri ile alıcının bırakacağı işaretler birbirinden çok daha uzakta olmalıydı.

III. TEREDDÜTLER, GELİŞTİRİLMESİ GEREKEN BECERİLER

Acil Durum Planı ve onun farklı koşullarda uygulanmasıyla ilgili tereddütlerim var.

Telsiz-telgraf için Mors alfabesini öğren.

Telsiz bağlantısı ve antenlerle ilgili bazı meseleleri netleştir.

Kendimi askeri açıdan gerektiği gibi yönlendirebilmek için düzenli orduların donanımları ve silahları hakkında çalışma yapmalıyım.

Karşı takiple ilgili olarak: İnsanları ezberlemeyi ve tarif etmeyi öğrenmeliyim.

TANYA

EK 4:
BATI AVRUPA'YA İLK SEYAHATİ SONRASINDA TANYA'NIN PRAG'DAN GÖNDERDİĞİ MESAJ

Kime: MOE
Kimden: Bolivar

GİZLİ
MESAJ 3

Nokta. Başla. 13 Nisan Pazartesi günü ayrılırken havaalanında DAC'den bir delegasyonla karşılaştım. İçlerinde Havana'daki DAC büyükelçiliğincle tercüman olarak görev yapan bir yoldaş vardı. Delegasyonun diğer üyeleri gibi bu yoldaşla da yakın arkadaştık. Öyle görünüyor ki, saçımın rengi, şekli ve gözlükler ile 'kimseyi tanımama taktiği' kırk beş dakika boyunca işe yaradı.

Benimle birlikte seyahat eden yolcular arasında hamileliğinin epey ileri aşamasında olan bir kadın vardı. Benim gibi sosyalist bir

ülkeden geldiği için o kadının da bir devrimci olabileceğini düşünerek onunla konuşmamaya çalıştım. Kocasının yanına dönüyordu.

Bu seyahat esnasında geçici maskem olarak Marta kimliğini benimsemekte güçlük çektim. Önceden üzerinde anlaştığımız verilere bağlı kalarak onun hakkındaki temel özellikleri çıkartmayı başardım. Arjantinliyim, jimnastik öğretmeniyim; kadın ve çocuklara özel ders veriyorum; babam satış görevlisi, annem ve kız kardeşimle birlikte sürekli seyahat ediyor. Ailemle ilişkim pek sıkı değil, bu yüzden yalnız ya da Buenos Aires'teki arkadaşlarımla birlikte yaşıyorum. Şu anda Avrupa gezisine çıktım ve bana gezinin maliyetini karşılamada yardım eden Arjantinli arkadaşlarım için birkaç iyilik yapmam gerekiyor. Almanya'da bazı arkadaşlarla buluşmam gerek, çünkü gezinin devamını onların arabasıyla yapacağız; bu yüzden gezinin bu aşamasında yalnızım.

Avrupa'da tek başına seyahat eden bir kadın turist olarak temel sorun arkadaş meselesidir. Örneğin, bazı ülkelerde tren yolculuğu yaparken sizinle flört etme riski olmaksızın bir erkekle gayet samimi sohbet edebilirsiniz, ama bazı başka ülkelerde sohbete başlar başlamaz adamın yapacağı ilk şey budur. Elde etmek durumunda olduğum bilgilere ulaşmak için orta sınıftan insanlarla ilişki kuruyor, onların ailelerini, sorunlarını, hayatlarını, eğitimlerini, işlerini ve ekonomik gelirlerine paralel olarak nerelere gittiklerini öğrenmeye çalışıyordum.

Marjinal tipler, öğrenciler ya da işsiz gençler hep şehir turu düzenleyen acentelerin etrafında takılıyordu. Özellikle marjinal tipler, paraları olmadığı, dil becerileri gelişkin olduğu ve yabancılarla kolaylıkla ilişki kurdukları için polis tarafından işbirliğine zorlanmaktadır. Sürekli farklı kişiler tarafından kuşatma altında tutulduğum için, onlar bana bir hamle yapmadan önce ben kendi 'hamlemi' yapmaya karar verdim. Böylelikle Pacifico'yla, onun bazı arkadaşları ve ailesiyle tanıştım. Onlarla vakit geçirerek çekirdek aile hayatı hakkında ihtiyaç duyduğum bilgileri elde ettim.

Pacifico aracılığıyla işime yarayan pek çok şey öğrendim: orta sınıf ailelerle ilişkiye girmek ve onun motosikletiyle şehir içi ulaşım sorunu çözmek gibi. Pacifico, hiç ayrılmadığı arkadaşı Alberto'yla birlikte bir gece okulunda grafik sanatı, çizim ve resim okuyor.

Bu bağlamda, birkaç gün boyunca kendi hayatım, ailevi sorunlarım ve özlemlerimle ilgili anekdotlar anlatarak kimliğimi destekleye-

cek bir strateji geliştirmeyi başardım. Hatta ben bile anlattıklarımın kendi hayatım olduğuna inanacak hale gelmiştim. Genel olarak kendi işine gücüne bakan, siyasetle pek ilgili olmayan, ırk ya da din temelinde ayrımcılık yapmayan, ama bir biçimde anti-komünist olan insanlarla tanıştım. Benim için bir Alman karşıtı, bir anti-faşist olmak yeterliydi, çünkü Avrupa'da Almanca konuşan birisi faşist çevreler için çalışan bir ajan olarak görülüyordu. Tanıştığım bir grup gencin siyasal bir duruşu vardı; kısmen ilerici bir 'resmi demokratik' duruşu benimsiyorlardı, ama bu durumun bana pek faydası yoktu; aksine devrimci eğilimleri ya da az çok komünizm sempatisi olanlarla ilişki kurmak benim için iyi olmazdı.

Daha sonraki bir tren yolculuğunda son derece tuhaf bir adam kompartımanıma geldi. Bana anlamadığım bir şey hakkında İspanyolca bir şeyler söyledi. Ondan İtalyanca konuşmasını rica ettim, ama İspanyolca cevap verdi. İspanyolcası o kadar kötü, aksanı o kadar güçlüydü ki, ona Kuzey Amerikalı olup olmadığını sordum. Sonra abuk subuk bir biçimde gazeteci olarak Küba'ya yapacağı yolculuk hakkında Almanca bir şeyler söyledi. Aynı zamanda elinde bir tüfek varmış gibi hareketler yaparak sanırım bana bir gerilla olduğunu anlatmaya çalışıyordu.

Ona sert bir biçimde komünist olup olmadığını sordum ve gazeteci kimliğini görmek istediğimi söyledim. O ise siyasal bir şeyler yaptığını ve kimliğini açığa çıkarmasının yasak olduğunu söyledi. Kompartımana birkaç Alman girdi ve bu adam anlaşılmaz İspanyolca'sıyla absürd şeyler anlatmaya devam etti. Koridordan bir rahip geçtiğinde adam kilise hakkında kötü şeyler söyledi ve işte o zaman bütün hayatım boyunca savunduğum ilkelere karşı hareket etmenin kendi payıma ne kadar zor olacağını anladım. Adama kızmış gibi yaptım ve kompartımandaki Almanlar benimle aynı görüşü paylaşana ve adamı gitmeye zorlayana kadar komünizme olan öfkemi kustum. O provokatörün bana gerçekten inanıp inanmadığını bilmiyorum, ama eminim ki beklenen sonuçları almak konusunda adamın görevi başarısız oldu. Son. Nokta. Bolivar.

EK 5:
BATI ALMANYA'YA İKİNCİ SEYAHATİ ÖNCESİNDE TANYA'NIN PRAG'DAN GÖNDERDİĞİ MESAJ

Her ne kadar bu mesaj MOE'ye gönderilmiş olsa da, Tanya bu mektubu yazara, Ulises Estrada'ya yazmıştı.

GİZLİ
Kime: MOE

Mesaj 6. Nokta. Başla. Son hazırlıkların ortasında, mektupların ellerimde ve kafamda, tıpkı 'bir sinema ürünü' gibi zihnim düşüncelerle dolu, 'kimlikler'imi karıştırmamaya çalışarak daktilonun karşısında oturuyorum.

Nereden başlasam? Doğrusunu söylemek gerekirse bolca vaktim vardı, ama bunun için son ana kadar bekledim. Bu unutmak değil; aksine çokça anılara dalıp gidiyorum. Sanırım duygularım ve romantik eğilimlerim hakkında 'bir miktar' fikriniz var. Bazıları bu

duyguların bir engel ya da bir zayıflık olduğunu düşünüyor; oysa bana hep destek ve cesaret verdi, özellikle de en zor anlarımda.

Pekâlâ yoldaşlar, 'günlüğe' ya da daha doğrusu günlük özetine geçiyorum. Kolay değil elbette, ama bu noktada size biraz hayatımdan bahsedeyim. Son zamanlardaki endişelerimi hatırlıyorsunuzdur. Aslında bunlar yeni değil; üzerinde uzun uzun konuştuk, ama böyle bir durumdaki herkeste olabileceği gibi bende de bu tedirginlik baş gösterdi. Evet biliyorum, bunun üstesinden gelebilirdim, ama 'işe koyulma' konusunda sabırsızlanıyordum. Hatırlarsanız, yıllar sonra ilk defa 'hür dünya'da yaşayacağımı ve oradaki hayat tarzı göz önünde bulundurulduğunda bunun benim için son derece yeni bir durum olacağını konuşmuştuk. Bu arada ilk küçük adımlarımı attım, ilk deneyimlerimi yaşadım ve şu anda sorunların ve güçlüklerin daha da fazla farkındayım, ama yine de kendime artık daha fazla güveniyorum.

Başlangıçta, o 'anlar' ilk geldiğinde, endişe içinde kendime 'Bu gerçekten senmişsin, bu gerçekten doğruymuş, sanki her şey meşruymuş gibi nasıl bu kadar rahat olabiliyorsun' diye soruyordum. Öte yandan, en önemsiz sorunlar beni endişelendiriyordu; durmaksızın beni açığa çıkarabilecek ve çalışmamızı mahvedecek binlerce şey buluyordum. Aynı zamanda bu sorunlarla başa çıkmanın en iyi yollarını da düşünüyordum, ama bazen bunlar yokmuş gibi hareket etmek ve sorunların üstesinden gelmek çok zor oluyordu.

Gerilmişsem ve korkmuşsam ne olmuş? Niye korkmayayım ki? Bence bana iç huzur ve güven veren şeylerin başında ortaya çıkabilecek sorunları, eksikliklerimizi, küçük 'ayrıntıları' önceden düşünmüş olmam geliyor. Çünkü tam da bir durum ortaya çıktığında ve karar anı geldiğinde bu, her şeyi kolaylaştırıyor. Böylelikle kendimi daha iyi hazırlanmış hissediyorum.

Bununla birlikte, bazen aşırı sakin ve soğukkanlı biçimde gerekli önlemleri alıyorum ve 'mütevazı bir tatmin' hissediyorum. 'Cahil kuklaları' gözlemliyor, onlara acıyorum. Onlara gülmek ve 'Hepiniz aptalsınız. Nerede sizin direnciniz?' diye bağırmak istiyorum. Ve yeni 'kimliğim'le insanların arasına 'karıştığımda' benim onlardan biri olduğuma inanmalarını sağlıyorum, ama içimdeki 'gizli ben', bazen yanlış yola sapan, bazen de bizim doğru yolumuzu izleyen mücadeleyi seçmiş insanlara rastlayan görünmez pelerinli bir gazeteci gibi etrafı gözlemliyor ve notlar alıyor. Onlar mücadele ediyor ve kalbim

derin bir sessizlikle onları selamlıyor, onlarla birlikte şarkılar söylüyor ve onlarla birlikte olmak istiyor. Sonra yine basit hayatlar yaşayan ya da belki de yaşamayan binlerce insan...

Başka? Bunca şey olup biterken not alamamam üzücü, ama yine de size saatlerce bir sürü ayrıntı anlatabilirim. Bana büyük huzur veren bir başka şeyse, 'hayatım' hakkında sürekli konuşmak ve 'yanıltıcı bilgiler' vermek.

Bende 'aktörlük yeteneği' olduğunu keşfettim; rolümü kusursuz oynuyorum. Düşüncelerinizi duyar gibiyim: Evet, daha yeni fark ettim... Hmm... Bilirsiniz, bazen bir şeye inanmaya başlarsınız ve birisi gelip size bunun tersini söylerse, onun deli olduğunu düşünürsünüz. Şimdi daha somut şeylere gelecek olursak, bildiğiniz üzere, bu ilk seyahatte birçok pratik yapma olanağı buldum. En güzeli de benim 'biraz salak ve kaçık' olduğunu düşünmeleri. Haksız sayılmazlar, değil mi? Ve bu yüzden, benim gerçekten yapmakta olduğum şeyi hayal dahi etmelerine imkân yoktu. Tabii özellikle bu ülkedeki erkeklerden bahsediyorum. İnsana asılma biçimleri yüzünden onlardan tiksinmeye başladım. DD2* size hikâyenin tamamını anlatır, ona bu konudan çok bahsettim. Ayrıca birkaç çok 'ilginç' fotoğraf da geliyor size...

Önceki raporlardan zaten bildiğiniz şeyleri burada tekrar etmek istemiyorum; örneğin, irtibatlarla ilgili hatalar. Aslında bunlar benim için çok faydalı deneyimler oldu.

Kendimi yalnız hissediyor muyum? Çoğunlukla, evet. Gerçi bu durum, 'hayal' kurmama, hatırlamama, hayal etmeme... ve tekrar gerçekliğe dönmeme, işim ve sorumluluklarım hakkında düşünmeme yardım ediyor. İyi bir radyonun da çok faydası oluyor. Burada kıtanın dilini bildiğim istasyonlarının yanı sıra kendi istasyonlarımızı da dinleyebiliyorum. Her gün dinlememe rağmen, ne zaman istasyonu değiştirip "İleri Kübalılar..."ı** radyodan duysam hep aynı şeyi hissediyorum. Bazen ses o kadar gür ve net geliyor ki, kendimizi Havana'da zannediyoruz. Bu radyo kesinlikle parasını hak etti; sarma transistörleri ve anteniyle her şeyi kusursuz dinleyebiliyoruz.

---

*) Tanya bu mesajda, DD2'nin İspanyolca telaffuz ediliş biçiminin benzerliği nedeniyle yoldaşı Diosdado'yu bu şekilde tanımlıyor.

**) Burada, 26 Temmuz Hareketi'nin marşına gönderme yapılmaktadır. Marş şöyle başlar: "İleri Kübalılar, Küba kahramanlığınızı ödüllendirecek, bizler ülkemizi kurtaracak askerleriz..."

Bazen bizim kıtanın, özellikle bu bölgeden dinlenebilmek için daha geniş menzilli yayın yapan radyo istasyonlarını da yakalayabiliyorum. Burada, Havana Radyosu programı her günü küçük bir 'neşe festivali'ne dönüştürüyor. Önce siyasal bilgi, ardından duygusal anlar: "Dahi çalışıyor. Sessiz olun" tabelamızı kaldırıyor ve kendi müziğimizi dinlemeye uygun bir ortam yaratmak için "Saudades Kulübü" tabelasını asıyoruz.

Birkaç gün önce Potillo de la Luz şarkılarından oluşan bir program vardı: "Çok Uzaklardasın ve Seni Hâlâ Seviyorum", "Gönül İşleri", "Tuhaf Büyü", "Gerçek ve Hayal", vb.*

Peki, şu anda benim evimde yaşamakta olan Tarzan** nasıl? Ona, gücünü ortalıkta bıraktığım kitaplardan biriyle mi, yoksa eskisi gibi telefon rehberiyle mi sınadığını sorun. 'Çift olarak yaşama'nın nasıl gittiğini de sorun. Benim için, özellikle anne babamdan gelmiş olabilecek mektupları da hatırlatın. Ah, anne babamla ilgili olarak, iki ya da üç kez onlarla telefonda konuştuğumu ve mektup yazdığımı belirteyim. Oraya gidip onları ziyaret etmem ya da onların beni ziyarete gelmesi konusunda ne kadar ısrarcı olduklarını tahmin edersiniz. Bana erkek arkadaşım hakkında sorular sordular; uzun süre ayrı kalacağımızı ve niçin evlenmediğimizi merak ediyorlardı. Kısacası, bu tür şeylerden bahsettiler işte... Onlara aslında ne kadar yakın olduğumu bilselerdi... Çalıştıkları ve oturdukları yerden sadece birkaç yüz metre ötedeydim. Hatta binayı bile görebiliyordum.***

Devrim insanı tuhaf durumlara sokuyor. Bende pek çok anısı olan bu bölgeye, bu mekânlara geri döneceğimi hayal dahi edemezdim. Eskiden okuduğum ve çalıştığım yerlerin yalnızca birkaç yüz metre uzağındaydım. Tanıdığım insanlar gördüm; ne yazık ki onlar da ya 'benim gibi çalışıyorlardı' ya da 'yoldan çıkmışlardı'.

Artık burada durmalıyım, çünkü inanılmaz derecede boşboğazlık yapıyorum. 'Sansürcü'**** şu ana kadar herhangi bir sorun olmadığını söylüyor, ama bilinmez... Size, anne babam için İspanyolca yaz-

*) Tanya, çok sevdiği 'duygusal' tarzın öncülerinden Kübalı bolero şarkıcısı ve besteci Cesar Protillo de la Luz'un farklı şarkılarının isimlerini sıralıyor.

**) Burada, güçlü fiziksel yapısı nedeniyle Tanya'nın sevecen bir biçimde Tarzan adını taktığı yoldaş Papi'ye gönderme yapılıyor.

***) Tanya, şehri ikiye bölen duvarın üzerinden anne babasının yaşadığı binayı gördüğü Batı Berlin seyahatine gönderme yapıyor.

****) Burada Tanya 'sansürcü' derken, Prag'daki çalışma hakkında bir bilgi 'sızıntısı' olmaması için yeraltı faaliyetinde kullanılan yöntemlere uygun biçimde Tanya'nın mesajını değiştiren Diosdado'dan bahsediyor.

dığını bir mektup gönderiyorum. Onlar da İspanyolca karşılık verirler ve böylelikle cevabı siz de okuyabilirsiniz. Bir mektupta onlara yapacağım çalışmalar hakkında bilgi vermiştim; şimdi size gönderdiğim mektupla onlara şu anda yaptığım çalışmaları anlatıyorum. Zaman geçtikçe bir biçimde sabırsızlanırlar ve sorun çıkarırlarsa diye, onlara Partinin verdiği görev hakkında gerçeği söylemek faydalı olabilir. Bazı bilgilerin açıklanamayacağını anlayacaklardır. Bu durumu başkalarına da anlatmalarını isteyin. Sonuçta sorunu çözmek için en iyi yolu bulup uygularsınız... Her zaman bir çözüm vardır, değil mi? Onları yanınıza çekin... Gülmeyin, ciddiyim.

Paketi göndermeyi unutmayın. Ayrıca, İkinci Havana Bildirgesi'nin bir kaydını bulmaya çalışın. Onlara başka yayınlar da gönderebilirsiniz. Umarım piyanistin annesi geldiğinde annem de orada olur. Lenin'in yurduna birkaç iş seyahati yapacaktı. Bir gün kılık değiştirip annemle karşılaşacağım. Bakalım beni tanıyabilecek mi?

Yazacak daha çok şey var, ama artık bitirmem gerekiyor; sabahın 6'sı oldu ve üzgün, çirkin, soğuk ve ıssız bir günün şafağı sökmek üzere. Bu durum palmiyeleri, denizi, ayı ve cesur yürekli insanlarıyla her şeyin rengârenk olduğu küçük adamızda olma arzumu daha da perçinliyor.

Bugün birkaç günlüğüne başka bir yere geçiyorum; yola çıkmadan önce küçük bir mektuba daha başlayacağım. Son. Nokta. Bolivar.

EK 6:
LAURA GUTİÉRREZ BAUER MASKE HİKÂYESİ

25 Temmuz 1964
ÇOK GİZLİ
Kime: M1 1 Kopya
Kimden: MOE Sayfa 1

Ynt: Diosdado'nun Prag'dan gönderdiği Tanya'nın kesinleşmiş maske hikâyesi

1. İsim: Laura Gutiérrez Bauer
2. Ebeveyn isimleri: Antonio Gutiérrez Saenz ve Hilda Bauer Bergmann
3. Doğum yeri ve tarihi: Buenos Aires, federal başkent, Arjantin cumhuriyeti
4. Yaşamöyküsü:

Ben, Laura Gutiérrez, 15 Ocak 1938'de federal başkent Buenos Aires'in Saavedra bölgesinde doğdum.

Annem, Hilda Bauer, 13 Ekim 1915'te Berlin'de doğdu. Anne babasının isimleri, Otto Bauer ve Rosa Bergmann'dı; evlendikten sonra annesi bu ülkedeki geleneğe uygun biçimde kocasının soyadını almış.

Berlin'in merkezindeki Krausen caddesinde yaşamışlar. Büyükbabam radyo-elektronik teknisyeniymiş ve elektrikli aletleri tamir ettiği bir dükkânı varmış. Ev kadını olan büyükannemin, annemden bir yaş büyük olan ve dil öğretmenliği yapan bir kızı daha varmış.

Büyükbabam ve büyükannem, kızlarının mesleki ve kültürel gelişimiyle yakından ilgileniyorlarmış. Annem hep kendi anne babasının ona derslerinde nasıl yardımcı olduğunu ve büyükbabamın mutlu bir kadının ekonomik ihtiyaçlarını kendi başına karşılayabilmesi gerektiğini söylediğini anlatırdı. Büyükbabam onları sık sık tiyatroya ve konserlere götürürmüş.

Ablası gibi annem de Almanya'da 'ortaokul' olarak bilinen seviyeye kadar okumuş. Daha sonra ikisi de dil eğitimi ve sekreterlik becerilerine ağırlık vermiş. Annem babamla evlendiğinde bu eğitimin ona çok faydası olmuş, çünkü babama idari işlerinde yardımcı oluyormuş.

Büyükbabam Protestan, büyükannemse Yahudiydi, ama ikisi de dini yükümlülüklerini yerine getiren insanlardan değildi. Siyasetle de ilgilenmiyorlardı.

1934'te faşistler Yahudilere saldırmaya başladığında Amerika'ya göç etmeye karar vermişler, ancak o sıralar hasta olan büyükannem aynı yılın sonuna doğru vefat etmiş. Bunun üzerine 1935 yılı başlarında büyükbabam annemle birlikte Latin Amerika'ya gitmeye karar vermiş.

Kısa süre içinde evlenme planları yapan teyzem Almanya'da kalmak istemiş. Büyükbabamla annem Arjantin'de Quilmes'te bir eve yerleşmişler. Orada Alman tanıdıkları varmış ve büyükbabam, radyo tamiri konusunda uzman bir teknisyen olarak hemen çalışmaya başlamış. On dokuz ya da yirmi yaşında olan annem de evi çekip çeviriyormuş.

1936 yılı ortalarında annem, Quilmes sahilindeki bir mangal partisinde babam Antonio Gutiérrez Saenz'le tanışmış.

Babam, 19 Ağustos 1904'te Buenos Aires'te doğmuş. Babasıyla aynı isme sahipmiş ve Cordoba Eyaleti'nden bir Creole'ymiş.* Sığır iş-

*) Bir Avrupa ülkesinin sömürgesi olan bölgelerde doğmuş Avrupa kökenliler için kullanılır. (ç.n.)

letmeciliği yapıyormuş. Annesi Maria Saenz İspanyol kökenliymiş ve ailesi Quilmes'te yaşıyormuş.

Çok genç yaştan itibaren babam teknik, özellikle de elektrik ve radyoyla ilgili şeylere çok yatkınmış; ama aynı zamanda işletmecilik de ilgisini çekiyormuş.

İlkokul ve bir yıllık ortaokul eğitiminin ardından babam teknik okula gitmiş. Daha sonra da hem çalışmış hem de işletme eğitimi almış.

Babamın ailesinin siyasetle pek alakası yokmuş, ama oldukça dindarlarmış. Katolik Kilisesi'ne bağlıymışlar.

Babamın ailesinden yalnızca bir kuzenle tanıştım. Ben sekiz-dokuz yaşlarındayken Cordoba'da yaşıyorlardı.

Babam, annemin babası Otto'yla 1936 yılı başlarında iş vasıtasıyla tanışmış. O sırada otuz iki yaşında olan babam, bir ortakla birlikte kendi işini kurmaya çalışıyormuş. Bunu 1936 yılı sonuna doğru başarmış ve o andan itibaren yalnızca elektronik cihaz ve parça ithalatı işiyle uğraşmış.

Bu arada annemle babam birbirlerini daha iyi tanımaya başlamışlar ve birkaç ay içinde nişanlanmışlar. Bu ilişkiye, annem Katolik olmadığı ve farklı fikirlere, geleneklere sahip olduğu için babamın ailesi tarafından şiddetle karşı çıkılmış. Oysa annem, babamın ailesi ve hatta babamın önyargılarının aksine dönemin Avrupai eğitimine göre yetiştirilmiş bir kadınmış. 1937 yılı başında babamın babası ölmüş ve annem onun akrabalarıyla birlikte yaşamak üzere Cordoba'ya yerleşmiş. Bu durumdan etkilenen babam, anlaşmazlıkların sürmesine rağmen, 1938'de annemle evlenmeye karar vermiş. Annemin babası bu durumdan pek memnun değilmiş, ama kararı anneme bırakmış. Sonunda annemle babam 21 Mart 1938'de evlenmiş ve kısa süre sonra Republiquetas caddesinde bir ev kiralayarak Buenos Aires'in Saavedra bölgesine yerleşmişler.

Büyükbabam Otto 1942'de ölene kadar bizimle birlikte yaşadı.

Evliliklerinin ilk birkaç ayında annemle babam çokça tartışıyormuş. Aralarındaki sorunları birkaç yıl önce Avrupa'da yaşadığım sırada öğrendim. Babamla aralarında geçen sert bir tartışma sonrasında annem bana karşılaştığı sıkıntıları anlatmıştı. Bu dönemde neredeyse boşanıyorlarmış; hatta babam işini mazeret göstererek bir süre evden ayrılmış. Cordoba'ya gitmiş ve oradan, ailesinden daha da

fazla etkilenmiş olarak dönmüş. Ben doğduktan kısa bir süre sonra aralarındaki sorunlar azalmaya başlamış.

Saavedra'da yaşadığımız dönemle ilgili anılarım pek fazla sayılmaz. Tek hatırladığım, evimizin diğer çocuklarla birlikte oynadığım bir bahçesi olduğu. Bahçede tavuklarımız ve bir de köpeğimiz vardı. Büyükannem de sık sık bizimle birlikte oynardı; gözlükleri olduğunu hatırlıyorum. Sonra hastalandı; yatağının yanına gider, onu eğlendirmeye çalışırdım. Ancak şimdi bu anılar, annemin sonradan bana gösterdiği fotoğrafların da etkisiyle biraz karışık bir hal aldı.

Büyükbabamın ölümünün ardından Buenos Aires'in 11'inci Bölgesindeki Sarmiento Sokağı 2109 numaraya taşındık. Kısa süre önce inşa edilmiş modern bir binada bir daire kiraladık. Daire ikinci kattaydı; üç yatak odası, bir banyosu, bir mutfağı ve bir de oturma odası vardı. Evimizde yıllarca Carmen adında bir kadın çalıştı; annemin işleri olduğunda bana bakıyordu. Carmen çok çalışkan ve iyi bir insandı; onunla ilgili bir sürü güzel anım var.

1943'te özel bir Alman okulu olan Cangallo Okulu'ndaki kreşe gitmeye başladım. Ertesi yıl aynı okulda birinci sınıfa başladım. Zorunlu müfredatın haricinde okulda Almanca, İngilizce ve Fransızca dersleri de veriliyordu. Sınıf arkadaşlarımdan bazılarını hatırlıyorum: 'her şeyi bilen Maria' (kaynak: öğretmen okulundaki Maria*); Alman kökenli iki sarışın kız kardeş (kaynak: Sauer'ler) ve 'sınıfın en yakışıklısı' Alfredo (kaynak: Castelar). En iyi arkadaşım, Cangallo Sokağı'ndasi'nde oturan Norma Vidal'di (kaynak: Nelida). Öğretmenlerimi de hatırlıyorum: Beer, Meyer, Jimez, Troche, Trongee ve okul müdürü Williams.

Okulda yapılan pek çok kültürel faaliyeti ve anaokulu öğretmeni Bayan Williams'ın yönetiminde dans ve şarkı gösterileri düzenlenen Yeni Yıl partilerini hatırlıyorum. İlk yıllar oldukça iyi bir öğrenciydim, ama sonra ailem iş sebebiyle ülkenin iç bölgelerine sık sık seyahat etmeye ve beni de yanlarında götürmeye başladı. 1947 yılıydı, üçüncü sınıftaydım; sınıfta kaldım. Bu olaydan sonra annem derslerimin aksamaması için beni, Dona Ana adındaki bir terzi arkadaşına bırakmaya karar verdi. Dona Ana, Junin sokağıyla kesişen Cangallo sokağında oturuyordu. Yaşlı, kır saçlı, kısa boylu bir kadındı.

---

*) Bu isimler, Tanya'nın maske hikâyesini hazırlarken kullandığı kişilere gönderme yapmaktadır. Laura Gutiérrez Bauer'in hayat öyküsünün bir kısmını oluşturan belirli kişilikler, Tanya'nın gerçekten tanıdığı insanlardı.

Sonraki yıllarım böyle geçti. Uzun süreler Dona Ana'yla kalıyor, bazen, özellikle tatillerde ailemle birlikte seyahate çıkıyordum. Bu süre zarfında annemle babam ciddi kavgalar yaşadılar ve hatta bir süreliğine ayrıldılar.

1952'de, altıncı sınıfa giderken, bademcik iltihabı yüzünden hastalandım ve ilköğretim okulunu bitiremedim. 1953 yılı sonuna doğru bademciklerim alındı. Ameliyat, Dr. Lehmann tarafından özel kliniğinde gerçekleştirildi. Aslında genelde annem beni, Norte semtinde, Galio ve Paraguay sokaklarının kesişme noktasında bulunan çocuk hastanesine götürürdü. Annem, muhtemelen aile içindeki durumdan kaynaklanan öfkeli halimden oldukça endişelenmeye başlamıştı.

Mahallemizle ilgili birçok anım var. Sokak üzerindeki dükkânları hatırlıyorum: örneğin, Presbitero Alberti Okulu'nun yanındaki Cuyo Eczanesi. Sokağın aynı tarafında az ileride bir bina vardı, ama orada yaşayan çocuklarla oynamam yasaktı. Sarmiento ve Uriburu sokaklarının kesiştiği yerde bir posta kutusu, sokağın bizim tarafımızda bir fırın, Uriburu sokağının karşı kaldırımında Martona adlı sütçü dükkânı ve onun bitişiğinde de Yahudi sinagogu vardı. Sarmiento sokağının ilerisinde küçük bir tuhafiye dükkânı, onun ilerisinde de Macabi adında bir Yahudi spor kulübü ile semt pazarı bulunuyordu. Sokağın karşı tarafındaysa çocukların tatlı ve şeker aldığı küçük bir dükkân vardı.

Junin sokağı üzerinde, neredeyse Corrientes'in köşesinde Rus ve Polonyalı Yahudilerin işlettiği birkaç bakkal bulunuyordu. Junin ve Ayacucho sokakları arasındaki Corrientes sokağındaysa 1200 koltuklu Cataluna sineması, lokantalar ve diğer işletmeler vardı. Junin sokağında Laponia adında devasa bir dondurma salonu bulunuyordu. Junin ve Bartolome Mitre sokaklarının köşesinde iki kitapçı vardır. Soldaki daha büyüktü. Ayrıca din dersleri aldığımız ve ilk ayinimize hazırlandığımız San Jose Manastırı'nı hatırlıyorum. Kilise manastırın yanında, Cangallo, Bartolome Mitre, Azcuenaga ve Larrea sokaklarının ortasındaydı.

Congreso Meydanı'na da giderdik; evimize yakın meydan olmadığı için genellikle sokakta oynardık. Tatillerde annem babam beni ya yanlarında götürür ya da Cordoba, Calamuchita'daki Alman yaz kampı gibi yaz kamplarına bırakırdı. O sıralar sık sık hastalandığım için evde kalırdım veya annemler beni Cordoba'ya, soyadları Beil

(kaynak: Byl ailesi) olan Alman ailenin evine gönderirdi. Çocuklarından Enrique (kaynak: Hinni) benimle aynı yaştaydı; daha büyük olansa Buenos Aires'te okuyordu. Bay Beil öğretmendi. Bu aile aynı zamanda meyve yetiştiriyordu ve uzun yıllardır Altagracia yakınında yaşıyordu. Sağlığım düzeldiği zaman Bay Beil beni ders çalıştırırdı. Geri kalan zamanlarda da yürüyüşe çıkar, ata biner ve meyve bahçesindeki işlere yardım ederdim.

1953 yılı başında babamın ithalat ihracat işleri için Avrupa'ya gitmesi gerekti. Sonra ailecek oraya taşınmaya karar verildi. Ailem iş nedeniyle çok sık seyahat etmek zorunda kalıyordu; özellikle Batı Almanya'ya, ama bunun yanında Avusturya, Fransa gibi başka Avrupa ülkelerine de.

Avrupa'daki ilk birkaç yıl ya hep birlikte seyahat ediyor ya da Frankfurt veya Münih gibi bir Batı Almanya şehrinde annem benimle birlikte kalıyordu. Otellerde ve pansiyonlarda yaşadık. Dil sorunu resmi eğitimime devam etmeme izin vermedi. Evde Almanca çalışır, Arjantin'den yanımda getirdiğim tarih, coğrafya gibi konulardaki ders kitaplarını okurdum. Ayrıca ailemin hayat tarzı ve sürekli kargaşa içinde olmak da okula düzenli olarak gitmemi güçleştiriyordu. Bana annem öğretmenlik yaptı; derslerim konusunda, beni kendi ailesinin onun olmasını istediği gibi bir kadın yapmak konusunda çok endişeliydi. Bu durum, annemle babam arasındaki yeni münakaşa konusu haline geldi. Babam büyüdüğümde benim çalışmamı uygun bulmuyordu; onun derdi esas olarak beni zengin bir işadamının oğlu olan Jorge Ramirez'le (kaynak: Omar) evlendirebilmekti.

Ramirez ailesi, bizimkine benzer sebeplerden dolayı Avrupa'daydı. İki çocukları vardı; benden üç yaş büyük olan Jorge ve benim yaşımdaki Elena. Ramirez'ler Frankfurt'un hemen dışında yaşıyordu. O yıllarda annemle babam bu meseleyle ilgili sürekli münakaşa eder, ama sonunda kendi evliliklerinin ilk yıllarına dek uzanan eski mevzular da açılırdı. Çok gergin bir aile ortamında büyüdüm ve kendi bağımsızlığımı kazanmanın yollarını aramaya başladım. Annem beni bu doğrultuda hep destekledi. Bana bazı tercüme işleri buldu ve hatta o işlerde bana yardım etti. Ayrıca Almanlara İspanyolca ve Latin Amerikalılara Almanca öğretme konusunda bana dersler verdi.

Annemin Berlin'de yaşayan arkadaşlarından biri, Bayan Sauer adında bir dil öğretmeniydi ve bana çok yardımı dokundu. Belin-Zehlendorf civarında yaşıyordu; çalışmaya ilk başladığım günlerde

sık sık onun o küçük dairesine gider, tercümelerimle ilgili konularda fikrini alırdım.

1961'de piyano ve keman üzerine uzmanlaşan bir müzik öğrencisi olan arkadaşım Kristina Becker'la birlikte Berlin-Charlottenburg'daki Kant Sokağı numara 146'ya yerleştim. O güne kadar pansiyonlarda kalıyordum. Kristina'yla küçük bir konser verdiği bir partide tanışmıştım. Frankfurtluydu, ama çalışmalarına Berlin'de devam etmek istiyordu. Kristina zaten Kant sokağındaki o evde yaşıyordu, ama odasını biriyle paylaşmak istiyordu. Oda, şehrin tam merkezindeki eski bir binadaydı; dairelerin o kadar çok odası vardı ki, eskiden buralarda çok zengin kişilerin yaşadığı anlaşılıyordu. Hase ailesinin orada bir pansiyonu vardı; ayrıca başka odaları da kiraya veriyorlardı. Odamız iki kişilik olarak döşenmişti; yatak takımlarımız da vardı. Çamaşırlardan bazıları orada yıkanıyor, bazıları da kuru temizlemeciye gönderiliyordu. Ortak bir mutfak ile iki banyo vardı. Ayda yaklaşık 150'şer mark ödüyorduk.

Başlangıçta tercüme işinden 400-500 mark, yani sadece hayatta kalabilecek kadar para kazanıyordum. Sonra daha fazla kazanmaya başladım: ayda 1200 marka kadar çıktığı oluyordu. Son birkaç yıl, genellikle özel kişiler ya da resmi tercüme lisansları olmasına karşın ellerindeki bütün işe vakti yetmeyen çevirmenler için tercüme yaptım. Bu, yasal olmasa da yaygın bir şeydi. Müşterilerinden sayfa başına 15 ila 20 mark alırlar, sonra da kendileri için çeviri yapanlara 10-12 mark arası ödeme yaparlardı. Örneğin Pestalozzi Sokağı'nda oturan Bayan Schmidt için tercüme yapmıştım. İş esas olarak yaratıcı yazın, seyahat notları, öyküler ve edebi eleştirilerden oluşuyordu. Berlin'in hemen dışında oturan Bay Müller için de çalışmıştım. İşleri telefon üzerinden halletmemiz gerekiyordu. Onun için daha çok teknik tercümeler yaptım. Ayrıca annem de Batı Almanya'dan bana iş göndermeye devam ediyordu.

Kristina'nın düzenli olarak buluştuğumuz arkadaşları vardı. Bunlar arasında müzik öğrencisi iki kız kardeş, Helga ve Marianne Richter (kaynak: Helga Eichler ve Marianne Grossmann), güzel sanatlar öğrencisi ve Kristina'nın erkek arkadaşı Peter Neuberg (kaynak: Pedro S.) ile onun Ronaldo (kaynak: Roland Bisand) adındaki arkadaşı vardı. Birlikte sinemaya, tiyatroya ve başka yerlere giderdik. Cumartesi ve Pazar günlerini Wannsee göllerinde geçirirdik. Richert kardeşler kuzenlerinin Volkwagen'ini ödünç

alırdı. Kristina, 13 Ağustos 1940'ta Batı Almanya'nın güneyinde, Frankfurt yakınlarında doğmuştu. Babası savaşta ölmüştü; annesi de birkaç yıl önce vefat etmişti. Berlin'de, Barning Sokağı 5 Numara'da akrabaları oturuyordu.

1962'de, 8 Aralık 1932 Doğu Prusya doğumlu Carlos Federico Tabu'yla tanıştım. Savaştan önce annesiyle birlikte uzun yıllar Latin Amerika'da yaşamıştı. Kısa sürede arkadaşlığımız bir ilişkiye dönüştü. Gazetecilik yapıyor, edebiyatla ilgileniyor ve sık sık seyahat ediyordu. Bu seyahatler aramızda münakaşalara yol açıyordu. Onun artık bir yere yerleşmesinin ve üniversiteye gitmesinin daha iyi olacağı düşünüyordum.

Ancak 1963'te Latin Amerika'ya gidip halkbilim ve etnoloji araştırmaları yapmaya karar veren ben oldum. İlk önce o da benimle birlikte gelmeye karar verdi, ama sonra fikrini değiştirdi ve Almanya'da kaldı. Berlin-Schöneberg'de akrabaları vardı: Rudolf (kaynak: Rudolf) isminde felsefe öğrencisi bir oğlu olan teyzesi. Diğer arkadaşlarım arasında, eski erkek arkadaşım Kurt Vogt ile Latin Amerika'da yaşamış ve erkek arkadaşım gibi gazeteci olan Werner Lehmann'ı sayabilirim. Ayrıca birkaç Latin Amerikalı arkadaşım daha vardı, ama onları yüzeysel olarak tanıyordum, çünkü erkek arkadaşım onlarla arkadaşlık kurmamı istemiyordu; çok kıskançtı ve onlara güvenmiyordu. Bunlar arasında Carlos (kaynak: Luis) adında bir Kolombiyalı, Belisario (kaynak: Benjamin) adında bir Perulu, Danton (kaynak: Milton) adında bir Brezilyalı ve Celie ile Jorge (kaynak: Celia ve Jorge) adlarında iki Şililiyi hatırlıyorum. Onlarla Lankawitz civarındaki Amerikalar Evinin İberya-Amerikan kütüphanesinde gerçekleştirilen kültürel etkinliklerde karşılaşıyorduk.

Bu arada annemle babam arasındaki sorunlar devam ediyordu. Annem birkaç kez, kötüleşen sağlığı izin verdikçe, Berlin'e gelerek beni ziyaret etti. Ancak son yıllarda durumu iyice kötüleşmişti; kanserdi. Frankfurt, Münih ya da o sırada her neredeyseler orada annemle babamı birkaç kez ziyarete gittim, ama her seferinde ciddi tartışmalar ve kavgalar yaşandı. Halihazırda var olan sorunlara ek olarak arkadaşlarımı ve erkek arkadaşımı da beğenmiyorlardı. Annem, Latin Amerika'ya giderek eğitimime orada devam etmemi istiyordu.

Annemle babam, 1963 yılı sonunda yalnızca birkaç ay için Arjantin'e gitmem konusunda ısrarcı oldular. Biletimi onlar aldı. Buenos Aires'te kalacak yer meselesini de onlar halletti. O esnada

iş için Avrupa'da bulunan bir Alman ailenin evinde kalacaktım. Ailenin ismi Kuhn'du.

19 Mart 1964 Çarşamba günü Lufthansa'nın 21:15 uçağıyla Frankfurt'tan ayrıldım ve Zurci, Dakar, Rio de Janerio, Sao Paolo ve Montevideo üzerinden geçerek 15:15'te Ezeiza Havaalanı'na vardım. Beni havaalanında Jorge'nin kız kardeşi Elena Ramirez karşıladı. Geçen onca zamana karşın babam hâlâ Jorge'yle evleneceğimi düşünüyordu. Elena bir araba ödünç almıştı ve Buenos Aires'te kaldığım süre boyunca bana arkadaşlık etti. Kaldığım daire Cabildo Sokağı 1900 numaradaydı. Obligado ve Echevarri sokaklarının kesiştiği yerde Belgrano Meydanı'na yakın bir sinema vardı. Arjantin'e dair duygularım epey çapraşıktı, ama orada kaldığım zaman içinde oldukça değiştiler.

Arjantin'e gidişimden birkaç hafta sonra babamdan, annemin ağır hasta olduğunu ve Avrupa'ya dönmemin iyi olacağını bildiren bir mektup aldım. 20 Nisan'da yeni bir Arjantin pasaportu aldım; eskisi ben Avrupa'dayken çıkarılmış ve yenilenmişti. Babam benden geri dönmemi istediğinde Mayıs ayının sonuna gelmiştik. 18 Mayıs'ta İtalyan vizesi aldıktan sonra 23 Mayıs'ta Alitalia uçağıyla Avrupa'ya döndüm; 24 Mayıs'ta Roma'ya ulaştım. Babam, bir süredir San Remo'da kiralık bir dairede yaşayan annemin yanına gitmişti. Annem birkaç gün sonra, 30 Mayıs'ta öldü.

Ölmeden önce annem benden Latin Amerika'ya dönmemi ve eğitimime devam etmemi istedi. Bana başka şeylerle birlikte 2000 dolar, bir saat ve kısa süre önce satın aldığı yüzüğünü verdi.

Ebeveynlerim hakkında diğer bilgiler:

Babam uzun boylu, güçlü, kır saçlı ve gözlüklüdür (kaynak: Maria Rosa'nın babası). Bütün vaktini işine ayırır. Annem, kahverengi saçlı, son derece zarif yapılı bir kadındır (kaynak: Lidia'nın annesi). Almanca ve İspanyolca'nın yanı sıra İngilizce ve Fransızca da bilir. Doymak bilmez bir okurdur ve opera ile konserleri çok sever.

Annemin ölümünden sonra İtalya'da dolaşmaya devam ettim. İlk önce Roma'ya gittim; ardından Riviera'ya döndüm ve 23 Temmuz'da Nice'e ulaştım. Orada kalıp biraz kendimi dinlemeye karar vermiştim, ancak param bittiği için olabildiğince çabuk Berlin'e dönmem gerekti. Ekim ayının sonunda Latin Amerika'ya, tercihen Peru ya da

Bolivya'ya gitmeye karar verdim. Ancak Kristina'yla vedalaşmak için önce Avusturya'ya gitmem gerekiyordu. Oradan Air France uçağına binmek üzere trenle Fransa'ya geçecektim.

Arjantin seyahatinde ve daha sonra Avrupa'da geçirdiğim sürede yaklaşık 1.500 dolar harcamıştım. Ayrılmadan önce Berlin'deki bazı eşyalarımı satarak yaklaşık 500 dolar aldım. Böylelikle elimde kalan para ve annemin verdiği parayla birlikte yaklaşık 3.200 dolarım vardı. 13 Ekim'de Tempelhof'daki havaalanında uçağıma binerek Berlin'den ayrıldım. Oradan Frankfurt ve Münih'e, sonra da trenle Avusturya'ya geçtim. (Not: 13 Ekim 1964'te Berlin'den, giriş damgası vurmadıkları ve trenle seyahat eden yolcuların listesini tutmadıkları için Frankfurt'a gittim. Avusturya'da yirmi gün geçirdim; trenle seyahat ettiğim için herhangi bir sınırlama yoktu. Frankfurt'tayken kimse pasaportuma damga basmadı.)

Not: Ben yolculuk düzenlemelerimle ilgili son rötuşları yapmakla meşgulken, babam da annemin cenazesini Berlin'e götürmek için uğraş veriyordu. Babam, annemin Columbia Mezarlığı'na defnedilmesini istiyordu ve burası havaalanına oldukça yakındı.

Babamla tartışmalarım annem öldükten sonra da devam etti. Bu yüzden dosdoğru Latin Amerika'ya gitmeye karar verdim. Kendim için yeni bir ufuk açmak, babamla bütün bağlarımı koparmak istiyordum. Babamın annem hastayken başka bir kadınla ilişki yaşadığını öğrenmiştim. Bu durum annemi daha da kötü yapmıştı. Babam Batı Almanya, esas olarak Frankfurt'taki işini sürdürdü. Ben de yerleşip halkbilim ve etnoloji araştırmaları yapacağım ve geçmişimle ailemi geride bırakacağım Peru ve Bolivya'ya gitmek üzere yola koyuldum.

Sonuçlar:

Tanya'nın maske hikâyesi, ebeveynleri arasındaki kötü ilişki, çocukken maruz kaldığı sürekli terk edilme hissi ve bu durumun sonucu olarak ortaya çıkan bağımsız olma ihtiyacına bağlı olarak psikolojik bir çatışma görüntüsü sergiliyor. Bu görüntü, kişiliğindeki Bolivya'da izole bir hayat sürdürme ihtiyacını ve geçmişi hakkında çok fazla konuşmak istememesini gerekçelendirmek açısından faydalı olacaktır.

Diosdado

Kişi, yer isimleri ve hayatıyla ilgili ayrıntılar bağlamında maske hikâyedeki unsurlar, bize göre, onları gerçeğe olabildiğince yakın kılacak biçimde tasarlanmış görünmektedir.

Aile hayatı, Tanya'nın arkadaşlarının gerçek hayatlarında gözlemlediği sorunların izlerini taşımaktadır ve bu durum, mutlu bir yuvaya işaret eden kendi gerçekliğini unutmak ve çatışmalarla dolu bir ev ve bağımlı, mutsuz bir çocukluğa adapte olma konusunda ona yardımcı olacaktır.

Genel olarak bu unsurlarla birlikte Tanya'nın, hangi koşul altında olursa olsun maske hikâyesini kontrol etmek, genişletmek ve geliştirmek konusunda sıkıntı yaşamayacağını düşünüyoruz.

MOE

EK 7:
BOLİVYA'DA TANYA'YLA KURACAĞI TEMASLA İLGİLİ KARARGÂHTAN MERCY'E GÖNDERİLEN MESAJ

Mercy. Mesaj 5. Kasım 1965. Başla.

Bu bekleme dönemi sırasında, bizim gerçekleşmesini hararetle beklediğimiz ve seni çok mutlu edecek bir şey oldu. Başka şeylerin yanı sıra bu durum sana verilen görevi yerine getirmeni kolaylaştıracak. Tanya'dan kusursuz biçimde işlemden geçirebildiğimiz haberler aldık. Senin bildiğin yerler arasından seçilenler şu anda güvenli olmadığı için, temas şeklini değiştirmeye karar verdi. Bu yeni temas planını incele. Bir sonraki temasta sana Tanya'ya götürmen için malzeme verilecek. Ayrıca Tanya'yla birlikte bizimle kurduğu doğrudan iletişim sistemini gözden geçirin.

Tanya'yla yeni temas planı: La Paz'a vardığında, Tanya'nın düşman tarafından izlenip izlenmediğini tespit etmek için birkaç gün

boyunca onu kontrol etmelisin. Kontrol tamamlandıktan sonra yerel saatle 13 ile 14 arasında 23696'dan ona telefon edeceksin ve aranızda şöyle bir diyalog geçecek:

Mercy: Alman öğretmeni soracak ve iş için Almanca dersi almak istediğini söyleyeceksin.

Tanya: Eğer bu isteğe olumlu cevap verirse, bunun anlamı, işe yönelik Almanca öğretmediğini söyleyene kadar onu aramaya devam etmen gerektiğidir.

Not: Telefona bir adam cevap verebilir; adam, Tanya'nın yaşadığı evin sahibi olabilir. Kimin açtığına bakmadan sen Almanca öğretmeni isteyeceksin, çünkü şu anda Tanya gerçekten Almanca dersleri veriyor.

Temas nasıl sağlanacak: İşe yönelik Almanca öğretmediğini söyleyeceği telefon konuşmasından bir gün sonra yerel saatle 19:30'da Tanya, Lanza marketin önündeki kameriyede milkshake içiyor olacak. Oradan Zagarnaga Sokağı, Linares, Grau, Heroes del Acre, Landaeta güzergâhını izleyerek kütüphaneye kadar yürüyecek; kameriyede ya da bu güzergâh üzerinde temas kurabilirsin.

Görülebilir tanımlama işaretleri: Tanya koyu gri bir manto ve sarı bir eşarp giyiyor olacak.

Tehlike işaretleri: Tanya sağ elinde siyah bir el çantası taşıyor olacak. Eğer takip edildiğini fark ederse çantayı sol eline alacak.

Not: Lanza marketle ilgili bilgi içeren ek'e bak.

Yedek temas yeri: Eğer planlanan temas sağlanamazsa buluşma, aynı işaretler kullanılarak bir sonraki gün saat 20'de ulusal kütüphanenin önünde gerçekleştirilecek.

Görülebilir işaretler: Buluşma gerçekleştiğinde, Tanya'yı tanımlayabilmek için bildiğin anahtar sözcükleri kullanman gerek. Sana, dilediğin zaman onu izleyebilmen için Tanya'nın La Paz'da yaşadığı yerin ve gittiği diğer yerlerin adreslerini gönderiyoruz.

Adresi, Presbitero Meclina Sokağı, Numara 2521, Sopocachi. Onu Helena Rubinstein güzellik salonunda da bulabilirsin. Son.

MOE

EK 8:
MERCY'NIN TANYA'YLA BOLİVYA VE BREZİLYA'DAKİ TEMASLARI HAKKINDAKİ RAPOR

7 Ocak 1966 ile 1966 Mart'ının son günleri arasında gerçekleştirilen çeşitli temaslarla ilgili rapor.

Kime: MOE
Kimden: MERCY

Başla. 1 Ocak 1966'da La Paz'a ulaştım. Şehirdeki durumu en iyi şekilde kavrayabilmek ve Tanya'nın sıklıkla gittiği yerlere (Eğitim Bakanlığı'ndaki Halkbilim Dairesi ile Maritza güzellik salonu) aşinalığımı geliştirmek için bir otele yerleştim.

Halkbilim Dairesi'ne gittiğimde, folklorla ilgili kitaplara, özellikle de *La Diablada*'ya ilgi gösterdim. Eğitim Bakanlığı'na bağlı bu dairenin başkanı, normalde ücretsiz olmasına karşın bu kitabı bana 30 Bolivya pezosuna sattı. Böylelikle müzeyi gezme ve Tanya'yı tespit

etme amacıyla binayı dolaşma fırsatı buldum, ancak ona bir türlü rastlayamadım. Daha sonra öğrendim ki Tanya bana bildirildiği gibi bakanlıkta değil, herhangi bir ücret almaksızın gönüllü olarak doğrudan bakanlığa bağlı olarak faaliyet yürüten Halkbilim Araştırma Komitesi'nde çalışıyormuş.

Kuaföre ise bir işadamı kartviziti ve daha önce posta yoluyla göndermiş olduğum temsil ettiğim şirketlerin ürünlerini tanıtan katalog örneğiyle gittim. Orada da Tanya'yı göremedim; bu yüzden onu evinden itibaren izlemeye karar verdim. Oturduğu evin karşısındaki Monticulo Parkında oturup onu bekledim (5 Ocak 1966 günü saat 07'den 08:30'a kadar oradaydım). Tanya o gün evden 08:30'da çıktı; koyu gri bir manto giymişti ve başını bir eşarpla örtmüştü. Evden aceleyle çıktı; ben de Monticulo Parkı'ndan ayrıldım ve onu takip etmeye başladım. Benden iki blok ötedeydi. Isabel la Catolica Parkı istikametine giden bir dolmuşa bindiği anda bakışını yakaladım, ama sonra izini kaybettim.

O gün evini aradım ve Alman öğretmeni sordum, evde olmadığını söylediler. Akşam evini izlemeye aldım ve saat 19:00'dan sonra onun eve dönüşünü gözlemledim. Yaklaşık 22:00'a kadar orada kaldım; evden çıkmadı. Ertesi gün, 6 Ocak'ta, tekrar evine gittim, ancak bu kez izleme yerimi değiştirerek evin köşesindeki Caja de Ahorros Bankası'nın girişinde durdum ve orada bekleyen insanların arasına karıştım.

Yaklaşık olarak saat sekiz buçukta üzerinde gri renkli plastik bir yağmurlukla evden dışarı çıktı. Savunma Bakanlığı'nın karşısındaki bir parkın içinden geçti, San Pedro semtine doğru yürümeye devam etti. Seramik atölyesi olarak faaliyet gösteren bir eve girdi ve bütün sabahı orada geçirdi. Öğle vakti eve döneceğini bildiğim için Caja de Ahorros Bankası'nın oradaki yerime geri döndüm. Saat yaklaşık olarak 13:20'yi gösterirken ayakkabıları ve elbiseleri kile bulanmış bir şekilde eve döndüğünü gördüm; bir taksiye bindi ve Monje Campero sinemasının yakınındaki bir eczaneye gitti. Evi aradım ve Alman öğretmenle görüşmek istediğimi söyledim; beklememi söylediler ve kısa bir süre sonra, "Ama anlamıyor musunuz? Beni arıyorlar. Lütfen kapatın," diyen bir ses duydum. Daha sonra "Nasıl yardımcı olabilirim?" dedi. Ona Almanca öğretmeni olup olmadığını sordum; olumlu cevap verdi. Bunun üzerine, "Senyorita, işe yönelik Almanca dersi veriyor musunuz?" diye sordum, o da, "İş için Almanca öğ-

retmiyorum," şeklinde cevapladı. Özür dileyip kapattım. Sonra evin köşesine geri döndüm.

Saat 13:55'te evden çıktı. Mutlu görünüyordu. Onu gördüğümde neredeyse beni fark edecekti. O yanımdan geçene kadar bekledim. İki blok kadar yürüdükten sonra önceki gün bindiği dolmuşa binip gitti. Onunla birlikte dolmuşa binip onunla birlikte dolmuştan indim ve onu takip ettim. Karşı kaldırımdan yürüyordum. Bir eve girdiğini ve bir çocuğun onunla merhabalaştığını gördüm. Orada üç saat kaldı (Tanya daha sonra buranın bir ilkokul olduğunu söyledi). Daha sonra San Pedro semtine doğru yürüdü ve bir hırdavatçı dükkânına girdi. Bir süre sonra oradan çıktı ve şehir merkezine doğru yürümeye başladı. Üniversitenin orada bazı gençlerle selamlaştı ve onlardan ikisiyle birlikte eve gitti. (Daha sonra bana bunların, her ikisi de öğrenci olan erkek arkadaşıyla onun kardeşi olduğunu söyledi.) Monticulo Parkı'nda beklemeye başladım ve saat 20'den sonra genç bir erkekle birlikte evden çıktı ve birlikte Monje Campero sinemasına gittiler. Yakındaki bir Çin lokantasında bir şeyler yedim. Film bittikten sonra sinemadan çıktıklarını ve yürüyerek Tanya'nın evine gittiklerini gördüm. Yol boyunca Tanya hep önden yürüdü.

7 Ocak saat 08:30'da evden çıktı ve önceki günle aynı güzergâhı izleyerek seramik atölyesine gitti. Öğlen yine okula uğradı. Sonra erkek arkadaşıyla birlikte Seis de Agosto Caddesi'ndeki bir lokantaya gittiler. Daha sonra Tanya evine döndü. Kıyafetlerini değiştirip tekrar çıktı; dolmuşa bindi ve daha önce indiği yerde indi. Yürüdü ve önceki gün gittiği eve gitti. Bu sayede ben de buluşma için tasarlanan güzergâhı gözden geçirme fırsatı buldum. Kendi kendime gece kontrol edeceğim yerleri belirledim ve yeni adresime taşınmak üzere otelime gittim.

7 Ocak saat 19:15'te, Lanza markette milkshakelerin satıldığı büfenin karşısındaki küçük parkta oturmuş Tanya'yı bekliyor ve onun takip edilip edilmediğini tespit etmeye çalışıyordum. Tanya yaklaşık 19:30'da gelene kadar sıradan bir insan gibi o bankta bekledim. Geldikten sonra milkshake'ini içti, kalktı ve daha önce kararlaştırılan güzergâhta yürümeye başladı. İki blok kadar onu takip ettikten sonra bir taksiye bindim ve onun Mirolla sinemasını geçmesini bekledim.

Sinemayı geçer geçmez kimsenin onu takip etmediğinden emin olarak Linares Caddesi boyunca yürüdüm ve köşede durdum. Onun tekrar karşı kaldırıma geçtiğini görünce bir süre ona paralel ilerle-

dim. Her köşede onun karşıya geçişini izliyordum. Bu, Landaeta ile Ecuador sokaklarının kesişme noktasına kadar aynı şekilde devam etti (kütüphaneden bir blok önce). Orada onu bekliyordum, ama o, yolun sonuna kadar gelmeden Ecuador sokağına döndü. O karanlık sokakta üç blok boyunca onu takip ettim.

Takip edilmediğinden emin olduktan sonra ona yaklaştım ve "Senyorita, Bolivar sinemasının yerini biliyor musunuz?" diye sordum. "Simon Caddesi üzerinde," diye cevapladı. Ben de, "Sucre'ye yakın mı?" dedim. Gülümsedi ve elini uzattı. Selamlaştıktan sonra rahatsız edilmeden konuşabileceğimiz bir yere gitmek istediğimi belirttim. "Seis de Agosto sinemasının karşısındaki kafeteryada konuşabiliriz," dedi. Taksiye binip oraya gittik. Ona yoldaşların selamlarını ilettim. Kendisi için bir posta getirdiğimi, ama üzerimde taşımadığımı ve işimizin oldukça vakit alabileceğini göz önünde bulundurarak birlikte çalışabileceğimiz daha güvenli bir yerde tekrar buluşmamız gerektiğini anlattım. Ona güvenli bir ev bulup bulamayacağını sorduğumda, "Calacoto'da küçük bir odası olan bir arkadaşım var. İhtiyacım olduğunda her zaman anahtarını bana verir. Ancak Pazartesi ya da Salı'ya kadar beklememiz gerekiyor. Odanın sahibi Pazar günlerini orada geçirdiği için anahtarı ancak o zaman isteyebilirim," karşılık verdi. Ben de ona pek fazla vaktimiz olmadığını, onu en iyi şekilde değerlendirmek için Pazartesi'den önce buluşmamız gerektiğini söyledim.

Daha sonra kafeteryadan ayrıldık ve küçük bir sokak sergisinin önüne gelene kadar birkaç blok birlikte yürüdük. Tanya'nın şehir dışındaki uzak yerlere sakladığı gizli şifreleri toplamak üzere Pazar günü saat 9'da Landeta ve Heroes del Arco sokaklarının köşesinde buluşmaya karar verdik. Ayrıca eğer bir biçimde birbirimizle irtibatı kaybedersek, saat 20'de milkshake büfesinin önünde buluşmayı kararlaştırdık.

Pazar günü evden 8'de çıktım, taksiye bindim ve buluşma yerine gittim. Takip edilip edilmediğimi anlamak için biraz yürüdüm. Saat 8:30'da Monticulo Parkı'ndaydım ve Tanya'yı evden çıkarken gördüm. Ona fark ettirmeden birkaç blok boyunca onu izledim. Buluşma noktasına yaklaştığımızda sokağın öteki tarafından dolaşarak oraya gittim. Kapı aralığında oturuyordu. Selamlaştık ve Tembladerani semtine giden bir dolmuşa bindik. Terminalde dolmuştan inip fotoğraf çekerek tepelere doğru yürüdük.

Yaklaşık altı mil kadar yürüdükten sonra Tanya bana beklememi, kendisinin gizli şifreleri toplayacağını söyledi. Bir dereye doğru ilerledi; geriye döndüğünde elinde içinde gizli şifreler bulunan küçük bir kemik parçası vardı. Ona, şifreleri bu kadar uzak ve ıssız bir yere saklamanın bir hata olduğunu, çünkü onları her kullanması gerektiğinde uzun bir yolculuk yapması gerekeceğini ve insanların onu bu bölgede yalnız görmeleri durumunda ondan şüphelenebileceklerini anlattım. O da bana, kendisine şifrelerin evden olabildiğince uzağa saklanması gerektiğinin öğretildiğini söyledi. Bunun üzerine ona, şifreleri yakınlarda bir yere ya da bir mobilya parçasının, örneğin bir süpürgenin içine saklamasını önerdim.

Küçük, ağaçlık bir vadide oturduk ve topladığımız şifreleri imha ettik. Daha sonra ona gönderilen yeni şifreleri verdim. Tanya'yı en kısa sürede yeniden buluşup eğitimine başlamamız ve buna günde en az üç saat ayırması konusunda uyardım. O an için bunun imkânsız olduğunu, çünkü sabahları seramik derslerine katılması, öğleden sonra da birkaç çocuğa Almanca ders vermesi gerektiğini, ama bunların birkaç gün içinde sona ereceğini, o yüzden biraz gecikebileceğimizi söyledi. Öğle yemeği olarak ekmek ve sardalya yedik; saat 16'da geri dönüş yolculuğuna başladık. Sonra bir dolmuşa bindik ve Salı sabahı saat 9'da La Paz'ın Calacoto çıkışında buluşup Tanya'nın daha önce gittiği Calacoto'daki eve gitmek üzere sözleştik. Şehre geldiğimizde önce o indi; ben, şehir merkezine kadar devam ettim.

Salı sabahı saat 8'de Monticulo Parkı'ndaydım; Tanya saat 8:30'da evinden çıktı. Daima onun geçtiği sokakların paralel sokaklarını kullanmak suretiyle onu takip ettim. Sonra bir taksiye atlayıp daha önce kararlaştırdığımız buluşma noktasına gittim. Mekânı gözlemledim ve tuvaleti kullanmak için karşıdaki benzin istasyonuna girdim. Dışarı çıktıktan sonra bir süre Tanya'yı izledim. Saat 9:15 olduğunda onun yanına gittim; hiç konuşmadan Calacoto'ya giden dolmuşa bindik. Dolmuştan indikten sonra birbirimizle selamlaştık. Tanya, eve gidip kapıyı açarken, ben bir blok ötedeki bir saunaya gittim. Saunadan dönüşümde açık bırakılmış kapıdan içeri girecektim; nitekim öyle yaptım.

Kapı, üzerinde tuğladan bir ev bulunan 20'ye 20 metrelik bir bahçeye açılıyordu. Malzemeleri depolamak için kullanılan tadilat halinde küçük bir oda vardı. Bu, yaklaşık 4 metreye 4 metrelik, içinde

yalnızca bir yatak bulunan bir odaydı. Ne elektrik ne de su vardı. Evin yanında boş bir arsa vardı. Yaklaşık 19'a kadar orada kaldık ve bu zaman zarfında, ayakkabımda sakladığım ve onun için getirdiğim posta paketini Tanya'ya verdim. Çok sevindi; onları okurken ne kadar mutlu olduğunu görebiliyordum; zaman zaman duygulanarak ağladığı da oldu; hatta, "Beni unuttuklarını sanmıştım," dedi. Mektupları okuduktan sonra benim isteğim üzerine, daha sonra işine yarama ihtimali bulunmayan her şeyi yaktı. Geride yalnızca kendisine gönderilen talimatlarla ilgili malzeme kaldı; onları da bir anahtarlığın içine sıkıştırdı.

Öğleden sonrayı, yeni izleme ve karşı izleme teknikleri eğitimine ayırdık. Ayrıca iki gün sonra, yani Perşembe günü tekrar buluşmaya karar verdik. O gün oraya vardığımda, önce saunaya gidip yıkandım; daha sonra oturup bir şeyler içtim ve Tanya'nın gelişini izledim. Yaklaşık yarım saat kadar bekleyip olağandışı bir şey olmadığından emin olduktan sonra eve gidip açık bırakılan kapıdan içeri girdim. Tanya uzanmıştı. Yaklaşık 20'ye kadar çalıştık. Evi aydınlatabilmek için mumları kullandık. Ona takip, karşı takip, güvenlik önlemleri ve karşı istihbarat konularında ders verdim. Ama bunlar yalnızca sözlü anlatılardı, çünkü ev daha fazlası için uygun değildi. Sonra ayrıldık.

Güvenlik gerekçesiyle bu evi bir daha kullanmamaya karar verdik. Ayrıca Tanya'nın hâlâ çocuklara ders vermesi gerekiyordu ve çok az boş vakti vardı. Bu yüzden işleri yoluna koyana kadar birkaç gün beklememi istedi. Gece Seis de Agosto sineması yakınındaki küçük parkta yeniden buluşmayı kararlaştırdık. İlk buluşmamızda Tanya, havaalanındaki göçmen bürosunun müdürü olan adamla ilgili korkularını anlatmıştı. Bu adam Tanya'yı her gördüğünde nüfusla ilgili evraklarını hazırlamasını söylüyormuş. Ancak pasaportundaki parmak izleriyle kimlik kartındaki parmak izleri uyuşmadığı için Tanya bu evrakları bir türlü hazırlayamıyordu ve böyle giderse kayıt altına alınması gerekecekti.

Ona ülkenin iç bölgelerine doğru bir yolculuğa çıkmayı önerdim; Tanya da bir daire kiralayarak eğitime orada devam edebileceğimizi düşünerek bunun daha iyi olacağını düşünüyordu. Buna karar verdikten sonra, geri kalan buluşmalarımızı Cochabamba seyahatinin son hazırlıklarını tamamlayarak ve son uluslararası gelişmelerle Küba'nın bunlar karşısındaki politikalarını konuşarak geçirdik.

Tanya, şehirde beni beklemek üzere Cochabamba otobüsüne bindi. Orada, eğitimi tamamlayabileceğimiz bir daire arayacaktık. İlk önce Bolivar Oteli'nde kalmayı ve eğitimi orada gerçekleştirmeyi düşünmüştük. Ama bunu yapamadık, çünkü ben Cochabamba'ya vardığımda, beni son durakta beklemekte olan Tanya, oteli kullanmamızın imkânsız olduğunu, çok fazla Amerikalının orada kaldığını ve şehirde düzenlenen bir konferansa katılmak üzere bir sürü rahibin orada bulunduğunu, Bolivar Oteli'nin benim için tehlikeli olabileceğini söyledi. Bunun üzerine Colon Oteli'nde kalmanın yollarını aramaya başladım.

Ertesi gün parkta buluştuk ve kiralamak için bir daire aramaya başladık, ama başarılı olamadık. Buluşmanın ertesi günü Tanya, Cochabamba'nın yetkililer tarafından sıkı biçimde kontrol altında tutulduğunu ve kendisine yerel güvenlik birimine gitmesi gerektiğinin bildirildiğini, bu yüzden şehre geliş sebebinin yanı sıra hakkındaki başka ayrıntıların da gündeme gelebileceğini söyledi.

Bu durumda onu, çalışabileceğimiz bir daire aramak üzere Trinidad ve Santa Cruz gibi bazı yerleri benimle birlikte gezmeye çağırdım. Tanya, kendisinin Cochabamba'da arayışa devam etmesini, benimse tek başıma söz konusu yerlerin daha uygun olup olmadığına bakmamı önerdi. Riberalta'ya gidip Don Nico'yu görmek istediğim için onun önerisini kabul ettim. Bir ev ya da daire bulursam kaldığı otele bir not gönderecektim.

Cochabamba'ya döndüğümde Tanya'ya telefon ettim ve yakınlardaki bir kafeteryada bir buluşma ayarladık. Tanya, yanımdan geçip gitti ve parka gelene kadar beni bekledi. Sonra birlikte bir taksiye binip Cochabamba'nın hemen dışındaki Mujeres Proceres [Kahraman Kadınlar] anıtını gezmeye gittik. Sohbet edip fotoğraflar çektik. Bir ev kiralamanın imkânsız olduğunu, polisin bir kez daha otele geldiğini ve Cochabamba'da kalmanın tehlikeli hale geldiğini söyledi. Cochabamba'dan daha güvenli olduğunu düşünerek La Paz'a gitmeye karar verdik. Tren istasyonuna gittik ve ertesi gün için bilet aldık (bu benim fikrimdi, çünkü Tanya iki gün sonrasına kadar bilet bulamayacağımızı düşünüyordu).

Yalnız kaldığı süre içinde Tanya, kendisiyle sohbet eden farklı ülkelerden üç gazeteciyle arkadaşlık kurmuştu; bunlar ve diğer tanıdıklar nedeniyle birlikte görülmemiz iyi olmayacaktı. Benimle çalıştığı zaman zarfında yeni insanlarla tanışmaktan kaçınması gerektiği-

ni söylediğimde, "Turist ve seramikçi olarak maske hikâyem üzerinde çalışmam gerektiğini düşünmüştüm," dedi. Bu durumda ona, her ne kadar maske hikâyeyi güçlendirmek önemli olsa da, önceliği benimle çalışmaya vermesi gerektiğini birkaç kez hatırlatmam gerekti. Ayrıca, Bolivya dışına çıktığımızda zaten çok sınırlı olan zamanını boşa harcamasına yol açacak arkadaşlıklar kurmaktan imtina etmesi konusunda onu uyardım. O da bana hak verdi.

Ertesi gün, 2 Şubat 1966'da birbirimizden ayrı bir şekilde istasyona gittik, ama yolculuk esnasında birlikteydik ve La Paz'a gelene kadar sohbet ettik. Vardığımızda bir taksiye binerek Prado Caddesi'ne gittik ve orada ayrıldık. Farklı taksilere binerek evlerimize gittik, ancak ertesi gün öğle yemeğinde bir lokantada buluşma konusunda bir karar almadık. Sonraki birkaç günü bir ev arayarak geçirdik ama bulamadık.

6 Şubat Pazar günü, Seis de Agosto Caddesi'ndeki bir lokantada Tanya'yla öğle yemeği yedim. Gazetedeki ilanlardan bir daire bulmuştu; onu görmeye gittik. Son derece uygundu; ev sahibi üç aylık peşin kira istemesine rağmen o gün öğleden sonra kontratı imzalamak üzere onunla bir buluşma ayarladık. Ancak ev sahibinin kızlarından biriyle konuşurken onun İçişleri Bakanlığı'nda çalıştığını öğrendik. Bu yüzden sözleşmeyi imzalamaya ben gitmedim. Tanya, ayda 120 doların benim için çok pahalı olduğunu ve orada en fazla bir ay kalacağımızı söyleyerek mazeretimizi iletti.

Çalışmak için uygun bir ev bulamayınca Şubat ortasında Brezilya'ya gitmeye karar verdik ve 3 ile 13 Şubat arasındaki dönemi cansız posta kutu arayışı ve kroki yapımıyla geçirdik. Bunu birbirimizden ayrı yapıyorduk. Cansız postaları test etmek amacıyla gün ve zaman belirlemek için öğlenleri lokantalarda ya da parkta buluşuyorduk. Bazı cansız posta kutularını iptal etmek zorunda kaldık, çünkü kontrol ettiğimizde oraya sakladığımız kibrit kutularının yok olduğunu gördük. (Yani Tanya bu konularda bir miktar pratik yapmak fırsatı buldu; ondan cansız posta kutularını doldurmasını ve onları düzenlemesini istiyordum. Ben kendi kutularımı dolduruyordum, Tanya da bunları oralardan topluyordu. Bunu yapabilmek için bilgi alışverişinde bulunmamız gerekiyordu.)

Tanya'nın belirlediği cansız posta kutularından iki tanesini reddettim; birisi, Yankiler tarafından sızma amaçlı olarak kullanılan ve Latin Amerikalıların çalıştığı bir örgüt olan Nokta 4'e ait evin çitinin

içindeydi (aksi takdirde gayet uygun olurdu). Bunu, bir gece cansız posta kutusundakileri almak için oraya gidip evime dönerken girişte gördüğüm iki Nokta 4 aracı (bir jip ve bir Impala) sayesinde öğrendim. Öteki cansız posta kutusunuysa, Tanya'nın yerleştirdiği kibrit kutuları ortadan kaybolduğu için iptal etmek zorunda kaldım.

12 Şubat Cumartesi günü, belirlediğimiz cansız posta kutularıyla ilgili son düzenlemeleri yapmak üzere Calacoto'daki küçük odaya döndük. Tanya pelür kâğıdına minyatür olarak çizdiklerini aldı; işe yaramayacağını düşündüklerimizi de iptal ettik. Gizli bir bölmede saklanacak biçimde krokisini çıkarsın diye Tanya'ya kendi listemi verdim. Brezilya için önce benim yola çıkmama, benden üç gün sonra da Tanya'nın kocasıyla birlikte La Paz'dan ayrılmasına karar verdik. Ancak onu gözetim altında tutabilmek maksadıyla Tanya Santa Cruz'a gitmek için şehirden ayrılana kadar orada kaldım. Tanya Bolivya'dan çıkmak için gerekli nüfus belgelerine sahip değildi (pasaportundaki parmak izleri sahte olduğu için bu belgeler alınamamıştı; nüfus kaydını yaptıracak olsa yetkililer sahte parmak izlerini fark ederdi).

Tanya'nın ülkeden çıkışıyla ilgili sorunların üstesinden gelmek için ben Sao Paulo'ya gidecek ve oradan ona tercüman olarak kendisine acilen ihtiyacımız olduğunu ve hemen Brezilya'ya gelmesi gerektiğini bildiren bir telgraf çekecektim. Ayrıca, daveti daha gerçekçi göstermek için ona yolculuk biletini gönderecektim. Tanya'ya Cobija üzerinden Brasilia ve Guajara-Mirum'a giderken dikkat etmesi gerekenler hakkında da tavsiyelerde bulundum. Benim iş teklifime rağmen Bolivya'yı terk ederken sorun yaşaması durumunda bu tavsiyelerden faydalanacaktı. Neyse ki bu seçeneği devreye sokması gerekmedi; Santa Cruz'a gittikten sonra kocası Lloyd Aereo Boliviano ve Cruceiro Do Sul adlı havayolu şirketlerine giderek Tanya'nın bileti için istekte bulundu.

Republica turist acentesi aracılığıyla biletini gönderirken, bilet parasını ödemek için Brezilya Merkez Bankası'nca belirlenen prosedürleri yerine getirmem istendiğinden pasaportumu göstermem gerekti. Bu işlerle, Bolivya'nın iç bölgelerine yaptığım seyahat esnasında arkadaşım olan Senyorita Maria ilgilendi; ona yılbaşında bir tebrik kartı göndermiştim. Her ne kadar Tanya benim telgraf mesajımı hiç almamış olsa da işler kolaylıkla halledildi; Tanya göçmen bürosuna gitti ve onlara biletini gösterdi, onlar da hiç soru sormadan ve sorun çıkarmadan onun ülkeden çıkmasına izin verdiler.

Tanya, benim Sao Paulo'da kalmakta olduğum Handais Oteli'ne Şubat sonunda geldi. Ertesi sabah, otelde Arjantinli bir çift ve birkaç Peruluyla sohbet ederken Tanya geldi, bana içten bir biçimde sarıldı ve bize katıldı. Futbol ve siyaset hakkında konuştuk; ona göre, bir Arjantinli gibi konuşmadığım noktada bana yardım etmek için, "Yurtdışında kaldığın süre içinde çok değiştin. Artık eskisi gibi konuşamıyorsun," dedi ve diğerlerine dönerek, "Sizce de Arjantin aksanını yitirmemiş mi?" diye sordu. Güldüler ve ona hak verdiler.

Önce bir Japon lokantasına, ardından da bir Alman lokantasına gittik ve Arjantinliler ve Perulularla arkadaşlığımızı kuvvetlendirmiş olarak otele döndük. Arjantinlilerden biri ülkesinin silahlı kuvvetlerine mensuptu. Bize, gerillalara karşı girişilen mücadelede yer aldığını ve bu konudaki maceralarını anlatmıştı. Onu övdük ve cesaretinden dolayı tebrik ettik. "Bütün gerici askerler gibi tamamen kendisiyle ilgiliydi; küstah ve embesil" (Tanya'nın sözcükleri).

Şunu belirtmem gerekir ki Tanya yoldaş, belki de aşırı derecede tutumluydu; giyecek hemen hiçbir şeyi olmamasına karşın onu kendine kıyafet almaya zorlamak durumunda kaldım. Alışverişe çıktığında her zaman benim fikrimi sorar, ama o durumda bile hep en ucuz olanı satın alırdı. Ona, "Sen tutumlu değil, pintisin. Paranı daha iyi kıyafetlere harca ki daha prezantabl olasın. Daha uzun süre kullanılmaları bir yana, bunlar senin daha iyi görünmeni de sağlar. İnsanlara hayatınla ilgili ne söylediğini bir düşün. Onlar benim parası olan birisi olduğumu düşünüyorlar. Ayrıca böyle bir otelde kalmak için prezantabl olmalısın. Bu kadar kalitesiz ve eski elbiselerle seyahat edemezsin. Gençsin ve bütün gençler iyi giyinmeyi severler," diyordum. Böylelikle onu ikna etmeyi başardım, ama öncesinde bana Küba için o dolarları elde etmenin ne kadar zor olduğuna dair siyasi bir söylev vermesi gerekti.

Aslında bu mesele onu daha da fazla sevmemi sağlıyordu, çünkü her zaman daha az para harcamaya çalışıyordu. En ucuz yerlere gitmeyi tercih ediyordu; taksiye bindirebilmek için böylesinin bizim için daha kolay olduğuna onu ikna etmem gerekiyordu; çünkü gideceğimiz yerleri çok iyi bilmiyorduk ve bir yere varmak taksiyle çok daha çabuk oluyordu. Sao Paulo'da birkaç gün boyunca bir daire ya da ev bulmaya çalıştık, ancak kiralar çok yüksek olduğu için başarılı olamadık. İşimiz ve böylesine özel bir devrimci faaliyette görevlendirilmiş olmanın ne kadar onur verici olduğu hakkında bol bol soh-

bet ettik. Tanya şöyle diyordu: "Haklısın. Bu yüzden, para kazandıracak ve Küba'ya dolar göndermemi sağlayacak bir işim olsun isterdim." Bu gibi konular hakkında konuştuğumuzda gözleri yaşarırdı ve hislerini o kadar tutkulu, bana o kadar dokunan bir biçimde ifade ederdi ki, fazlasıyla etkilenirdim. Fakat bazı zamanlar ona bir soru sorduğumda, aniden bana, "Aptal olma," ya da, "Ne kadar da salaksın," diye cevap verirdi.

Nihayet bir gün gazetede, San Vicente'deki Itarare sahilinde mobilyalı, iki yatak odalı bir daire ilanı gördük. 25 ya da 26 Şubat'ta emlakçıya gittik. Taksiden inerken, "Sen öde, bende dolar yok," dedim. Ödemeyi yaptıktan sonra patladı: "Bu, doğru değil. Paranı, ödemeyi bana yaptırabilmek için bozdurmadın. Şu andan itibaren masrafları yarı yarıya paylaşacağız. Senin harcamalarını not edeceğim, sonra hesaplaşırız."

Birbirimize kızmıştık; emlakçıya gittik ve daire için aylık 80 pezoya denk düşen miktarda ödeme yaptı. Birbirimize kızmış olduğumuzu gören emlakçı bizi karı koca sandı ve daire yalnızca evli çiftlere kiralanabildiği için bunu not etti. Bize, ayrılırken anahtarları Bay Bilmem Kim ve karısına teslim etmemiz gerektiğini bildiren bir yazı verdi. O andan itibaren Tanya'nın ruh hali değişti ve çok mutlu oldu, ama ben hâlâ kızgınmışım gibi davranıyordum. "Hâlâ kızgın mısın? Bana bak," dedi ve "Küçük balık ağzı," diyerek suratını şekilden şekle soktu. Sonunda beni güldürmeyi başardı.

Tanya, ayın birine kadar daireye taşınamayacağımız için, önümüzdeki üç gün için daha ucuz bir otelde kalmayı teklif etti. Sonra da, "Hayatımda ilk defa bu kadar pahalı bir otelde kalıyorum; ben her zaman çok ucuz otellerde kalmışımdır," dedi. Ona, her zaman çok ucuz otellerde kalmanın iyi bir şey olmadığını, orada parasının çalınabileceğini ve fahişelerin sıklıkla bu tür otelleri kullandığını söyledim. O da bana, Avrupa'da bir yerde, yanlışlıkla kendisini fahişe sandıklarını ve kimliğini göstermek zorunda kaldığını anlattı. "Kapitalist bir ülkede bekâr bir kadın olmanın nasıl bir şey olduğunu düşünebiliyor musun? Olaydan sonra beni polis arabasıyla otele götürdüler ve ortalıkta tek başına dolaşmanın tehlikeli olabileceğini, dikkatli olmamı söylediler."

Tanya, 1 Mart'ta Itarare sahilindeki dairemize taşındı. Ülkede kalma süremi uzatmak için polise gitmem gerektiğinden ben Sao Paulo'da kaldım. Her ne kadar Arjantinlilerin Brezilya'da vizesiz üç

ay kalabilecekleri söylense de, Bolivya'ya girerken bana yalnızca otuz gün kalma süresi veren bir kanun maddesine maruz kaldım. Tanya eşyalarımızı taşımak ve evi döşemekle meşgulken ben Avrupa'ya gitmek için bilet aldım. Sonra da vize meselesini halletmek için polise gittim; işlemler yaklaşık bir saat sürdü.

Ertesi gün, 2 Mart'ta otelden ayrıldım ve Itarare'ye gittim. Tanya bir şeyler almıştı; birlikte yemek yedik. Zaman kaybetmeksizin bir ders planı ve zaman çizelgesi hazırladık. Bir sonraki günün planı şöyleydi: sabah 08'den 10'a kadar takip ve karşı takip; 10'dan 12'ye kadar karakalem ve görünmez yazı; öğlen 13:30'a kadar kumsal vakti; yemekten sonra 17'ye kadar bilgi toplama ve analiz yöntemleri; 17'den 20'ye kadar karşı istihbarat ve operasyon yöntemleri. Bu saatten sonra akşam yemeği ve hemen sonrasında da gün boyu yaptıklarımızın gözden geçirilmesi olacaktı. Ayrıca, yayını yakalayabildiğimiz zamanlar Havana Radyosu'nu dinliyorduk ve çalışmamız çoğunlukla gece yarısından sonra bitiyordu. İlk haftamız bu şekilde geçti.

İkinci haftanın çalışma programı şu şekilde planlandı: 08'dan 10'a kadar gözetleme; 10'dan 12'ye kadar haritacılık çalışmaları; 15'ten 17'ye kadar mikrofilm (yalnızca kullanım ve yerleştirme konuları; çünkü zaman içinde bozulur); 17'den 20'ye kadar güvenlik önlemleri; 22'den 24'e kadar telsiz yayını alımı ve bilgilerin gözden geçirilmesi.

Üçüncü hafta dersleriyse şu şekildeydi: 08'den 10'a kadar karate; 10'dan 12'ye kadar kilitler; 15'ten 17'ye kadar yazışma; 17'den 20'ye kadar genel değerlendirme; 22'den 24'e kadar telsiz yayını alımı.

Son hafta, cansız posta kutuları (Tanya krokileri çıkarıyor, ben de görünmez yazıya döküyordum) ve Tanya'nın Havana'yla bağlantı kurmasını sağlayacak bir plan şeklinde tasarlandı. Son birkaç gün, ay boyunca yaptığımız çalışmaları genel olarak gözden geçirdik. Ancak ben, Tanya'ya genel sorular sorma gafletinde bulundum. O da birden patladı ve "Dinle. Havana'daki eğitmenlerimle ilgili olarak da beni rahatsız eden bu tür soruların sorulmasıydı; çünkü beni aptalmışım gibi gösteriyorlar," dedi. Bunun, onun her şeyi özümseyip özümsemediğini anlamak için gerekli olduğunu anlattığımda yine patladı. Sonunda pes ettim ve ona, "Dinle. Benim nelerden bahsetmemi istediğini söylersen daha iyi olur," dedim. İşleri onun istediği gibi yapmayı seçtim ve yaptım.

Öfke nöbetlerine rağmen eğitiminden memnundum; şunu belirtmek gerekir ki, müthiş bir hafızası vardı ve her şeyi beynine kaydediyormuşcasına öğreniyordu. En sonunda şöyle dedi: "Gördün mü, aptal değilim." Ben de onu hiçbir zaman aptal biri olarak görmediğimi, o çarpıcı zekâsına hayran olduğumu söyleyerek onu övmeye başladım ve bu, onun çok hoşuna gitti. Gerçekten de onun meziyetlerini kabul etmek gerekir; benim bir yıldan uzun bir sürede öğrendiğim şeyleri o bir aydan kısa bir sürede öğrenmek durumunda kaldı.

Şifrelemeyi günün farklı zamanlarında, esas olarak da ara verdiğimizde çalıştık, çünkü Tanya bana bunu bildiğini söylemişti. Bu yüzden, sadece genel bir gözden geçirmeyi yeterli gördüm. O da, boş zamanlarımızda ele aldığımız gizli bölmeler yaratmak gibi şifreli yazı yazmayı da kısa sürede öğrendi. Kodlar ve telsiz yayını konularını gözden geçirmeye bile gerek kalmadı çünkü bunları kusursuz biçimde biliyordu. Ona yalnızca, 3.000 grup mesajında yaptığını bir daha yapmaması için tavsiyede bulundum; gizli kodla şifreleme yapmış, sonra bunun bir parçasını önceki kodun içine yerleştirmiş ve buna 'acil durum' kodu adını vermişti; başka bir anlatımla ikili şifrelemeye gerek görmemişti. Tanya, o durumda başka seçeneği bulunmadığını söyledi.

24 Şubat'ta* Montevideo'ya gideceği zaman, ona gitmiş, "Yoldaş, bilmeni isterim ki, birçok tartışma yaşamış olsak da sana eğitim vermiş olmaktan çok memnunum ve eğer bir kez daha buraya gelmem emredilirse, bunu seve seve yaparım. Ne olacağını bilemeyiz, o yüzden sana her şeyin ötesinde sloganımızın 'Vatan ya da ölüm' olduğunu hatırlatmak isterim. Gerçi senin bu hatırlatmaya ihtiyacın yok, ama sana 'vatan ya da ölüm' demekten başka söyleyecek bir şeyim yok," demiştim. O zaman Tanya ağlayarak omzuma doğru eğildi ve "İşte bu yüzden benimle vedalaşmanı istemiyordum. Beni ağlatacağını biliyordum," dedi. Sonra gözlerinden yaşlar süzülerek, "Vatan ya da ölüm," dedi.

Montevideo'dan döndüğünde çok mutluydu. Bana, "Bak, benimleyken sıkılmayasın diye sana kitaplar aldım; ayrıca bir şeyler yiyebilesin diye de *alfojadores* [Rio de la Plata bölgesinden bir yiyecek] getirdim. Ayrıca *mate* ve *bombilla* da var [*Mate*, Arjantin'de yaygın

*) Mercy'nin raporunda apaçık bir hata olduğu görülüyor. Önceki paragraflarda yazdığına göre 1 Mart'ta Itarare sahiline gitmişler. Üç hafta süren eğitimin ardından Tanya, Uruguay'ın başkenti Montevideo'ya 24 Mart'ta gitmiş olmalı.

olarak içilen bir tür bitkisel çay ve *bombilla*, bu çayı içerken kullanılan bacalı küçük bir kaptır]. Seninle fazladan bir gün geçireyim ve seni kızdırayım diye olabildiğince erken döndüm," dedi. Ertesi gün ayrılırken benden kendisine Sao Paulo'ya kadar eşlik etmemi, Sandaia Oteli'ne gitmemi ve Mariucho'dan (kocasına böyle seslenirdi) bir mektup olup olmadığını kontrol etmemi istedi. Döndüğünde kendisine Inca Oteli'nden bir yer ayırtmıştı.

Onun için bırakılmış bir mektup yoktu. Tanya kalem kâğıdını çıkarıp yazmaya başladı. Onunla konuşmaya çalıştığımda, "Beni rahatsız etme. Görmüyor musun, yazıyorum?" diye çıkıştı. Mektubu tamamlamasına fırsat vermek için otelin kapısına gittim, ama o çok sinirlendi ve "Tamam, hiçbir şey yazmıyorum; ne kadar da hassassın ve yok yere sinirleniyorsun," dedi. "Saçmalama. Yazmaya devam et, seni bekleyeceğim," diye karşılık verdim. Fakat o yazmak yerine iyice hiddetlendi ve "Hadi gidelim. Seni otobüse bırakayım," dedi. Ben de, "Yalnız giderim. Bana eşlik etmene gerek yok," şeklinde cevap verdim. Ancak Tanya ısrar etti ve kısa bir süre birlikte yürüdükten sonra, "Benimle konuşmayan biriyle yürüyemem. Eğer canın konuşmak istemiyorsa ben kendi yoluma gideceğim, çünkü sen maksatlı olarak yavaş yürüyorsun," dedi ve son derece öfkeli bir sesle, "Ne yapmaya çalışıyorsun? Seni terminalde bekliyor olacağım," diyerek yanımdan ayrıldı.

Ağır ağır yürümeye devam ettim. Bir kafeteryaya girerek alkolsüz bir içki içtim. Sonra bir taksiye atlayıp Tanya'dan önce terminale vardım. Onun gelişini görebileceğim bir yere oturdum. Yürürken onu izledim. Arada bir arkasına bakıp benim gelip gelmediğimi kontrol ediyordu. Yaklaşık on beş dakika sonra beni gördü ve sevdiğimi bildiği şekerlerden almaya gitti. Sonra yanıma geldi ve "Bak sana neler aldım, sevdiğin şekerlerden," dedi.

Beş dakika sonra kalkacak olan Santos otobüsü için biletimi almaya gittim. Tekrar öfkelenerek, "Bileti görmek istiyorum," dedi ve bileti iki saat sonraki otobüs için aldığımı gördüğünde, "Beni kızdırmaya bayılıyorsun," diye söylendi. Sonra, "Bir yürüyüş için daha vaktimiz var. Davamız zafere ulaştığında, bir gün yine karşılaşacağız. Belki merhabalaşma şansımız bile olmayacak ve birbirimize iki yabancı gibi davranacağız, ama bütün iyi yoldaşlar gibi, bakışlarımız birbirini tanıyacak," dedi. Herkesin ortasında, gözlerinde yaşlarla kulağıma eğildi ve "Bana öğrettiklerin ve değişken ruh hallerime

katlandığın için teşekkür ederim. Senden çok şey öğrendim," diye fısıldadı. Otobüs şoförü bana seslendiğinde Tanya, "Bir dakika bekle," diye bağırdı ve elimden tutup beni bir köşeye çekerek kulağıma, "Vatan ya da ölüm," ve "Biz kazanacağız!" dedi. Otobüse bindim, arkamdan el salladı.

Sonuçlar:

Bu raporda yazdıklarım çerçevesinde, Tanya'nın eğitimi son derece sınırlı bir zaman diliminde gerçekleşmiş olmasına karşın, onun olağanüstü öğrenme kabiliyeti sayesinde kendisine öğretilen her şeyi eksiksiz kavradığı sonucuna vardım. Canını sıkan bir şey olduğunda, meseleyi bir sonraki irtibatı kiminle olursa ona aktarmasını söyledim. Bu onu memnun etti ve iyi niyetle önerimi kabul etti.

EK 9:
TANYA'NIN BOLİVYA'DAKİ FAALİYETLERİNİN İLK YILI HAKKINDAKİ SÖZLÜ RAPOR

Tanya'nın, 16 Nisan 1966'da Meksika'daki buluşmaları esnasında Ariel'e verdiği Bolivya'daki faaliyetlerinin ilk yılı hakkındaki sözlü raporunun metni.

Victor Paz Estenssoro'nun Lima'ya ulaşmasıyla hemen hemen aynı anda, 5 ya da 6 Kasım'da Peru'ya indim. O zaman Peru'nun Bolivya sınırında daha sıkı denetim olduğu için bu ülkeye hemen geçmek yerine birkaç gün daha Peru'da kalmanın iyi olacağını düşündüm. Arkeolojik ve antropolojik araştırmalar yapan bir uzman olarak tasarlanan maske hikâyem nedeniyle Cuzco'ya gitmem daha yerinde olacaktı.

Lima'dan Cuzco'ya uçakla geçtim. Cuzco'da Rosedal otelinde kaldım ve daha önce de belirttiğim gibi otelin sahibinin Blanca Cha-

con* olduğunu öğrendim. Bir bacağı sakat olan yeğeniyle birlikte kalıyordu. Beni fark edip etmediklerinden emin değilim. Orada iki ya da üç gün kaldım. Otelde, yemeklerini de orada yiyen bir adamla tanıştım. Bir gün yemekteyken, bana 1958-1959 arasında Küba'da bulunduğunu, dağlarda savaştığını ve devrimden kısa süre sonra ülkeyi terk ettiğini anlattı. Küba'dan yanında getirdiği zeytin yeşili bir üniforması ya da gömleği varmış.** Orada, Lima ya da Cuzcolu öğrencilerin oluşturduğu bir tiyatro grubunun yöneticiliğini yapıyordu. Onunla bir kafeteryada vakit öldürdüm. Bu kafeteryada da, diğer Cuzco kahvelerinde olduğu gibi siyasal meseleler Marksist bakış açısından değerlendiriliyor ve insanlar Küba'yı destekliyor, Fidel hakkında konuşuyordu.

Bir dükkândan kendim için yerel el sanatı ürünleri satın aldım. Orada orta yaşlı bir adam vardı ve benim aksanımı duyduğunda, "Konuşmanız Arjantinli gibi değil, Kübalıların ifadelerini kullanıyorsunuz," dedi. Ona Orta Amerikalı arkadaşlarım olduğunu, bu yüzden o tür ifadeler kullandığımı söyledim. Cuzco'da siyasal ortam biraz gergin olmasına karşın bu olaylar dışında kontrol edildiğimi düşündüğüm bir durum olmadı.

Yerel yetkililer vasıtasıyla Cuzco'daki halkbilim araştırmaları grubunun yöneticisi avukat Lino Fernandlo Casafranca'yla irtibat kurdum. Evinin telefon numarası 32-41; ofisininki ise 39-96 idi. Bana, kendilerini halkbilim araştırmalarına adamış bir grup arkeolojisi öğrencisinden bahsetmişti. Grupta, Arjantinli, Perulu ve diğer ülkelerden öğrenciler vardı. Cuzco'da kalırsam onlarla birlikte çalışabileceğimi söyledi. Hatta beni başka bir öğrenciyle daha tanıştırdı, ama daha sonra onu tekrar görecek vaktim olmadı.

Cuzco'dan trenle Puno'ya geçtim. Cuzco'da kalıntıları gezerken, şu anda ismini hatırlamadığım İspanyol bir kadınla tanışmıştım. (*Tanya bir an konuşmayı kesiyor ve araba kornaları işitiliyor.*) Bana biraz tuhaf görünmüştü. O da Bolivya'ya gidiyordu ve benimle aynı trene bindi. Puno'da kalabilecek fazla yer olmadığı için onunla aynı odayı paylaştım. Birlikte Bolivya'ya kadar küçük bir kamyonette se-

*) Blanca Chacon, Tanya'yla birlikte Küba Halkalarla Dostluk Enstitüsü'nün (ICAP) Havana'da düzenlediği bazı etkinliklere katılan Perulu bir kadındır.

**) Burada, Küba Devrimi'nin 1 Ocak 1959'daki zaferine gönderme yapılmaktadır. Zeytin yeşili, Fidel Castro liderliğindeki Küba İsyan Ordusu'nun üniformalarının rengiydi. Daha sonra devrimci Küba'yla özdeşleşen bir sembol haline geldi.

yahat ettik. Bolivya'ya vardığımız gün onunla La Paz'da karşılaştım. Orada bir gün kaldı ve gezisine devam etti. La Paz'daki bazı mekânları onunla birlikte gezmek istemiştim, ancak o tek başına gitmek zorunda olduğunu ve halletmesi gereken bazı şeyler olduğunu söyledi. İspanyol'du ama Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitim görmüştü. Bazen ilerici görüşler öne sürüyordu, ama bazı açılardan da çok tuhaf görünüyordu. Bütün kıtayı gezmeyi hedefliyordu; sonra da ebeveynlerinin yaşadığı İspanya'ya dönecekti. İsmini hatırlayamıyorum, ama hakkında daha fazla bilgi edinebilmek ve bize bir faydası dokunup dokunmayacağını anlamak için onu tekrar görmeye çalışacağım... Bakalım hatırlayabilecek miyim?

Ah! Puno'dan Bolivya sınırındaki Yunguyo'ya geçtim. Yunguyo hâlâ Peru'ya bağlı. Oraya vardığımda sınır kapalı olduğu için önce ülkeden çıkmama izin vermediler. Ama sonunda sınırdan geçmeme izin verildi. Herhangi bir ulaşım aracı olmadığı için yolculuğuma eşek sırtında devam etmem gerekti. Ortalıkta Bolivya polisinden kimse yoktu. Gümrük binası sınırın birkaç metre ilerisindeydi; orada üzerimdekileri beyan etmem gerekti. Oradan Copacabana'ya doğru yolculuğuma devam ettim. Copacabana, sınıra en yakın kasabaydı. Geceyi Copacabana otelinde geçirdim. Otelde pasaportumu görmek istediler ve başka sorular sordular, ama polise kayıt yaptırmam gerektiğini söylemediler.

Ertesi gün karakola gittim ve önceki gün sınırda görevli kimsenin olmadığını anlattım. Onlar açısından bu, bir sorun teşkil etmiyordu. Öyle görünüyor ki, belirli bir saatten sonra sınır devriyesi sona eriyor ve bürokratik işlemler ertesi gün kasabada yapılıyor. Karakolda bana ülkeye giriş vizesi verdiler. Tarih, 18 Kasım 1965'ti. Daha sonra La Paz'a geçtim. İlk olarak La Paz oteline gittim ama boş oda yoktu. Birkaç gün Sucre otelinde kaldım. Daha sonra üç hafta boyunca La Paz otelinde kaldım. Burada da pasaportuma baktılar ve bazı bilgiler aldılar, ama polise kayıt yaptırmam gerektiğini söylemediler. Herhangi bir sorun çıkmadı. Otelde, birçok yabancı ve Barış Gücü* mensubunun yanı sıra çok sayıda Arjantinli kalıyordu. Hatta otelin lokantasının sahibi bile Arjantinliydi.

---

*) Barış Gücü, John F. Kennedy yönetimi tarafından dünya genelinde ve özellikle Latin Amerika'da bir dizi sivil-askeri misyonu yerine getirmek üzere kurulmuştur. Tanya'nın bu raporu yazdığı dönemde, Barış Gücü'nün ABD'li üyelerinin bir biçimde CIA ve diğer Amerikan casusluk örgütleriyle bağlantısı olduğu -geçerli sebeplerle- varsayılıyordu.

Yabancıların polise kayıt yaptırdığını fark ettim ve yaklaşık on gün kadar sonra Ulusal Turizm Ofisi'ne gittim. Turistik mekânlarla ve genel şeylerle ilgili bazı sorular sorduktan sonra karakola gitmem gerekip gerekmediğini öğrenmek istedim. Onlara pasaportumu gösterdim; Fransa'daki Bolivya büyükelçiliğinin bana verilen 5 dolarlık vize yerine ücretsiz bir turist kartı vermiş olması gerektiğini söylediler. Muhtemelen beni kandırıp 5 doları kendilerine almak istemişlerdi. Bununla birlikte, polise gitmek yerine söz konusu vizeyi kullanabileceğimi ve kendilerinin bana ücretsiz bir turist kartı verebileceklerini söylediler. Kartın sınırdan giriş tarihimi bildiren bölümünü polise göndermek üzere koparark kartı bana verdiler.

İlk birkaç gün, bir turist gibi gelişigüzel bir biçimde müzeleri ziyaret ettim. Tiahuanaco arkeoloji müzesinde, Başkan Barrientos'un* akrabası olan ressam Moises Chile Barrientos'la tanıştım. Evli ve beş çocuğu var. Eğitim Bakanlığı'na bağlı arkeoloji müzesinde eskiz sanatçısı olarak çalışıyor. Beni Tiahuanaco kalıntılarına götürdü ve bana kur yaptı. Onunla birlikteyken yirmi sekiz-otuz yaşlarında bir adam yaklaştı. Üniversitede iktisat, maliye ve muhasebe okuyormuş; kendisini ressamın kuzeni olarak tanıttı. Solcu görüşler öne sürdü. La Paz'daki ressamlar ve sanatçılar arasında yaygın olan züppece tavırlarına karşın ressam da siyasal açıdan solcu görünüyordu. O günden sonra ressamın kuzenini iki ya da üç kez daha gördüm ve bir daha hiç görmedim. Başlangıçta bana bazı sorular sordu ve (...) bana yaklaşım biçimi bende kuşku uyandırdı. Onu son olarak Yılbaşı günü ya da Ocak ayının ilk günlerinden birinde gördüm.

Aralık'tan önce beni Eğitim Bakanlığı'na götürmüştü; orada Dr. Julia Elena Fortin'le konuştum. Bana, Halkbilim Bölümü'ne bağlı otuz-kırk üyeli bir araştırma komitesi olduğunu söyledi. Hükümet maddi destekte bulunmadığı için hepsi gönüllü olarak çalışıyor ve bunu -nasıl derler?- bir tür hobi olarak görüyorlardı. Bunlar konuyla ilgili sanatçılar, aydınlar, öğretmenler ve benzeri kişilerdi. Fortin, benim bu komiteye katılmamın hiçbir sakıncası olmayacağını da belirtti. Ancak bunun için Arjantin büyükelçiliğinden bir tavsiye mektubu almam gerekiyordu.

O sırada, büyükelçiliğin sekreterliğini yapan Ricardo Arce'ye telefon etti... Arce'nin bana verdiği kart neredeydi? Başka bir yere koy-

*) O sırada general René Barrientos Bolivya'nın fiili başkanı durumundaydı.

duğumu düşündüm. Fortin onunla konuştu. Beni önerdiğini ima eder biçimde ona benden bahsetti. "Şu an yanımda arkeolojik araştırmalar yapmak isteyen Arjantinli bir kız var ve onun bizimle çalışmasını isteriz," dedi. Sanırım onlarda olmayan bir taşınabilir kayıt cihazım olduğunu söylediğim için bana ilgi gösterdi. Eğitim Bakanlığı'nda teknik ya da mali kaynaklar son derece kıttı.

Ertesi gün saat 11'de Arjantin büyükelçiliğine gittim. Ricardo Arce'yle görüştüm. Pasaportumu sormadı bile. Bir süre konuştuktan sonra o gün öğleden sonra söz konusu mektubu alabileceğimi söyledi. Beni Santa Cruz'un Arjantin konsolosu ve orada çalışan başka insanlarla tanıştırdı. Ricardo Arce elli yaşında ya da belki biraz daha fazla. Kadınlara düşkün bir bekâr. Beni yemeğe davet etti, ama reddettim. Beni Dr. Fortin'le birlikte tekrar görmeyi arzu ettiğini söyledi. Öğleden sonra büyükelçiliğe gittim ve üzerinde ismim yazan tavsiye mektubunu aldım... Yaşımın yazıp yazmadığından emin değilim. "Büyükelçilik falanca kişiyi Bolivya Eğitim Bakanlığında halkbilim çalışmaları yapması için tavsiye eder."

Arce'yle iki üç kez sokakta karşılaştım. Bir keresinde selamlaştık. Bir Pazar ...'daki evine gitmek isteyip istemediğimi sordu. Golf dersleri nerede alınıyordu? (*Tanya, evin yerini hatırlayabilmek için Ariel'e soruyor.*) Hayır, daha uzak. Aranjuez, La Florida'dan sonra... Golf dersleri nerede alınıyordu? (*Ariel, "O tarafta, La Florida'nın ilerisinde, Mayacilla'da," diye cevap veriyor.*) Evet, neredeyse bütün diplomatların yaşadığı Mayacilla'da. Ona, geleceğimi söyledim. Kendisini aramamı söyledi ve telefon numaralarını verdi: büyükelçiliğin ve evinin numaralarını. *Karnaval*'ın* son gecesi bir grup arkadaşımla gittiğim La Paz kulübünde ona rastladım. Bir partiye gitmiştim; oradan da saat sabahın 4'ünde La Paz kulübüne gitmeye karar vermiştik. Ricardo Arce, kulüpte hemen yanımızdaki masada oturuyordu. Beni dansa kaldırmak istedi. Biraz sarhoştu. Beni salonda dolaştırarak insanlara Arjantin büyükelçiliğinde çalışan birisi olarak tanıttı. İlerleyen günlerde bunlardan bazılarıyla arkadaşlık kurdum.

Sonra onu bir iki kez daha gördüm. Bir keresinde, yayladaki bir göl [Titicaca Gölü] kıyısında gerçekleştirilen bir halk festivalinde görmüştüm onu. General Barrientos da oradaydı. Başkanla özel bir

*) Bolivya'da *Karnaval*, büyük perhiz öncesi kutlanan bir halk bayramıdır. Perhizin ilk gününden önceki üç gün boyunca kutlanır.

öğle yemeği yemek için diplomatlara özel davetiyeler gönderilmişti. Bir mangal partisi yapılıyordu. Benim ve bakanlıktan gelenlerin davetiyesi yoktu. Ricardo Arce, beni eşiymişim gibi yemeğe soktu... Ona, araştırma yapmam gerektiğini, diplomatlarla işim olmadığını söyleyip durdum, ama yine de onunla ve daha sonra bahsedeceğim Meksikalı Juan Manuel Ramirez'le birlikte yemeğe katıldım. [Başkan] Barrientos ve işe yarayabileceklerini düşünerek hâlâ bağlantıda olduğum Dışişleri Bakanlığı'nın Protokol Bölümü'nden birkaç kişiyle sohbet ettik. Sanırım bu yemekten sonra Arce'yi bir daha görmedim.

La Paz otelindeyken gazete ilanlarına bakarak kendime bir oda bulmaya çalıştım... Bunu daha önce söylemiş miydim? İlk günler Coroico'ya gittim ve La Paz şehrini gezdim. Daha sonra Ulusal Turizm Bürosu'na gittim. Sonra bir oda buldum. Juan Sokağı ... numaradaki odaya taşındım. Bu, kaldığım ilk odaydı. Orada Ocak ayına kadar, yaklaşık bir ay kaldım. Adres, 232 Juan Jose Perez Sokağı'ydı. Evin sahibi, Alcira Dupley de Zamora'ydı ve üçüncü kocasıyla birlikte yaşıyordu. Daha önce iki kez dul kalmış. Kocası bir fabrikada çalışıyor. Bincha'daki bir fabrikada idareci olarak çalışıyor. Sanırım bir çimento fabrikası. Ama emin değilim. Buenos Aires'te daha önce belirttiğim adreste oturan bir kardeşi olduğu için sık sık Arjantin'e gidiyor. Her iki ayda bir oraya gidiyor ve beraberinde satmak için bir şeyler getiriyor. Bu, La Paz'da çoğunlukla kadınlar tarafından icra edilen bir tür basit kaçakçılık.

Kızı Sonia Azurduy Dupley (ilk ya da ikinci evliliğinden olduğu için Azurduy) iki dil bilen bir sekreter. Arjantin'de kuaförlük eğitimi almış; orada yatılı okulda kalmış. Ayrıca iki yıl ABD'de eğitim görmüş ve çalışmış. Paz Estenssoro döneminde Ekonomi Bakanlığı'na bağlı İngiliz Misyonu'nda sekreterlik yapmış. Paz Estenssoro'nun iktidardan düşmesinin ardından neredeyse bütün sekreterler ve diğer memurların görevlerine son verilmiş. Birkaç ay önce planlama ve kalkınma bakanının sekreteri olarak iş buldu. Aslında bu, bir bakanlık değil; daha doğrusu Planlama ve Kalkınma Bürosu. Genel anlamda çok sıkı bir Katolik ve oldukça gerici ya da kısmen apolitik. Ama son zamanlarda oldukça değişti; Ulusal Devrimci Hareket'in (MNR) üniversitedeki lideri* ve birkaç haftaya kadar mezun

*) Ulusal Devrimci Hareket (MNR) 1941'deki kuruluşundan beri Victor Paz Estenssoro tarafından yönetilmekteydi.

olacak bir hukuk öğrencisi olan Marcelo Hurtado'yla evlendi. Hurtado'nun başı, üniversite federasyonunun şu andaki lideriyle birlikte birçok kez belaya girdi. Hükümet ve Hıristiyan Halk Hareketi (MPC)* onları komünist olmakla ya da Solcu Parti'yi** desteklemekle suçladı. Üniversitede örgütlenmiş bir dizi parti var ve bunların hepsi hükümete karşı tavır almış durumda. Sanırım bunlar aynı zamanda -neydi?- İnsan Hakları Örgütü'nü de idare ediyorlar. Onları oldukça sık görüyorum. Sonia'yı da her ay ya da iki ayda bir görüyorum. Onlarla arkadaş oldum. Evin sahibi olan anneleriyle de sık sık görüşüyoruz. Bana kendi kızı gibi davranıyor ve tavsiyelerde bulunuyor. Aynı binada, benim odamın karşısında Ana Henrick ve annesi oturuyor. Ana, aslında Beni'li ama uzun süre kocasının yaşadığı Cochabamba'da oturmuş. Şu anda ayrılar. Kocası Yugoslav ve Ana'ya göre Yugoslav büyükelçiliği ve hükümetiyle temas halinde faaliyetler örgütleyen bir gruba üye. Bu konularda oldukça hassas ve bilgi sahibi olduğu için ona karşı dikkatli olmam gerekir; hatta belki de MNR ya da başka bir grup onu kullanıyor olabilir. Paz Estenssoro'nun iktidardan inmesinin ardından Senato'daki sekreterlik işini kaybetti. Senato liderleri ve çalışanları arasında birçok arkadaşı ve yakın ilişkileri var.

Sonia Azurduy Dupley'in anlattığına göre Ana Henrick şu anda Devrimci Otantik Parti başkanı Guevara Arce'nin sekreterliğini yapıyor. Oturduğum evin arka tarafında yaşayan Amerikalı bir görevliyle, kız arkadaşı olarak, birkaç ay boyunca yakın bir ilişki içinde oldu; ama şimdi Amerikalıyı geri gönderdiler... Evleneceklerini ama Yugoslav kocasının henüz boşanmayı kabul etmediğini söylemişti. Kocası (henüz ismini öğrenemedim), Cochabamba'da yaşıyor ve Boston otelinin sahibi. Söz konusu Amerikalı, iki ya da üç ay önce Panama'ya, oradan da Vietnam'a gönderildi.

Ocak ayı başında Ana beni Mario Quiroga Santa Cruz'un evindeki bir partiye götürdü; Mario, tanınmış bir gazeteci ve yazar olan Marcelo Quiroga Santa Cruz'un kardeşi. Marcelo şu anda *Presencia*

*) Hıristiyan Halk Hareketi (MPC), General René Barrientos'un darbesini destekleyen gerici siyasal güçlerin benimsediği isimdi. 4 Kasım 1964 sonrasında resmi bir siyasal partiye dönüştü.

**) Ulusal Solcu Devrimci Parti (PRIN), Troçkist sendika lideri Juan Lechin Oquendo tarafından kuruldu. 1960-1964 arasında Lechin, Bolivya hükümetinin başkan yardımcılığını yaptı; ancak Başkan Paz Estenssoro'yla yaşadığı anlaşmazlıklar sonucu istifa ederek muhalefete katıldı.

gazetesinde çalışıyor. Ayrıca birkaç ay yayınlanan ama sonra kapanan *El Sol* gazetesini de çıkarıyorlardı. Öyle görünüyor ki gazetenin kapanışının hem ekonomik hem de siyasal sebepleri vardı. Yazar kadrosunda komünistlerin yanı sıra pek çok sağcı yazar da vardı. Mario Quiroga Santa Cruz bana düzeltmen olarak iş teklif etti. Çalışma saatleri sabahın 3'ü ile 5'i arasında olduğu için işi kabul edemedim. Bana daha sonra başka bir iş önereceğine söz verdi, ama bu arada oturma izni almam için gerekli çalışma sertifikamı da vermeyi ihmal etmedi.

Aslında tanı bir falanjist* ve Hıristiyan Demokrat olan ama kendisini solcu bir aydın gibi sunmaya çalışan Mario Quiroga Santa Cruz'la da tanıştığım partide, falanjist avukat Vascope Mendez'in (ondan daha sonra bahsedeceğim) yanı sıra 1952'de Peru'yu terk etmiş iki falanjistle daha tanıştım. Lima'da yaşıyorlarmış ve öne çıkmayı başararak maddi açıdan çok iyi bir konuma gelmişler. Bolivya'ya René Barrientos ve diğer hükümet üyeleriyle yakın arkadaş oldukları için gelmişler. Hepsinden öte, zamanın ekonomi bakanı ve ABD'deki Bolivya büyükelçisi Sanjines Goitia'yla yakın dostlukları var. Goitia'dan Peru'daki konumlarına benzer bir konumu Bolivya'da elde edip edemeyeceklerini sormuşlar. Ama öyle görünüyor ki bu konuda pek başarılı olamamışlar, çünkü şu anda Peru'da yaşamaya devam ediyorlar.

Bunlardan Oscar de la Fuente, Lima'da, 3080 Panamericana Bulvarı'nda bulunan FEREICO firmasında satış müdürü olarak çalışıyor. Ana Henrick'le çıkmak istemişti. Öteki, René Segadan, Lima'da, 757 De Pierola'daki 610 numaralı ofiste bulunan bir şirkette kardeşinin ortağı olarak çalışıyor. Bu otoyol yapımı, yol döşeme ve inşaat mühendisliğiyle ilgili başka işler de yapan bir inşaat firması. Brezilya ve ABD'de mühendislik okumuş ve iktisadi meseleler üzerine uzmanlaşmış. Evli ve iki çocuğu var. Lima'ya gitmem gerekirse ya da orada bir bağlantıya ihtiyaç olursa böyle bir arkadaşlığın faydalı olabileceğini düşünerek onunla biraz flört ettim ve iki ya da üç gün sonra buluştum. O günden sonra onu yalnızca bir kez, geçen yıl Mart ya da Nisan ayında gördüm. Lima'da birkaç

*) Bolivya Sosyalist Falanjı (FSB), sonradan yok olan sağ kanat bir siyasal partidir; İspanyol Falanjı'ndan esinlenmişti ve faşist görüşleri vardı. Uzunca bir süre Nisan 1952'deki Bolivya Devrimi sonrası kurulan MNR hükümetine karşı ana muhalefet partisi işlevi gördü.

gün kalmış, sonrasında Arjantin'e geçmişti. Şirketi Amerikan sermayesiyle çalışıyor. Arjantin'in güneyindeki ovalarda ya da daha da güneyde inşaat işleri yapıyormuş. Öyle görünüyor ki Bolivya'da askeri nitelikli birtakım inşaat faaliyetleriyle ilgileniyor. İş nedeniyle ailesiyle birlikte Arjantin'e taşınacağını ve iki yıl orada yaşayacağını söyledi. Onu bir daha görmedim.

Bütün bu insanlar aynı zamanda Vascope Mendez'in de arkadaşları. Onunla partiden birkaç gün sonra, duygusal ilişki yaşadığı Ana Henrick vasıtasıyla tanışmıştım. Vascope Mendez, on-on iki yıl kadar yurtdışında, çoğunlukla da Peru'da yaşamış bir avukat. Onunla tanıştığımda FSB'nin Enformasyon Komisyonu'nun başkanlığını yapıyordu; ama sanırım aynı zamanda falanjın güvenlik birlikleriyle ilgili bir şeyler de yapıyordu. Ana, beni onunla tanıştırırken oturma izni almaya çalıştığımı da belirtti. O da kadınlara düşkün bir tipe benziyordu. Karısı Cochabamba'daydı ve karşılaştığı her kadının peşinden koşuyordu. Pasaport konusunda yardımcı olarak benimle işi pişirebileceğini düşündü. Ama yine de, falanjist arkadaşların görüşü doğrultusunda benim Peru'da yaşayan René Segadan'la bir ilişki yaşadığımı düşünüyordu. Hatta oturma iznini, Lima'ya gidip René Segadan'ı görebilmek için istediğimi düşünüyorlardı. Böylelikle ülkeye girip çıkarken herhangi bir sorunla karşılaşmayacaktım.

Bu düşünce doğrultusunda Vascope prosedürleri hızlandırdı ve Eğitim Bakanlığı'nın Halkbilim Araştırmaları Komitesi'nin bir üyesi olarak folklor araştırması yapmak amacıyla Bolivya'da kalmak istediğimi vurgulayan bir başvuru hazırladı. Mario Quiroga Santa Cruz'un bana verdiği çalışma belgesinin, iyi hal kâğıdımla birlikte başvuru formuna eklenmesi gerekiyordu. İyi hal kağıdı almak için polise gittim ve belgeyi almak üzere ertesi gün tekrar uğramam söylendi. Onlara, belgeyi daha önce alıp alamayacağımı sordum; bunun için benden 5000 pezo (yaklaşık yarım dolar) istediler. Onlara 5.000 pezodan fazlasını verdim ve yarım saat içinde gerekli belgeyi aldım. İyi hal kâğıdımla birlikte sağlık belgesini almak üzere avukatın tavsiye ettiği doktora gittim. Ayrıca bir kefile ihtiyacım vardı. O işi de bizzat avukat halletti. Belgeleri teslim ettik ve ertesi gün tekrar... Belgelerin Arce Bulvarı'ndaki Devlet Bakanlığı'na verilmesi gerekiyordu. Ertesi gün tekrar oraya gittim, ama işlemler bitmemişti. Ben de, arkadaşları aracılığıyla işi halledip halledemeyeceğini öğrenmek için avukatı görmeye gittim. Ancak siyasal du-

rum nedeniyle herkes çok dikkatli davranmak durumundaydı. FSB bakanlıklara kendi adamlarını yerleştirmek istediği için herhangi bir sorun yaşamak istemiyordu.

İki gün sonra, hayır hayır, ertesi gün ya da aynı gün oraya gittiğimde, beni birtakım resmi belge pulları almaya gönderdiklerinde -sanırım ikinci gündü- bana, "Bir dakika bekleyin. Amirle, göçmen işleri görevlisiyle görüşmek gerek," dediler. Yarım saat bekledim ve hiçbir şey söylemedim. Adam, tuhaf bir seremoniyle bana pasaportumu uzattı ve "Tebrikler. Artık Bolivya'da oturma iznine sahipsiniz," dedi. Bana ayrıca polise gitmemi ve bir kimlik kartı istememi söyledi. Saat 17 olmuştu ve pasaportumdaki parmak izi sorunu geldi aklıma... İyi hal kâğıdımı almaya gittiğimde, kimlik kartı için gelenlerin parmak izi vermek durumunda kaldığını gördüm...

Bu yüzden saat 17:50 ya da 17:55'te müdürle görüşmek üzere Yabancılar Dairesi'ne gittim. Ona pasaportumu göstererek bir kimlik kartı istediğimi söyledim. Bana, "Git ve boş bir kimlik kartı satın al," dedi. Saat epey ilerlemişti ve işleri halletmek için ertesi gün tekrar oraya gitmem gerekecekti. Kartı almaya gittim ve hiçbir belge istemeksizin 40 bin pezoya (bugünkü değeriyle 40 pezo*) boş kimlik kartlarını sattıklarını gördüm. Ertesi gün polise gittim... Ama artık Göç Masası değil; Junin Sokağı'nda Yabancılar Dairesi'nin karşısındaki polis karakoluna, Kimlik ve Yabancılar Bölümü'ne gittim. İçeri girdim ve doğruca önceki gün bulunduğum ofise yöneldim. "Pasaportumun burada olup olmadığına bir bakar mısınız?" dedim. Her yeri aradılar, ama bulamadılar. Ben de, "Kaybetmiş olmalıyım, ama ülke içinde seyahat etmem gerekiyor ve başka hiçbir belgem yok," dedim. Onlara bakanlıktakilerin benim için yazdığı mektubu gösterdim.** Bana, araştırma komitesinin üyesi olduğumu ve araştırmamı gerçekleştirmek için her türlü kolaylığın sağlanması gerektiğini bildiren bir mektup verdiler.

Bu mektubu göstererek, sadece kimlik kartıyla ülkenin iç bölgelerine seyahat edip edemeyeceğimi sordum. Önceki gün pasaportumla ve oturma iznimle ilgilenen kişi, bir sorun çıkmayacağını, ancak emin olmak için öncelikle Kişisel Kimlik Bölümü müdürüyle

*) General René Barrientos hükümeti, paranın değerini değiştirdi ve bu reform çerçevesinde yeni Bolivya pezosu, 1.000 eski pezoya eşitlendi.

**) Tanya'nın Bolivya'ya gelişinden birkaç gün sonra irtibat kurduğu halkbilim araştırmacıları grubu, Eğitim Bakanlığı'na kayıtlıydı.

görüşmesi gerektiğini söyledi. Ne var ki, tekrar Göçmen Bölümü'ne gidip, oturma iznim olduğunu, belgenin numarasını falan bildirerek bir izin belgesi almam gerekiyormuş. Göçmen Bölümü'ne gidip durumu anlattım... Hayır, hayır doğruca oraya gitmedim. Önce avukatımla görüşmeye gittim. Avukatım, *El Diario* gazetesine pasaportumu kaybettiğimi bildiren bir ilan vermemi önerdi. Göçmen bölümüne gitmeden önce gazete ilanını verdim. İlanda, pasaportu bulana bir ödül de vaat ediliyordu. Sonra, ertesi gün... (*Ariel bir soru soruyor.*) Ne? Evet, her şey Vascope'yle. Bana gazete ilanını vermemi söyleyen o idi. İlanın nasıl olması gerektiğini de küçük bir kâğıda yazdı ve gazetede nasıl yayınlatacağımı anlattı. İşte böyle, ertesi gün, *El Diario*'daki ilanla birlikte... Ayrıca, Vascope'ye olup biteni anlattığımda, "Merak etme, ben hallederim bu işi. Falanjın bir sürü pasaport alma yöntemi vardır; ben sana Arjantin'den yeni bir pasaport temin edebilirim," dedi. FSB'nin bu bağlamda hiçbir sıkıntısı yoktu; çok iyi örgütlenmiş bir yapı ve elinde çok çeşitli belgeler var.

Daha önce de belirttiğim gibi, Yabancılar Dairesi'nin verdiği mektupla Göçmen Bölümü'ne gittim. Orada, pasaportumu kaybettiğimi söyledikten sonra bana verilen yazıyı gösterdim. Bunun üzerine bana hemen önceki gün oturma izni aldığımı, oturma iznimin numarasını ve benzeri şeyleri belirten bir mektup verdiler. Yabancılar Dairesi'ne geri döndüm ve aldığım yazıyı gösterdim. Kimlik kartımla ilgili prosedürler hemen başladı. Parmak izimi aldılar. İki farklı form için iki kez parmak izi aldılar. Kimlik kartına basmak üzere başparmağımın izini de ayrıca aldılar. Sonra hemen orada fotoğraflarımı çektiler. Bu teknik işler bittikten sonra Kimlik bölümünden bir yetkiliyle görüşmem gerekti. Bana birtakım sorular sordu; bazıları tuzak sorulardı. Örneğin hangi dilleri bildiğimi, bugünlerde en önemli dil Rusça olmasına rağmen niçin Rusça bilmediğimi, hangi ülkelere gittiğimi, vb. sordu.

Kartın üzerinde benim ismimin yanı sıra, annemin ve babamın isimleri, yaşları ve doğum tarihleri de yazıyordu. Anne babamın isimlerinin yanı sıra kartta babamın adresinin de bulunması gerekiyordu; ben de onlara babamın Frankfurt adresini verdim. Dahası, yurtiçinden ve dışından beni tanıyan insanların isimlerini vermem istendi. Yurtiçi için Alcira Dupley'in adresini; yurtdışı içinse René Segadan'ın Lima'daki adresi ile Paris'te tanıştığım Fransız bir kadının Fransa'daki adresini verdim. Avusturya'dan Paris'e seyahat eder-

ken tanıştığım ve sonrasında yazışmaya devam ettiğim seksen yaşında bir kadın... Cevap vermese de ona yazmaya devam ettim. Gerçi yazmama sebebi, benim başlangıçta ona birkaç ay boyunca hiç yazmamış olmam olabilir. Belki de ölmüştür... Alicia... Hatırlayamıyorum... İsmi Alice Multner ve Paris 19, Simon Bolivar Bulvarı 121 numarada oturuyor. Aslında daha önce bana yazmışlığı var, ama birkaç aydır hiçbir şey yazmadı. Polisteki belgelere yazdığım adres, bu adrestir. Bir de, Fransa'da İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı için çalışan bir Türk öğretmenle tanışmıştım. Lima'da bir iktisadi kalkınma konferansı sırasında karşılaşmıştık. İsmi, Nejat Erner. Adresi, Paris 16, Andre Pascal Sokağı 2 Numara. Bu aslında bahsettiğim teşkilatın adresi.

Bu soruları soran yetkili, sanırım... Başka ne anlatabilirim? Bu yetkilinin bir kayıt cihazı vardı ve söylediklerimi kaydetti. Masalar odanın ortasında toplanmıştı ve yan tarafta tırabzanlı bir koridor vardı. Koridorda yürürken dönüp arkama baktım ve masanın sol tarafındaki çekmecede mikrofona benzer bir şey gördüm. Bir gün sonra kimlik kartımı aldım; ayrıca kimlik kartımla birlikte taşımam için bir ikametgâh belgesi de verdiler. Bu belgenin üzerinde adresim yazıyordu. Yapmam gereken tek şey kalmıştı: adresimi değiştirerek nüfus kaydımı yaptırmak. Ancak tekrar Göçmen Bürosu'na gitmem ve aynı belgeleri yeniden hazırlamam gerekeceği için bunu yapmadım. Daha sonraları bunu yapmam konusunda ısrarcı oldular. Cochabamba'da kontroller çok sıkıydı; en azından Ocak ve Şubat'ta öyleydi. Otellerde sürekli denetlemeler yapılıyor, yabancıların Yabancılar Dairesi'ne gitmesi isteniyordu.

Onlar söylemeden ben gittim. Kaldığım otelde on beş-on altı yaşlarında bir oğlan yanıma geldi ve kimlik kartının işe yaramadığını ve yalnızca pasaport alabilmek için kullanıldığını söyledi. Ama bana anlamlı gelmedi. Sanırım bu çocuğun konu hakkında pek bilgisi yoktu. Yabancılar Dairesi'ne gittim ve neler olduğunu sordum. O oğlan oradaydı. Onlara, belgelerimdeki karışıklıkla ilgili oğlanın bana söylediklerini anlattım; bana durumun hiç de öyle olmadığını söylediler. Belgelerimde bir karışıklık olmadığını, yalnızca nüfus kayıt cüzdanımla birlikte pasaportumu da üzerimde taşımam gerektiğini söylediler. Ben de onlara, bana kimlik kartının yeterli olacağı söylendiği için yalnızca kimlik kartım olduğunu ve diğer belgelerimin La Paz'da kaldığını anlattım. Folklor araştırmaları yaptığımı, ülke-

nin iç bölgelerine seyahat etmem gerektiğini ve kaybederim kaygısıyla bütün belgelerimi yanıma almadığımı söyledim. Başka soru sormadılar. Daha sonra kalmaya başladığım küçük Bolivar Oteli'nde de başımdan bir polis kontrolü geçti. Otelin sahipleri benim Eğitim Bakanlığı için çalıştığımı söylediler ve hiçbir sorun yaşanmadı. Ancak böylelikle kimlik kartıyla birlikte nüfuz kayıt cüzdanını da mutlaka istediklerimi kavramış oldum.

Son zamanlarda küçük bir partide tanıştığını bir arkadaşla görüşüyordum. Ama kendisine pek ilgi göstermediğimi anlayınca o da bana olan ilgisini yitirdi. Benimle apaçık flört ediyordu. Ciddiye almadım. O da uzaklaştı. Sonra onunla El Alto havaalanındaki Göçmen Kontrol ofisinde karşılaştım. Beni jipiyle şehir merkezine bıraktı. Belgelerimin tam olup olmadığını ve nüfus kayıt cüzdanım bulunup bulunmadığını sordu. Ben de evet, var dedim. Daha sonra ona telefon ettim. Onun hakkında bilgi toplamak ve nüfus kaydımı kimlik kartım olmadan yaptırıp yaptıramayacağımı öğrenmek için durumdan faydalanmak istiyordum. Ancak kayıt için gittiğimde benden bütün belgelerimi ve fotoğraflarımı istediler. Bu Noel'den hemen önceydi. Şimdilerde böyle bir mesele yokmuş gibi yaşamaya çalışıyorum. Bu adam Yeni Yılımı kutlamak için beni aradı ve bir partiye davet etti. Ona gelmeyeceğimi, erkek arkadaşımla birlikte olacağımı söyledim. O günden sonra birkaç kez şehir merkezinde karşılaştık ama belgelerimle ilgili bir şey sormadı. Geri döndüğümde muhtemelen soracaktır. Nihayetinde, bir nüfus kayıt cüzdanı alabilmek için yabancıların kimlik kartı, pasaport, fotoğraf ve birtakım resmi belgeler ibraz etmesi gerekiyor. Bence doğru olan, üzerinde gerçek parmak izlerim bulunan bir pasaportla nüfuz kayıt cüzdanı başvurusunu bizzat kendimin yapması...

Biraz hızlı ilerledim, şimdi geri döneyim. Tamam mı? Ocak'ta taşındım. Kaldığım yer uygun değil, koşullar yeterince iyi değildi ve taşındım... Sebepler konusunda ayrıntıya girmeyeceğim, çünkü anlatması çok uzun sürer. Başka bir oda aradım ve bunu yaparken yine Devlet Bakanlığı'nda çalışan o genç adama rastladım.* O sırada aslında orada çalıştığından haberim yoktu; sohbet ederken ona oda kiralayan kimseyi tanıyıp tanımadığını sordum. O da bana kiralık oda

*) Burada Tanya, El Alto uluslararası havaalanındaki göç görevlisine gönderme yapıyor. Diğer ülkelerde olduğu gibi Bolivya'da da göç işleri Devlet Bakanlığı tarafından düzenlenmiyordu.

arayanlara yardımcı olan genç bir adamdan bahsetti. O adam aracılığıyla bir oda kiraladım. Bolivya'dan ayrılana kadar bir süre bu odada kaldım.* Burası, bir esnaf birliğine ait binadaki bir daireydi.

Daire, Alfredo Sanjines ve karısı tarafından kiralanmıştı. Alfredo seksen yaşında. Karısıysa yetmiş. Alfredo'nun şeker hastalığı var. Kırk yıl boyunca, 1948 yılına kadar diplomatlık yapmış; önce Avrupa'da, İspanya'da, Fransa'da, daha sonraysa Cardenas** döneminde Meksika'da çalışmış. 1948'de emekli olmadan önce de birkaç yıl Küba'da kalmış. Oldukça gerici birisi, ama eskiden görece ilerici bir konum benimsemiş. Tarım reformu üzerine Bolivya'da türünün ilk örneği sayılabilecek bir kitap yayınlamış.

Alfredo Sanjines, Meksika'daki Yerliler Kongresi'nin de başkanıydı. Troçki'yi ziyaret etmişliği vardı. Elinde, üzerinde Troçki'nin notları ve imzası bulunan bazı kitapları vardı. Ancak şu anda son derece gerici bir pozisyonda olduğu söylenebilir. Maden meselesi*** ve Dominik Cumhuriyeti'yle yaşanan sorunlar**** patlak verdiğinde bu konumu iyice su yüzüne çıktı. Neredeyse Bolivya'daki herkesin, en gericilerin bile bu meselelerle ilgili olumlu bir bakış açısı vardı. Ama o, başka konularda olduğu gibi bu meselelerde de son derece gerici bir konum benimsemişti.

Oğlu, Hollanda Kraliyet Havayolları'nın (KLM) La Paz'daki merkezinde müdür olarak çalışıyor. Evli ve yaşları on ile on beş arasında değişen dört kızı var. Alfredo Sanjines'in diğer kızı, rejimin şu anda büyük ihtimalle kapalı olan araştırma komisyonunda çalışan Arrieta adında bir avukatla evliydi (hâlâ evli olup olmadıklarından

---

*) Tanya'nın eğitim için Bolivya'dan ayrılıp Brezilya'ya, oradan da gerekli teması kurmak için Meksika'ya gitmeden önce 1966 Şubatı sonunda kaldığı oda, 2521 Presbitero Medina Sokağı, Sopocachi, La Paz'claydı.

**) Cardenas dönemi, 1934-1940 yılları arasındaki General Lazaro Cardenas'ın Meksika başkanı olduğu döneme gönderme yapar. Milliyetçi, anti-emperyalist ve anti-faşist duruşuyla tanınan Cardenas, Meksika'nın petrol alanlarını ulusallaştırmıştı. İç siyasette de, 1910-1917 Meksika Devrimi'nin ortaya attığı ilkeleri yeniden gündeme getiren geniş çaplı bir toprak reformu yaptı.

***) Bolivya'da Mayıs 1965'te, General René Barrientos politikalarına karşı geniş çaplı grevler ve işçi protestoları vardı. Buna karşılık olarak diktatörlük sıkıyönetim ilan etti ve ordu birlikleri, meşhur kalay madenleri Catavi, Juanuni ile Siglo XX'yi işgal etti. İşgal sırasında yüzlerce işçi katledildi ve Bolivya solunun liderleriyle birlikte Madenciler Sendikası Federasyonu'nun liderleri de hapse atıldı.

****) Nisan 1965'te ABD, Albay Francisco Caamano Deno tarafından halkın ve ülkedeki bir dizi solcu örgütün desteğiyle yürütülen ve General Elias Wessin Wessin liderliğindeki silahlı kuvvetlerin gerici kısımlarını yenilgiye uğratan anayasal devrimi alt etmek için Dominik Cumhuriyeti'ne askeri müdahalede bulundu.

emin değilim). Öğretmenlik yapıyor, Fransızca dersleri veriyor; ama aslında ekonomik olarak gayet iyi bir durumda. Alfredo Sanjines ve karısının o kadar zengin olduğu söylenemez. Oğulları onlara maddi destek veriyor. Yalnızca çok az miktardaki emekli aylıkları var. Sanırım yaklaşık 280 pezo.* Bordrolarını gördüm. Emekli olduğunda çok görünen para şimdi hiçbir şey etmiyor. Bu yüzden odalarını kiraya veriyorlar.

Bana bir oda kiraladılar. Taşındığımda öteki odada kalan iki öğrenci vardı. Bunlardan Avila, falanjistti ve kısa süre sonra Anticretico'da bir oda bulduğu için oradan ayrıldı. Öteki, Fuack Nasar Casat Vargas, yirmi iki-yirmi üç yaşlarında, Arap kökenli, jeoloji eğitiminin ikinci yılında, sol görüşlü bir öğrenciydi. Şimdi üçüncü sınıfa geçmiş olmalı. Konuşmayı ve ilginç görünmeyi seven gençlerden biriydi. Bu yüzden, Lechin liderliğindeki Ulusal Solcu Devrimci Parti'nin üyesi olduğunu söyleyip dururdu. Elinde hep üniversitedeki komünist öğrencilerin bastırdığı broşürler (gazetenin adını hatırlayamıyorum) ve Küba dergileri olurdu. Odasında Fidel'in posterleri, Küba bayrakları ve "Vatan ya da Ölüm" gibi slogan afişleri vardı. Cochabambalı olan, ama La Paz'da eğitimine devam eden Edmundo Arriem'le birlikte çalışmalarını sürdürüyor. Babası ya da amcası Küba'da bulunmuş. Arriem'in de solcu görüşleri var, ama bunları dile getirirken son derece dikkatli davranıyor. Son zamanlarda bana karşı daha açık olmaya başladılar; örneğin geçenlerde elinde *Tarih Beni Beraat Ettirecektir*'in** Küba baskısını gördüm. Kitabı nereden bulduğunu sorduğumda, bunların yalnızca üniversitedeki komünist gruplar içinde dağıtıldığını söyledi.

Mayıs ya da Haziran civarı (1965 Ocak'ında taşınmıştım) iki öğrenci daha geldi. Birisi, benim şu anda evli olduğum yirmi bir yaşındaki Mario Antonio Martinez Alvarez; ötekiyse onun küçük kardeşi Gonzalo'ydu. Oradaki ilk günlerinde Mario'ya -size daha önce bahsettiğim- Chuquisaca bölgesindeki Padilla'dan gelen Nasar'ı sordum... Ona Nasar'ın görüşlerini paylaşıp paylaşmadığını sorduğumda... Bu arada, benim oldukça gerici olduğuma inanmıştı ve hâlâ ina-

*) O sırada bir ABD doları yaklaşık 12,5 Bolivya pezosu ediyordu. Bu yüzden Sanjines'e ödenen emekli maaşı 22 dolara eşittir.

**) Bu, Fidel Castro'nun 26 Temmuz 1953'teki Moncada garnizonuna yapılan başarısız saldırı sonrasında mahkemede yaptığı savunmanın başlığıdır. Bu savunma, 26 Temmuz Hareketi, Isyan Ordusu ve daha sonra Küba Devrimi'nin ilk aşamasının siyasal manifestosu olarak değerlendirilmektedir.

nıyor; ama aynı zamanda meselelere tarafsız bakabildiğimi ve nesnel olabildiğimi de düşünüyordu (benimle konuşmaktan çekinmemeleri için bu imajı özellikle benimsemeye gayret göstermiştim). Kendisinin Pekin çizgisini benimsediğini, ama ötekilerin Moskova çizgisini takip ettiklerini söyledi.* Her zaman söyledikleri ve benim şu anki kocamın da söylemeye devam ettiği üzere, sonradan gelen bu ikili solcu olmakla birlikte siyasal olarak aktif değillerdi. Mario sıklıkla kendisinin iyi bir öğrenci olmadığını, okumayı sevmediğini ve bir anlamı olmadığını söyler. Yalnızca komünizm geldiğinde okumanın ve bir şeyler yapmanın bir anlamı olacağını ifade eder. Ancak eğer mümkün olursa, başka bir ülkede, sosyalist bir ülkede okumak hoşuna gidecektir.

Sıklıkla Marksist dergiler ya da broşürler okurlar; çoğunu Edmundo Arriem getirir. Martinez kardeşler mühendislik okuyor. Küçük olan endüstri mühendisliği, Mario ise elektrik mühendisliği eğitimi alıyor. İkisi de iyi öğrenciler değil. Önceleri bir teknik okula gidiyorlardı; üniversiteye girmek için bir yıl daha beklemek zorunda kalacaklar gibi görünüyor, çünkü aldıkları bazı dersler denk kabul edilmedi. Boş zamanlarında, öğrencilerin çoğu gibi onlar da bol bol içiyorlar. Paraları olmamasına rağmen bazen geceleri buluşup bulabildikleri en ucuz içki olan *pisco*** ile sarhoş oluyorlar... (*Ariel bir soru soruyor.*) Onlarla Haziran başında tanıştım. Başlangıçta fazla bir şey konuşmadık. Sonradan müzik dinlemek için odama gelmeye başladılar; bendeki kayıtları çok seviyorlardı; hep Arjantin zambası söylerlerdi. Sonuçta sık sık görüşmeye başladık.

O sıralar vatandaşlık [Bolivya] alabilmek için evlenecek birisini bulabilir miyim diye aranıyordum. Tanıştığım diğer insanlarla karşılaştırıldığında... Fark ettim ki, maddi açıdan iyi durumda olan iş sahibi biriyle evlenirsem, evde kalmam gerekecek ve dışarı çıkamayacaktım. Tamamen ona bağımlı olacak ve aslında hiç de istemediğim aktif bir sosyal hayat yaşayacaktım. Bu şekilde daha özgür olabilir-

*) O yıllardaki anlaşmazlıklar Bolivya Komünist Partisi'ni iki hizbe bölmüştü. Pekin Çizgisi'ni savunanlar Çin Komünist Partisi'nin politikalarını ve Çin Halk Cumhuriyeti'ni savunuyordu. Moskova Çizgisi'ndekilerse Sovyetler Birliği Komünist Partisi tarafından öne sürülen ve 1960 yılında Moskova'da gerçekleştirilen Komünist ve İşçi Partileri Konferansı'nda çoğunluk tarafından benimsenen 'barış içinde birarada yaşama' görüşünü destekliyordu.

**) *Pisco*, üzümün mayalandırılmasıyla üretilen ve ilk olarak aynı ismi taşıyan bölgede yapılan alkollü bir içkidir.

dim; Mario, babasının gönderdiği para (350 pezo) dışında bir gelire sahip olmadığı için benim daha çok seçeneğim olabilirdi. Bu yüzden, onunla birlikte olmak daha iyi göründü. Dahası, tanınan bir siyasal figür ya da eylemci değil. Her ne kadar bazı siyasal etkinliklerde bulunuyorsa da, işlerin çok fazla içinde değil. Üniversitede bir gösteri ya da başka bir şey olduğunda bunlara katılıyor, ama işin merkezinde yer almıyor. Benim gözlemleyebildiğim bu kadar; [komünist] partide ya da başka bir örgütte aktif olarak yer alıp almadığının kontrol edilmesi gerek. Babası, Oruro'da (Huanuni*) maden mühendisi. Mario'nun anlattığına göre babası da solcuymuş, ama kendisini bu işe adamak ve sorun yaşamak istemiyormuş. Annesi, Sucre'de bir Alman okulunda okuyan öteki iki kardeşiyle birlikte yaşıyor. Bir de on üç-on dört yaşında bir kız kardeşi var. Sucre'de Loa Sokağı 110 numarada oturuyorlar. Size gönderdiğim belgelerin içinde aileyle ilgili ayrıntılı bilgi var.**

Mario'yla tanıştıktan birkaç ay sonra ona benim evlenme konusunda ne düşündüğünü sordum. Böylece herhangi bir sorun yaşamaksızın her yerde birlikte olabilir, birlikte seyahat edebilirdik. Benimle evlenmek istediğini, bunun keyifli olacağını ve kimsenin haberi olmadığı sürece herhangi bir sakıncası olmadığını söyledi. Kimse bilmezse her şey daha kolay olurdu. Sanırım o zaman böyle formüle ediyordu, ama şimdi öyle görünüyor ki işin içinde sevgi de var. Evlilik konusunu birkaç kez konuştuk; evlenme konusunda sabırsızlanıyordu. Bana hep fikrimi değiştirip değiştirmediğimi soruyordu. Kısa süre önce, oradan ayrılmadan, -nasıl tanıştığımı sana daha sonra anlatacağım- avukat Galindo'dan evlilik prosedürlerini öğrendim. Ona durumu anlattım: Mario'nun bu konudan kimsenin haberinin olmasını istemediğini, evliliğin gizli kalması gerektiğini söyledim. O da, bunun kısmen yapılabileceğini belirtti.

Avukat Galindo beni Nüfus Dairesi'ndeki bir görevliyle irtibata geçirdi. Ona durumu anlattım; sık sık seyahat etmem gerektiğini ve belgelerimle ilgili olarak polisle sorun yaşamak istemediğimi, bu yüzden hemen evlenmek istediğimi söyledim. Görevli, herhangi bir sorun olmadığını, yanımda şahit getirmem halinde o gün ya da erte-

*) Bolivya'nın Doğu And'larında bulunan Oruro bölgesi içinde yer alan Huanuni'de büyük kalay madenlerinin yanı sıra bizmut, altın, gümüş, tungsten ve çinko madenleri de bulunur.

**) Burada Tanya, toplantı sırasında Ariel'e verdiği bazı belgelere gönderme yapıyor.

si gün hemen evlenebileceğimi söyledi. Ona göre sıkıntı yaratabilecek tek nokta, Mario'nun yirmi bir yaşında olmasıydı (yirmi iki olmak üzereydi). Bu durumda, Bolivya yasalarına göre Mario reşit sayılmıyordu ve ailesinin izni gerekiyordu. Mario'yla birlikte Nüfus Dairesi'ne gittik; görevli Mario'ya babasının evlenmesine karşı çıkıp çıkmayacağını sordu. Mario da babasının kendisine kızacağını ama bunun ötesinde bir sorun çıkaracağını düşünmediğini, mahkemeye gitmeyeceğini söyledi. Şahitleri ve gerekli belgeleri ayarladı ve üç gün sonra evlendik. Bu, 200 pezoya, yani 16 dolara mal oldu. Sekiz gün içinde ilan vermek zorunluluk olmasına rağmen biz herhangi bir yere evlilik ilanı vermedik.

Hâlâ aynı evde yaşıyorduk ve kimsenin evlilikten haberi olmasını istemediğimiz için Yolanda Rivas'ın (kim olduğunu size daha sonra anlatacağım) evinde küçük bir parti yaptık. Birkaç gün sonra ikimiz birlikte otobüsle La Paz'dan Santa Cruz'a gittik. Mario'nun yeterli parası olmadığı için yol masraflarını benim karşılamam gerekti. Bilet bana ulaşana kadar Santa Cruz'da iki ya da üç gün kaldık. Yolculuk öncesinde Juan yoldaşla bir işaret olarak bana Brezilya'dan bilet yollaması konusunda anlaşmıştık.* Böylelikle kocam, kendisine ve La Paz'daki arkadaşlara söylediğim gibi, birkaç Almana Almanca çevirmenlik yapmam için bir bilet gönderildiğine ikna olacaktı. Mario, Santa Cruz'dan Sucre'ye döndü. Hiç kimsenin, anne babasının ya da kardeşinin bile evliliğimizden haberdar olmaması konusunda anlaştık. Kardeşiyle birlikte yaşamaya devam edecek, ama haftada iki üç kez benim yaşadığım eve gelecek. Şu anda eşyalarımdan bazıları Yolanda Rivas'ın evinde duruyor, ama döner dönmez evli bir çifte uygun bir daire ya da oda aramaya başlayacağım.

Mario'yla ilgili başka ne anlatabilirim? Bakalım döndüğümde beni bekliyor olacak mı?.. Çok uzun zamandır uzaktayım ve Mario daha önce hiç yurtdışına çıkmamış; bu yüzden geri döndüğümde ona birlikte yakınlarda bir yere gitmeyi önereceğim. Sanırım Temmuz ya da Ağustos'ta birkaç gün ya da bir haftalık bir boşluğum olacak. Belki Peru ya da Şili'ye gidebiliriz. Birlikte seyahat edebilmemiz için Mario'dan ikimiz için pasaport çıkarttırmasını isteyeceğim; çünkü şu anda kullandığım pasaportta bekâr görünüyorum. O da her şeyin

*) Tanya ile Bolivyalı öğrenci Mario Antonio Martinez Alvarez arasındaki evlilik, Mercy'le birlikte gerçekleştireceği eğitim için Brezilya'ya gitmeden birkaç gün önce, Şubat 1966 sonunda gerçekleşti.

gerektiği gibi olmasını ve evliliğimizin kayıt altına alınmasını isteyecektir. Geri döndüğümde hâlâ güvenip güvenemeyeceğimi, uzun süredir ortalıkta olmadığım için evliliği iptal ettirmek isteyip istemediğini öğrenmem gerekiyor. (*Ariel bir soru soruyor.*) Kesin değil; belki de her şey yolunda gider... Ayrılmadan önce konuşup, ben yokken o başka birisini bulsa bile geri döndüğümde tekrar birlikte olmayı denemek ve eğer isterse yeniden birlikte olmak, istemezse ayrılmak konusunda anlaşmıştık. Döndüğümde ne olacağını bekleyip görelim. "Çok uzun süredir ortalarda yoktun, bundan hoşlanmadım, cehenneme git," diyebilir. İlgisini yitirmiş olabilir ya da yeniden ilgi duyabilir. Neyse, eğer yeniden birlikte olursak şunu önereceğim... En azından masrafları benim ödemem konusunda bir komplekse sahip değil. Öyle ya da böyle bu işi halettim... (*Ariel, seyahatin ne kadar süreceğiyle ilgili bir soru soruyor.*) Hayır, uzun süre uzaklaşamaz. Pasaportu alabilmek için sadece birkaç günlük bir şey. Eğer bu da olmazsa, pasaport için başvurmak gibi bir niyetim yok. Örneğin, Arica'ya gitmek için. Herkes birkaç günlüğüne gidiyor. Değil mi? Bu durumda Mario da gider, ikimizin pasaportlarını alır ve birlikte Arica'ya gideriz. Ama bütün bunları döndüğüm zaman halletmem gerekecek. Şu an için yalnızca kontrol etmem...

Yakın zamana kadar Mario, kardeşi bilmesine rağmen benimle birlikte olduğunu anne babasının öğrenmesini engellemeyi başardı. Ne var ki Cochabamba'ya son gittiğimde o da tatildeydi. Sınavları arasında biraz boş vakti vardı. Huanuni'ye gitmiş ve orada, daha sonra bana attığına göre... Orada babası, "Beni dinle. Genç bir kızla birlikte olduğunu duydum, bu yüzden derslerine çalışmıyorsun," demiş. Mario da durumun bunun tam tersi olduğunu, benim onun çalışmasını sağladığımı ve olan bitenin benim hatam olmadığını söylemiş... Bu arada, bu meseleyi gündeme getiren kardeşi ve arkadaşları oldu. Bizim ayrılmamızı istedikleri için onun çalışmasını engellediğimi söylüyorlardı. Kısa süre önce bunu bana aktaran Mario oldu... Ocak ayında babasıyla konuştu ve ona olup biteni anlattı. Kim olduğumu, yaşımı ve her şeyi anlattı. Babası, bu işi yeniden düşünmesini, kendi kararını kendisinin vermesinin doğru olacağını ve babası olarak kendisinin ona yalnızca çok genç olduğunu ve öncelikli olarak okulunu bitirmesi gerektiğini söyleyebileceğini söylemiş. Ama esas olarak kararı ona bırakmış. Dolayısıyla, babası artık bizim birlikte olduğumuzu biliyor, ama şu ana ka-

dar evli olduğumuzu öğrenmesini engellemeyi başarmış görünüyoruz. En azından ben Mario'yu babasının evli olduğumuzu öğrenmemesi gerektiği konusunda uyardım... En önemlisi, eskisinden çok daha iyi çalıştığını gösterecek biçimde dersleri iyileşene kadar birkaç ay boyunca babasına bir şey söylememesini önerdim. Aksi takdirde ailesi evliliğimize karşı çıkabilirdi.

Bu aralar Mario'nun neler yaptığı hakkında bir fikrim yok. Ama anne babası evli olduğumuzu bilmiyor. Birlikte olduğumuzu biliyorlar, ama evliliği bilmiyorlar. Eğer öğrenirlerse, ona çok kızacaklarını düşünüyorum. Ona tavsiyelerde bulunacaklardır. Ancak bugüne kadar babanın çocuklarına davranış biçimini gözlemlediğim kadarıyla ve zeki bir adam olduğunu düşünerek, 'eğer ona karşı çıkarsam, işler daha da kötüye gider' diye düşüneceğini sanıyorum. İlk başta Mario, insanlardan çekinmemek adına evlenmemizin daha iyi olacağını, ama bu durumda da babasının gönderdiği parayı çekeceğini söyleyip dururdu. Şu ana kadar bir sorun olmadı; babasının da büyük bir sorun çıkaracağını sanmıyorum. Ayrıca, evlendiğimizi öğrenmesi için bir sebep yok; ne ilan verdik, ne de kardeşi biliyor. Gerçi Mario'nun sarhoş olduğu bir an duygusallaşıp her şeyi ortaya dökmesi mümkün. Ama şu anda esas önemli olan onun siyasal durumunu net bir biçimde öğrenmek. Öyle değil mi? Gerçekten bir eylemci olup olmadığını öğrenmeliyim. Siyasal açıdan çok aktif olup bunu dile getirmiyor olabilir. Değil mi? Belki bir sırrı vardır. Belki de yoktur. Sanmıyorum. Bilmiyorum. Gizliyor olabilir, ama öyle olduğu kanaatinde değilim. Bekleyip göreceğim, her şey olabilir...

Bir başka mesele de, Mario'yla birlikte yaşarken plana* uygun biçimde çalışamıyor olmam. Aslında ayrı yaşamak değil, daha önce anlaştığımız gibi haftada iki üç kez evime gelmesi bile işe yarar. Tek istediğim, geri döner dönmez pasaport işimi halletmek ve ondan kurtulmak. Bütün bunlar için yardıma ihtiyacım var: Okumak için yurtdışına gönderilebilir. (*Ariel bir soru soruyor.*) Ne? Onu yurtdışına okumaya göndermek lazım ve buna gerçekten niyeti var... Tavırları sorun yaratabilir. Eğer benim ne yaptığımı kurcalamaya kalkarsa sorun çıkabilir. Neredeyse her gün zulalar ve benzeri şeylerle ilgili çok sıkı çalışmam gerek. Bunu yapabilmek için de ondan kurtul-

*) Burada Tanya, Mercy'nin kendisine ilettiği ve Bolivya'ya döner dönmez yürürlüğe koyması gereken yoğun çalışma planına gönderme yapıyor.

malıyım. Mario etrafımdayken çok az şey yapabilirim. Bu ciddi bir sorun. Ayrıca kıskanç bir tip. Aslında herkes bizi biliyor ve dedikodular çok hızlı yayılabilir... (*Ariel, Mario'nun yurtdışında okuma arzusu hakkında bir şey soruyor.*) Okuyacaktır, bir sorun olmaz. Şantaja falan gerek yok. En iyi yol bu gibi görünüyor...

Bu işin çabucak halledilip halledilemeyeceği hakkında bir fikrim yok. Benim öncelikle bir kimlik kartı ve pasaport edinmem gerek. Belki de kısa sürede halledebilirim; bir ihtimal Bolivya büyükelçiliğine gidip 'Arjantin pasaportumu kaybettim, ama bir Bolivya vatandaşıyla evliyim' dersem bana bir Bolivya pasaportu verirler ve hatta geri dönüş paramı bile ödeyebilirler. Bu işle, geri döndüğümde ilgileneceğim. (*Ariel bir soru daha soruyor.*) Evet, ben bir Bolivyalıyım, ama bunun için gerekli bürokratik işlemleri tamamlamam lazım. Hayır mı? Elbette evraklarımı teslim etmem gerekiyor. Ancak 'niçin hâlâ nüfusa kaydını yaptırmadın?' diye sorabilirler. Tabii artık evli olduğuma göre belki de Nüfus Dairesi'ndeki insanlara gidip, "Bakın, ben evlendim ve kendime bir Bolivya vatandaşı kimlik kartı verilmesini istiyorum," diyebilirim. Bu biçimde hiç sorun çıkmadan mesele halledilebilir. Ancak sorun çıkma ihtimali de var. Bilemiyorum. İdeal olan, önce nüfus işini halledip, ondan sonra...

(*Ariel konuşuyor.*) Elbette o da bir seçenek olabilir, ama şu aşamada Mario'nun ilişkiyi sürdürüp sürdürmeyeceğini bilmediğim için belirsiz bir seçenek. En iyisi geri dönmek ve benden ayrılmış olsa bile, sonuçta elimde bu belgeler olduğuna göre, hâlâ Bolivya kimlik kartı almaya çalışmak. İdeal durum şu olurdu: onu bulmak, birkaç hafta onunla birlikte yaşamak ve onu yurtdışına çıkarmak... İşte pasaport almak için bir sebep. Bana, 'Senin zaten bir pasaportun varken niçin bir tane daha istiyorsun?' diye sorabilir. İlk sebep, pasaportta evli olduğumuzun görünme gerekliliği. Ancak bundan daha önemli bir sebep daha var. Ona, 'hadi kuzey Arjantin'e tatile gidelim' diyebilirim ve bu durumda... Bu yüzden daha önce bundan bahsetmiştim. Eğer Arjantin'e gidersem, pasaportum yenilenmiş olsa bile tekrardan bütün o bürokratik işlemleri yapmam gerekir. Eğer ülkeye pasaportla giriş yaparsan pasaportun iptal ediliyor. Hayır, iptal edilmiyor da, çıkış yapabilmen için bir başka pasaport alman gerekiyor. Eğer kimlik kartım olmazsa... Mario, Arjantin kimlik kartım olmadığını biliyor; bilmiyorsa da kaybettiğimi söylerim. Sanırın daha önce hiçbir şey sormadı. Elimde yalnızca pasaportum var.

Şimdi, eğer Bolivya'ya dönüşümde herhangi bir sorun yaşanmaz ve sonrasında Arjantin'e gitmeye karar verirsem, Arjantin pasaportuyla seyahat etmemem gerekir diye düşünüyorum. Çünkü bu durumda bir sürü bürokratik işlemle uğraşmam gerekecek ve bu, pahalıya mal olacak. Bana şu anda Arjantin pasaportunun 50 bin pezoya mal olduğunu söylediler.* Geçerli bir gerekçe. Arjantin'de fazla gezinecek olmasam da, Salta ya da Jujuy'a gidebilirim. Değil mi? Her ne kadar kafamı meşgul eden şeylerin en önemsizi olsa da, pasaportu tamamen yasal ve normal bir prosedür sonucunda hiçbir sorun yaşamadan alabilmek için bir bahane bulmak gerekiyor. Yapmak istediğim şey bu... (*Ariel bir soru soruyor.*) Hayır, bunu söylüyorum. Başka bir şey değil. Söylediğim şu. Pasaportu onunla birlikte almalıyım. (*Ariel konuşuyor.*) Ah evet. (*Ariel konuşuyor.*) Hayır, başka türlü ayarlanmış olsa bile, Mario ülkenin pasaportunu taşımamı istiyor. (*Ariel konuşuyor.*) Eğer nüfusla ilgili belgeleri alabilirsem bir sorun kalmayacak zaten.

Ancak yine de benim için en iyisi, yasal bir biçimde alınmış, Arjantin büyükelçiliğine gittiğimde bana sorun çıkarmayacak bir pasaportumun olması. Mario sayesinde böyle bir pasaport alabilirim. Onunla evli olduğuma göre Bolivyalıyım. Niçin Bolivyalı olmak istiyorum? Ben zaten Bolivyalıyım; sorun şu ki, öylece gidip kimlik kartımı ve pasaportumu ya da yalnızca pasaportumu alıp alamayacağımı bilmiyorum. Belki de Yabancılar Dairesi'ne vatandaşlık başvurusunda bulunmak gerekiyordur. Bunun kolay mı zor mu olduğu konusunda bir fikrim yok. Aslında araştırmam gereken konulardan biri de bu; bu yüzden hazırlanır hazırlanmaz almam gerek pasaportu. Belki de oraya gittiğimde 'Arjantin'den, Arjantin vatandaşlığından vazgeçmek zorundasınız' diyecekler. Bu durumda elçiliğe gitmem gerekir. Belki de gerekmez; birkaç kişiyle konuştum bu konuyu, kanuna göre bir Bolivyalıyla evlenen birisi (bu durumda Bolivyalıyla evlenen bir Arjantinli) Bolivyalı oluyor, ama Arjantin vatandaşlığı da devam ediyormuş. Çünkü Arjantin'e göre bu kişiler hâlâ Arjantinli, Bolivya'ya göreyse... Durum buysa, herhangi bir sorun çıkacağını sanmıyorum. Ancak en iyisi pasaportun yasal yollardan elde edilmesi.

---

*) Pasaport, 50 bin Arjantin pezosuna mal oluyordu (Arjantin pezosu, Bolivya pezosundan daha değerliydi).

Diyelim geri döndüm ve Mario'yla konuştum. Ona 'hadi seyahate çıkalım' diyeceğim. O da, kimlik kartını alıp pasaport çıkarttırmaya gidecek. Belki de pasaportu hiçbir zorluk çıkarmadan verirler. Ya da 'karınız bir yabancı, bakalım bütün evrakları hazır mı?' diyebilirler. Bana bunu verseler bile benim yapmaya çalışacağım şey... Hayır, her durumda, eğer bana bu şekilde pasaport vermeyecek olurlarsa, ciddi bir risk almış oluyorum. Çünkü Mario, ikimizin kimlik kartlarıyla ya da benimle birlikte pasaport başvurusuna giderse 'bakalım, hanımefendinin evrakları tam mı?' diyebilirler. O zaman da nüfus kaydımın eksik olduğunu fark ederler. Şu anda Bolivya vatandaşı, ama öncesinde bir yabancıydı diyebilirler. Nüfus kayıt evrakları nerede? Sorabilirler de, sormayabilirler de. Bilemiyorum. Belki de elçiliğe gitmem gerekir. Bu yüzden her şeyin olması gerektiği gibi yapılması gerekir. Şimdi, elimdeki pasaportta bir sorun olmasa da, benim bir Bolivya pasaportuna ihtiyacım var. Riski olsa da, Bolivya pasaportu edinmek daha iyi olacaktır. Ülkeden ayrılmam söz konusu olmasa bile Bolivya pasaportunu edinmem gerekir. Ancak şu anda Bolivya vatandaşıyım. Kimlik kartı alabiliyorum, ama yine de sorunsuz bir pasaporta ihtiyacım var. Dolayısıyla bütün bu işleri hallederken birtakım belgelere ihtiyacım olacak.

Şimdi, yoldaşla* kararlaştırdığımız şifre bağlamında, Havana Radyosu'ndan yapılan müzik yayını içinde benim için bir şifre var.** Telgrafla gönderdiğim şeyler içinde de bir şifre var: Metin içinde rakam gördüğünüzde, sorunu çözmüş olduğumu ya da kocamı yurtdışına çıkarmam gerektiğini anlarsınız. Şifre, alacakları mesajın içinde olacak... (*Ariel bir şey söylüyor.*) Orada bulunabilir. Ne yapmam gerektiğimi ezberledim; rakamları oraya nasıl yerleştireceğimi de biliyorum. Bu yüzden, mesajı aldıkları zaman, yapmaları gereken...

(*Görüşmenin bu kısmının kayıt edilmediği anlaşılıyor.*)

Evet... Ne? Mario'yla ilgili olarak gözden geçirmemiz gereken bir başka konu, onun Arjantin ya da Brezilya'da eğitim görmesi. Aslında bunun bize faydası olabilir. Böylelikle hem benden uzaklaşmış olur, hem de benim bu ülkelere gitmem için bir mazeret olur (bu ül-

*) Burada yine, Bolivya ve Brezilya'da yaptıkları çalışmalar esnasında Mercy'nin Tanya'ya verdiği talimatlara gönderme yapılmaktadır.

**) Tanya burada, gizli radyo iletişiminde farklı müzik parçaları vasıtasıyla mesajın kime gönderildiğinin belirlenmesi işlemini anlatmaya çalışıyor. Bu işi başarabilmek için VMT'nin uzman birimleri uluslararası Havana Radyosu istasyonunun yasal frekansını kullanıyordu.

kelere gitme konusunu ayrıca konuşalım). Yani, öncelikle ona ihtiyacım var. Artık ona ihtiyacım kalmadığında, şu veya bu şekilde benden uzaklaştırılabilir. Yurtdışında eğitim görmek istiyor oluşu, işimizi kolaylaştırıyor. Bu anlamda ona yurtdışında eğitim konusunda tavsiyeler vermenin bir sakıncası yok.

(*Ariel bir şey söylüyor.*) Bu, yaşadığım evdeki ilişkilerle ilgili bir şey. Öteki eve taşınmadan önce, Anis ya da Ana Henrick, iş aradığımı biliyordu. Çevirmenlik gibi, bana biraz özgürlük alanı bırakacak türden bir iş arıyordum. Ana, *IPE*'nin editörü Gonzalo Lopez Munoz'u tanıyordu. Bu, *Informacion Periodistica* adında yıllık ya da altı aylık aboneliğe bağlı olarak posta yoluyla adrese gönderilen ve haftalık olarak yayınlanan bir kültür, siyaset ve ekonomi dergisidir. O sırada *Esto es* adında iki haftada bir yayınlanan, ama şimdi o kadar da düzenli çıkmayan bir derginin daha editörlüğünü yapmaya başlamıştı. Dergi, kullanılan malzeme ve fotoğraf kalitesi açısından en iyisi olarak değerlendiriliyor.

Ana ilk önce beni ressam Ortega Keyton'la tanıştırdı. Bu ressam, Gonzalo Lopez Munoz'la birlikte çalışıyordu. Ortega Leyton, solcu ve ılımlı entelektüellerin sıklıkla biraraya gelip alemler düzenlediği, siyasal tartışmalar ve başka bir sürü şey yaptığı Miraflores'te bir evde yaşıyordu. La Paz'da kaldığı zamanlar kendisiyle aynı evi paylaşan yazar Tristan Marof'la çok yakın arkadaştı. Marof'un gerçek ismi Gustavo Navarro'dur ve Santa Cruz'da yaşar. Yakın zamanda birkaç kitap yayınladı; Paz Estenssoro'yu alaycı bir dille ele aldığı kitabının adı *El Jefe*. Ortega Leyton, o zamanlar *Vision** dergisiyle aynı ofisi kullanan *Esto Es*'in yayın kuruluna girdi. Gonzalo Lopez Munoz da *Vision* için çalışıyordu. Onun yanı sıra derginin abonelik sorumlusu Sergio Cobarrubias da bu ofisi kullanır. Ben gittiğimde Gonzalo Lopez Munoz seyahatteydi. Önce Sergio Cobarrubias'la tanıştım (şu anda ofisi, Mariscal Santa Cruz Sokağı'ndaki Oversides binasında bulunuyor). Siyasal açıdan Falanjist; ancak *Vision*'un temsilcisi olması nedeniyle işyeri partiye katılmasına izin vermiyormuş. Gonzalo Lopez Munoz onu hep eleştiriyor, son derece gerici olduğu için ofiste bulunmasını istemediğini söylüyordu.

Solcu entelektüeller Lopez Munoz'un ofisinde buluşuyorlardı. Örneğin, Ulusal Petrol Rezervleri Hazinesi* medya direktörü gaze-

*) O dönem *Vision*, Latin Amerika'da yaygın olarak dağıtılıp satılan bir yayındı.

teci Luis Raul Duran oradaydı. Siyasal konular hakkında tartışırlardı. Munoz, Avrupa seyahatini, orada yaptıklarını, faşist Almanlarla nasıl tartıştığını anlatırdı. Bazen son derece yapay kaçsa da, her zaman solcu bir duruşu vardı. Gonzalo Lopez Munoz'un evine de gittim; muazzam bir Marksist kütüphanesi vardı. Bana, Küba büyükelçiliği Bolivya'dan ayrılmadan önce elçilik görevlileriyle çekilmiş fotoğraflarını gösterdi. Küba dergileri de vardı. Siyasal olarak kendi pozisyonunu bir türlü netleştiremediğini söyledi. En iyinin ne olduğunu bilmiyormuş. En iyisi tarafsız olmakmış. Bir gün ona gittiğimde, elinde Bolivya Komünist Partisi'ne (BKP) üyelik başvuru formu gördüm. Ofisinde, başka birisiyle formu doldurdu ve bu kişi, doldurulmuş formu BKP'ye götürdü. Ona göre BKP, Monje'nin liderliğindeki Moskova Çizgisi dediği şeyi takip ediyordu.** Onlara oldukça muhafazakâr bir konumu benimsediğimi söylediğimde benimle alay eder, bu fikirler ve falanjist arkadaşlarım varken (çünkü falanjist avukat Vascope'yle dostluğumdan haberleri vardı) onlarla ne işim olduğunu sorarlardı.

Bir keresinde Gonzalo Lopez Munoz, *Vision* muhabiri olarak bulunduğu Batı Berlin'deki bir konferans hakkında konuşurken benimle bazı görüşlerini paylaşmıştı... Kaldıkları yeri gösterdi. Çok da bilinen bir yer olmamasına rağmen bana orası hakkında sorular sordu. Orayı bilmediğimi söylediğimde, "Haritadan bakınca insan çıkaramayabilir. Belki de daha önce Berlin'de bulunmuşsundur. Bu işleri bilirim; basbayağı bir casus ya da onun gibi bir şey olabilirsin; belki de bu yüzden bu kadar çok seyahat ediyorsun," dedi. O sırada ofiste başkaları da vardı. Aslını sorarsanız, yalnızca o zaman bu tür bir şey söyledi. Bir keresinde de kendi aralarında casusluk meselesiyle ilgili yorum yapmışlardı ve Munoz, "Aslında ABD senin Rusya için casusluk yaptığını sanıyor, Rusya da ABD için. Bu yüzden kimse sana iş vermiyor," demişti.

Munoz'un ofisinde, Arjantin Komünist Gençliği'yle birlikte katıldığı eylemleri anlatan ve hapis yattığını söyleyen René Capriles Farfan adında on dokuz yaşında Arjantinli bir genç vardı. Aşırı sol görüşlere sahipti; ama bir partiye üye olmak yerine yalnızca solcu olmanın ve devrimin gerçekleşmesini beklemenin daha iyi olacağını

*) O dönem Ulusal Petrol Rezervleri Hazinesi, hidrokarbon (petrol ve gaz) rezervlerini tespit etme ve çıkarmadan sorumlu bir devlet teşekkülüydü.
**) O sırada BKP'nin başında Mario Monje vardı.

söylerdi. Gonzalo Lopez Munoz'un ofisinde bir parti bayrağı ve Küba büyükelçiliği tarafından dağıtılan şapkalardan bir tane vardı: zeytin yeşili, siyah ve kırmızı.* Tanımadığı insanlar ofise geldiğinde bile bu şapkayı takardı.

Birkaç hafta sonra Gonzalo Lopez Munoz'un kardeşi Alberto'yla tanıştım. Hiç konuşmazdı. Gonzalo Munoz Bolivya Devlet Başkanlığı'nın Haberleşme Hizmetleri ulusal müdürü olarak atandığı için dergiyle Alberto ilgileniyordu. 2 Ocak'ta *La Republica* gazetesinde editör olarak çalışmaya başladı. Kısa süre önce, 11 ya da 12 Şubat'ta istifa etti. Aylardır onunla ilgili hiçbir işim olmadı. Bilinçli olarak bağlantıyı kopardım, ama yine de arada sırada karşılaşıyoruz. Kız kardeşinin kocasının söylediğine göre Evaristo Valle Sokağı'nda Plasticos Lor adında plastik işi yapan bir şirketi varmış. İstifa ettiği gün ya da bir gün önce geçerken bir uğradım. Hıristiyan Halk Hareketi (MPC) gazeteyi ele geçirmeye çalıştığı için istifa ettiğini ve herhangi bir partinin emrinde çalışmak istemediğini söyledi. Aslında hâlâ dergi için çalışıyor olabilirdi; her zaman bu dergi için ve *Vision* muhabiri olarak çalışmıştı.

Geçen yıl Şubat ayında Gonzalo Lopez Munoz'un kardeşi Eduardo Olmedo Lopez, gayet gizli ve gizemli biçimde ofise geldi. Şair olarak kullandığı isim Olmedo Lopez'dir. Yayınladığı ilk kitaplardan itibaren bu ismi kullanmış. İlk önce kendisini şu anda hatırlayamadığım bir isimle tanıttı, ama şimdi benimle ilişkisi gelişince bana gerçek ismini söyledi. Ayrıca, bana ilgi duyuyor gibi görünüyordu. Kendisi hakkında şeyler de anlatmaya başladı. Ofise gelir, çalışır ve taksiye binip evine dönerdi. Kimsenin dışarıda kendisini görmesini istemiyordu. Sonunda bana kısmen saklanarak yaşadığını, kendisinin Siles Zuazo'nun** yeğeni olan Teresa Siles'in ölümünden sorumlu tutulduğunu anlattı. Ülkeyi terk etmiş ve Paz Estenssoro hükümeti devrilmeden birkaç ay önce geri dönmüş. Paz Estenssoro

*) Küba 26 Temmuz Hareketi'nin bayrağı, kırmızı-siyahtır; zeytin yeşiliyle birlikte bu renkler, Fidel Castro liderliğindeki İsyan Ordusu'yla özdeşleşmiştir.

**) Burada, MNR'nin oluşumuna katkıda bulunmuş ve 1952 devrimini desteklemiş Bolivyalı siyasetçi Hernan Siles Zuazo'ya (1914-1996) göndermede bulunulmaktadır. Devrim sonrasında, 1952-1956 yılları arasında başkan yardımcılığı görevini üstlenmiştir. 1956'da başkan seçilmiş ve 1960'a kadar bu görevi sürdürmüştür. Ekonomik istikrarı sağlamaya çalışmış, ABD ve Uluslararası Para Fonu'yla anlaşmalar yapmıştır. Görevi sona erdikten sonra önce Paraguay, sonra da İspanya'da Bolivya büyükelçisi olarak görev yapmıştır. 1964 darbesiyle sürgüne gönderilmiş ve 1970'lere kadar Bolivya'ya dönmemiştir.

için çalışmış, Arjantin ve Uruguay'da bir süre diplomatlık yapmış. Eduardo Olmedo Lopez'in ilk karısı Ruth Arrieta, iki çocuğuyla birlikte Küba'da yaşıyor. Bana, 5'inci caddede çekilmiş bir fotoğraflarını gösterdi. Uruguaylı olan ikinci karısından da bir çocuğu var. Kadın Uruguay'da yaşıyor. Şu andaysa, hakkında hükümet başkanlarıyla yaşadığı ilişkilere dair bir sürü dedikodu olan birisiyle evli. Ailesi, bu kadının hafifmeşrep birisi olduğunu düşünüyor ve nefret ediyor. Ayrıca çok da huysuz bir kadın. Ondan da, şu an iki yaşında olan bir çocuğu var. Siles Zuazo'nun yeğeniyle ilgili mesele sonrasında bir buçuk yıl yurtdışında kalmış. Onun anlatımına göre Zuazo'nun yeğeni intihar etmiş. Ülkeye döndükten sonra yetkililere teslim oldu. Bakanlardan Ciro Humboldt* yakın arkadaşı olduğu için, kendisine yardımcı olacaklarını ve serbest bırakılacağını, normal bir hayat yaşayacağını düşünüyordu. 4 Kasım'da, ağabeyi Alberto Lopez Munoz kaçmasına yardım etti.**

Oruro'daki mahkeme, olayın adam öldürme değil, intihar olduğuna hükmedene kadar Olmedo Lopez, arkadaşlarının evinde saklandı. Sucre'deki Yüksek Mahkeme kesin bir karara varmadan önce de kefaletle serbest kaldı. Ancak daha önce hapishaneden kaçtığı için bu konuda ceza alabilirdi. Sonunda serbest kalıp *Esto es*'te çalışmaya başlayana kadar kaçak hayatı sürdü. Ölen kızın babası, ona baskı yapmaya, para istemeye başladı. Ölen kızın babası ya da erkek kardeşi, ofise gelip ondan para istedi ve eğer parayı vermezse yetkililere şikayette bulunacağını söyledi. Artık pek parası yok; öyle görünüyor ki, çalışma imkânı olmadığı için bütün parasını sürgündeyken tüketmiş. Geçen yıl Nisan ayında tutuklandı. Suç Soruşturma Karargâhı'na (DIC) götürdüler. Önce Ayacucho Caddesi'ndeki DIC hücresine götürüldü; oradan da Panoptico'ya (hapishane) nakledildi. Kamuoyunun çok ilgisini çeken bir olaydı. Paz Estenssoro'nun özel sekreterliğini yapmış olmaktan ileri gelen bir havası vardı ve bu havayı söndürdüler.

O zamandan beri Olmedo Lopez hapiste yatıyor. O grupla ilişkimin geri kalanı boyunca hapisteydi. Hapisteyken de *Esto es* için çalışmaya devam etti. Küba taraftarı yazılar yazıyor ve bazı açılardan Gonzalo Lopez Munoz'dan daha net bir duruşa sahip. Lopez Munoz,

*) Ciro Humboldt, devrilen başkan Victor Paz Estenssoro'nun son devlet bakanıydı.
**) 4 Kasım 1964, Başkan Victor Paz Estenssoro'nun ikinci hükümetini deviren darbenin tarihidir.

Olmedo Lopez'in karısından ayrılmasını istediğinden ikimiz arasında bir şey olması için epey çaba sarf etti. Hatta beni Panoptico'ya bile gönderdi. Oraya birkaç kez gittim, ama sonunda tam da karısıyla ilgili bu mesele yüzünden bir yolunu bulup hepsiyle ilişkimi kestim. Bunu anlayabiliyor musun? O işi tamamen bir bahane olarak kullandım. Gonzalo Lopez Munoz'un ofisinden ayağımı kestikten sonra arkadaşlarıma, beni Eduardo Olmedo Lopez'e gönderdiğini, onun da karısıyla sorunları olduğunu, bu yüzden onunla artık görüşmediğimi anlattım. Gonzalo Lopez Munoz, komünist partiye katılacağını söylediği gün hapishaneye kardeşini ziyarete gitti. Eduardo'ya, "Kardeşin tam bir kaçık. BKP'ye katıldı," dediğimde, Munoz da oradaydı. Sonra Gonzalo Lopez Munoz da kardeşine BKP'ye üye olduğunu anlattı. Ancak partidekiler, bunun bir sır olduğunu ve eğer partili olarak kalacaksa bunun reklamını yapmaması gerektiğini, bunun yerine gazete aracılığıyla onlarla işbirliği yapabileceğini, makaleler yazabileceğini söylediler. Eduardo, partiye üye olmanın saçmalık olduğunu, parti dışında kalarak devrim için daha faydalı olabileceğini anlattı. 2 Mayıs'tan sonra onlarla bağlantımı koparmayı başardım.

Önce ofise gidip *Vision* dergisinden bir yetkiliyle görüştüm. Beni abone görevlisi olarak işe almak istedi, ama bu zor bir işti ve her şeyin ötesinde insanlarla çok iç içe bir iş olduğu için bana uygun olup olmadığından emin olamadım. Bir sürü yere gitmemi gerektiriyordu; bu iyi de olabilirdi, kötü de. Gonzalo Lopez Munoz geldiğinde o da bana *IPE* için abone görevliliği önerdi; bu bir derece daha kolaydı, çünkü zaten bir sürü abonesi vardı; mesele aboneliklerin yenilenmesiydi. İlk abonelikler için (kaç taneydi hatırlamıyorum) yüzde 10, belli bir sayıdan sonra yüzde 20 ödediler. O anda başka bir işim olmadığı için teklifi göz ardı edemedim ve birkaç hafta boyunca bu işle uğraştım. Bu sayede etrafta dolaşma imkânım da oldu. Bir sürü yere gitmemi sağladı. Onlar... Oh! O ressam beni Gonzalo Lopez Munoz'la tanıştırdı, çünkü Almanca öğrenmek istiyordu. Ona birkaç kez ders verdim. Sonra zamanlarımızı ayarlamakta sıkıntı çektik. O arada da Almanca özel dersler vermeye başladım.

Gonzalo Lopez Munoz'un ofisinde edindiğim arkadaşlar aracılığıyla Cochabamba'daki *El Mundo* gazetesinin yayın yönetmeni Victor Sanier'i de tanıyordum. René Barrientos'un yakınında, başkanlık sarayında çalışıyordu. Ancak ona istediği gibi bir görev verilmediği söyleniyor. Onun diplomatlık istediği, ama ABD büyükelçiliğinin

ona karşı olduğu konuşuluyor. Komünist ya da solcu diye damgalanmış. Bir süre Ulusal Solcu Devrimci Parti (PRIN) çevresinde yer aldığını, ama hiçbir zaman komünist partiye katılmadığını söylüyor. Bir süre Avrupa'da seyahat etmiş. Çekoslovakya ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nde bulunmuş. Görüşleri görece tatminkâr; hem komünizm taraftarı hem de karşıtı sayılabilecek görüşleri var. Cochabamba'da Victor Sanier'in kardeşiyle karşılaştım. Prag'da sekiz yıl mühendislik okumuş birisi. Hayır mühendislik değil, makine montaj okumuş. Bilmiyorum işte. Makine montaj gibi bir şey. Şu anda Cochabamba'daki telefon şirketinin müdürlüğünü yapıyor. Victor Sanier'in bir başka kardeşi de devrimin ilk yıllarında, 1959-1960'da Küba'da bulunmuş. Oraya öğrenim görmeye gitmiş, ama memnun kalmayıp döndüğünü söylüyor. Şu anda Cochabamba'da ziraat okuyor. Victor Sanier kısa süre önce *El Mundo*'nun editörlüğüne geri döndü. Onun aracılığıyla maden mühendisi olan en büyük kardeşinin eşiyle tanıştım. Siyasi insanlar değiller. Bu kadın bana iyi ailelerden bir sürü Almanca ders verecek öğrenci buldu.

Başka? Bekle. Gonzalo Lopez Munoz'la ilgili başka bir şey var mıydı bir bakayım. Yok. Mayıs ayında onlarla bağlantımı kesmeyi başardım. Arada ziyaretine gitmem konusunda ısrar etti. Kız kardeşiyle tanıştım; ismi Colombia. (*Ariel, Lopez Munoz'un Tanya'nın casus olma ihtimaliyle ilgili söylediklerine dikkat çekiyor.*) Hayır, onu bir kez söyledi ve şaka yapıyordu. O hep o tür şakalar yapar... Sanırım doğru olup olmadığını sınamak için söyledi onları. Belki de bunun doğru olabileceğini düşündü, ama yine de büyük ihtimalle doğrudan böyle bir şey ima etmedi. Yine de beni test etmeye çalışmış olabilir. Kim bilir? Ancak daha sonra hiç bu tür yorumlar yapmadığı da bir gerçek. Onun derdi, bana Eduardo Olmedo'yla bir ilişki yaşatmaktı. Zaten o olaydan sonra bir daha oraya gitmedim ve onlarla görüşmeyi kestim. Daha sonra birkaç kez kız kardeş Colombia'yla görüştüm. Şilili biriyle evli. Bu Şililinin solcu görüşleri var; konuşmayı seviyor, ama belirli bir pozisyonu da yok.

Colombia Lopez Munoz'la evli olan Carlos Casi Goli, Plasticos Lor adındaki plastik işletmesinin yanı sıra, şu anda ismini hatırlayamadığım bir yayınevinin de sahibi. Eğitim Bakanlığı için resmi konuları da içeren çok sayıda kitap yayınlıyor, ama solcularla da çalışıyor... Yayınevinin ismini hatırlayamıyorum. Pasos Canqui Sokağı 31 numarada oturuyorlar. Gonzalo Lopez Munoz, Miraflores'teki

Estados Unidos Sokağı'nda yaşıyordu ama numarasını hatırlayamıyorum. Bir kez evine gittim ve şair Jesus Lara'nın yeğeni olan karısıyla tanıştım. Sadece bir kez gittim. Daha sonra onlarla birkaç kez daha görüştüm, ama Lopez Munoz ofiste görüşmek konusunda ısrar ediyordu. İlişkiyi kestiğimde geçerli bir mazeretim vardı, tuhaf algılanmadı. Bu yüzden gerektiğinde yeniden gidip onlarla görüşebilirim. Kızgın ayrılmadık; bunu, Eduardo Olmedo Lopez'le yaşadığım bir sıkıntının uzantısı olarak değerlendirdiler. Birkaç kez Panoptico'ya gidip Olmedo Lopez'i ziyaret ettim, ama karısı kıskandı. Aslında bunu, sorun çıksın diye bilinçli olarak yaptım. Ama dikkatli de olmam gerekiyordu çünkü karısı biraz tehlikeli birisi ve işler kontrolden çıkabilirdi. Bu sayede Panoptico hakkında da bilgi toplama imkânı buldum. Orada siyasi tutuklularla tanıştım... Kardeşi tanınmış bir MNR lideri olan Alman isimli adamın adı neydi? Polis akademisinden hapise... Walter Kauner? Yoksa o şef miydi? Kardeş ya da öteki, ikisinden biri. Biri dışarıda, öteki hapiste. Ya da biri sürgündeydi galiba, değil mi? Ben hapistekiyle tanıştım.

Ayrıca Calamarca'da büyük bir soygun işi yapan bir çeteyle tanıştım. Hepsi hapisteydi. Liderleri Arjantinliydi; içlerinden biri de Borcocaina'lıydı. Diğerlerinin ismini hatırlayamıyorum. Ama bir ucundan ötekine Panoptico'yu gayet iyi biliyorum. Giriş bölümü tamamen açık. Perşembe ve Pazar günleri giriş sorunu yaşanmıyor. Yalnızca kimi ziyaret ettiğinizi söylemeniz yeterli; bütün gün orada kalabilirsiniz. Arada sıra içeri içki sokulup sokulmadığını kontrol ediyorlar; hepsi o kadar. Tamam mı? Ayrıca Suç Soruşturma Karargâhı'nda da bulundum (DIC). Olmedo Lopez'i yakaladıkları gün ofisteki bütün eşyalarını da aldılar. Bu işin dışında kalmaya gayret ettim, fakat baktım ki başaramıyorum, ona bir yatak götürmek konusunda yardımcı oldum. Onu DIC'e götürüp bir hücreye kapatmışlardı. Gözden uzak bir hücredeydi. Doğrusunu söylemek gerekirse güvenlik o kadar yetersizdi ki doğruca içeri girebildik. Gonzalo Lopez Munoz'la birlikte, demir bir kapının bulunduğu arka taraftan içeri girdik. Kapının zincirini ve demir kapıyı o açtı. İçeride bir grup adam voleybol oynuyordu. Olmedo'nun hücresi, onların arka tarafındaki köşedeydi. Doğruca o tarafa giderken bizi kimse durdurmadı. Siyasal sebeplerle orada bulunduğunu düşündükleri için, cezalandırmak amacıyla onu izole bir yerde tek başına tutuyorlardı (gerçi bu konuda daha sonra hiçbir kanıt ortaya koyamadılar). Oraya damdan dü-

şer gibi götürüldüğü için Olmedo Lopez'in Paz Estenssoro'yla bağlantısı olduğunu düşünüyorlardı.

(*Ariel, Tanya'ya Bolivya güvenlik birimleri hakkında bir şey soruyor.*) Oh! DIC meselesi. Son birkaç ay içinde güvenlik birimleri birkaç kez değiştirildiler; yeni bir organizasyona gidildi. Anladığım kadarıyla Kamu Güvenliği Ulusal Muhafızı diye bir yapı oluşturuldu. Sanırım merkezi kimlik işlerinin halledildiği Yabancılar Şubesi'nin karşısında Junin Sokağı üzerinde bulunuyor. Gerçi Kimlik Bölünü'ne birkaç aydır gitmedim ve hâlâ orada olup olmadığını bilmiyorum... Evet, aslında orada. Yoldaş [Mercy] oraya gitmişti. Kamu Güvenliği Ulusal Muhafızı üç birime ayrılmış: trafik, güvenlik ve DIC, yani Suç Soruşturma Karargâhı. Gazetecilere ve gazetelerde yazanlara bakılırsa siyasi tutuklular doğruca Arce Sokağı'ndaki Bakanlık binasına götürülüyor. Bazıları da önce DIC'e ve Loaiza Sokağı ya da -sanırım- Colon Sokağı'ndaki bir garnizona götürülüyor. Otelin karşısındaki sokaklardan birinin adı Noima, Niuma... (*Ariel bir şeyler söylüyor.*) Evet, öyle.

(*Ariel, Tanya'nın kurduğu diğer ilişkileri soruyor.*) Onlar gibi değil. Hayır. Onları tanıyorum, ama o kadar da yakın değilim. Şu aralar seramikçi ziyaretime geliyor; bazen de posta kutusuyla ilgilenen Rosario. Bir keresinde, yine Gonzalo Lopez Munoz'un ofisinde, diğer partilerden insanlarla karşılaştım. Başka bir gün, yurtdışına çıkmadan üç gün önce sokakta Lechin'e rastladım, ama pek bir şey konuşmadık.* Gonzalo Lopez Munoz, Lechin'le yapacağı röportaja benim de katılmamı istedi, fakat ben bir yolunu bulup bu işten sıyrıldım. Tamam mı? Bu her zaman sorun oluyordu. Beni kendisiyle birlikte başka yerlere de götürmeye çalıştı. (*Ariel, Tanya'nın benimsediği siyasal duruş hakkında bir şeyler söylüyor.*) Her zaman aynı. Elbette, şu anda, örneğin gençlerle birlikteyken, kendimi daha gerici ve anti-komünist göstermeye, ancak olabildiğince de nesnel olmaya gayret ediyorum. Örneğin, insanlara Berlin'de bulunduğumu ve orada hem iyi hem de kötü şeyler gördüğümü söyledim –nitekim bu doğru. Bazı şeylerin kötü olduğunu söylediklerinde onlara haklı olduklarını, ama komünistlerin kültürle ilgili konularda iyi şeyler yaptıklarını söyleyip Küba'daki okuryazarlık kampanyasını örnek veri-

*) Juan Lechin Oquendo (1915-2001) 1960-1964 yılları arasında başkan yardımcısı ve PRIN lideriydi. Mayıs 1965'teki büyük işçi grevlerinin ardından Bolivya'dan gönderildi ve 1980 yılına kadar Arjantin'de sürgünde kaldı.

yorum... Bu tür genel şeyler hakkında konuşuyorum. Ancak genel olarak kendimi komünizme muhalif olarak konumlandırıyorum. Komünizm yanlısı şeyler söylediklerinde onlara gülüyorum, ama hiçbir zaman aşırıya kaçmıyorum.

(*Ariel, Tanya'yla aynı evde oda kiralayan öğrenciler hakkında soru soruyor.*) Sanırım, evde yaşayan üç öğrenci var. Ama kontrol etmem gerek. (*Ariel, Mario hakkında bir şeyler söylüyor.*) Hayır, sanırım öyle, ama benim için bunu doğrulamak çok güç. Tamam Mario, onlarla birlikte yaşıyor, ama bu yine de çok zor. Evet haklısın, genellikle mitinglere katılmıyor. Birlikte olduğumuz zamanlar, bazen bütün gününü orada geçirdiği oluyordu. Derse gidiyor, sonra tekrar eve dönüyorduk. Evde oluyordu, ama söylemesi zor. Aslında bu onun için iyi bir maske hikâye olabilir, ama biraz fazla iyi olur; böyle bir durum varsa onu tebrik etmek gerekir. Başka? Dikkat çekici pek bir şey yok. (*Ariel, tanışmış olabileceği başka insanları soruyor.*) Bir dakika. Başka kim var? Eğitim müdürüyle tanıştım... Oturma izni için başvurduğum bu adam, Lima'da yaşayan bir Bolivyalı. Bana, Ekonomi Bakanlığı'ndan -o sırada ekonomi bakanının özel sekreterliğini yapan- René Pacheco'yu telefonla aramamı tavsiye etti. Bana adamın telefon numarasını verdi, ancak ben onun hâlâ o görevde olduğunu sanmıyorum.

Başkaları? İşleri rayına oturtana kadar kendime sorun çıkarmamak adına biraz geri çekilmeye karar verdim. Her zaman tanıştığım insanlarla ilgili notlar alıyor, bize faydaları dokunup dokunmayacağını değerlendiriyordum. Fakat beladan da uzak durmam gerekiyordu. Bu, esas olarak iş meselesiyle ilgiliydi... Çevirmenlik ya da Almanca dersleri konusunda adımı yazmaksızın dergide ücretsiz bir ilan bile yayınladılar. İlana yalnızca ofisin telefon numarasını koymuşlardı. Bu olaydan sonra onlarla arama biraz mesafe koymaya çalıştım... Bu arada falanjistlerin işe yarayabileceğini fark ettim. Ancak sonra, muhalefet etmeye fazla odaklandıklarını, onlarla zaman kaybetmeye değmeyeceğini düşündüm. Başlangıçta değerdi aslında. Herkes onları önemsiyordu. Ben de avukat [Vascope Mendez] aracılığıyla onlarla ilişki kurdum. Başka falanjistlerle de tanıştım. Daha sonra bir gün ona uğradığımda bana, "Dinle, ne işler çevirdiğimizi biliyor musun? Silahlandık," dedi ve üzerindeki silahı gösterdi. Sonra da, "Eğer başım belaya girerse senin evine gidip saklanacağım," dedi. Ben de ona, "Sorun evin bana ait olmaması. Ev ne yazık ki baş-

kasının," dedim. Sorun şu ki, adam aynı evde kaldığım insanların falanjist eğilimi olduğunu gayet iyi biliyor. Çünkü hepsi, FSB lideri Gonzalo Romero'yla yakın arkadaş. Sonra belki de bu bağlamda şunu öğrenmek istedi... Dolayısıyla ben de falanjistlerden bir biçimde kurtulmaya karar verdim. O günlerde falanjistleri yakalamak için ev baskınları düzenleniyordu.

Tanıştığım ilk ressam olan Moises Chile Barrientos sayesinde Rosario Sarabia Iturri'yle ilişki kurdum. Tam bir evde kalmış olduğu için kimsenin yaşını bilmesini istemiyordu; bana da hiç söylemedi. Hâlâ bir gün evleneceğini hayal ediyor. Öyle görünüyor ki zengin bir aileden geliyor; ama artık pek zengin değiller. O tür bir aile. Acıklı bir aile. Anneyle baba on beş yıldır birbiriyle konuşmuyor. Aralarında ciddi sorunlar var. Rosario, aşırı Katolik. Sürekli kiliseye gidiyor, ama görüşleri çok da tutarlı değil; son derece önyargılı. Örneğin, yerli halkın katıldığı geleneksel bir bayram şeklinde bir sergi düzenleme fikri ortaya atıldığında, buna karşı çıktı. Ona sergi için bir bina tahsis edeceklerdi, ama o, yerli halk yüzünden... Öte yandan, Luis Raul Duran'ın çok yakın arkadaşı; belki de sevgilisidir. Bu konularda çok kapalı olduğu için bilemiyorum; bana asla özel şeylerini anlatmıyor. Hiçbir şey yapmıyor ya da kimsesi yok gibi. Onun sayesinde, sosyalist ülkelerde bulunmuş kişilerle tanıştım; bu bağlamda onun da sol fikirlerden biraz etkilenmişliği var. Küba'yı destekleyen hiçbir şey söylememiş olsa da, bir miktar sol görüşü olduğu söylenebilir.

Rosario Sarabia'nın kız kardeşi oldukça gerici birisi, ama bazı arkadaşlarımla birlikte bir mitinge katılan bir adamın sevgilisiydi... Adam komünist parti eylemcisi değil belki ama görüşleri ve duruşu oldukça solcu... (*Ariel, adamın ismini soruyor.*) Bilmiyorum. Yalnızca bir kez gördüm; konuşmuşluğum yok. Rosario'nun kız kardeşinin erkek arkadaşı. Rosario'nun eşinden boşanmış olan öteki kız kardeşinin bir çocuğu var. Ordu için çalışıyor. Sanırım bir tür ofis işçisi ya da bir fabrikada çalışıyor; bir keresinde çalıştığı yerde bir sürü deri malzemeleri olduğunu ve deri bot alabildiğini söylemişti. Ya da belki de bir mağaza ya da onun gibi bir yerde çalışıyordur; ama orduyla alakalı bir yerde. Rosario Sarabia'nın kumaş, saman, gümüş gibi şeyler kullanarak yaptığı resimleri var; bunları sergilerde satıyor. Kendisi gitmedi, ama resimleri Çekoslovakya ve ABD'de sergilendi.

Onunla arkadaş olduk; sık sık evine gidiyorum. Ona, evli olduğu için onun adresi üzerinden benimle yazışması gereken bir erkek arkadaşım olduğunu söyledim. Fakat tamamen güvenilir birisi değil; o adres yeterince güvenli değil, bu yüzden yazışmak için yeni bir adres bulmak istiyorum. Şu ana kadar bu adresi test etme imkânım da olmadı. Dahası, Rosario oldukça karmaşık bir şahsiyet: Solcu geçiniyor, ama sağcı görüşleri de var. Öyle biri işte –ne istediğini tam olarak bilmiyor. Bana söylenene göre, kısa süre önce Meksika'da bir sergiye katılmak için bir tür burs arıyormuş. Meksika olduğunu sanıyorum. Ancak bursu ona vermek istememişler. Yolanda Rivas (ondan daha sonra bahsedeceğim), UNESCO'nun Rosario Sarabia'ya komünistlerle ilişki içinde olduğu ve aşırı sol görüşleri olduğu için bu bursu kendisine vermediklerini bildirdiğini söyledi.

Geçen yılın ortalarında üniversitede bir konferansa gittim; orada Yolanda Rivas'la tanıştırıldım. Bolivya'daki en iyi seramikçilerden biri. Daha önce ismini duymuştum ama bizi kimse tanıştırmamıştı. Benim Almanca dersleri verdiğimi öğrenince, benden yeğenlerine Almanca dersi vermemi istedi. Ben de ona, dersler karşılığında onun atölyesinde çalışmak ve ondan seramik öğrenmek istediğimi söyledim. Kısa sürede arkadaş olduk; kocasının Çek olduğunu, Çekoslovakya'yı yaklaşık beş yıl önce terk ettiğini öğrendim. Kendisi, jeoloji hocası. Eğitimini Çekoslovakya'da almış. Yolanda, Bolivya'daki bir yarışmadan kazandığı bursla üç yıl Çekoslovakya'da seramik eğitimi almış. Orada yalnızca bir buçuk yıl kalmış, çalışmalarını tamamlamış ve geri dönmüş. Bu deneyimi pek de sevmediğini söylüyor, ama kültürle ilgili konularda nesnel görüşleri var; hiçbir özgürlüğün olmadığı iddiasının doğru olmadığını söylüyor. Oldukça fazla özgürlük olduğunu kabul ediyor, ama genel olarak anti-komünist görüşlere sahip.

Yolanda Rivas'ın erkek kardeşi de üniversitede jeoloji hocası. İsmi, Rivas. Tam ismini hatırlayamıyorum. Bolivyalı bir kadınla evli. Birkaç yıl Nuremberg ya da Münih'te eğitim görmüş. Yolanda, Avrupa'dayken sonradan homoseksüel olduğunu keşfettiği Bolivyalı bir sanatçıyla evliymiş. Ondan boşanmış ve artık onunla birlikte yaşamıyor. Ama Çekoslovakya'dayken hâlâ onunla evliymiş. Yine orada Çek öğretim üyesi Plosconca'yla tanışmış, ama henüz aralarında ciddi bir ilişki yokmuş. Bana anlattığına göre, kendisi Bolivya'ya geri döndüğü zaman bir dizi bürokratik işlemin sonrasında (çünkü

Uruguay doğumlu olması vesilesiyle bir Uruguay pasaportuna sahipmiş) Plosconca ülkeden çıkmayı başarmış. Anne babası Uruguay'da yaşamış, savaştan sonra Çekoslovakya'ya dönmüş. Ailesi hâlâ Çekoslovakya'da yaşıyor. Oradan mektuplar ve paketler gönderiyorlar. Annesini Bolivya'ya getirmek istediği söyleniyor, fakat bunun için 3.000 dolar gerekiyor (Çekoslovakya'dan çıkabilmesi için bu paranın ödenmesi gerekiyor). Plosconca, Çekoslovakya'dan ayrıldığında beş parasızmış; önce Batı Almanya'ya gidip kız kardeşini bulmuş, sonra da Uruguay'a geçmiş. Uruguay'da jeoloji hocası olarak iş bulamayınca Bolivya'ya gelmiş (burada madenlerde çalışmaya başlamış) ve Yolanda Rivas'la evlenmiş. Yolanda da bazen onunla birlikte madenlere gidiyor. Plosconda şu anda üniversitede jeoloji hocası olarak çalışıyor.

Yolanda Rivas'la oldukça yakınlaştık, çünkü o çok daha açık birisi. Rosario Sarabia'dan farklı olarak onunla açık açık konuşabiliyorum. Ayrıca, seramik işinin bazı fırsatlar yaratabileceğini de düşünüyorum; bu yüzden sık sık ona gitmeye başladım. Günün istediğim saatinde seramik çalışmak üzere atölyesine gidebiliyorum. Kısa süre önce Bolivya Seramikçiler Derneği'ni kurduk. Ben de kurucu üye oldum. Ayrıca derneğin temsilciliğini yapıyorum. Farklı ülkelerle bağlantılar kuruyorum. Bolivya Seramikçiler Derneği ile örneğin bu ülkedeki [Meksika] dernek arasında ilişki kurulmasını sağlıyorum. Bugüne kadar Bolivya'da böyle bir dernek yoktu; sanatçıların tek başına çalışması, projelerini kendilerinin yürütmesi gerekiyordu. Bu da sorunlara yol açıyordu. Örneğin, bir keresinde ABD büyükelçiliği, çok iyi bir ressamın eşiyle bağlantı kurmuştu. Bu kişi, aynı zamanda çok da iyi bir seramikçi olan Ines Cordoba'dır. Onunla irtibat kurup, ona ABD'de sergi açabileceğini iletliklerinde Ines Cordoba elinde sergileyecek hiçbir şey olmadığını ve ülkedeki tek seramikçinin kendisi olduğunu söylemiş. O günden sonra bir sürü kavga gürültü koptu. Bu tür sorunları ortadan kaldırmak için bir seramikçiler derneğine ihtiyaç duyulduğu ortaya çıktı. Gerçek şu ki, bu dernek sadece birkaç hafta önce kuruldu. Birkaç evrak hazırladım ve derneğin amacını yazdım. Dernek için antetli kâğıt hazırlandı ve matbaaya gönderildi.

Yolanda Rivas ile kocası, San Pedro'da Antonio Diaz Villamil Sokağı 795 numarada oturuyor. Ev, Yolanda'nın annesinin ya da bütün ailenin üzerine; üç katlı ve bir sürü odası var. Üç çocuklu dul kız

kardeşi de aynı evde yaşıyor. Çalışma Bakanlığı'nda çalışıyor. Anneleri çok seyahat eden birisi. Önceleri bir sürü madenleri varmış, fakat -bana anlattığı kadarıyla- alkolik olan babaları bütün parayı yemiş. Şu anda çok paraları yok, hatta borçları bile var. Calacoto'da arsaları var. O arsa üzerinde sade bir ev bulunuyor. Bir gün kullanmamız gerekebilir düşüncesiyle bu evin anahtarlarını istedim. Bir erkek arkadaşım olduğu için (şu anda kendisi kocam oluyor) anahtarları her zaman rahatlıkla isteyebiliyordum. Evi, yoldaşla [Mercy] birlikte ve birkaç kez de kendim için kullandım. Koşullar çok da iyi değil aslında; çünkü etrafta bir sürü diplomat bulunuyor. Ev, Calacoto'nun çıkışında ve tam karşısında içinde bahçıvanın yaşadığı bir baraka bulunuyor. Eve göz kulak olabilmesi için bahçıvanda da anahtar var. Bu yüzden her seferinde eve kiminle gittiğimi biliyor. Ama yine de bu ev rahat rahat konuşabilmek açısından birkaç kez işimize yaradı. Şu anda anahtarlar bende; farkında olmadan (*Tanya gülüyor*) onları üzerimde unutmuşum. Yolanda'ya öteki anahtarların bahçıvanda olduğunu yazdım. Bu, şu an kullandığımız geçici bir ev.

Aslında Yolanda benim en yakın arkadaşım. Kocasıyla ise çok az ilişkim oluyor. Evlerine gidiyorum. Ne zaman istersem gidebiliyorum. Orada yemek yiyorum. Atölyede çalışıyorum. Yeğenlerine Almanca öğretiyorum. Hatta nikâhtaki şahidim Yolanda'ydı. Onun evinde evlendik. Erkek arkadaşımla ve diğer meselelerle ilgili konularda sırdaşım oldu. Eşyalarım şu anda onun evinde duruyor. Ancak, her şeyin yolunda gidip gitmediğine, onlarla arama bir mesafe koymam gerekip gerekmediğine karar vermek için özellikle kocası hakkında daha fazla bilgiye ihtiyacım var. Plan* çerçevesinde kullanabilecek Yolanda'ya ait bir posta kutusu var. Bu kutu, bana posta göndermek için kullanılabilir. İçinde gizli bilgiler yerleştirilmiş dergiler gönderilebilir. Peki, bu posta kutusuna ne gönderilemez?.. Folklorla, arkeolojiyle, genel olarak kültürle ilgili şeyler gönderilebilir, ama seramikle ilgili şeyler olmaması gerekir, çünkü onları kutuyu birlikte kullandığımız Bolivya Seramikçiler Derneği alabilir. Bu durumda dergiyi kendilerine almak isteyeceklerdir ve onu geri almak ya da belirli sayfaları yırtmak işleri karıştıracaktır. Bu yüzden farklı şeyler göndermek gerek.

*) Tanya burada, buluşmaya Ariel'le birlikte gelen ve MININT'in VMT koluna bağlı olarak Küba büyükelçiliğinde çalışan yoldaşlardan birine göndermede bulunmaktadır.

Kaldığım evdeki insanlarla ilgili olarak, Rosario Sarabia'nın son derece karmaşık bir kişilik olduğunu söyleyebilirim. Hoşçakalın demeden ayrıldığım için eminim şu anda bana kızgındırlar. Rosario, bildik eski tarz burjuva kadınlardan biri. Öncelikle izin almalı, tam zamanında orada olmalısınız. Geç kalırsanız sinirlenir. Bu tür karmaşık kişiliklerle onları sinirlendirmeden, çok dikkatli konuşmak gerekir. Oldukça farklı bir kişilik sergileyen Yolanda da Rosario'yla ilgili görüşlerimi paylaşıyor. Benim sorunlarımı, ilişkilerimi, özel meselelerimi Yolanda bilir... Bir kısmını Rosario da bilir, ancak evli olduğumu bilmiyor. Aslında Yolanda Rivas'tan başka kimse bilmiyor.

(*Ariel bir soru soruyor.*) Bir dakika. Bir düşüneyim. Falanjist avukat Vascope Mendez üzerinden önce üvey kuzeniyle, daha doğrusu MNR lideri ve bir telefon şirketinin müdürü olan kuzeni Armando Vascope'yle evlenen kadınla tanıştım. Paz Estenssoro iktidardan düştüğünde falanjist avukat Vascope kuzenini arabaya atıp iltica için Meksika büyükelçiliğine götürdü. Ona sığınma hakkı istemesini söyledi (*Tanya gülüyor*); yani onu sürgüne göndermiş oldu. Vascope, bir grup falanjistle birlikte Cochabamba'da kargaşa çıkarmıştı. La Paz'a geri döndüğünde yaptığı ilk iş, kuzenini arabaya atıp Meksika büyükelçiliğine götürmek oldu. Ne de olsa akrabası.

Rita de Vascope ise La Paz'da kaldı. Onunla karşılaştığımda benimle yakınlık kurmak istedi; desteğe ihtiyacı vardı. Yirmi altı yaşında bir kadın. Dört tane ilk evliliğinden, üç tane de Vascope'den, toplam yedi çocuğu var. Çok çekici bir kadın. Meksikalı Juan Manuel Ramirez'e* âşık olmuştu ve benimle dertleşmek istiyordu. Kocası Vascope'nin üç yıldır eve uğramadığını söyledi. Adamın bir metresi ve ondan da bir çocuğu varmış. Bu kadın, pasaportunu alana kadar yedi çocuğuyla orada kaldı ve sorunla mücadele etti. Bir keresinde Vascope'nin bu kadın için kullanmak amacıyla benim pasaportumu çalmaya çalıştığı izlenimine kapıldım; bütün veriler buna işaret ediyordu. Beni göndermek istedikleri bir yurtdışı seyahati vardı; sanırım kadını bu konuda Vascope yönlendirdi. Bir başka durumda da uzun uzun pasaportumu incelemişti. Öyle görünüyor ki FSB'nin bu kalpazanlık işleriyle ilgili çok güçlü bir şebekesi var. Herkes bilir ki falanjist şebekesi içinde gerekli belgeler bulunur ve gerektiğinde bunlar temin edilir. Sanırım Vascope de benim pasaportumu alma-

*) Juan Manuel Ramirez, La Paz'daki Meksika büyükelçiliğinde çalışıyordu.

ya çalıştı. Bütün işaretler bu yönde. O kadını bir daha görmedim. Hiç görmedim. Onu hayatımdan çıkarmak için özel gayret gösterdim çünkü onu izlemeye aldıklarında benim de izlemeye takılmam söz konusu olabilirdi. Hatta bence beni de kontrol ettiler, ama yalnızca onunla ilişkilerim bağlamında. Onu gözetlediklerini düşünüyorum; yurtdışına bir kez çıktı ve sonra geri döndü...

(*Ariel, Tanya'ya herhangi bir biçimde kendisinin izlendiğini fark edip etmediğini soruyor.*) Yalnızken izlendiğimi fark ettiğim hiç olmadı, ama hem Olmedo Lopez hem de Rita de Vascope'yle birlikteyken bazı şeyler dikkatimi çekti. İzleme olduysa da, benimle değil, onlarla ilgiliydi. Zaten bu yüzden onlarla bağlantımı kesmeye çalıştım, ama orada da derhal falanjistlerle... Dahası, ben Vascope'nin arkadaşıydım, karısının değil. Kuzenine iltica hakkı almak için uğraşırken Meksika büyükelçiliğinden Juan Manuel Ramirez'le tanışmışlardı. Birlikte sık sık dışarı çıkarlardı. Ramirez, Vascope'yi, "Siz Franco'nun falanjistlerisiniz; gericisiniz," diye eleştirirdi. İkisi de biraz içtikten sonra Vascope, "Hayır, ben Franco'ya karşıyım ve İspanya'yı desteklemiyorum; orada diktatörlük var ve biz, demokratik devrimci falanjistleriz," diye cevap verirdi. (*Tanya gülüyor*) Bazen toplantılarda falanjist söz alıp... bazı şeyleri kabul etmek durumunda kalırdı. Örneğin bir keresinde Meksikalıya, "Siz, siz Rusları destekliyorsunuz. Bazı iyi şeyler yaptıkları doğru. Birkaç Sovyet dergisi gördüm ve en beğendiğim şey, ahlâk anlayışları ile kadınlara yaklaşımları. Sanırım sosyalist ülkelerde eğitim ve diğer pek çok şey kapitalist ülkelerden daha iyi," demişti. Bu tür görüşleri vardı!

Meksikalı benimle ilişki yaşamak istemişti. Benimle ... gitmek istemişti. Beni, Mercado Caddesi'nde Guerrero binasındaki konsolosluk binasının yanındaki evine de davet etti. Şu anda esas rezidansta kalıyorlar, çünkü büyükelçi orada değil. Elçiliğe Ramirez vekalet ediyor. Baroa Meydanı'ndaki Savunma Bakanlığı binasının yanında, eski elçinin yaşadığı yerde kalıyor. Oraya birkaç kez gittim ve ondaki *Misa Criolla** kayıtlarını kopyaladım. Uzun uzun sohbetler ettik. Bana yaklaşma girişimlerinde bulundu, ama ben ona ilgi duymadığımı ve hayatımda başka birinin olduğunu hissettirdim. Uydurduğum hikâye sayesinde beni rahat bıraktı. Yalnızca sohbet ettik. Onu son

*) Muhtemelen burada, tanınmış Perulu şarkıcı ve besteci Chabuca Granda (1921-1983) tarafından seslendirilen *La Misa Criolla*'ya gönderme yapılmaktadır. *La Misa Criolla*, tipik And müziği ve ritimleri eşliğindeki bir Katolik ayininin müzikal yorumudur.

gördüğümde... Hayır, sonra onu tekrar gördüm. Büyükelçi gelince oradan taşındı. Miraflores'te Estados Unidos Sokağı'nda bir eve taşındı. Küçük bir parti için o eve de gittim; ondan sonra da yalnızca vedalaşmak için bir kez elçiliğe uğradım. Orada beni yeni büyükelçiyle tanıştırdı. Yeni büyükelçi beni arabasıyla evime kadar bıraktı... yalnız ismini unuttum. Gazeteci ya da yazar, bilemiyorum. Ona hoşçakalın dedikten sonra ayrıldım...

Konsolosluğa birkaç kez gittim. Bir keresinde oradan bir şişe viskiyle ayrıldım. Kitap ya da o tür şeyler verdikleri de oldu. Ancak genelde oraya belirli bir maksatla gitmiyordum. Aslında Meksika büyükelçiliğinden uzak durmaya çalışıyordum. Ülkeden ayrılmadan önce Ramirez, "Buradan ayrılıyorum çünkü yüksek rakım bana yaramıyor. Mutluyum, çünkü Küba'ya gideceğim söylendi," dedi. Daha önce de birkaç kez Küba'da bulunduğunu söylemiş ve Kübalı kadınlar hakkında bir şeyler anlatmıştı. (*Ariel bir şey söylüyor.*) Ne? Oraya gitmeli ve mutlu olmalı. Ona, Demir Perde'ye gitmekten korkup korkmadığını, orada neler olabileceğini falan sordum. Mutluydu ve bu duruma son derece olumlu yaklaşıyordu. Eğer resmi bir ortamda değilsek, Küba hakkında oldukça destekleyici şeyler söylüyordu; bana, Küba'dan gelme müzik kayıtları ve dergiler gösterdi; bunların, Bolivya'da demokrasinin olduğu, Küba'yla ilişkilerin hâlâ devam ettiği zamanlardan kalma olduğunu anlattı. Paraguay büyükelçisi Do Santos ya da Santos adında son derece gerici bir adamla arkadaşlık ediyordu; onu da La Paz'dan tanıyorum. Yaşlı bir adam. Yaşlı ve ayyaş. Meksikalı da ayyaş ama Paraguaylı ondan daha beter. Yeni geldiği için Meksika büyükelçisini pek iyi tanımıyorum. Bununla birlikte orada bulunan yirmi yaşlarında genç birini tanıyorum; konsolosluktaki işlerle ilgileniyor. İsmini hatırlayamıyorum, ama gayet iyi tanıyorum.

Ne anlatıyordum? (*Ariel bir şey söylüyor.*) Bir şey söylüyordum, *che*. Oh! Söylemek istediğim, Julia Elena Fortin'in yanı sıra Eğitim Bakanlığı'nda antropolojik çalışma yapan başka insanlarla da tanıştım. Ülkenin iç bölgelerine gitmeden kısa süre önce, oralarda görüşebileceğim arkadaşları olup olmadığını sordum. Şu anda ismini hatırlayamadığım uzun boylu ve zayıf bir sekreterle konuşurken... Sanırım Fortin'in sekreterlerinden biri; doğrudan onunla çalışıyor; Beni'den genç bir adam. Bazı ayrıntıları sorduğumda... Tarihi hatırlayamıyorum. Eğer Beni'ye gidersem diye, orada tanıdığı birileri olup olmadığını öğrenmek istemiştim. Bana küçük bir takvim verdi. Üzerinde Che

resmi olan bir Kübalı Genç Komünistler (UJC) takvimi.* Bu sekreter daha sonra benimle yakınlık kurmaya çalıştı. Ben öyle algıladım. Ne kartı! Kart değil, bir tür masa takvimi gibi bir şeydi ve arkasında "Yaşasın Küba! Bolivya Komünist Gençlik Federasyonu" yazıyordu.

O sırada yanımda olanlardan biri, "Onlardan mısın?" diye sordu. Sekreter çocuk, "Evet, en iyisi biziz," diye karşılık verdi. Şu an tam olarak hatırlayamıyorum, ama bunun gibi bir şey söyledi. Bana Beni'deki bir profesörden bahsetti. Dikkate almadım. (*Ariel, Tanya'ya bunu bilinçli olarak mı yaptığını soruyor.*) Hayır, düşününce öyle olmadığını anlıyorum. Bakanlıkta birlikte en çok çalıştığım Hugo Ruiz adında birisi vardı. Ona dikkat etmelisiniz. Bakanlığa ilk gittiğimde, oradaki bölümlerden birinde halk müziği kaydı gibi basit bir iş yapıyordu. Sonra bir geziye gönderildi ve Cevallos Müzesi'nde görevlendirildi... İş için buraya, Meksika'ya geldi. Müzenin yöneticisi oldu. İlginç bir tip; belki de tamamen güvenlik sebebiyle bakanlığa yerleştirilmiştir. Hiç beklenmedik anlarda karşıma çıkıyor. Kırsal kalkınmayla ilgili Program 208'e de katılmıştı. Bazen falanjist olduğunu söyler, ancak değişik bir bakış açısı var. Bana tuhaf şeyler sordu. Onunla birlikte şehirde ve yüksek platoda bir sürü kayıt yaptık ve bilgi derledik. Ayrıca, Santa Cruz Üniversitesi'nin eski rektörü ve bugünkü eğitim genel müdürü Sanabria'yı da tanıyorum. Onun sayesinde, Ulusal Turizm Ofisi'nden Lopez Sanchez gibi başka insanlarla da tanıştım. Genel olarak Ulusal Turizm Ofisi'nden insanları daha yakından tanıyorum.

Almanca öğrencilerim arasında Calacoto'dan gelen çocuklar var. Bir kısmı *El Diario* üzerinden, bir kısmı da Victor Sanier'in baldızı üzerinden geliyor. Öğrencilerden biri... Pekâlâ, sanırım artık gelmeyecekler. Onları bıraktım. Belki de şimdiye kadar çoktan başka bir öğretmen bulmuşlardır. Haftada iki, bir çocuğa ise üç ders veriyordum. Bazen üçüne de haftada üç ders veriyordum. Öğrencilerden biri Gonzalez ailesinden geliyordu; aileyle gerçek anlamda bir yakınlığım yok. Çocuğun babası mühendislik hocası. Sanırım La Paz'daki mühendislik okulunu yönetiyor. Bir diğer aile, Encina ailesi. Baba, Songo'da yaşıyor; çünkü Power'da** elektrik mühendisi olarak çalışıyor. Öteki öğrenciyse Granado ailesinden. Baba, merkezi İsviçre'de

*) Takvim, ilk anda bir Bolivya Komünist Gençlik Federasyonu üye kartı gibi gelmiş.
**) Power, elektrik üretiminde uzmanlaşmış bir Amerikan tekelini tanımlamak için kullanılmış olabilir.

bulunan uluslararası bir finansman şirketinin patronu. Bir başka öğrencim, Palsa adında Bolivyalı bir mimardı. Ayrıca Seis de Agosto Sokağı'nın başında bir işletmesi olan Amerikalı bir kadının iki oğluna da ders verdim. Kadının ABD büyükelçiliğiyle yakın ilişkisi var. Onunla arkadaş olmayı başardım. Yeterince yakınız, fakat ona hiç özel sorular sormadım. Kocası Dört Maddelik Program'da* çalışıyor ve binanın zemin katında dükkânlar var. Kadın, kısa süre önce aynı binada bir pastane açtı. Altı çocukları var; üç kız, üç erkek ve hepsi de küçük. Oğlanlardan ikisi benden Almanca dersi alıyordu. Diğer öğrenciler... Anlatacak bir şeyleri olduğunu sanmıyorum.

Calacoto'ya gidişlerimden birinde otobüste (*gondolas***) birisiyle Almanca dersleri hakkında sohbet ederken Amerikan aksanıyla İspanyolca konuşan bir Amerikalı söze karışmıştı. Üzerinde üniforma vardı ve bana, gerçekten ilgileniyormuş gibi Almanca dersleriyle ilgili sorular sormuştu. Tabii ufak ufak benimle flört etmeye de çalıştı. Bütün yol boyunca konuştu; sonra da beni evden arayabilmek için telefon numaramı istedi. Numaramı verdim, ama aramadı. Sonra onu bir süre hiç görmedim. Birkaç hafta sonra Prado'da karşıma çıktı. Beni bir şeyler içmeye davet etti. O gün kısmen sivil giyinmişti, ama yine de üzerinde askeri olduğunu düşündüğüm bir kıyafet vardı. Tam da Mayıs'taki o sorunlu günlerde*** ya da ondan bir süre sonra karşılaştık. Birlikte bir şeyler içtik. Çok hoş plastik bir klasörü vardı. Benim için bunlardan bulup bulamayacağını sordum. Klasörün çok şık olduğunu ve Bolivya'da bulunmadığını söyledim. Bana klasörü gösterdi; üzerinde FBI işareti vardı. İçinde İspanyolca daktilo edilmiş birtakım evraklar bulunuyordu. Bunların Barış Gücü'ne ait olup olmadığını sordum. O da bana, Barış Gücü'ne değil, 'savaş gücü'ne ait olduğunu, daha önce asker olarak Japonya ve Vietnam gibi farklı ülkelerde bulunduğunu söyledi. Asker olarak bazı sorunlar yaşamıştı; oradan bir kadınla evlenmek istemiş, bu yüzden ordudan çıkarılmış. Bu olaydan sonra Fransa'da ülkesinin büyükel-

*) Bir resmi ABD kurumu olan Dört Maddelik Program, sözde Latin Amerika ülkelerinin gelişimini desteklemek için kurulmuştu. Gerçekteyse, bölgedeki ülkelere sızmak için kullanıldı. Bu, Truman yönetimi (1945-1953) sırasında yürürlüğe konan ve komünizmle mücadele araçlarından biri olarak bilinen programın dördüncü hedefiydi.

**) *Gondola* sözcüğü Bolivya'da otobüsler ve diğer kamusal ulaşım araçları için kullanılır.

***) Burada, Mayıs 1965'teki madenci grevlerinin öncesi ve sonrasındaki şiddet dolu siyasal çatışmalara gönderme yapılmaktadır.

çiliğinde görevlendirildiğini, sonra da Moskova ve başka ülkelerde bulunduğunu anlattı. Biraz Rusça konuşabiliyormuş. İspanyolca'yı New Mexico'da geçirdiği çocukluğu sırasında öğrenmiş.

İsmi, Alvaro Cristian; yirmi sekiz-otuz yaşlarında. Uzun boylu, zayıf, gözlük kullanıyor ve çirkin. Korkunç bir yüzü var. Gerçekten denedi... Bilemiyorum. Hâlâ Almanca ders almak istediğini söylüyor, bir yandan da benimle çıkmak istediğini, bana duygusal yaklaştığını açıkça belli ediyordu; ama sonrasında aramadı. Yalnızca birkaç kez, aynı güzergâha giderken toplu taşıma aracında karşılaştık; saat 15 civarı Calacoto Askeri Subay Akademisi durağında oluyordu. Burası, Calacoto'daki bu türden tek okuldu. Hayır, Calacoto'ya gelmeden önce Següencoma'da bir polis akademisi var. Alvaro Cristian'ınki orduya ait olan. Orada ders verdiğini söylemişti. Daha sonra da birkaç kez karşılaştık. Ona, Beni ve başka yerlerde araştırma yapmak üzere ülkenin iç bölgelerine gittiğimi söyledim. Bir keresinde ona sokakta rastladım; önce beni içki içmeye davet etti, sonra da şöyle dedi: "Ah! Hemen gitmeliyim. Az önce bizim patron buradan geçti. Eğer beni görürse sorun çıkar, çünkü bu saatte yaşadığımız yer olan Calacoto'ya doğru yola çıkmış olmam gerekiyor. Mecbur kalırsam geceyi La Paz'da geçirebiliyorum, fakat bu doğru karşılanmıyor ve sonrasında iki ya da üç gün Calacoto'yu terk etmeme izin verilmiyor."

Rosario Sarabia aracılığıyla, Aspaciu ile 20 de Octubre sokaklarının kesiştiği noktada yer alan idare ve ticaret okulunda İspanyolca öğretmenliği yapan ve Ayacucho Sokağı'nda ofisi bulunan avukat Erdulfo Val de Escobar'la tanıştım. Her seferinde birkaç ay olmak üzere pek çok kez ABD'de bulunmuş, derslere katılmış. Ayrıca Meksika'ya da gitmiş. Kısa süre önce Amerikan Devletleri Örgütü etkinliği vesilesiyle yine Meksika'daydı. Tanıştığımız gün bana seyahatinde çektiği fotoğrafları göstermişti. Yine kısa süre önce de son seyahatinin fotoğraflarını göstermek istedi. Sürekli kadın peşinde koşan rahatsız edici bir tip; çok da beceriksiz. Geçen yılın başlarında karşılaştığımızda beni birkaç kez çağırdı; sonrasında arada sırada gördüm.

Falanjist avukat Alfonso Vascope Mendez önceleri hukuki danışman olarak Kamu İşleri Bakanlığı'nda çalışıyordu; şu anda ise 29 de Octubre Sokağı 1829 numaradaki National Road Service'te danışman olarak çalışıyor. Onu görüyorum, ama görmezden gelmeye çalışıyorum... Son birkaç aydır onu pek sık görmüyorum; birkaç kez sokakta rastladığım oldu. Bana hep araştırmamın nasıl gittiğini, na-

sıl olduğumu, bir sorunum olup olmadığını sorar. Çok kibar birisi. Bolivya'da oturma izni sorunumu halleden o oldu.

Cochabamba'da, *Prensa Libre* gazetesinin editörü Carlos Bekar'la tanıştım. Gazete, Cochabamba'daki MNR tarafından çıkarılıyordu. Carlos Bekar, solcu olmakla birlikte, benim Cochabamba'da tanıdığım diğer falanjistleri de tanıyordu. Gonzalo Lopez Munoz'un utanmaz bir adam olduğunu, züppelik yapmak için devrimci takıldığını, gerçekte hiçbir şey yapmadığını ve insanın onunla ilgili her konuda dikkatli olması gerektiğini söylüyordu. Onun tanıdığı insanları tanıyor olmama rağmen, siyasal görüşlerimin onlardan da sağda olması ve Küba karşıtlığım onu dehşete düşürüyordu. Bekar, genel olarak Küba'yı destekliyor ve en azından şu an için, herhangi bir MNR grubuna ya da son mitingini Ocak sonu yada Şubat başında ben Cochabamba'dayken* yapan Andrade liderliğindeki yeni MNR grubuna mensup gibi görünmüyor. Bekar, Andrade hizbinin liderliğinde Ocak sonunda gerçekleştirilen MNR konferansına da katılmadı. Davet edilmiş olmasına rağmen o konferansa ve başka birçok toplantıya katılmadığı gibi, gazetesinde onlardan gelen herhangi bir şeyi de yayımlamadı. Carlos Bekar, bir gazetede çalışmak ümidiyle Miami'ye gitmeyi planlıyordu; Bolivya'da daha ileri gidebileceğine inanmadığını, halihazırda *Prensa Libre*'nin editörlüğünü yaptığını ve kendini orduya satarak Gonzalo Lopez Munoz'unki gibi bir iş elde etmediğin sürece daha yukarılara çıkmanın imkânsız olduğunu söylüyordu.

Cochabamba'da editörlüğünü Victor Sanier'in yaptığı *El Mundo* gazetesinin eski yayın kurulu, artık Canela yönetimindeki *Extra* gazetesini çıkarıyor. Canela'nın kardeşlerinden biri, Prensa Latina'da çalışıyor.** Canela ya da yayın kurulu üyelerinden biri sanırım şu anda Küba'da. Ya da şöyle söyleyeyim: Ben oradayken *Extra*'nın editörü orada yoktu ve Küba'ya gitmişti. Yine de Canela olup olmadığından emin değilim. Bana bunu, Yolanda Rivas'ın bir işini halletmek üzere gazeteye gittiğimde söylemişlerdi. Cochabamba'daki sergisi hakkında çıkan bir habere dair bilgi almak istiyordu. Bu yüzden *Extra*'nın yayın yönetimi bölümüne gittim... Editörün orada olmadı-

*) Tanya, Mercy tarafından kendisine verilecek operasyon eğitiminin gerçekleştirileceği bir daire bulmak için Şubat 1966'da Cochabamba'ya gitti. Ancak bu eğitim sonunda Brezilya'da gerçekleştirilebildi.

**) Prensa Latina, Küba Devrimi'nden birkaç ay sonra tanınmış Arjantinli gazeteci Jorge Ricardo Masetti tarafından kurulan Küba basın ajansıdır. Masetti bu süreçte, Latin Amerikalı gazeteciler ve entelektüellerin yanı sıra Che Guevara'nın da desteğini almıştır.

ğını söylediler; başka birisiyle görüştüm. Belki de onun adı Canela'ydı. İsmini hatırlayamıyorum. İstediğim bilgiye sahip olmadığını, ertesi gün tekrar gelmemi söylemişti.

Daha sonra *Prensa Libre*'nin ofisine gittim. Oraya gittiğimde editörün Carlos Bekar olduğunu keşfettim. Onu, Vascope'yle yakın arkadaşlığı nedeniyle tanıyordum (falanjistlere karşı olmakla birlikte aynı okula gittikleri için onunla dostluğu vardı). Bekar'a *Extra*'nın ofisine gittiğimi söylediğimde, "Durumları pek iyi olmayabilir; editör Küba'ya gitti, kardeşi de Prensa Latina'da çalışıyor," dedi. Ona, "Prensa Latina nedir?" diye sordum. O da bana, Gonzalo Lopez Munoz'la birlikte çalışıp da nasıl Prensa Latina'yı bilmediğimi sordu ve Prensa Latina'nın La Paz otelinde bulunduğunu falan anlattı. Tamam mı? *Extra* gazetesindekiler bir dönem *El Mundo* için çalışıyormuş, ama Victor Sanier'le birtakım sorunlar yaşamış ve oradan ayrılmışlar. Bu ayrılığın ardından da gazete yayınlarını durdurmuş. *Extra*'yı yayınlamak için bir kooperatif kurmuşlar. Bu vesileyle öğrenmiş oldum ki, editör... Ocak'ta Tricontinental Konferansı'na gitmiş.* İşte bunlar, Carlos Bekar'la ilgili olan bilgiler. Victor Sanier'i, Cochabamba'yı ve ailesini daha önce anlatmıştım.

Üniversiteden de bir tanıdığım var: Rektörlükte sekreter olarak çalışan ve aynı zamanda *Extra* ekibi içinde de yer alan Julio Mendoza Lopez. Benim için bir bağlantı kurmuştu... Cochabamba'da, araştırma komitesindeki insanlarla bağlantılı biçimde benim için bir halkbilim araştırmaları programı hazırladı. Kısa süre önce kurulan ve esas olarak hiçbir iş yapmayan Cochabamba Folklor Komitesi'nin üyesiydi. Öte yandan, belediye tarafından organize edilen bir seramik kursu veren Jorge Medina y Medina gibi başka seramikçilerle de tanıştım.

İş, masraflar ve oradaki hayatımdan bahsedecek olursam: Öğleden sonraları 2'den 8'e kadar neredeyse her gün Almanca dersi veriyordum. Öğrencilerimin evlerine gidiyor ve ayda 800 ile 900 pezo arası bir para kazanıyordum.** Dersleri iptal etmem ya da saatlerini istediğim gibi değiştirmem oldukça kolaydı. Bu tür bir iş bana ol-

*) İlk Tricontinental Konferansı 1966 yılı Ocak ayı başında Havana'da gerçekleştirilmiştir. Bu konferansta, Asya, Afrika ve Latin Amerika Halklarıyla Dayanışma Örgütü'nün (OSPAAAL) ve hâlâ Havana'da yayınlanmakta olan *Tricontinental* gazetesinin kurulması kararlaştırılmıştır.

**) O sırada 900 Bolivya pezosu 72 ABD dolarına eşitti.

dukça geniş bir özgürlük alanı bırakıyordu. Genelde sabahları bakanlığa gider, sık sık da Hugo Ruiz'le folklor araştırması için dışarıda vakit geçirirdim. Olağanüstü hal zamanı araştırma yapmak çok da mümkün değildi; pazarlar şehrin yüksek yerlerinde kurulduğu ve grevciler tam da buralarda gizlendiği için kayıt yapmak çok zor ve riskliydi. Silahlı çatışmalar da oluyordu; birkaç hafta boyunca böyle yerlere gitmemek en doğru olandı.

Ah! Bir dakika. Ülke dışına çıkışım. Santa Cruz üzerinden ülkeden ayrılmaya karar verdim, çünkü eğer bana söylendiği gibi Şili üzerinden gitseydim La Paz'dayken çıkış izni almam gerekecekti. O durumda da pasaportumu ve kimlik kartımı ibraz etmem gerekirse sorun çok daha karmaşık bir hal alacaktı. Kocamla birlikte Santa Cruz'a gittim; orada kimliğimi göstermem gerekmedi, yalnızca pasaport yetti. Kimliğimi isteselerdi 'yurtdışına çıktığım için kimliğimi evde bıraktım' diyecektim. Santa Cruz'da, "Çevirmen olarak burada sana ihtiyacımız var, hemen gelmeni istiyoruz" biçiminde telgraf mesajı çeken yoldaş tarafından Brezilya'da parası ödenmiş biletimi sorunsuz bir biçimde aldım. Postaneye kadar gitmeme rağmen bana telgraf mesajını vermediler. Bence kaybettikleri için vermediler. (*Ariel bir şey söylüyor.*) Ajansta duran biletimi almaya kocamla birlikte gittim. Önce Sao Paulo postanesine gittim; bana telgrafı gönderdiklerini söylediler. Bütün telgrafların toplandığı Santa Cruz postanesine gidip kocamla birlikte telgrafı aradık, ama bulunamadı. Gönderip göndermediklerinden emin değilim. Eğer aldılarsa, böylesi daha iyi; çünkü orada beni çevirmenlik yapmam için çağırdıkları ve diğer şeyler yazıyordu...

Neyse, ayrılmadan bir gün önce öğle saatlerinde ya da öğleden sonra Yabancı İşleri Dairesi'ne gittim. Polis ve Göçmen Bürosu aynı bina içindeydi. La Paz'da iki ayrı binaya gitmeniz gerekiyordu: önce Göçmen Bürosu'na, sonra da belgelerini mühürletmek üzere polise. Santa Cruz'da ikisini tek bir yerde yapmak mümkündü. Oraya gittik ve kocam çevirmen olarak çalışmak üzere ülke dışına çıkmam gerektiğini, gitmemin şart olduğunu, çünkü halihazırda biletin gönderilmiş olduğunu, ertesi gün yola çıkabilmek için vizeye ihtiyacım olduğunu anlattı. Oradaki adam, "Bu kadar çabuk mu? Önce La Paz'a bir telgraf çekmemiz gerekiyor," dedi. Sonra telgraf mesajını yazıp beni sokağın karşısındaki postaneye gönderdi; telgraf parasını da

ben ödedim. Bu durumda telgrafı kişi kendisi göndermiş oluyor aslında. Dolayısıyla göndermeyebilirdim de. Ama göndermeyi tercih ettim. Sonra da adama, "Buna hemen ihtiyacım var; yarın gidiyorum ve bekleyecek vaktim yok. Lütfen durumumu anlayın," dedim. O da bana, "Bir sorun çıkarsa ben sizin için hallederim," dedi. Postanenin beş dakika ilerisinde polis karakolu vardı. Oraya gidip geldim ve her şey halledilmişti. Mührü bastı ve tek söylediği, "20 pezo alayım," oldu. Aslında bu iş ücretsiz yapılmaktaydı; tabii ki parayı kendisi için istiyordu. 20 pezoya ihtiyacım olduğu için, "Ne kadar?" diye sordum, "20 pezo" cevabını aldım.

(*Ariel bir şey söylüyor, ama duyulmuyor*). Telgraf mesajında "Laura Gutiérrez, Brezilya'ya turistik bir seyahat yapacak" diyordu. Ben, çalışacağımı belirttim, ama o, bu şekilde daha iyi olacağını söyledi; gerçekten de turistik bir gezi gibiydi. Mesaj, "Laura Gutiérrez, turist olarak Brezilya'ya seyahat etmektedir" diyordu. Adam sonunda bana ihtiyacım olan belgeleri verdi ve tekrar polise gitmem gerekmedi. Biliyor musunuz? O günü peşimde kimse olup olmadığını anlamaya çalışarak geçirdikten sonra ertesi gün uçtum. Kocam pasaport için tam öğle vaktinde gitmişti. Kimliğimi sormadan on dakika içinde çıkış iznimi verdiler. Pasaportumu istediler, mühürlediler ve çıkış iznini verdiler. Hepsi bu. Hiçbir sorun olmadı. İlk önce seyahat yalnızca Corumba'yla sınırlıydı, çünkü boş oda olmadığı söylenmişti. Sonra yer bulunca, hiçbir sorun yaşamadan Sao Paulo'ya gittim. İşte orada yoldaşla buluştum.

Yolculuk hakkında... Peki niye her şeyi birbirine karıştırdınız? Ben orada bazı şeyleri ayrı ayrı ayarlamıştım. Ah! Uçuş esnasında...

Neyse, Brezilya'ya vardığımda ilk olarak Sao Paulo'da bir ev bulmaya çalıştık. Sonra Santos'a gitmenin daha ekonomik ve uygun olacağını düşündük. Santos kumsalında hiç dikkat çekmeden rahat bir evde kalabilirdik. Yantana'da yoldaşla aynı otelde kalıyorduk; amcam rolündeydi. Ne yeğen ama! Santos'taki evde kalırken bizi evli sandılar, soru soran olmadı. Evi gazete ilanından bulmuştuk; ödemesini Sao Paulo'da yaptıktan sonra Santos'a geçtik. Sao Paulo'dayken sahildeki evin anahtarını aldık ve orada bir ay kaldık. Oradan Montevideo'ya giderek, yetkililer ve arkadaşlarımın gözünde Buenos Aires'e yapacağım ziyarete bir gerekçe yaratmaya karar verdim. Tamam mı? Böylelikle onlara Buenos Aires'ten yazabilir ve orayı anla-

tabilirdim. Onlar da benim Montevideo'ya uğradığımı bilmezlerdi. Oysa Montevideo üzerinden Buenos Aires'e gitmek çok kolay.*

Şimdi, uçuş... Bunu sordum, çünkü yoldaş bana bir sürü ders almam gerekeceğini söylemişti. Ona Montevideo'ya gitmem gerektiğini söylediğimde, bunun saçmalık olacağını söyledi. Oysa ben bunun en iyi yol olduğunu düşünmüştüm: Kimlik kartımı kullanarak Montevideo'ya girebilir, sonra da ne zaman istersem Arjantin'de olduğumu söyleyebilirdim. Para da bu iş için gerekiyordu. Bakın, Montevideo'ya gitmek için 200 dolar daha gerekiyor. Yol parası ne kadar biliyor musunuz: 80 dolar. Tamam mı? Neyse, Montevideo'ya uçarken yanımda oturan Almanla tanıştım. İsmi Hans Arthur Von ... bilmem ne. Gerisini anlayamadım. İsimdeki Von kısmı bir asalet göstergesi. Benimle önce İspanyolca konuşmaya başladı, sonra Almanca'ya geçtik. Ülkesini 1950 ya da 1952'de terk etmiş. DAC'den ayrılmış; şimdi Brezilya'da yaşıyor. Londrina'da bir kahve çiftliği var; Posta Kutusu 166'dan ulaşılabilir... Siyasal açıdan tamamen gerici biri. Muhtemelen Brezilya'daki Nazi gruplarıyla bağlantı halinde. Uruguay'a gidiyordu; Montevideo üzerinden Arjantin sınırına yakın bir yere gidecekti. DAC'nin kuzeyindeki asil bir aileden geliyormuş. Orada, kooperatifler kurulduktan sonra ellerinden alınan toprakları varmış. DAC'den çıkmayı bir biçimde başarmış ve şu anda ailesiyle birlikte Brezilya'da yaşıyor... (*Ariel bir şey söylüyor.*) Hayır, Almanya'daki sorunlardan; DAC'den ayrılışından, orada yaşadıklarından, topraklarının nasıl ellerinden alındığından, asil bir aileden geldiğinden ve bu yüzden karşılaştığı sorunlardan falan bahsetti. Büyük ihtimalle Nazi gruplarıyla bağlantı halinde. Hayır, ona kendimden biraz bahsettim, Bolivya'da yaşadığımı söyledim. Bolivya'daki Alman okullarının durumuyla yakından ilgileniyordu. Daha ucuz olduğu için çocuklarını bu okullara göndermek isteyen arkadaşları varmış. Yatılı okullar olup olmadığını soruşturacağımı ve ona haber vereceğimi söyledim. Başkalarının da ilgisini çekebilir. En azından Almanların. Çünkü büyük ihtimalle oradaki Nazilerle ilişkisi var.

Montevideo'da California otelinde kaldım. Seramikle ilgili yapılabilecek şeyleri soruşturdum. Şehir merkezindeki bir kültür merkeziyle ilişki kurdum. Otele gelişimden iki gün sonra resepsiyonda

*) Montevideo, Uruguay'ın; Buenos Aires, Arjantin'in başkentidir. İki şehir, Rio de la Plata nehriyle ayrılmıştır; bu yüzden şehirler arası geçiş kolaydır. Uruguaylı ve Arjantinliler genellikle öteki ülkeye geçmek için pasaport yerine kimlik kartlarını kullanırlar.

duran bir genç adamla sohbet ettim. Bana ilgi gösterdi, sohbet ettik ve çıktık. Oteldeki televizyon salonuna gittik. Çok yorgun olduğunu ve yapması gereken çok iş olduğunu söyledi. Ben de ona ne iş yaptığını sordum... Adresini bulmaya çalışıyorum... Evet, işini sordum. O da, resepsiyonda çalışmanın yanı sıra (ki bu iş onun için bir tür mola niteliğindeymiş), çok özel başka bir iş yaptığını söyledi. Konuşmaya devam ettik. Seramikçi olarak çalışmalarımdan, Bolivya Seramikçiler Derneği adına Uruguaylı bir seramikçiyle bağlantı kurmayı ne kadar çok istediğimden bahsettim. Aramızda belirli bir güven oluştuktan sonra bana Özel Polis için çalıştığını söyledi. Ben de Özel Polis'in ne olduğunu sordum. Bazılarının siyasal meselelerle ilgilendiğini, kendisininse kaçakçılıkla mücadele ettiğini anlattı. Bu konu hakkında daha fazla bilgi vermedi, ama ailesiyle yaşadığı sorunların bu işten kaynaklı olduğunu ekledi. Polis için çalışmasından memnun değillermiş.

Onunla birkaç kez çıktım. İşinin tehlikeli ve yorucu olduğunu anlattı. Çok sayıda kadın çalışma arkadaşı vardı. Çok çevik kadınlardı; özellikle judo ve karatede çok başarılıydılar... Bu genç adam da bana bazı karate hareketleri gösterdi. Bunların yanında Uruguay hükümeti içindeki sorunlardan da bahsetti. Kaçakçılık işine bulaşan çok sayıda hükümet üyesi olduğunu ve bunun bütünüyle siyasal meselelerle bağlantılı olduğunu, ama bu kişilere karşı harekete geçmenin onlar açısından çok zor olduğunu anlattı... İsmi, Cesar Olivera; Guana Sokağı 225 numaralı apartmanın 5 numaralı dairesinde yaşıyor. California otelinde öğleden sonra 2 ile akşam 10 arasında çalışıyor... Şimdi bir şey düşünmem gerekiyor, kayıt cihazını kapat... Otelden gelen gelir 400 ya da 500 pezo; polis olarak ise 800 ila 1000 Uruguay pezosu kazandığını söylüyor. Haftanın dört günü sabahları bu işi yapıyor. Yirmi yaşında. İlk kez on sekiz yaşındayken Brezilya'ya gitmiş ve sonrasında daha iyi fırsatlar arayışıyla bu yolculuklara devam etmiş. Kendisine 'Castro karşıtı gerilla' olarak iş vermek istediklerini söyledi. Onunla ilgili garip olan bir şey var; normalde *cono** sözcüğü güney ülkelerinde pek kullanılmaz, ama o hep kullanıyor. Özellikle Montevideolu Uruguaylılar pek kullanmaz... Bu sözcük haricinde diğer insanlar gibi konuşuyor.

*) *Cono*, kadın cinsel organına yönelik bir tiksinme ifadesidir, ancak serbest bir tercümeyle 'boktan' da denebilir.

Başka? Zamora'yı* gördüm, ama beni tanıyıp tanımadığını bilmiyorum. Sanmıyorum. Bolivya'ya geldikten birkaç gün sonra, Noel'in hem ardından Pedaiquir restoranında gördüm bir kere. Diğer öğrenci liderleriyle birlikte benim yanımdaki masaya oturdu, fakat gördüğünü ya da tanıdığını zannetmiyorum. Bu olaydan sonra onu bir kez de sokakta gördüm. Kısa süre önce, Noel ya da Yeni Yıl zamanıydı; *El Diario* ofisi yakınlarında bir yerde gördüm. Başka biriyle konuşuyordu; hemen yanından geçtim. O olduğunu son anda fark ettim, ancak onun beni fark ettiğini sanmıyorum. Beni gördüğüne dair en ufak işaret vermedi.

(*Ariel bir soru soruyor.*) Partilerle ilgili çok az bilgi verebilirim, çünkü özellikle son zamanlarda, bu meselelerle bağlantım olmaması için siyasetten uzak durmaya çalıştım. Bu tür şeylerle ilgilenebilmek için benimle temasa geçilmesini bekledim. Gonzalo Lopez Munoz, geçen yıl Nisan ya da Mayıs ayı civarı haftalık dergisinde bir yazı yayınladı.** Ona göre bu makale, bağlantılı olduğu Moskova çizgisinden komünistlerin kendisine bir direktifi niteliğindeydi. Yazının içine bazı bilgiler yerleştirmişti. Eski, orijinal komünist partinin başında hâlâ Monje*** var; öteki hizbin liderliğiniyse Zamora ve diğerleri yapıyor. Ofisleri şeyde... Hayır, Gonzalo Lopez Munoz'unkiyle aynı yerde; Juan de la Riva Sokağı'nda. Bu haftalık yayında, adreslerini de açıkça ilan ettiler. "Zamora'nın bir süredir Prag'ta bulunduğunu, Uluslararası Öğrenci Birliği içinde çalıştığını ve Çekoslovakya'yla yakın ilişki içinde olduğunu biliyoruz" diye yazdılar. Yazılanlarda bilinçli bir hainlik vardı; bahsi geçen grup Pekin çizgisinde olduğu için verecek cevapları var; bekleyip göreceğiz.

(*Ariel bir soru soruyor.*) Pek net hatırlamıyorum ama sanırım öteki taraf onlara muhalefet etmesini söylediği için bunları yazmış. Ayacucho Sokağı'ndaki parti sekreterliği meselesi... Bu ne zamandı, hatırlayamıyorum. Polis orayı bastı ve kapattı, ama sonrasında yeniden açıldı. Hâlâ aynı yerde, Escala'nın karşısında olabilir. Bir hükü-

*) Oscar Zamora, o dönem BKP içindeki muhalif grubun lideriydi. Bu grup, Pekin Çizgisi'nde olduğunu açıklamıştı. Tanya'yla Bolivya'ya gitmeden önce tanışıklıkları vardı; çünkü Bolivya Komünist Gençlik Federasyonu'nun lideri olarak Zamora, merkezi Çek başkentinde bulunan Uluslararası Öğrenci Birliği'nin etkinliklerine katılmıştı.

**) Bu makale, Gonzalo Lopez Munoz'un Bolivya başkanlığı Haberleşme Hizmetleri'ndeki görevine başlamadan önce editörlüğünü yaptığı *Informacion Periodistica*'da yayınlanmıştır.

***) Mario Monje Molina, Aralık 1967'ye kadar BKP'nin genel sekreterliğini yaptı. Che Guevara liderliğindeki Bolivya ELN'ye karşı tutumu yüzünden genel sekreterlikten alındı.

met bildirisiyle, mekânın basılıp kapatıldığı, başkanın arabayla binanın önünden geçiş saatlerine dair ayrıntılı notlar bulunduğu duyuruldu. Ocak ayının son haftalarında parti hakkında pek bir şey duymadık. Birkaç bildiri, *El Diario* gibi gazetelerde birkaç ilan çıktı, ... (*duyulamıyor*). Farklı partiler hakkında farklı değerlendirmelerde bulunuluyor. Falanjistler ve komünistler hakkında yazdıklarında, bunları en örgütlü kesim olarak gösteriyor; ancak bölünme bağlamında komünist parti, dışa dönük faaliyetlerden çok kendi içinde mücadeleye odaklanmış görünüyor. *El Diario*'da da, resmi basında da söylenen buydu. Ancak Ocak ve Şubat'tan itibaren başka şeyler söylenmeye başladı.

Her zamanki üniversite meselelerinden ayrı olarak yıldönümü kutlamaları için de mitingler düzenlendi... Neyin yıldönümü olduğunu bilmiyorum. Cochabamba'daydım. Sanırım sinema salonunda komünist partinin kuruluş yıldönümünü kutladılar...* Comercio Sokağı'nın sonundaki Roiz sinemasında. Comercio Sokağı'nın sonunda, önce Princesa sineması, ondan sonra da Roxi var. Orada bir parti toplantısı da gerçekleştirilmişti. Sanırım Monje taraftarları katılmıştı. O sıralarda üzerinde "Partinin bilmem kaçıncı yılı kutlu olsun" yazan büyük ve küçük boy posterler hazırlanmıştı.

Falanjistlerle ilişki kurduğum dönemde çok güçlüydüler. Bakanlıklarda ve kamu idaresinde bir sürü görev üstlenmişlerdi. Ancak daha sonra muhalefete yaklaştılar ve güçlüklerle karşılaştılar; kendi içlerinde de sorunlar yaşadılar. Şu sıralar ilk birkaç aydaki gibi iş yapamıyorlar...**

(*Raporun sonu.*)

*) BKP, 1950'de kurulmuştur.

**) Burada, Victor Paz Estenssoro'ya karşı yapılan darbeden sonraki ilk aylara gönderme yapılmaktadır.

EK 10:
TANYA'NIN STASİ'YLE BAĞLANTILI OLDUĞU İDDİASINI REDDEDEN BELGE

Eski Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin devlet güvenlik belgeleri federal komiseri tarafından Nadya Bunke'nin avukatına gönderilen ve Tanya'nın Stasi bağlantısını inkâr eden resmi yazı.

Eski DAC devlet güvenlik belgeleri federal komiseri

BstU. Postfach
218 . 10106 Berlin
Avukatlık Bürosu
Ulrich Dost
18 Edison Sokağı
12459 Berlin

Referans Kodu Berlin
AUI.5.03-026510/97 Z
17 Ekim 1997

Eski DAC devlet güvenlik servisinden gelen kişisel belgelerin kullanımı.

İstek tarihi: 28.07.1997
Gönderen: Nadziega [Nadia] Bunke

Sayın bay,

Berlin'deki merkezi belgeler ofisi ile yabancı belgeler ofisindeki dosyaların incelenmesi sonucunda, başvuru sahibinin kızına ait herhangi bir belgeye rastlanmamıştır. Bununla birlikte, üçüncü şahıslara ait belgelerde Tamara Bunke isminin geçtiği görülmüştür.

Söz konusu belgeler şunlardır: Mfs Gh 99/78.

Devlet güvenlik belgelerine dair kanunun 12'inci maddesinin 3'üncü fıkrası, 3'üncü bölümüne göre, bu belgelerin yalnızca başvuru sahibinin kızı hakkında bilgi içeren bölümlerine erişebilirsiniz. Bunlar toplamda 10 sayfa ediyor. Dilerseniz bunlar adresinize gönderilebilir.

Devlet güvenlik belgeleri kanununun 3'üncü maddesi uyarınca gönderilecek kopyalarda kişisel bilgileri yer alan üçüncü şahısların isimleri, korunma hakları göz önünde bulundurularak gizlenecektir. Tamara Bunke'ye dair bütün bilgilerse görünür olacaktır.

Şunu belirtmek isterim ki, burada bahsi geçen bilgiler, şu anda kadar incelenmiş olan devlet güvenlik belgeleriyle sınırlıdır. Dolayısıyla, gelecekteki araştırmaların kızınızla ilgili yeni belgeler ortaya çıkarabileceği ihtimalini de göz ardı edemeyiz.

Halihazırda beklemede olan geniş başvuru miktarını da dikkate alarak, bundan sonra ortaya çıkabilecek her yeni belgeden sizi haberdar edemeyeceğimizi üzülerek belirtmem gerekiyor. Ara vermeden sürdürülecek olan araştırmanın geniş sonuçlarına ulaşmak için iki yıl içinde tekrar bana başvurabilirsiniz. Lütfen başvurularınızda mektubun başındaki referans kodunu kullanınız.

O zamana kadar yeni isteklerde bulunmamanızı rica ediyorum.

İçten saygılarımla,
Müdür, Swick
Belgeler
Mfs Gh 99/78 (10 s.)

EK 11:
TANYA'NIN KGB'YLE BAĞLANTILI OLDUĞU İDDİASINI REDDEDEN BELGE

Rusya Federasyonu Dış İstihbarat Servisi basın bürosu müdürünün Tanya ile KGB arasındaki bağlantısını reddeden raporu.

Dış İstihbarat Servisi
Rusya Federasyonu
Basın Bürosu
Moskova 119034 Tel. 247-19-38
Osteshenka, 51/10 Fax. 247-05-29

Sayın bayan Bunke:

Son uluslararası gelişmeler ışığında, bir kişinin ya da kişilerin Sovyet/Rus istihbarat servisine bağlı olup olmadığı konusunda yorum yapmıyoruz.

Bununla birlikte, bu durumun, ne yazık ki şu anda kendisini savunma imkânı bulunmayan sizin sevgili kızınızla ilgili olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak, Dış İstihbarat Servisi'nin elinde Tamara Bunke'nin KGB Dış İstihbarat Servisi'yle işbirliği yaptığına dair herhangi bir malzeme ya da belge bulunmadığını bildiririz.

Saygılarımla,

(imzalı)
I.G. Kobaladse
Basın Bürosu Müdürü
Rusya Federasyonu Dış İstihbarat Servisi
5 Aralık 1997

EK 12:
TANYA'NIN SOVYET İSTİHBARATIYLA BAĞLANTILI OLDUĞU İDDİASINI REDDEDEN BELGE

Amerika kıtasındaki KGB operasyonları eski müdürü korgeneral N.S. Leonov'un Nadia Bunke'ye verdiği ve Tanya'nın Sovyet istihbaratıyla herhangi bir bağı olmadığını belirten el yazması not.

Moskova, Chejov Sokağı 15 Numara, Daire 24'te ikamet eden, Sovyet istihbaratında görevli korgeneral, Amerika kıtaları sorumlusu, PGU* müdür vekili, ben, Nikolai Sergueyeviç Leonov, istihbarat servisimizin Che Guevara'yla bağlantılı olarak Tamara Bunke (Tan-

*) PGU, KGB'nin Merkezi Haberalma Bürosu'dur.

ya) ile hiçbir ilişkisi olmadığını garanti ederim. Bu doğrultuda ortaya atılan bütün iddialar, iftiradır ve Tamara Bunke'nin anısını lekelemeye, Sovyet ve Doğu Alman istihbarat servislerinin itibarını sarsmaya yöneliktir.

N.S. Leonov
12 Aralık 1997
Moskova

EK 13:
HAKİKAT MÜCADELEM
(Nadya Bunke'yle Röportaj)

Christoph Wiesner tarafından yapılan ve 7-8 Mart 1998'de Junge Welt*'te yayınlanan mülakattır.*

Junge Welt: *Eylül 1977'de [Alman yayıncı] Aufbau Verlag, Tanya hakkında yeni bir kitap yayınladı. Uruguaylı yazar Jose A. Friedl Zapata tarafından kaleme alınan bu kitaba ilişkin itirazlarımız nelerdir?*

Nadia Bunke: Kitap hatalar, en kötü türden iftiralar ve apaçık çarpıtmalarla dolu. Yazarın temel iddiasına göre Tanya, ilkesiz bir üçlü ajan; Küba casusluk birimi, Doğu Alman güvenlik servisi ve Sovyetler Birliği istihbaratı için çalışıyor.

DAC güvenlik birimlerinde Tamara Bunke adına herhangi bir belge bulunmuyor. Bununla birlikte, DAC güvenlik sevisinde görevli eski bir memur olan Günter Mannel tarafından ismi en az iki durumda zikredilmiş. Mannel, 29 Haziran 1961'de (Tamara, Küba'ya gitmek için ülkeden ayrıldıktan birkaç hafta sonra) Batı'ya kaçtı; daha sonra onun hakkında ayyaşlık ve cinsel tacizden iki disiplin soruşturması açıldı. Tamara, 9 Mayıs 1961'de Küba üzerinden Arjantin'e gitmek üzere Schonefeld'deki havaalanından ayrıldı. Oğlumla birlikte onu uğurlamaya gittik. Arjantin'de doğmuştu ve otomatik olarak o ülkenin vatandaşlığını kazanmıştı. Yasaklanan ve yeraltı faaliyeti yürüten Arjantin Komünist Partisi'ne katılmak istiyordu.

Buna karşın Mannel, Tanya'nın Arjantin'e geri dönme planından vazgeçtiğini, Küba'ya yerleşmeye karar verdiğini ve bu ülkeden vatandaşlık talebinde bulunduğunu iddia ediyor. Son cümlesi çok şey anlatıyor: "Mannel'in ihanetinden sonra bu amacı terk etti." Küba'ya gitmek için ayrıldıktan sonra DAC güvenlik birimleriyle bağlantısı karşılıklı olarak kesilmişti.

KGB konusundaki suçlama da temelden yoksundur. Bizzat kendim Moskova'ya gittim; orada Rusya Federasyonu dış güvenlik servisi basın bürosu müdürüyle ve uzun süre Amerika kıtasından sorumlu olan Sovyet güvenlik birimi subayıyla görüştüm. Yazılı olarak bana Tamara Bunke'nin hiçbir zaman Sovyet güvenlik birimleriyle işbirliği içinde olmadığı bildirildi.

Otuz üç yıllık aktif çalışma hayatı olan bu subay, gerekirse bunu mahkeme önünde de söylemeye hazır olduğunu ifade etti.

Araştırmanızda Kübalı yetkililerden nasıl bir destek gördünüz?

Çok şükür Kübalı dostlarımın inanılmaz yardımı oldu. Eğer onların yardımı olmasaydı, Moskova'ya gitmeye bile cesaret edemezdim. Eskiden Moskova'dayken kendimi evimde hissederdim; hatta orada beş yıl Dış Ticaret Bakanlığı'nın Tercüme Bölümü'nde çalıştım. Ancak bugünlerde, yeni siyasal durumu da göz önünde bulundurduğumuzda, Moskova son derece tehlikeli bir şehir haline gelmiş durumda. Bu yüzden bana kalacak bir yer ayarladıkları, beni havaalanında karşıladıkları ve gitmek istediğim her yerde bana eşlik ettikleri için Kübalı dostlarıma minnettarım. Kübalılar gerçek bir enternasyonalizm örneği sergilediler.

Öte yandan, üçlü ajan olma suçlaması kitaptaki tek vahim nokta değil. Kitapta hakikati yansıtmayan başka ifadeler de var mı?

Elbette var. Kitapta o kadar çok çarpıtma ve karalayıcı iftira var ki, saymakla bitmez. Örneğin Zapata, Stasi'nin bizimle, yani Tamara'nın anne babasıyla konuştuğunu ve bizim onun bu tür birimlerde çalışmasına hiçbir biçimde karşı çıkmadığımızı iddia ediyor. Yalnızca bu da değil, evimizin de 'gizli toplantılar' için kullanıldığını öne sürüyor. Eğer gerçekten Tamara'nın iddia edildiği gibi Stasi'yle işbirliği içinde olduğu bilgisini alsaydık, buna rıza göstermek konusunda uzunca düşünürdük; çünkü kızımızın Arjantin Komünist Partisi'ne katılmak istediğini biliyorduk. Bu hedef doğrultusunda er ya da geç tutuklanmasından korkuyorduk. Eğer Stasi'yle işbirliği yaptığı açığa çıkarsa başına neler gelmezdi ki?

Zapata'nın beni derinden inciten kitabıyla ilgili ikinci mesele, Tamara'ya çok küçük yaştan itibaren ailesi (yazara göre özellikle annesi) tarafından verilen eğitimle ilgili söyledikleridir. Yazar, kızın zihnine 'yıkım' ve 'dünya devrimi' gibi sözcüklerin zorla sokulduğunu iddia ediyor. Ayrıca, Tamara'nın Arjantin Komünist Partisi'nin düzenlediği toplantılara katılmaya ve ateşli tartışmalara dahil olmaya zorlandığı da yazılmaktadır. Bu gerçekten inanılmaz. Öncelikle söz konusu toplantılar akşam 9'dan sonra, çocuklar uyuduktan belli bir süre sonra yapılıyordu. Dahası, bariz devrimci güvenlik gerekçeleriyle, bu toplantılarda söylenen herhangi bir şeyin okulda ağızlarından kaçmaması veya farkında olmadan tehlikeli bir şey söylemelerinin önüne geçebilmemiz için çocuklarımızın hiçbir şeyin farkına varmamasını sağlamamız gerekiyordu.

Ayraca Zapata, onu Arjantin'den ayrılmak ve DAC'ye gitmek zorunda bıraktıkları için Tamara'nın anne babasından nefret ettiğini de yazıyor. Kuşkusuz Tamara Arjantin'de çok mutluydu ve orada yaşamaya devam etmek isterdi, ancak DAC'de sosyalizmin inşa edilmesiyle ilgili planlar da ilgisini çekiyordu. Katıldığı ilk ÖAG toplantısından itibaren Tamara, coşkuya kapıldı ve ÖAG üyesi olabilmek için hemen harekete geçti. Bunu, Zapata'nın yazdığı gibi 1955'te değil, Clara Zetkin Lisesi'ne yazıldıktan hemen sonra Eylül 1952'de başardı. Tamara aynı zamanda Alman-Sovyet Dostluk Komitesi'ne, binicilik ve atıcılık egzersizleri yaptığı Beden Eğitimi ve Spor Kulü-

bü'ne ve Stahl Şirketi [çelik] takımına da katıldı. Kısacası, çok sayıda sosyal faaliyetin içinde yer aldı.

1956'da mezun olduktan sonra Dışişleri Bakanlığı'nda çalışmak üzere Berlin'e taşındı. Bu süreçte ve sonrasında Humboldt Üniversitesi'ne kayıt oldu; Latin Amerika'dan gelen çok sayıda delegasyona çevirmen ve refakatçi olarak hizmet verdi. İşte size anlatmaya değer bir hikâye. Paris'te yaşayan bir Latin Amerikalının Berlin'e gitmesi gerekmiş. Ona, "Kimseyi tanımıyorsun, orada ne yapacaksın?" diye sormuşlar. O da, "Sorun değil. Yalnızca 'Tamara' demem yeterli, birisi mutlaka benimle ilgilenecektir," demiş. Gerçekten durum böyleydi. Bir keresinde tek kelime bilmeyen ve yalnızca onun ismini söyleyen genç Latin Amerikalılara yardım etmesi için çağrılmıştı.

On sekiz yaşındayken, Eisenhüttenstadt şehrinde ABSP'ye adaylığı kabul edildi. Tamara, siyasal olgunluğuyla parti liderliğini o derecede ikna etmişti ki, katılım süresini iki yıldan bir yıla indirerek onun için bir istisna yaptılar. Böyle bir şey ilk defa oluyordu. Bu, bir öğrencinin öğretmenler için hazırlanan hücre toplantılarına eşit düzlemde katılabilmesi anlamına geliyordu.

Zapata, benim Nazilerin iktidarda olduğu dönemde Almanya'da evlendiğimi, Yahudi olmam nedeniyle kocamın çalıştığı okuldan ayrılmak zorunda bırakıldığını ve yeraltında yaşadığımızı da yazıyor. Bu doğru değil! Tam da bunlar olmasın diye Nazi Almanya'sında evlenmekten kaçındık. Arjantin'e 19 Aralık 1935'te ulaştık ve gerekli bürokratik işlemlerin ardından aynı yılın 28 Aralık günü Buenos Aires'te evlendik.

Zapata'nın kitabının başlığı şöyle: Tanya, Che Guevara'nın Âşık Olduğu Kadın. *Onyıllardır Tanya'nın Che'nin sevgilisi olduğuna dair söylentiler vardır. Zapata'nın bu iddiayı destekleyecek kanıtı var mı?*

Hiçbir şekilde yok! Bütün kitapta bu konuya dair tek gönderme, Che'nin DAC'ye yaptığı iki günlük ziyaretten bahsederken geçen bir cümleden ibaret. Küba Merkez Bankası başkanı olarak Che, önce Leuna, ardından Lipsia'yı ziyaret etmiştir. Lipsia'da Kübalı ve Latin Amerikalı öğrenciler için düzenlenen bir toplantıya katılmıştır. ÖAG Merkez Komitesi bu toplantıya bir temsilci göndermiş, onun yanında da çevirmen olarak Tanya görevlendirilmiştir. Che, bazı ticaret anlaşmalarına imza attığı Lipsia'dan trenle Polonya'ya geçmiş-

tir. Kitap, hiçbir kanıta dayanmaksızın, bu süreçte Tamara'nın Che'yle çok yakın ilişkiye girdiğini iddia etmektedir. Yalnızca tek bir muğlak cümle. Başlık hariç, kitabın geri kalanında bu konu bir daha gündeme gelmiyor. Söylememe gerek yok ki bu iddia hiçbir kanıtı dayanmamaktadır.

Ayrıca, iddialara bakılacak olursa Tamara'yla yakın ilişki kurmamış kimse kalmamış görünmektedir: Prag konsolosluğundaki Kübalı; Bolivya başkanının akrabası bir ressam; Başkanlık Sarayı'ndaki Haberleşme Birimi müdürü; Arjantin büyükelçiliğinin ilk sekreteri ve hatta Başkan Barrientos'la da sık sık yan yana görülmüştür... Kısacası yazar, Tamara'yı, gömlek değiştirir gibi keyfine göre sevgili değiştiren, duygusuz, soğukkanlı, ilkesiz, hesapçı bir gizli ajan olarak resmetmektedir. Yazar, Tamara Bunke ya da Tamara'nın Bolivya'da kullandığı isimle söylemek gerekirse Laura Gutiérrez'in, kendisinin anlattıklarından daha üstün nitelik ve becerileri olabileceğini hayal edememektedir. Tamara, onunla tanışan herkes için popüler biri haline gelir, çünkü onun kişiliği, genç ve çekici kadınlara özgü yaşam enerjisi, dil becerisi, folklor, arkeoloji ve etnografyaya olan ilgisi onu farklı kılmaktadır. Tamara, niteliklerini takdir eden ve ona yardım etmek isteyen arkadaşlıklar kurmayı bilirdi. Ancak Zapata'nın insanların bu doğrultudaki tanıklıklarıyla ilgilenmediği çok açık.

Peki ama bu iftiralar ve karalamalar yeni mi?

Hayır, otuz yıldır bu tür dedikodular hep ortalıkta dolaşmıştır ve çeşitli biçimlerde tekrarlanmaya devam ediyor. 1968 Mart ayı başında Küba basınında Che'nin mücadele içindeki yoldaşı devrimci kahraman Tanya hakkında ilk yazılar yayınlandıktan sonra, gerici basın hemen kendi lekeleme kampanyasını başlattı. İlk iftira yazarlarından biri, daha önce de bahsettiğim Stasi'den kaçan eski subay Mannel'di. Gerici gazete *Welt am Sonntag*'da Che'nin Tanya'ya yalnızca askeri becerileri nedeniyle değil, kadınsal marifetleri nedeniyle de değer verdiğini yazdı. Sovyet güvenlik servisinin Tanya'nın Che'yi izlemesi için bu durumdan faydalandığını ve bu durumun 1961'de gerçekleşmiş olması gerektiğini de ilave etti (çünkü Tanya bu tarihten sonra Küba'ya gitmeye başlamış!) 1961'de Che, sanayi bakanıydı. Sovyetler neden dizginlerini elde tutmak için Che'yi birinin izlemesini istesin ki?

Her neyse, 1968'den itibaren gerici basın Tamara hakkında yalan dolu söylentiler yaymaya başladı. Bolivya'nın eski devlet bakanı Antonio Arguedas La Paz'da bir basın toplantısıyla CIA'yi kendisini resmi Bolivya basınına bu tür haberler yaymaya (1969-1970 civarı) zorlamakla suçladı. Bu haberlerde Tanya, üç tarafa çalışan bir ajan ve Che'nin sevgilisi olarak betimleniyordu. Bu tarihten itibaren *The Observer* (Britanya), *New York Times* gibi gazetelerde, Brezilya, Finlandiya ve başka ülke gazetelerinde benzer haberler yayınlanmaya başladı.

23 Aralık 1997'de Berlin mahkemesine açtığınız davayla kitabın dağıtımını durdurmayı başardınız. Bu karar nasıl verildi ve hangi sebeple alındı?

15 Ağustos 1997'de, kitabın yayınlanacağı ilan edilir edilmez, yayıncı Aufbau Verlag'a, Zapata'nın çalışmasındaki delil eksikliğiyle ilgili ayrıntılı bir inceleme gönderdim. Mektubumda editörü, yayınlanması düşünülen kitabın otuz yıldır kızımın anısını karalayan gerici basında yayınlanmış sistematik düzmece ve süslü iftiraları içinde barındırması durumunda, yasal önlemlere başvuracağımı anlattım. Öyle görünüyor ki, editör mektubunu dikkate almamış. Eylül 1997'de kitap basılıp dağıtılmaya başlandı. Avukatım Dr. Christian Scherz, beyhude bir çabayla kitabın piyasadan çekilmesini sağlamaya çalıştı. Daha sonra olaylar ve deliller mahkemeye sunuldu ve lehimizde bir karar elde edildi.

Karar 23 Aralık'ta alındı ve kendi adıma harika bir Noel hediyesi oldu. Farklı türden 14 iddianın yayınlanması şu anda yasaklanmış durumda ve cezası 500 bin mark ya da altı ay hapis. Yasağın kapsamında Tanya'nın üçlü ajan olarak gösterilmesi, benim evliliğimle ilgili iddialar, çocuklarıma nefret aşılamam gibi konular da var.

Şimdi ne yapmayı planlıyorsunuz?

Karar çıkmadan önce yayıncı baskının neredeyse tamamını satmıştı (yalnızca 75 kopya kalmış). Kızımın anısına ve bana karşı o kadar çok zehir zerk edildi ki. Ancak sonuçta yayıncı kararı kabul etti.

Hayatta olduğum sürece bütün gücümle kızımın onurunu ve şerefini korumaya devam edeceğim. Benimki, hakikate saygı gösterilmesi için verilen bir mücadele.

DAC'de Tamara Bunke adını taşıyan 200'ün üzerinde gençlik tugayı, kadın grubu, çocuk kreşi ve okul vardı. Batı Almanya'yla birleşmenin ardından bunlardan ne kadarı geride kaldı?

Bildiğim kadarıyla yalnızca bir tane; Berlin-Friedrichshain'de bir çocuk kreşi. Geri kalanlarının ismi değiştirildi ya da kapandı. Ancak bu, Tamara Bunke'nin hatırasının yok olduğu anlamına gelmez. Birçok insan (taksi şoförleri, barmenler, doktorlar...) hâlâ bana Tamara Bunke'yle akrabalığım olup olmadığını soruyor. Kızımın unutulmamış olduğunu görmek yüreğime iyi geliyor.

Küba'da Tamara Bunke ya da Tanya adını taşıyan bir sürü grup ya da kurum var. Aynı zamanda Bolivya'da da birçok çocuğa Tanya ya da Ernesto ismi veriliyor. Kızlarının adı Tanya ya da Tamara olan en az üç aile tanıyorum. Nikaragua ve Şili ve hatta belki başka yerlerde de, onun ismini taşıyan kuruluşlar var.

1997'de Che Guevara'nın cesedinin kalıntıları altı yoldaşınınkilerle birlikte bulundu. Tanya'nınkiler de bulunduğunda ne yapılacak?

Che ve yoldaşlarından kalanlar bulunana kadar Bolivya'da yaklaşık 600 gün süren bir kazı çalışması yapıldı. Sonra da bulunanlar Küba'ya götürülüp defnedildi. Tamara'nın kalıntılarının bulunması ve teşhis edilmesi konusunda da Kübalılara güveniyorum. En büyük arzum Küba'ya defnedilmesi. Che'nin yattığı Santa Clara'daki anıt mezarda Tanya da içlerinde olmak üzere Bolivya'da öldürülen gerillaların sayısı kadar, yani 38 yer hazırlandı.

EK 14:
NADYA BUNKE'NİN TANYA'NIN NÂŞININ KÜBA'YA GÖMÜLMESİNİ İSTEMEK İÇİN FİDEL CASTRO'YLA YAZDIĞI MEKTUP

Nadya Bunke, BSc. Econ.
23 Paris Commune Sokağı, Dep. 1801
10243 Berlin-Friedriehshain

25 Aralık 1995

Sevgili yoldaş Fidel Castro,

Tamara'nın (Tanya) annesi olarak, Che'nin gerillalarıyla birlikte savaşan ve 3 Ağustos 1967'de Bolivya, Rio Grande'de ölen sevgili kızımın kalıntılarıyla ilgili desteğiniz, yardımınız ve iznini istiyorum.

Çeşitli kaynaklar aracılığıyla Bolivya'dan aldığım haberlere göre, sevgili ve müstesna kızım Tamara-Tanya'nın kalıntılarına ulaşma ihtimali belirmiştir. Kalıntıların mezardan çıkarılma prosedürü ile sonrasındaki yolculuk sürecinde Bolivyalı yetkililer karşısında bizi temsil etmesi için Berlin'de Kübalı Jorge Gonzalez Perez'e tam vekâlet verdim.

Onları bulma ve teşhis etme umudunu yeşertmek istiyorum. Tam ismi: Haydée Tamara Bunke Bider; Bolivya'da Laura Gutiérrez Bauer olarak tanınıyor. En büyük arzum, sizin, sevgili yoldaş Fidel Castro'nun, biricik kızımın nihai ve ebedi istirahat mekânının, Küba toprağı, sosyalist bir ülke, Che'nin gerilla hareketinde mücadele ve ölüm için biraraya gelmiş Kübalı gerillaların yanı olması için izin vermenizdir.

Tamara, Küba Devrimi'ne hayrandı ve kahraman Küba halkını çok seviyor, kendisini onun bir parçası olarak görüyordu.

Tamara'nın Küba'da geçirdiği üç yıl hayatının en mutlu yıllarıydı; yeni toplumun inşası için coşkuyla, bencillikten uzak bir biçimde çalıştı. Yaklaşık otuz yıllık (iki ay daha az) hayatının üçte ikisini Latin Amerika'da geçirdi.

Yüreği ve aklıyla bir Latin Amerikalıydı.

Haydée Tamara Bunke Bider, 19 Kasım 1937'de Arjantin, Buenos Aires'te doğdu. Bütün hayatı boyunca tam bir Arjantinliydi (Arjantin yasalarına göre de öyleydi). DAC'de geçirdiği dokuz yıl boyunca çifte vatandaşlığı vardı. Partimizin üyeliğine kabul aşamasında DAC vatandaşlığına geçmek için başvuruda bulundu. Tamara, Küba'ya 12 Mayıs 1962'de Arjantin vatandaşı olarak geldi.

Küba vatandaşlığı almak için çok istekliydi.

Tamara, Bolivya halkının yoksulluk, açlık ve vahşi sömürüden kurtulması için savaştı ve şehit düştü; Latin Amerika ulusu uğruna kanını akıttı.

Hissediyor ve inanıyorum ki, bir gün çok sevdiği Küba topraklarında sonsuza kadar yatacağını bilseydi, Tamara çok mutlu olurdu.

Derin gurur, saygı ve sevgilerimle,

Nadya Bunke
Tamara - Gerilla Tanya'nın annesi

EK 15:
FİDEL CASTRO'NUN NADYA BUNKE'YE CEVABI

Havana, 1 Nisan 1996
Nadya Bunke

Sevgili yoldaş Nadia,

Kısa süre önce aldığım mektubunuzu derin duygularla okudum. Mektubunuzda, sevgili kızınız Tamara'nın, bizim sonsuza kadar ölümsüzleşen gerilla Tanya'mızın kalıntılarının bulunması, çıkarılması ve teşhisi konusunda desteğimizi istiyorsunuz.

Bu derece hassas bir talep karşısında sınırsız yardım ve desteğimize güvenebilirsiniz.

En içten sevgi ve saygılarımla,

Fidel Castro

EK 16:
CHE GUEVARA VE YOLDAŞLARININ KALINTILARININ DEFİN TÖRENİNDE FİDEL CASTRO TARAFINDAN YAPILAN KONUŞMA

Che Guevara Anıtı
Santa Clara, Küba
17 Ekim 1997

Çatışmada öldürülen yoldaşların akrabaları,
konuklar,
Villa Clara halkı,
yurttaşlar:

Bir daha asla tekrarlanmayacak o anlardan birine, çok derin duygularla tanıklık ediyoruz.

Buraya, Che ve kahraman yoldaşlarına elveda demek için gelmedik. Onlara hoş geldiniz demek için buradayız.

Ben, Che ve arkadaşlarını, yalnızca Kübalılardan değil, bizimle birlikte savaşmak ve yeni tarih ve zafer sayfaları yazmak için gelen Latin Amerikalılardan oluşan yenilmez bir savaşçılar hareketi, bir takviye güç olarak görüyorum.

Ayrıca Che'yi, her geçen gün imajı, gücü ve etkinliği dünya çapında katlanarak artan ahlâki bir dev olarak görüyorum.

O bir anıt mezarın ardına nasıl sığdırılabilir ki?

O bu meydana nasıl sığsın?

O bizim küçük ve sevgili adamıza nasıl sığsın?

Yalnızca hayalini kurduğu, uğruna yaşadığı ve savaştığı dünyada onun için yeterince yer vardır.

İnsan toplumunda hüküm süren adaletsizlik arttıkça, sömürü arttıkça, eşitsizlik arttıkça, işsizlik arttıkça, yoksulluk, açlık ve sefalet arttıkça O, daha da büyüyecek.

O'nun savunduğu değerler, insanlığın en kutsal haklarını, özellikle de asırlar boyunca Batı'nın sömürgesi ve köle gücü kaynağı olmuş güçsüzlerin, azgelişmişlerin ve yoksul halkların haklarını inkâr eden emperyalist güç, hegemonya, tahakküm ve müdahalecilik karşısında daha da yükselecektir.

Yerli halklara, etnik azınlıklara, kadınlara ve göçmenlere karşı artan istismar, bencilik, yabancılaşma ve ayrımcılık karşısında onun derin hümanizmi her zaman parlayacaktır. Çocuk emeği ve yüz binlerce çocuğun cinsel metalaştırılmasına karşı çıkacaktır. Cehalete, hastalığa, işsizliğe ve güvensizliğe karşı direnecektir.

Rüşvetçi politikacılar, demagoglar ve ikiyüzlü yalancılar her yeri kapladığı sürece bir isyancı, devrimci ve ilkeli adam örneği olarak Che, daha çok dikkat çekecektir.

Yeryüzünde korkakların, oportünistlerin ve hainlerin sayısı arttıkça, onun kişisel cesareti ve devrimci tutarlılığı büyüyecektir. Başkaları görevlerini yapmaya çekinirken onun çelik iradesine olan saygı artacaktır. Dürüst insan sayısı azaldıkça, onun şerefi ve saygınlığı çoğalacaktır. Şüphecilere karşı insanlığa olan inancı, kötümserlere karşı iyimserliği, korkuya karşı cesareti artacak; lüks ve eğlence için başkalarının emeğinin ürünlerini heba eden aylaklar çoğaldıkça, Che'nin sadeliği ve çalışma ruhu yükselecektir.

Che, gerçek bir komünistti; bugünse bir devrimci ve komünist örneği ve paradigmasıdır.

Erkekleri ve kadınları kendisi gibi olmaya zorlayan bir öğretmendi. Eylemlerinde tutarlı biri olarak, söyleyip de yapmadığı ya da başkalarından talep edip de kendisinin benimsemediği hiçbir şey olmadı.

Zor bir görev için ne zaman bir gönüllüye ihtiyaç duyulsa, savaşta ve barışta ilk atılan o idi. Onun büyük hayalleri, kaynağını cömertçe hayatını feda etme istekliliğinden alıyordu. Ona göre hiçbir şey imkânsız değildi. O, imkânsızı imkânlı hale getirirdi.

Geniş ve korunaksız düzlüklerden Sierra Maestra'ya yapılan saldırı ve bir avuç adamla Santa Clara'nın ele geçirilmesi, onun sıra dışı yeteneklerinin göstergesiydi.

Devasa güçlüklere rağmen kendi ülkesi ve Latin Amerika'nın geri kalanında gerçekleşecek bir devrime dair fikirleri, gerçekleştirilebilirdi. Eğer bunları gerçekleştirebilmiş olsaydı, bugün dünya büyük ihtimalle farklı bir yer olurdu. Vietnam, emperyalizmin müdahaleci güçlerine karşı savaşılabileceğini ve mağlup edilebileceğini ispatladı. Sandinistalar, Amerika Birleşik Devletleri'nin en güçlü kukla hükümetlerinden birine karşı zafer kazandılar. Salvadorlu devrimciler, neredeyse kazanıyorlardı. Güney Afrika'da, devletin elindeki nükleer silahlara rağmen, apartheid yenildi. İşçi ve köylülerin destansı mücadelesi sayesinde Çin, bugün dünya genelinde en çok gelecek vaat eden ülkelerden biri. Afyon Savaşı'yla sağlanan 150 yıllık işgalin ardından Hong Kong, Çin'e geri döndü.

Bütün tarihsel dönemler ve koşullarda aynı yöntem ve taktikler kullanılmaz. Ancak hiçbir şey tarihin akışını değiştiremez; onun nesnel koşulları durdurulamaz. Che, bu toplumsal kanunlara dayanıyordu ve insanlığa dair mutlak bir inanca sahipti. Çoğunlukla devrimciler ve büyük toplumsal değişimler peşinde olanlar, hayallerinin umdukları ya da arzuladıkları kadar çabuk gerçekleştiğini görme ayrıcalığına sahip olamazlar; ama er ya da geç zafer onlarındır.

Bir savaşçı ölebilir, ama fikirleri asla. Che yaralanıp esir alındığında orada bulunan ABD hükümetine bağlı adam ne yapıyordu? Che'yi öldürmenin onun bir savaşçı olarak varlığını sonlandıracağına nasıl inanabilirler ki? Şu anda o, La Higuera'da değil, haklı bir mücadelenin yaşandığı her yerde. Onu öldürmek, onu yok etmek isteyenler, onun tarihe silinmez bir ayak izi bıraktığını ve onun aydınlık dolu peygambervari bakışının dünyadaki bütün yoksullar nez-

dinde bir sembole dönüşeceğini anlayamadılar. Gençler, çocuklar, yaşlılar, kadınlar, erkekler, ondan bir şeyler öğrenmiş herkes, sosyal arka planından bağımsız olarak dünyadaki bütün dürüst insanlar ona hayranlık duyuyor.

Che, ayağa kalkıyor ve her zamankinden fazla savaş kazanıyor.

Tarihin, hayatın ve sunduğun örnek için teşekkürler Che!

Uğruna onca mücadeleye girdiğin fikirlerini, devrimi, ülkemizi ve büyük hayallerinden bazılarının gerçek olduğu sosyalizmin başarılarını korumak için bugün giriştiğimiz zorlu mücadelede bize güç katmaya geldiğin için teşekkürler!

Bu destansı başarıyı ileriye taşımak, emperyalistlerin Küba'ya yönelik planlarını bozmak, ambargoya karşı direnmek ve zaferi kazanmak için sana güveniyoruz.

Gördüğün gibi, burası senin memleketin, bu halk senin halkın ve bu devrim senin devrimin. Sosyalizm bayrağını onur ve gururla dalgalandırmaya devam ediyoruz.

Takviye gücün kahraman yoldaşları, hoş geldiniz! Halkımızla birlikte savunduğunuz fikirlerin ve adaletin siperini düşman asla aşamayacak! Ve daha iyi bir dünya için hep birlikte savaşmaya devam edeceğiz!

Zafere kadar daima!

EK 17:
RAMIRO VALDES'İN TANYA VE DİĞER ENTERNASYONALİST SAVAŞÇILARIN KALINTILARININ DEFİN TÖRENİNDE YAPTIĞI KONUŞMA

Che Guevara Anıtı
Santa Clara, Küba
30 Aralık 1998

Ölmüş savaşçıların akrabaları,
yoldaşlar,
Villa Clara halkı:

Kırk yıl önce, Küba özgürlük mücadelesinin sonuna yaklaşırken, Arjantin doğumlu genç bir eylemci, Tamara Bunke, uzaklarda, Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nde olayların gelişimini takip ediyordu. Orada, aradaki mesafeye rağmen sempati ve dayanışma duygularıyla bizim yanımızda yer alan anne babasıyla birlikte yaşıyordu.

Bu yarımküredeki en radikal tarihsel değişimi temsil eden muzaffer Küba Devrimi, bu cesur, zeki ve düşünceli genç kadının kaderini ülkemizin davasına bağladı. Yeraltında faaliyet yürüten bir savaşçı olarak Latin Amerika devimci hareketine paha biçilmez hizmetleri oldu ve böylelikle Tanya, Che'nin Bolivya'daki geçmişinin şanlı sayfalarından birini doldurdu; diğer Bolivyalı, Perulu ve Kübalı yoldaşlarıyla kol kola düşmanca bir ortamda hayatını feda etti.

Vallegrande'deki kalıntılar araştırılmaya başlandığında, annesi Nadya Bunke'ye -ki kendisi şu anda bizimle birlikte- kızının kalıntılarının nereye gömülmesini istediğini sorduk. Nadya, en ufak bir tereddüt duymaksızın Tanya'nın Küba'da, Che ve yoldaşlarıyla birlikte kalması gerektiğini söyledi.

Kısa süre önce, tören için tabutunun üzerini hangi bayrakla örtmemiz gerektiğini sorduğumuzda da, kızının uğruna mücadele ettiği ve onu Küba Komünist Partisi'ne kabul ederek onurlandıran diğer vatanının bayrağını, Küba bayrağını istediğini söyledi.

Burada aynı zamanda, Ciro Redondo saldırı birliğinin* keşif kolu olarak Sierra Maestra'dan gelen İsyan Ordusu'nun cesur bir askerini selamlıyoruz. Eski Las Villas eyaletinde yüzbaşı Manuel Hernandez Osorio (kod adı Miguel), diktatörlüğe karşı girişilen son saldırıdaki bütün çatışmalarda öne çıkmıştı. Güçlü, ağırbaşlı ve disiplinli bir devrimci olarak Bolivya'da da kendisini ispat etti.

Frank Pais İkinci Doğu Cephesi** içinde ve Kongo'da mücadele vermiş enternasyonalist savaşçı doktor Octiavio de la Concepcion y de la Pedraja'ya (kod adı Moro) da Küba'ya hoş geldin diyoruz. Davaya bağlılığını ispatlamış Kübalı yoldaşlardan biriydi ve özgürlük mücadelesini kıtanın kalbine yaymak için oluşturulan devrimci projenin çekirdeğine bizzat Che tarafından dahil edilmişti.

Ayrıca, bugünden itibaren çok büyük bir saygı ve hayranlık duyduğumuz birini, savaşçı Roberto Peredo Liegue'yi (kod adı Coco) topraklarımızda ağırlamanın olağanüstü gururunu taşıyoruz. Che, kardeşi Inti'yle birlikte Coco'yu müthiş gelişme potansiyeli olan mücadele neferleri olarak görüyordu. Coco Peredo, ilk günlerden itiba-

*) Che Guevara liderliğindeki Ciro Redondo saldırı birliği, muazzam askeri ve lojistik zorluklara rağmen gerilla mücadelesini ileri taşımayı başarmıştır. Birlik, daha sonra devrimci güçlerin ana kollarıyla birleşmiş ve 31 Aralık 1958'de belirleyici önemdeki Santa Clara savaşını kazanmıştır.

**) Raul Castro Ruz liderliğindeki Frank Pais İkinci Doğu Cephesi, İsyan Ordusu'nun eski Oriente Eyaleti'nin doğu bölgesinde mücadele veren bölümüydü.

ren gerilla örgütlenmesinin içinde yer alan devrimcilerden biriydi. Bu adamlar asla Che'nin liderliğinden kuşku duymadılar; hiç pes etmediler ve zafere olan inançlarını yitirmediler.

Bugün burada bizimle birlikte olan bir grup özel Bolivyalı kahramanın akrabaları da onların kalıntılarının Küba'da kalmasını istediler. Onlar, zamanın ve ülkelerinin ihtiyaçlarına cevap veren genç devrimcilerdi: Mario Gutiérrez Ardaya (kod adı Julio), Aniceto Reinaga Gordillo, Jaime Arana Campero (kod adı Chapaco), Francisco Huanca Flores (kod adı Pablito) ve Julio Luis Mendez Korne (kod adı Nato).

Perulu Lucia Edilberto Galvan Hidalgo'nun (kod adı Eustaquio) akrabaları da bizimle ve bu cesur savaşçının kalıntılarının da diğer yoldaşlarıyla birlikte Küba'da kalmasını istiyorlar.

Bunların her biri, mücadelemizin üzerine kurulu olduğu Latin Amerikan dayanışma ruhunu sembolize ediyor. Onların Küba'da olması, Jose Marti'nin ifadesiyle, Bizim Amerikamız'ın halklarının idealleri, tarihi ve ortak yazgısının birliğini temsil ediyor. Onlar, bizim bugün yaptığımız gibi, bu bölgede tam ve kesin bağımsızlığı, bütünleşmeyi, toplumsal adaleti ve gerçek insani kalkınmayı sağlamak için mücadeleye çağırılmışlardı.

Geçen yıl, bu mekânda destansı gerilla Che ve yoldaşlarının ölümünün 30'uncu yıldönümü için toplandığımızda Fidel, kalıntıları buraya defnedilen Che ve diğer yoldaşları, halkımızın giriştiği zorlu mücadelede bizi destekleyen yenilmez savaşçılar hareketi olarak gördüğünü söylemişti. Bu, bizi yok etmeye çalışan Yankee düşmana karşı ve devrim, dayanışma ve sosyalizm fikirlerinin savunusu için verilen bir savaş.

Tanya ve diğer dokuz enternasyonalist savaşçının kalıntılarına kavuştuğumuz bugün, onların bize sunduğu örneğin gücü ve gelecekte var olacak nesillere verdikleri devrimci mesaj sayesinde daha hazırlıklı ve yenilmez hale geldiğimizi söyleyebiliriz.

Şu anda Bolivya'da, Che'nin mücadele verdiği yerlerde bir grup yoldaş, hâlâ bulunamayanların kalıntılarına ulaşmak umuduyla araştırmalarını sürdürüyor. Gerilla hareketinin geri kalanlarını da Küba'ya getireceğimizden eminiz.

Zamanla birlikte koşullar ve yöntemler değişiyor, ancak Che ve yoldaşlarının Bolivya'da ölümlerinden otuz bir yıl sonra, uğruna mücadele ettikleri hedefler, Latin Amerika'nın geleceğinin temel ilham kaynağı olmaya devam ediyor.

Bugün ABD, Latin Amerika'nın boyun eğmiş, azgelişmiş ve bölünmüş halini devam ettirmeyi her zamankiden daha fazla istiyor. Neo-liberalizm, bütün ülkelerin ekonomisini ve hayatını kör kanunlarıyla birlikte piyasanın belirlemesini sağlamaya çalışıyor. Güçlü ülkeler, kendilerini merkeze yerleştirdikleri, her gün zengini daha zengin, yoksulu daha yoksul kılan seçkinci bir küreselleşmeyi destekliyorlar.

ABD hükümeti, güç kullanımı da dahil olmak üzere çeşitli yöntemler aracılığıyla öteki ülkelere siyasal ve askeri yasalar empoze eden bir dünya hükümeti gibi davranıyor. Tek bir düşünme biçimi ve tek bir toplumsal sistem oluşturmaya ve bunu kabul etmeyenleri cezalandırmaya çalışıyorlar. Latin Amerika'da ve Karayipler'de müdahalecilikten, silahlanmadan ve ülkeler arasındaki anlaşmazlıklardan bahsediyorlar. Ulusötesi şirketler, halkların kimliğini yok etmek ve onlara tektipliği, manipüle edilmiş olguları ve banalliği empoze etmek için dünya genelinde medyayı ve kültürü ele geçiriyorlar.

Emperyalistler, gerici politikalarını modern ya da aşırı modern olarak gösterme konusunda başarılı olabilirler, ancak Che'nin ve Fidel'in görüşlerini ciddi biçimde analiz edenler, onların içinde -özellikle de saldırganlık, tehdit ve tehlikenin hüküm sürdüğü yeni bir binyıla başlarken- insanlığın peşinden gitmesi gereken hakiki bir ilerleme vizyonu olduğunu fark edeceklerdir.

Bu yüzden geçmişte olduğu gibi bugün de, gerçekliği dönüştürmek için, halkımızın ve bu kıtadaki ve dünyadaki bütün sömürülen halkların esas düşmanıyla mücadele etmek için yanıp tutuşuyoruz. Çünkü biz farklı koşullarda yaşıyoruz ve böyle gelip böyle gitmesin diye yeni özgürlük ve adalet fikirleri için yollar açmaya çalışıyoruz. Şu anda karşı karşıya bulunduğumuz koşulların ne kadar karmaşık ve zorlu olduğunu biliyoruz, fakat haklı davamız ve ideallerimiz için, en ufak bir teslimiyet sergilemeden ve her şeyin üstüne bağımsızlık, devrim ve sosyalizm ilkelerini yerleştirerek mücadele etmeye devam edeceğiz.

Yoldaşlar: Kırk yıl önce bugünkü gibi bir günde Santa Clara şehrinde zorlu bir savaş verildi. 30 Aralık günü öğleden sonra, İsyan Ordumuzun en yiğit, en unutulmaz önderlerinden biri, Roberto Rodriguez (Vaquerito) çatışmada öldü. Zaferden yalnızca birkaç saat önce gerçekleşen bu ölüm, biz özgür olabilelim ve kendi ha-

yatlarımızı kontrol edebilelim diye bütün hayatını feda edenlerin simgesi oldu.

Zafer coşkusu ancak, Moncada'dan savaşın son gününe kadar geçen süreçte ölen bütün yoldaşları hatırlamanın acısı yaşandıktan ve onlara bağlılığımız ifade edildikten sonra ortaya çıkar.

O günlerde, yeni meydan okumalarla, yeni tehlikelerle ve yeni olaylarla karşı karşıya kaldığımızı biliyorduk. Yine de, şimdi tarihin bir parçası olan o onyılların nasıl geçeceğini ya da kaç tane yeni şahsiyetin devrim misyonunu üstleneceğini hayal dahi edemiyorduk. Henüz başlangıç aşamasında olduğumuz ve diğer halkların dayanışma duyguları dışında bir desteğe sahip olmadığımız için, ülkemizin izleyeceği yolun ne kadar zorlu ve karmaşık olduğunu, tamamen kendi başımıza kalacağımızı, ne pahasına olursa olsun bizi yeryüzünden silmeye kararlı güçlü ve vicdansız bir düşmanla karşı karşıya olduğumuzu bilmiyorduk.

Bu yüzden Villa Clara'lı kardeşlerim, 1 Ocak'ta şehrin kurtuluşunun 40'ıncı yıldönümünü kutlarken ve 8'inci ve 2'inci Birliğin* ortak saldırı güçleri, Devrimci Önderlik, 26 Temmuz Hareketi savaşçıları ve Sosyalist Halk Partisi'nin halkla yan yana verdiği mücadelenin sevincini yaşarken, gerçek mutluluk o anın heybetiyle bütünleşecek. Tanya ve onun Bolivyalı, Perulu ve Kübalı yoldaşlarının kalıntılarını, ebedi istirahat mekânlarına, savaş siperlerine yerleştiriyoruz.

Onları üzüntüyle selamlamak yanlış olur. Onları gururla selamlamalıyız. Onları, devrim için ilham alınacak ve adanacak yeni bir sebep olarak aramıza almalıyız.

Hayatının baharında öldürülen Vaquerito'nun sunduğu örneğe, diktatörlüğe karşı son çatışmada halkımıza ilham veren bu örneğe, sanki dün yaşanmışcasına değer veriyoruz. Bugün Tanya ve yoldaşları, Che ve diğer savaşçılarla birlikte bu adanın kalbinde yerlerini alıyor. Gençlerimiz için, işçilerimiz için ve görevini yerine getirmeye çalışan herkes için birer örnek olarak gösterilmeliler. İçeride yaşadığımız güçlükler ve dünyanın gerçeklikleri karşısında bilincimizi geliştirmek için onlardan yardım almalıyız. Partimizin ve hükümetimizin ön saflarında Fidel ve Raul tarafından yön verilen genel dev-

*) Camilo Cienfuegos liderliğindeki 2'inci Birlik, Las Villas Eyaleti'nin kuzeyindeki gerilla mücadelesinin Santa Clara savaşında Batista güçlerinin nihai bozguna uğramasını sağlayacak biçimde genişlemesini sağlamıştı.

rim stratejimize azimli bir biçimde destek olmaya çalışırken, onlardan ilham almalıyız.

Ekonomimizin ilerici ve sağlam bir biçimde iyileşmesi, ahlâki ve siyasal değerlerimizin sürekli yeniden doğrulanması ve yorulmak bilmeyen bir ulus –Che'ye ve bu anıta defnedilenlere, La Demajagua'dan* bugüne ülkemize gömülenlere ve bunu gerçekten hak edecek biçimde inanılmaz bir mücadele yürüten halkımıza bağlılığın bir göstergesi olarak her gün inşa etmemiz gereken bir anıttır.

Şanlı 40'ıncı yıl kutlamaları arifesinde ulaşan yeni takviye güçteki yoldaşlar hoş geldiniz!

Tanya, ölümsüz bir kadın ve komünist örneği, hoş geldin!

Küba Devrimi, kardeşlik ve halklar arası dayanışma davasının kahraman savaşçıları, hoş geldiniz!

Che'yle birlikte haykırıyoruz: Zafere kadar daima!

Ve Fidel'le birlikte tekrar ediyoruz: Ya sosyalizm ya ölüm!
Vatan ya da ölüm!
Kazanacağız!

*) La Demajagua şeker değirmeni, Küba halkının Carlos Manuel de Cespedes liderliğinde İspanyol sömürgeciliğine karşı 10 Ekim 1868'de kalkıştığı silahlı mücadelenin başlangıcını simgeler. Bu tarihte Cespedes Küba'nın bağımsızlığını ilan etmiş ve kölelere özgürlük vermiştir.

KISALTMA LİSTESİ

ABSP: Alman Birleşik İşçi Sosyalist Partisi
ADÖ: Amerikan Devleti Örgütü
ASOFAMD: Bolivya Kayıp ve Şehit Yakınları Derneği
CDR: Devrim Muhafaza Komitesi (Küba)
CIA: Merkezi Haberalma Teşkilatı
DAC: Demokratik Almanya Cumhuriyeti (Doğu Almanya)
DIC: Suç Soruşturma Karargâhı (Bolivya)
ELN: Ulusal Kurtuluş Ordusu (Bolivya)
ELN: Ulusal Kurtuluş Ordusu (Peru)
FBI: Federal Soruşturma Bürosu
FMC: Kübalı Kadınlar Federasyonu
FSB: Bolivya Sosyalist Falanjı (Bolivya)

FSLN: Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi (Nikaragua)
ICAP: Küba Halklarla Dostluk Enstitüsü
INIT: Ulusal Turizm Endüstrisi Enstitüsü (Küba)
IPE: *Informacion Periodistica* (Bolivya'da haftalık yayın)
KGB: Devlet Güvenlik Komitesi (Sovyetler Birliği)
PCB: Bolivya Komünist Partisi
PCC: Küba Komünist Partisi
MININT: İçişleri Bakanlığı (Küba)
MNR: Ulusal Devrimci Hareket (Bolivya)
MOE: Özel Operasyonlar Bölümü (Küba)
MOEC: Köylü Öğrenci İşçi Hareketi (Kolombiya)
MPC: Hıristiyan Halk Hareketi (Bolivya)
ÖAG: Özgür Alman Gençliği
PRIN: Ulusal Solcu Devrimci Parti (Bolivya)
Stasi: Devlet Gizli İstihbaratı (DAC)
UJC: Genç Komünistler Birliği (Küba)
VMT: Teknik Hizmetler Müdürlüğü (Küba İçişleri Bakanlığı)

KOD ADLARI LİSTESİ

Abelardo Colome (Fury)
Alberto Fernandez Montes de Oca (Pacho ya da Pachungo)
Antonio Jimenez Tardio (Pan Divino)
Antonio Sanchez Diaz (Marcos)
Apolinar Aquino Quispe (Apolo)
Carlos Alberto Gonzalez Mendez (Pascual)
Carlos Coello (Tuma ya da Tumaini)
Carlos Conrado de Jesus Alvarado Marin (Mercy)
Carlos Puig Espinosa (Manuel)
Casildo Condori Vargas (Victor)
Ciro Roberto Bustos (Carlos ya da Pelao)
Dariel Alarcon Ramirez (Benigno)

David Adriazola Viezaga (Dario)
Eliseo Reyes Rodriguez (Rolando)
Francisco Huanca Flores (Pablito)
Freddy Maymura Hurtado (Ernesto)
Guido Peredo Liegue (Inti)
Gustavo Machin Hoed de Beche (Alejandro)
Harry Villegas Tamayo (Pombo)
Haydée Tamara Bunke Bider (Tanya)
Hugo Choque (Chingolo)
Israel Reyes Zayas (Braulio)
Ivan Montero (Renan)
Jaime Arana Campero (Chapaco)
Jesus Suarez Gayol (Rubio)
Jorge Gonzalez Perez (Popy)
Jorge Vazquez Viana (Loro ya da Bigotes)
Jose Castillo Chavez (Paco)
Jose Gomez Abad (Diosdado)
Jose Maria Martinez Tamayo (Papi)
Jose Ramon de Lazaro Bencomo (Delarra)
Juan Carretero Ibanez (Ariel)
Juan Pablo Chang Navarro (Chino)
Juan Vitalio "Vilo" Acuna Nunez (Joaquin)
Julio Dagnino Pacheco (Sanchez)
Julio Lu,s Mendez Korne (Nato)
Julio Velazco Montana (Pepe)
Leonardo Tamayo Nunez (Urbano)
Lorgio Vaca Marchetti (Carlos)
Lucio Edilberto Galvan Hidalgo (Eustaquio)
Manuel Hernandez Osorio (Miguel)
Manuel Pineiro (Barbarroja, XII ve Petronio)
Mario Gutiérrez Ardaya (Julio)
Neuris Trutie (Teobaldo)
Octavio de la Concepcion y de la Pedraja (Moro)
Orlando Pantoja Tamayo (Olo)
Ramon Oroza Naberan (Demetrio)
René Martinez Tamayo (Arturo)
Restituto Jose Cabrera Flores (Negro)
Roberto Peredo Liegue (Coco)

Roberto Rodriguez (Vaquerito)
Salvador Prat (Juan Carlos)
Serapio Aquino Tudela (Serafin)
Simon Cuba Saravia (Willy)
Walter Arencibia Ayala (Walter)

TANYA

CHE GUEVARA'YLA BOLİVYA'DA GİZLİ GÖREVDE

"Tamara'ya, eğer kabul ederse, kendi güvenliğine yönelik ciddi riskleri de barındıran gizli bir görev verilecekti. En gizli koşullarda yürütülmesi gereken bu görev büyük ihtimalle Latin Amerika'da bir yerde olacaktı. Tamara kendisine yaptığımız teklifi, yaşaran gözleriyle, "Latin Amerika'nın kurtuluşu uğruna verilen mücadelelere doğrudan hayalimi gerçekleştirmesine imkân tanıyacağımı umarım," diyerek kabul etti. Bu görevin gerekirse gerilla mücadelesini de kapsayacağı belirtilince, Tamara sadece kod adını kendisinin belirleyip belirleyemeyeceğini sordu. Hayatı Bolivya'daki gerilla mücadelesinde sona eren 'unutulmaz gerilla' Tanya böyle doğdu. Tanya aynı zamanda, Tamara'nın hayranlığını hiç gizlemediği, kendi ülkesinde faşistlerce tutsak alınıp işkence edilen ve Aralık 1941'de öldürülen Sovyet gerilla Zoya Kosmodemyanskaya'nın kod adıydı..."

agora kitaplığı • 284

ISBN 978-605-103-082-1

biyografi • 6

www.agorakitapligi.com